

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKOTURİZM REHBERLİĞİ ANA BİLİM DALI
EKOTURİZM REHBERLİĞİ BİLİM DALI

EKOTURİZMDE KÜLTÜR VE COĞRAFYANIN
ETKİSİ:
SAHRAALTI AFRİKA BÖLGESİ ÖRNEĞİ

Fatma YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Doç. Dr. Abdurrahman DİNÇ

KONYA – 2022

T.C.

**NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EKOTURİZM REHBERLİĞİ ANA BİLİM DALI
EKOTURİZM REHBERLİĞİ BİLİM DALI**

**EKOTURİZMDE KÜLTÜR VE COĞRAFYANIN
ETKİSİ:
SAHRAALTI AFRIKA BÖLGESİ ÖRNEĞİ**

Fatma YILMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Abdurrahman DİNÇ

KONYA- 2022

	TC. T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
---	--	---

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma YILMAZ
	Numarası	18812601001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Ekoturizm Rehberliği
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Abdurrahman Dinç
	Tezin Adı	Ekoturizmde Kültür ve Coğrafyanın Etkisi: Sahraaltı Afrika Bölgesi Örneği

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm

Fatma YILMAZ

	TC. T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
---	--	---

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Fatma YILMAZ
	Numarası	18812601001
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Ekoturizm Rehberliği
	Programı	Tezli Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Abdurrahman Dinç
	Tezin Adı	Ekoturizmde Kültür ve Coğrafyanın Etkisi: Sahraaltı Afrika Bölgesi Örneği

Dünyada kitle turizmi, gelir ve büyümeye odaklandıkça, çevreye ve kültürlere verdiği zarar artış göstermiştir. Kitle turizmine alternatif olarak çıkan ekoturizm kavramı ise, kitle turizmin çevreye olan etkisinin azaltılması, yerel kültürlerin korunması ve halka gelir sağlaması gibi temel amaçları benimsemiştir. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra artan ekoturizm faaliyetleri, tüm dünyada hızla gelişme göstermiştir. Bu gelişmelerin en yoğun yaşandığı kıtaların başında Afrika kıtası gelmektedir. Afrika kıtasında Sahra Çölü'nün güneyinde kalan ve "Kara Afrika" olarak da adlandırılan topraklar, UNWTO 2019 yılı verilerine göre son 9 yılda turist sayılarında % 44 artış göstermiştir. Sahraaltı Afrika ülkelerinde ekoturizm faaliyetleri, biyoçeşitlilik, doğal güzellikler ve yerel halklara ait kültürel farklılıklarının ve tarihlerinin ekoturizm türlerinde etkisi dikkat çekmektedir. Çalışmanın amacı Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin ekoturizm potansiyelinde kültürel ve coğrafi değerlerinin etkisini belirlemektir. Bu araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak, bölgedeki ülkelerin yıllık ziyaretçi sayıları baz alınmış ve 13 ülkenin öne çıkan turizm destinasyonları incelenmiştir. Buna göre, araştırma yapılan bu ülkelerdeki ekoturizm faaliyetlerinin öne çıkmasında, coğrafi değerler olan "Büyük 5" hayvanlarının ve buna bağlı olarak safari kavramının etkili olduğu görülmüştür. Kültürel faktörler olan, yerel halkların yaşam tarzları ve danslarının yanı sıra ülkelerin sömürge tarihleri de bu bölgelerdeki turizm potansiyelinde belirleyici özelliklerdir. Bu bilimsel çalışma sonucunda Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde turizm ve ekoturizm faaliyetlerinin, coğrafi unsurlar ve etnik kültürlerin etkisinde geliştiği sonucuna ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekoturizm, Ekoturizm Faaliyetleri, Sahraaltı Afrika, Büyük 5, Safari Turizmi

	TC. T.C. NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü	
---	--	---

ABSTRACT

Student's	Name Surname	Fatma YILMAZ
	Student Number	18812601001
	Department	Ecotourism Guidance
	Study Programme	Master's Degree
	Supervisor	Assoc. Prof. Abdurrahman Dinc
	Title of The Thesis	The Effect of Culture and Geography In Ecotourism: A Case of Subsaharan Africa

Mass tourism in the world focuses on income and growth and the damage to the environment and cultures has increased. The concept of ecotourism, which emerged as an alternative to mass tourism, has adopted the main objectives such as reducing the impact of tourism on the environment, protecting local cultures and providing income to the public. Ecotourism activities, which have increased especially after the 1990s, have developed rapidly all over the world. The African continent is one of the continents where these developments are most intense. The lands in the south of the Sahara Desert on the African continent, also called “Black Africa”, have shown an increase of 44 % in the number of tourists in the last 9 years, according to UNWTO 2019 data. When the ecotourism types that to the fore in Sub-Saharan countries are examined, the impact of biodiversity, natural beauty, cultural differences and history of local people on ecotourism types is remarkable. In this research, the annual visitor numbers of the countries in the region were taken as a basis by using the document analysis method, one of the qualitative research method and prominent tourism destinations of 13 countries were examined. Accordingly, it has been found that “Big 5” and accordingly safari, the life styles and dances of local people, as well as the colonial histories are the determining features in the prominence of ecotourism activities in these researched countries. As a result, it is concluded that tourism and ecotourism countries in the African continent have developed under the influence of geographical and ethnic cultures of these regions.

Keywords: Ecotourism, Ecotourism Activities, Sub-Saharan Africa, Big 5, Safari Tourism

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
GRAFİK VE TABLOLAR LİSTESİ.....	xiii
HARİTALAR LİSTESİ	xiv
FOTOĞRAFLAR LİSTESİ.....	xvi
ÖNSÖZ	xix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Turizm Kavramı.....	4
1.2. Sürdürülebilir Turizm	4
1.3. Ekoturizm.....	5
1.4. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde Ekoturizm Türleri	7
1.4. 1. Doğa Temelli Turizm.....	7
1.4.2. Yaban Hayatı Gözlem / Safari	7
1.4.3. Kuş Gözlemciliği	7
1.4.4. Trekking / Doğa Yürüyüşü	8

1.4.5. Kamp ve Karavan Turizmi	8
1.4.6. Su Altı Dalış Turizmi.....	8
1.4.7. Akarsu Su Sporları.....	9
1.4.8. Sportif Olta Balıkçılığı.....	9
1.4.9. Hava Sporları	9
1.4.10. Kültür ve Miras Turizmi	10
1.4.10.1. Etkinlik Turizmi.....	10
1.4.10.2. Hüzün Turizm (Karanlık Turizm).....	11
1.5. Ekoturizmde Kültür ve Coğrafyanın �nemi.....	11
1.6. UNESCO Dünya Mirası Listesi ve Korunan Alanların Ekoturizmde �nemi	13
1.7. Korunan Alanlar ve Milli Parkların Ekoturizmle Olan İlişkisi.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı ve �nemi	17
2.2. Araştırmanın Yöntemi	18
2.3. Araştırmanın Evreni ve �rnekleme.....	18
2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	19

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Sahraaltı Afrika �lkelerinde Ekoturizm	20
---	----

3.1.1.Sahraaltı Afrika Bölgesi.....	25
3.1.1.1. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri.....	26
3.1.1.2. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	27
3.1.1.3.Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin İklim Özellikleri	28
3.1.1.4. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	29
3.1.1.5. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin Tarihi	30
3.2. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde Ekoturizm Destinasyonları	37
3.2.1. Güney Afrika Cumhuriyeti	37
3.2.1.1. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri	37
3.2.1.2. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	37
3.2.1.3. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin İklim Özellikleri	38
3.2.1.4. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	38
3.2.1.5. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Tarihi	39
3.2.1.6. Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	39
3.2.2. Zimbabwe	48
3.2.2.1. Zimbabwe'nin Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri	48
3.2.2.2. Zimbabwe'nin Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri.....	49
3.2.2.3. Zimbabwe'nin İklim Özellikleri	50
3.2.2.4. Zimbabwe'nin Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	50

3.2.2.5. Zimbabwe'nin Tarihi	50
3.2.2.6. Zimbabwe'de Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	51
3.2.3. Fildişi Sahili	57
3.2.3.1. Fildişi Sahili'nin Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri	57
3.2.3.2. Fildişi Sahili'nin Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	58
3.2.3.3. Fildişi Sahili'nin İklim Özellikleri	59
3.2.3.4. Fildişi Sahili'nin Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	59
3.2.3.5. Fildişi Sahili'nin Tarihi	60
3.2.3.6. Fildişi Sahili'nde Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	60
3.2.4. Mozambik	68
3.2.4.1. Mozambik'in Konumu ve Coğrafi Özellikleri	68
3.2.4.2. Mozambik'in Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	68
3.2.4.3. Mozambik'in İklim Özellikleri	69
3.2.4.4. Mozambik'in Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	69
3.2.4.5. Mozambik'in Tarihi	70
3.2.4.6. Mozambik'de Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	70
3.2.5. Kenya	75
3.2.5.1. Kenya'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri	75
3.2.5.2. Kenya'da Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	76
3.2.5.3. Kenya'nın İklim Özellikleri	76

3.2.5.4. Kenya'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	77
3.2.5.5. Kenya'nın Tarihi	77
3.2.5.6. Kenya'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	78
3.2.6. Uganda	90
3.2.6.1. Uganda'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri	90
3.2.6.2. Uganda'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	91
3.2.6.3. Uganda'nın İklim Özellikleri	91
3.2.6.4. Uganda'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	92
3.2.6.5. Uganda'nın Tarihi	92
3.2.6.6. Uganda'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	92
3.2.7. Botswana	98
3.2.7.1. Botswana'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri	98
3.2.7.2. Botswana'da Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	99
3.2.7.3. Botswana'nın İklim Özellikleri	100
3.2.7.4. Botswana'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	100
3.2.7.5. Botswana'nın Tarihi	101
3.2.7.6. Botswana'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	101
3.2.8. Namibya	109
3.2.8.1. Namibya'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri	109
3.2.8.2. Namibya'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	110

3.2.8.3. Namibya'nın İklim Özellikleri.....	111
3.2.8.4. Namibya'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	111
3.2.8.5. Namibya'nın Tarihi.....	112
3.2.8.6. Namibya'nın Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	112
3.2.9. Nijerya	119
3.2.9.1. Nijerya'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri	119
3.2.9.2. Nijerya'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri.....	119
3.2.9.3. Nijerya'nın İklim Özellikleri	120
3.2.9.4. Nijerya'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	121
3.2.9.5. Nijerya'nın Tarihi	121
3.2.9.6. Nijerya'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	122
3.2.10. Tanzanya	127
3.2.10.1. Tanzanya'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri.....	127
3.2.10.2. Tanzanya'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	128
3.2.10.3. Tanzanya'nın İklim Özellikleri.....	128
3.2.10.4. Tanzanya'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	128
3.2.10.5. Tanzanya'nın Tarihi.....	129
3.2.10.6. Tanzanya'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	130
3.2.11. Morityus.....	140
3.2.11.1. Morityus'un Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri.....	140

3.2.11.2. Morityus'un Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	140
3.2.11.3. Morityus'un İklim Özellikleri.....	142
3.2.11.4. Morityus'un Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	142
3.2.11.5. Morityus'un Tarihi.....	143
3.2.11.6. Morityus'ta Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları	143
3.2.12. Gana	147
3.2.12.1. Gana'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri	147
3.2.12.2. Gana'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri	148
3.2.12.3. Gana'nın İklim Özellikleri.....	148
3.2.12.4. Gana'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı.....	148
3.2.12.5. Gana'nın Tarihi.....	149
3.2.12.6. Gana'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları.....	150
3.2.13. Zambiya	155
3.2.13.1. Zambiya'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri	155
3.2.13.2. Zambiya'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri.....	156
3.2.13.3. Zambiya'nın İklim Özellikleri	157
3.2.13.4. Zambiya'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı	157
3.2.13.5. Zambiya'nın Tarihi	158
3.2.13.6. Zambiya'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları.....	158
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	163

KAYNAKÇA.....	172
---------------	-----

GRAFİK VE TABLOLAR LİSTESİ

Grafik 3. 1. 1995-2019 Yılları Arasında Sahraaltı Afrika Bölgesi’nde Yıllık	20
Tablo 3. 1. Uluslararası Turist Sayıları Ve Gelirleri Gösterir Tablo	21
Tablo 3. 2. Sahraaltı Afrika Ülkeleri’nde Yıllık Uluslararası Turist Sayıları.....	23
Tablo 3. 3. Sahraaltı Afrika Ülkeleri’nde Uluslararası Ziyaretçi Sayıları	24
Grafik 3.2. 2018-2021 Yılları Arasında Afrika Kıtasında Aylık Uluslararası Turist Sayıları	25

HARİTALAR LİSTESİ

Harita 3.1. Sahraaltı Afrika Bölgesi Haritası	26
Harita 3.2. Sahraaltı Afrika Bölgesi Fiziki Haritası.....	28
Harita 3.3. Güney Afrika Haritası.....	37
Harita 3.4. Zimbabwe Haritası.....	48
Harita 3.5. Fildişi Sahili Haritası	57
Harita 3.6. Mozambik Haritası	68
Harita 3.7. Mozambik Adası Tarihi ve Gezi Rehberi Haritası	72
Harita 3.8. Kenya Haritası	75
Harita 3.9. Uganda Haritası	90
Harita 3.10. Botswana Haritası	98
Harita 3.11. Okavango Deltası Haritası	103
Harita 3.12. Namibya Haritası	109
Harita 3.13. Namib Çölü.....	115
Harita 3.14. Nijerya Haritası.....	119
Harita 3.15. Tanzanya Haritası	127
Harita 3.16. Serengeti Büyük Göç Haritası	135
Harita 3.17. Kilimanjaro Dağı Bölgesi ve Yürüyüş Rotalarını Gösterir Harita	139
Harita 3.18. Morityus Cumhuriyeti.....	140
Harita 3.19. Gana Haritası	147

Harita 3.20. Zambiya Haritası.....	155
Harita 3.21. Zambiya Ülkesinde Bulunan Milli Park ve Doğa Rezervleri Haritası	156

FOTOĞRAFLAR LİSTESİ

Fotoğraf 3.1. Kruger Milli Parkı'nda Safari Turu	43
Fotoğraf 3.2. St. Lucia Gölü'nde Su Aygırı Tekne Turu.....	44
Fotoğraf 3.3. Maropeng Bölgesi Gösteri Merkezi'nde Sergi	45
Fotoğraf 3.4. Viktorya Şelaleleri Üzerinde Yapılan Helikopter Turu (Flight of Angels)	53
Fotoğraf 3.5. Büyük Duvar	54
Fotoğraf 3.6. Matopo Tepeleri'ndeki Kaya Çizimleri	55
Fotoğraf: 3.7. Korhogo Bezleri - Senufo Boyamaları	61
Fotoğraf 3.8. Grand Bassam Tarihi Evleri.....	64
Fotoğraf 3.9. Sudan Tarzı Camiler Örneği	65
Fotoğraf 3.10. Guro Topluluğu Zauli Dansı	66
Fotoğraf 3.11. Gorongosa Milli Parkı'nda Kuş Gözlemciliği	73
Fotoğraf 3.12. Bazaruto Adası'nda Tüplü Dalış.....	74
Fotoğraf 3.13. Haller Park	83
Fotoğraf 3.14. Masai Mara Büyük Göçünde Zebra Sürüsü	84
Fotoğraf 3.15. Masai Mara Bölgesi'nde Masai İnsanları	84
Fotoğraf 3.16. Nakuru Gölü Milli Parkı'nda Flamingo, Afrika Gergedanı ve Pelikanlar	86
Fotoğraf 3.17. Nairobi Milli Parkı'nda Bir Zebra	87
Fotoğraf 3.18. Amboseli Milli Parkı'nda Masai İnsanlarının Dans Gösterisi	88

Fotoğraf 3.19. Budongo Ormanları'nda Şempanze Gözlem Yürüyüşü.....	95
Fotoğraf 3.20. Queen Elizabeth Milli Parkı'nda Ağaçlara Tırmanan Aslan Türü	95
Fotoğraf 3.21. Bwindi Ormanları Milli Parkı'nda Goril Dağ Yürüyüşleri.....	96
Fotoğraf 3.22. Sankoyo Kabilesi Shandereka Köyü Aktiviteleri	105
Fotoğraf 3.23. Tsodilo Tepeleri'nde Bulunan Kaya Sanatlarına Bir Örnek	106
Fotoğraf 3.24. Geleneksel Ondjongo Dansı Yapan Bir Himba Kadını	114
Fotoğraf 3.25. Welwitchia Mirabilis Bitkisi	116
Fotoğraf 3.26. Sossusvlei Kum Tepelerinde Yürüyüş	117
Fotoğraf 3.27. Walvis Bay'da Yunus Gözlemciliği Yapan Ziyaretçiler	117
Fotoğraf 3.28. Arugungu Balık Avı Festivali	124
Fotoğraf 3.29. Osun-Osogbo Festivali Kutlamaları.....	126
Fotoğraf 3.30. Serengeti Milli Parkı'nda Nehirden Karşıya Geçen Göç Hayvanları	134
Fotoğraf 3.31. Masai İnsanlarıyla Geleneksel Danslarını Yapan Bir Ziyaretçi.....	136
Fotoğraf 3.32. Olduvai Boğazı'nda Bulunan İnsan Fosilleri Anıtı'nda Ziyaretçiler	137
Fotoğraf 3.33. Kilimanjaro Milli Parkı'nda Machame Rotası'nda Yürüyen Ziyaretçiler	138
Fotoğraf 3.34. Doğa Tarihi Müzesi'nde Bir Dodo Kuşu Temsili.....	141
Fotoğraf 3.35. Morityus Adası'nda Sualtı Yürüyüşü Yapan İnsanlar	145
Fotoğraf 3.36. PANAFEST Festivali'nde Bir Dans Gösterisi.....	151
Fotoğraf 3.37. Elmina Kalesi (St. George Kalesi).....	152

Fotoğraf 3.38. Elmina Kalesi Girişinde Bir Tabela	153
Fotoğraf 3.39. Cape Coast Kalesi'nde Kadınlar İçin Ayrılmış Zindan Odası	154
Fotoğraf 3.40. Viktorya Şelaleleri Bölgesi'nde Köprü Üzerinde Yapılan Bungee-Jumping Atlayışı	160
Fotoğraf 3.41. Güney Luangwa Milli Parkı'nda Yürüyüş Safarisi Yapan Park Ziyaretçileri	161
Fotoğraf 3.42. Kafue Milli Parkı'nda Kamp Alanı	162

ÖNSÖZ

Ekoturizm; kitle turizminin çevresel ve yerel kültürlere olan olumsuz etkilerini azaltmakla birlikte yerel halkların yaşam şartlarının geliştirilmesi hedefi olan bir turizm türüdür. Bu sebeple ekoturizmin belirlemiş olduğu hedefleri doğrultusunda Afrika'nın ihtiyacı olan turizm türü olduğu söylenebilir. Gelişmekte olan ve/veya 3. dünya ülkelerinin bulunduğu Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin ekoturizm potansiyelini araştırmak bu açıdan önemlidir. Vahşi hayvanlarını tüm dünyanın ilgi çekici bulduğu, diğer kıtalardan bambaşka ve ilgi çekici medeniyetlere ve yaşam biçimlerine sahip olan Sahraaltı Afrika Bölgesi, bu özellikleriyle gelecekte de bozulmaması gereken bir ekoturizm merkezi olarak devam edecek gibi görünmektedir.

Son yıllarda hızla artan ziyaretçi sayısı ve turizm gelirleriyle dikkat çeken bu alan, doğal ve kültürel pek çok değerini UNESCO'nun koruma altına aldığı, turizmle ekonomik gelişimi hedef edinmiş ve desteklenmeye ihtiyacı olan bir bölgedir. Araştırılmaya, tanınmaya ve ziyaret edilmeye değer bu eşsiz biyoçeşitliliğe ve kültürlere sahip bu ülkeler, bu çalışmada literatüre kazandırılmaya çalışılmıştır.

Pek çok farklı doğal değerlere, insanlık tarihine ait ilk kalıntılara ev sahipliği yapan ve yakın tarihteki acı tarihi ile Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin bu turizm potansiyelini kullanma ve korumadaki uygulamalarının; Türkiye'nin sahip olduğu doğal güzelliklerin ve pek çok kozmopolit tarihi değerlerin ekoturizm potansiyelini artırmada faydalı olabileceği beklenmektedir.

Bu çalışmanın konusunun belirlenmesi ve araştırma aşamasında ihtiyaç duyulan motivasyon ve desteklerini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. Abdurrahman DİNÇ'e teşekkür ederim.

Fatma YILMAZ

Konya, 2022

GİRİŞ

Dünyada ekonomi ve istihdam açısından en önemli sektörlerden birisi turizmdir. Turizm kavramı toplumsal değerlerin etrafında şekillenen, yoğun çalışma hayatında boş zaman kavramının ortaya çıkmasıyla etkinleşen, sürekli ikamet edilen yerden farklı bir bölgeye iş, eğitim, merak, kültürel, sosyal vb. sebepler ile yapılan faaliyetlerin tümünü oluşturmaktadır.

Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü'nün yapmış olduğu çalışmalarda 2018 yılında turizm faaliyetlerine katılım sağlayan kişi sayısı ortalama 1,4 milyar iken 2019 yılına gelindiğinde bu rakam yaklaşık 1,5 milyara ulaşmıştır (UNWTO, 2019). Turist sayılarında düzenli olarak bir artış gözlemlenmesi turizm sektörünün hızla gelişmekte olduğunu bir işarettir.

Bu aşamada turizm sektöründe yeni arayışlar ve farklı bakış açıları meydana gelmiştir. Ardından 1990'lı yıllarda turizm sektöründe köklü değişiklikler meydana gelmiştir. Bu değişimler neticesinde ilk olarak kitle turizmi ortaya çıkmıştır. Endüstri devrimiyle, gelir dengelerindeki değişimler kitle turizminin ortaya çıkmasında önemli rol oynamıştır (Kısa Ovalı, 2007, s.66). Kitle turizmi; düşük ve orta gelirli işçi sınıfı tarafından kitleler halinde tercih edilen, önceden planlanmış ve çoğunlukla paket programların ve tur operatörleri tarafından düzenlenen kitlesel hareketliliklerden meydana gelen turizm türüdür (Bahar,2003, s.151). Kısa sürede kitle turizmine olan ilginin artması, turistik destinasyonlara yapılan ziyaretlerin çokluğu ve bu alanların taşıma kapasitesini aşan ziyaretçi sayıları doğal alanların tahribata uğrayarak yapısının bozulmasına sebep olmuştur. Ayrıca boş zaman kavramının ortaya çıkması ile birlikte bireylerin doğal alanlara gitme isteği turizm sektöründe yeni arayışlara yol açmıştır. Bu arayışlar neticesinde doğal alanları korumak ve devamlılığını sağlamak amacıyla ekoturizm kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavramın ortaya çıkması ile birlikte turizm çalışmalarının sadece 3S (Sea, Sand, Sun) kavramından ibaret olmadığı anlaşılmıştır.

Ekoturizm kavramı yerel halk ile iş birliği içerisinde olan, kitle turizmi vasıtasıyla oluşan tahribatı en aza indirmeyi planlayan, doğal ve kültürel alanların nesilden nesile aktarılmasını ve devamlılığını esas alan bir turizm türüdür (Tutcu,

2021, s.3). Ekoturizm terimi 1990'lı yıllarda TIES (The International Ecotourism Society-Uluslararası Ekoturizm Topluluğu) tarafından tanıtılmıştır. Yapılan bu tanımlama ekoturizm kavramını yerel halkın yaşam standartlarını refah seviyeye ulaşması ve sektörde önemli bir yere sahip olan turizm kaynaklarının sürdürülebilirliğine dikkat çeken sorumlu turizm olarak tanımlanmıştır (Kuter, Ünal, 2009, s.148-149).

Bu açıdan Sahraaltı Afrika ülkeleri, ekoturizm tanımlamalarında bahsedilen yerel toplulukların yaşam standartlarını geliştiren ve çevreyi koruyan, mevcut doğal güzelliklerin sürdürülebilirliğini sağlayan değerlere sahip olan bir bölgede bulunmaktadır. 400 yıllık sömürge tarihlerinin kültürlerini, doğal güzelliklerini ve ekonomik değerlerini tahrip ettiği bir dönem geçiren Sahraaltı Afrika Bölgesi ekoturizmi bir gelir kaynağı olarak görmüştür. Aynı zamanda ekoturizmi, zarar gören kültürlerinin ve doğal güzelliklerinin bir kurtarıcısı olarak değerlendirmiştir. Bu aşamada Sahraaltı Afrika bölgesindeki ekoturizm çalışmaları, tüm dünyanın ilgisini çeken yerel halkların kültürlerinin, sahip olduğu vahşi yaşamın korunması ve sürdürülebilirliğinde önemli bir rol oynamıştır.

Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin doğal alanlarını korumak ve devamlılığını sağlamak amacıyla birçok koruma programı geliştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi ise UNESCO tarafından uygulanan Dünya Miras Listesi programıdır. Bunların yanı sıra ülkelerin kendi koruma programları, milli park ve korunan alanları; bu alanlardaki ekoturizm değerlerinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasında önemli faktörler olmuşlardır. Bölgenin iklim ve coğrafi özelliklerinin, farklı bitki ve hayvan çeşitliliklerine sahip olmasını sağlayarak endemik türleri ortaya çıkarmış ve turizm sektöründe bu değerlerini cazip kılmıştır. Bu açıdan örneğin, kurak ve çöl ikliminin görüldüğü bölgeler ile sulak alanlarla kaplı bölgelerde farklı ekoturizm faaliyetleri dikkat çekmektedir. Okyanus kıyıları, kitle turizmindeki potansiyellerinin yanı sıra sahip oldukları mercan kayalıkları, balık türleri ve su altı dalış sporlarıyla önemli ekoturizm destinasyonları olmuşlardır.

İnsanlık tarihinin en eski kalıntılarına sahip olması, sömürge tarihi ve ayrıca var olan inanç farklılıkları Sahraaltı Afrika Bölgesi'ni kültürel ve mimari açıdan ön

plana çıkartan bir diğer faktör haline gelmiştir. Diğer önemli kültürel değer olan yerel halkların yaşam tarzları, bölgeyi çekici hale getiren ekoturizm değerlerindendir. Bu açıdan halkların yerel dansları, kıyafetleri, maskeleri ve düzenledikleri festivalleri Sahraaltı Afrika Bölgesi'ni coğrafi değerlerinin yanısıra kültürel açıdan önemli kılmış ve bölgenin ekoturizm potansiyeline katkı sağlamıştır.

Çalışma alanının sahip olduğu bu özellikler düşünüldüğünde Sahraaltı Afrika ülkelerinin coğrafi ve kültürel değerleri bu bölgeleri ekoturizm destinasyonları açısından farklı kılmış ve dünya ekoturizm sektöründe tercih edilen bölgelerden biri olmasını sağlamıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.1. Turizm Kavramı

Turizm kelimesi köken olarak Latince'deki “dönmek” anlamına gelen “tornus” kelimesinden günümüze ulaşmıştır. İngilizce'deki “tour” kelimesinin de aynı kökten türediği bilinmektedir (Çoruh, 1954, s.14). Avrupa tarihinde Rönesans Dönemi'nin ardından gerçekleşen Sanayi Devrimi ile insanlığın modern yaşama geçişi hızlanmıştır (Towner, 1995, s.339–343). İnsanların daha çok eğlence ve seyahate ihtiyaç duymaya başladığı bu dönemde, gerçek anlamda turizm olarak adlandırılabilen ilk faaliyet, Thomas Cook tarafından 1841 yılında gerçekleştirilmiştir. İngiltere'de Leicester kentinde bir festival için yapılan bu toplu gezi ile turizm sektörü ortaya çıkmıştır (Gyr, 2010, s.5).

Zamanla insanların eğlence ve gezi amacıyla etkin hale getirdikleri bir sektöre dönüşen turizm için çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Turizm kavramı için farklı tanımlamaların yapılmasında, çalışma alanının geniş olmasının etkisi bulunmaktadır. Bu tanımlar içerisinde, Dünya Turizm Örgütü'nün 2008 yılında yaptığı tanımına bakıldığında, turizmi “İnsanların günlük ikamet yerleri dışındaki bölgelere yaptıkları seyahatleri ile ilgili bir sosyal, kültürel ve ekonomik faaliyet” olarak tanımlamak mümkündür (Tengilimoğlu, 2020, s.17-19).

1.2. Sürdürülebilir Turizm

1987 yılında İsveç'te yayınlanan Brundland Raporu'nda sürdürülebilir turizm kavramı ilk kez kullanılmıştır. Sürdürülebilirlik kavramı “İnsanların ihtiyaçlarını karşılarlarken var olan doğayı korur ve onun devamlılığını sağlarken gelecek nesillere bozulmadan aktarılmasını sağlamak” olarak tanımlanmaktadır. Buna göre, sürdürülebilir turizm; “Turizm faaliyetlerinin çevresel, ekonomik ve sosyal etkileri göz önünde bulundurularak, bu faaliyetlerden uzun vadede fayda sağlamak ve yerel halkın kalkınmasını sağlamak amacıyla yürütülen turizm faaliyetleri” olarak tanımlanmaktadır (Alkan, 2015, s.692-693).

1.3. Ekoturizm

Kitle turizmi ekonomik gelire ve büyümeye odaklandıkça, çevre ve kültürlere verdiği zararda artış gözlemlenmiştir. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra, gittikçe popülerliği artan ekoturizm, turistik çevrelerin ve yerel kültürlerin sosyo-ekonomik durumlarını göz ardı etmekte olan kitle turizmine bir alternatif olarak kabul görmüştür (Ziffer, 1989, s.173). 1990'lı yıllarda ekoturizm, kavram olarak ilk kullanılmaya başladığında ortak bir tanımda hemfikir olmak zaman almıştır. Ancak Hetzer'in sürdürülebilir turizmin tanımını 4 temel unsurda toplaması, ekoturizm kavramına temel oluşturan ilk anlamlı tanımlamalarından biri olarak kabul edilebilir. Bu tanımlamaya göre, turizmin çevresel etkilerinin azaltılabilmesi, yerel kültürlerin korunması, yerel halklara gelir sağlayabilmesi ve turistlerin tatmin oranlarının artırılması (Hetzer, 1965) ekoturizmin temel tanımlarından biri olarak görülmektedir. Zamanla ekoturizm tanımının çeşitli ve daha detaylı tanımları geliştirilmiştir. Sadece 1993-1994 yılları arasında ekoturizmle ilgili yaklaşık 30 farklı tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlamalardan en yaygın ve kabul edilir olanlarından biri, Uluslararası Ekoturizm Topluluğu'nun (TIES) yaptığı, 'doğal alanlara yapılan, yerel insanların yaşam şartlarını geliştiren ve çevreyi koruyan sorumlu seyahat' tanımlamasıdır (Honey, 2008 s.33). Tüm bu tanımlar, temel olarak turizmi ekoloji ve çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması ile ilişkilendirmiş, "doğa temelli turizm" (Bushell R., 2001) gibi isimlerle de tanımlayabilmişlerdir. Bu tanımlardan yola çıkarak, ekoturizm faaliyetlerinin, bölgelerin kültür ve coğrafi yapılarının özelliklerinden etkilenecek gerçekleştirildiği sonucuna varılabilmektedir.

Wallace ve Pierce (1996, s.848-850)'a göre; bir turizm etkinliğinin ekoturizm olarak değerlendirilebilmesi için 6 anahtar prensibi içerebilmesi gerekmektedir. Bunlar;

1. Çevreye ve yerel halka olan etkiyi en aza indirecek uygulamaların olması,
2. Doğal ve kültürel alanların sistematiğlerinin öneminin anlaşılması ve ziyaretçilerin bu anlayışa dâhil edilmesi,

3. Resmi olarak korunan ya da diğer doğal alanların korunma ve yönetimlerinde etkin olması,

4. Planlanan turizm etkinliklerinin miktarı ve türünde yerel halkın kısa ya da uzun vadede söz hakkının olması,

5. Yerel halkların tarım, balıkçılık ve sosyal sistemleri gibi geleneksel uygulamalarını değiştirmeden onların ekonomik ve diğer alanlarda faydalanmasını sağlaması,

6. Yerel halka ve doğa turizmi görevlilerine ziyaret alanlarına ulaşabilme, bu alanlardan faydalanabilme ve alanlar hakkında bilgi edinebilme olanakları sağlıyor olması gerekmektedir.

Dünyadaki doğal alanlar gün geçtikçe daha fazla tehlike altına girdiğinden, bu yabani hayat alanlarının korunması önem taşımaktadır. Ekoturizm ise gelişmekte olan ülkelerde doğal alanlarda ekonomik ve sosyal konularda çözümler sunmakta, diğer endüstriyel alanlara göre, daha fazla ekonomik ve insani gelişim sağlamakta ve daha az çevresel etki amaçlamaktadır (Yeats, 2010, s.11). İyi planlanmış bir ekoturizm faaliyeti doğal çevrenin korunmasında etkili olan çözümlerden biridir. Yerel halk, vahşi yaşamı gözlemlemeye gelen ziyaretçilerden elde ettikleri ekonomik kazanç ile vahşi yaşamın önemini daha iyi kavraması ve onu korumak için daha fazla çaba göstermesi beklenmektedir (McIntyre, 2007, s.36).

Bu araştırmanın çalışma alanı olan Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde yapılan araştırmalara bakıldığında ise, ekoturizme ait bazı faktör ve değerlerin belirlenmiş olduğu görülmektedir. Örneğin Morityus Üniversitesi tarafından, Morityus Adası'na gelen ziyaretçilerle yapılan bir araştırma sonucunda, ekoturizmin belirleyici 8 faktörü ortaya konulmuştur. Bu araştırmaya göre, vahşi yaşam, bozulmamış doğa, tropik ormanlar, milli parklar, göl ve şelaleler, deniz veya okyanus kıyıları, dünya tarihi miras alanları, araştırmadaki belirleyiciler olmuştur (Sannasseee, vd. , 2016, s.43).

1.4. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde Ekoturizm Türleri

1.4. 1. Doğa Temelli Turizm

Doğa Temelli Turizm, ziyaretçilerin bozulmamış doğal alanlara, rekreasyonel ya da macera amaçlı yaptıkları tüm turizm faaliyetleridir (Valentine, 1992, s.108). Gelişmemiş alanlarda manzara, coğrafi yapı, suyuolları, bitki örtüsü ve vahşi yaşamdan oluşan doğal kaynakları içeren turizm türüdür (Deng, 2002, s.432). Ayrıca vahşi yaşam süren hayvanların tutsak, yarı tutsak ya da vahşi ortamlarında gözlemlenebildiği, pasif gözlem, besleme veya onlara dokunabilme imkânlarının bulunduğu turizm türü olan vahşi yaşam turizmi de bu turizm türüne dâhildir. Vahşi yaşam turizmi daha çok Afrika ve Asya gibi milli vahşi parklarında çok sayıda hayvanın kendi doğal yaşam alanlarında gözlemlenebildiği bölgelerde yaygındır (Newsome, 2005, s.19).

1.4.2. Yaban Hayatı Gözlem / Safari

Vahşi hayvanların doğal ortamlarında izlenmesi olarak tanımlanabilen yaban hayatı gözlemi, milli parklarda rehber eşliğinde araçlarla veya yürüyüşlerle yapılabilmektedir. Canlıların ve doğal alanların korunmasının ön planda olduğu bu turizm türünde, gözlemler hayvanların doğal yaşam alanlarında, hayvanat bahçesi, milli park, barınak gibi kısıtlanmış alanlarda yapılabilmektedir. Foto safari olarak da adlandırılan vahşi yaşam fotoğrafçılığı, kuş gözlemciliği, sportif olta balıkçılığı gibi aktiviteleri içeren yaban hayatı gözleminde (Bayram, 2019, s.293), Sahraaltı Afrika bölgesinde özellikle Güney, Doğu ve Orta Afrika ön plana çıkan yerlerdir.

1.4.3. Kuş Gözlemciliği

Kuş gözlemciliği, kuş türlerinin davranışlarının çıplak gözle veya çeşitli ekipmanlarla doğal ortamlarında gözlenmesi anlamına gelmekte, sessiz ve hareketsiz kalmayı gerektirmektedir (Tapper, 2006). Doğaya en az ayak izi bırakan turizm türlerinden olan kuş gözlemciliği, (Çalışkan, 2020) kuşların hassas ve çabuk davranış değiştirebilen hayvanlar arasında olduğundan dikkatli olunması gereken bir turizm faaliyetidir (Erdoğan, 2003, s.137). Sahraaltı Afrika'nın pek çok sulak arazisi özellikle göç dönemlerinde kuş gözlemciliği için tercih edilmektedir.

Turistik bir alana gelen ziyaretçilerin, sadece doğal alanları gezmekle kalmayıp fotoğraflarını da çektikleri turizm türü olan foto safari, vahşi yaşamı, farklı kültürel öğeleri ve el değmemiş doğal alanları ölümsüzleştirmek amacıyla yapılmaktadır (Divinagracia, vd., 2012, s.87). Özellikle Botswana ülkesine Okavango Deltası'nda önemli bir ekoturizm faaliyeti olarak öne çıkmaktadır.

1.4.4. Trekking / Doğa Yürüyüşü

Dağ yamaçları gibi yüksek rakımlarda yapılan trekking turları yürüyüş turlarından daha uzun süren ve daha zorlayıcı olmaktadır. Yürüyüş rotalarında modern yapılaşma ve alt yapının olmadığı bölgelerde yapılan bu turizm türü, modern yaşamdan uzaklaşmak için insanların doğal alanları tercih ettikleri bir faaliyettir (Bauer, vd., 2012, s.86). Afrika'nın pek çok bölgesinde araçlarla yapılan safarilerin dışında yürüyüş safarileri adında rehberli turlar düzenlenmektedir.

1.4.5. Kamp ve Karavan Turizmi

Macera severler için vahşi doğada ucuz ve doğal konaklama, karavan severler için ise bir yaşam tarzı anlamına gelmektedir. (Hardy, Hanson ve Gretzel, 2012, s.220). Kamp alanında ya da vahşi ortamda, kısa bir süre çadırda kalma faaliyetini ifade etmektedir (Brooker, 2012, s.69).

1.4.6. Su Altı Dalış Turizmi

Su sporlarından biri olan su altı dalış turizmi, rafting, yelkencilik, sörf, kano gibi sporlardan farklı olarak su altı gözlemi ile ilgilidir. Su altı dünyasının biyoçeşitlilik ve arkeolojik değerlerini gözlemlemek, fotoğraflamak, filme almak ve sportif balık avlama amaçlı olarak gerçekleştirilen tanıtım, sportif ve eğitim amaçlı dalışlar ile kıyıda verilen konaklama ve ağırlama hizmetlerini içine alan bir turizm çeşididir (Yaşar, 2011, s.34). Doğu Afrika'da Mozambik ve Morityus gibi ülkelerin kıyılarında mercan kayalıklarının da etkisiyle su altı dalış turizmi oldukça gelişmiş türler arasındadır.

1.4.7. Akarsu Su Sporları

Rafting, kayaking ve kano sporu gibi türleri içine alan (Ferreira & Carneiro, 2021, s.149), akarsu su sporları arasındaki rafting heyecan verici ve macera turizmine de dahil olan bir aktivitedir (Sato, vd., 2018, s.74). Kano ve kayaking diğer önemli akarsu turizmi türlerindendir. Kano tekli veya çiftli olarak, kayaking ise tek kişiyle, içine oturularak ayakların uzatıldığı bir spordur (Neupane, 2012).

1.4.8. Sportif Olta Balıkçılığı

Diğer turizm türleriyle karşılaştırıldığında, daha az aktif olmayı gerektiren ve fiziksel gücü zorlamayan bir spordur. Sportif olta balıkçılığı genelde günlük veya hafta sonu açık havada yapılabilen; en büyük balığı tutma veya en çok balığı tutma şeklinde türleri de bulunan bir etkinliktir (Gürsoy, 2016, s.1086). Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde kültür turizmiyle ön planda olan Nijerya'daki Arugungu Balık Avı Festivali, Zimbabwe ve Zambiya sınırlarındaki Viktorya Şelaleleri gibi pek çok sulak alan içeren bölge ve etkinliklerde sıkça görülmektedir.

1.4.9. Hava Sporları

Hava sporları temelde bireyin çeşitli teknik ekipmanlar yardımıyla, gökyüzünde oluşan hava değişimlerden faydalanarak gerçekleştirildiği faaliyetlerdir. Ticari amaç gütmeyen bu spor faaliyetlerine izleyici, yarışmacı ya da katılımcı olarak katılan kişiler hava sporları turisti olarak adlandırılmaktadır (Diker, vd., 2016, s.89).

Hava sporlarının, paraşütle atlama, bungee jumping, yamaç paraşütü (Paragliding), yelken kanat ile uçuş, planörcülük, sıcak hava balonu (hot-air ballooning), motorlu yelken kanat (hang-gliding) gibi türleri bulunmaktadır. Ayrıca deniz paraşütü (parasailing), güç uçurtması (power kiting), serbest düşüş (skydiving), hava sörfü (skysurfing), havada süzülme (soaring) diğer hava sporu türleridir (Diker, vd., 2016, s.91).

1.4.10. Kùltür ve Miras Turizmi

Kùltür ve miras turizmi, doğa temelli turizmden farklı olarak, bölgelerin tarihine, yaşam tarzlarına ve geleneklerine odaklanmaktadır.

Kùltür turizmi, bir bölgede yaşayan insanların günümüzdeki ve geçmişteki tarihlerinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış festivalleri, kültürel performansları, terkedilmiş şehir turları, köy ve kasabalara yapılan ziyaretleri kapsar. Pek çok yerel halk tarihlerini korumak ve aktif olarak kutlamak amacıyla kültürel turizm faaliyetlerine katılmaktadır. Kùltür turizmi olmadan, gelenekler ve yaşam tarzları yok olabilmektedir (Moseley, vd., 2007, s.15).

Miras turizmi ise bölgelerin tarihine odaklanan, bu değerlerin ziyaret edilmesi ve geliştirilmesini amaçlayan turizm türüdür. Müzeler, interaktif sergiler veya turlar yöntemiyle turizm endüstrisinin gelişimine katkıda bulunur (Moseley, vd. , 2007, s.12). Geçmiş ile günümüzü birbirine bağlayan, tarih ile coğrafyanın biraraya geldiği alan (Naula, 1996, s.171) gibi tanımlamaları olan miras turizmi, Kenya bölgesinde insanlık tarihinin ilk kalıntılarına ya da karakteristik dini yapılar ile önemli yere sahiptir. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde ayrıca sömürge tarihinde önemli yeri olan bir turizm türüdür.

1.4.10.1. Etkinlik Turizmi

Kùltür turizminin bir türü olan etkinlik turizmi, sportif ya da kültürel etkinlikler, festivaller, sergiler ve fuarlar düzenlenerek gerçekleştirilmektedir. Olimpik oyunlar, FIFA Dünya Kupası, Dünya Atletizm Şampiyonası ve Formula 1 ve kültür başkentliği gibi organizasyonlar etkinlik turizmi arasında sayılabilecek büyük turizm faaliyetleridir. Sahraaltı Afrika ülkeleri, doğa temelli turizm türlerinin yanında, kültürel danslarıyla ve festivalleriyle turizmde ilgi çeken önemli bir değere de sahiptir. Nijerya ve Fildişi Sahili gibi ülkeler yerel dansları ve festivalleriyle Sahraaltı Afrika Bölgesi turizminde ön plandayken, ayrıca Güney Afrika'nın da aralarında olduğu önemli bir turizm çeşiti olan iş turizminde tüm dünyada tanınmaktadırlar. Bu ülkeler, düzenledikleri kongre ve iş sahasına ait organizasyonlarla turizm gelirlerine önemli katkı sağlamaktadırlar.

1.4.10.2. Hüzün Turizm (Karanlık Turizm)

Doğu Afrika ve Orta Afrika’da ekoturizm türleri vahşi yaşama bağlı olarak yaban hayatı gözlemlene, safari turları ile ön plana çıkarken, Batı Afrika kültür ve miras turizmi ile ön plana çıkmaktadır. Özellikle köle ticareti dönemlerine ait sahip olduğu değer ve yapılar bu bölgeleri gerçekleştirdikleri dark turizm faaliyetlerinde belirleyici olmuşlardır (Asiedu, 1997, s.11).

Hüzün turizmi, dark turizm veya karanlık turizm olarak çok sayıda isimle adlandırılmaktadır. Ölüm, felaket ve yokluk ile ilgili değerleri turizmle ilişkilendiren bu kavram, 1990’lı yıllarda ortaya çıkmıştır. Seaton (1999, s.131), hüzün turizmi insanların sembolik ya da gerçek ölüm, felaket alanlarına yaptıkları seyahatler olarak tanımlamıştır (Graham & Seaton, 2001, s.170).

Sahraaltı Afrika Bölgesi, bu açıdan yüzyıllarca Avrupa devletlerinin sömürgesi olarak kalmış ve acı ile dolu bir kölelik tarihine sahip olmuştur. Özellikle Hint Okyanusu kıyılarından başlayarak, güney kıyıları ve doğu kıyıları boyunca yerlilerin hapsedilmesi ve yenedünya karalarına sevkıyatı için inşa ettiği alanların çoğu UNESCO tarafından koruma altına alınmış ve tüm dünyanın ilgisini çeken bir turizme sahip olmasını sağlamıştır.

1.5. Ekoturizmde Kültür ve Coğrafyanın Önemi

Kültür, Latince kökenli bir kelime olan kültür “colere” kelimesinden gelmektedir. “Ekip biçmek” anlamına gelen bu kökten türeyen cultura kelimesi “yerleşik tarım toplumları” anlamında kullanılmaktadır. Kelimenin sosyal bilimlerde bir kavram olarak kullanılması 19. yüzyılda Sir Edward Tylor ile başlamıştır. Birçok bilim alanlarında farklı anlamlarda kullanılabilen kültür kelimesi, tarih öncesi arkeolojisi alanında “doğanın yarattıklarına karşın insanoğlunun ürettiği şeyler bütünü” olarak tanımlanabilmektedir (Arsebük, 1984, s.2).

Kültür, insanın hayatını devam ettirebilmesi için çevreye uyum sağlamak adına yarattığı araç ve değerlerdir. Toplumsallaşma ve geleneklerle de ilişkili olan kültür kavramı, sosyal yaşam düzenlerini de kapsamaktadır (Greverus, 1982). Kültür; aynı

zamanda tarihi olaylardan büyük oranda etkilenen ve tarihi de etkileyen bir değişkendir (Nunn, 2012). Stacey (1996)'e göre ise, kültür birarada yaşayan insanların inançları, gelenekleri, uygulamaları ve birlikte yaşamaktan doğan ortak düşünme biçimleridir. Ayrıca kültürler ritüel davranış, sembol ve mitleri de içermektedir.

Coğrafya, köken olarak dünya anlamına gelen “geo” ve tasvir anlamına gelen “graphie” kelimelerinin birleşiminden oluşan yeryüzü bilimi olarak da tanımlanabilen bir kavramdır. Coğrafi oluşumların nedenlerini ve sonuçlarını araştırırken, bunların topluluklarla olan ilişkilerini de belirlemeye çalışan bir bilim dalıdır (Doğanay, 2015, s.95).

Coğrafya; insanları, insanların yaşadıkları çevreleri, onları etkileyen doğal ve beşeri olayları ya da insanların etkilemiş olduğu doğayı kapsadığından, coğrafyayı açıklayan pek çok tanımlama bulunmaktadır. Yeryüzü şekillerini, insan, bitki, hayvan topluluklarını, bu toplulukların doğayla olan ilişkisini inceleyen bilim dalı (Atalay, 1994), doğal, beşeri ve ekonomik olayları insanlarla ilişkilendiren bilim dalı (Doğanay, 1998, s.123) gibi tanımlamalar bunlardan bazılarıdır. Fiziki ve beşeri coğrafya olarak gruplandırılan coğrafya türleri; bir bölgenin yeryüzü şekilleri, iklim, su, toprak, bitki örtüsü ve harita bilgisi fiziki coğrafyaya dâhil edilirken, nüfus, ekonomik, bölgesel, tarihi ve siyasi konuları beşeri coğrafyanın araştırma alanına girmektedir (Yazıcı & Koca, 2018, s.54). Dolayısıyla, coğrafya konusu itibariyle turizmle doğrudan ilişkilidir. İnsanların bir yerden başka yere geçici hareketi olan turizm faaliyetleri, aynı zamanda onların gittikleri yerlerde diğer insanlarla, çevreyle ve doğayla olan ilişkisine de odaklanmaktadır. Ziyaret edilen bu destinasyonlar birer turizm alanıdır. Bu turizm alanlarının, kültür, tarih ve coğrafya gibi özellikleri, o bölgelerdeki turizmin nasıl şekilleneceğini belirlemektedir (Nelson, 2021, s.7).

Farklı özelliklere sahip olan doğal alanlar, farklı kültürlerin de ortaya çıkmasına neden olmuştur. Toplum üzerinde etkiler bırakan kültür, sadece toplulukların yaşam tarzlarını belirlememiş, onların inanç sistemlerini ve değerlerini de etkilemiştir. Böylelikle, ülke veya bölgelerde coğrafi ve kültürel farklılıkların olması, eskiden beri insanların ilgisini çekmiştir. Yeni yerler ve kültürler keşfetmek isteyen bu insanların seyahat davranışları, akıllara turizm kavramı ve coğrafya ve

kültürün ilişkisini getirmektedir. Turizm, yapıldığı bu alanları ve bu alanlardaki kültürleri etkilemekte, aynı zamanda o bölgelerin coğrafi ve kültürel özelliklerinden de etkilenmektedir (Emekli, 2006 s. 52-53). Şöyle ki; Johnson (1996), turizmi, coğrafya ve tarihin bir araya geldiği yer olarak tanımlamış ve turizmde coğrafyanın ve tarihin önemini vurgulamıştır.

Bir bölgenin coğrafi ve kültürel değerleri bu alanların turizm çekiciliklerinde büyük önem göstermekte (Gunn, 1993, s.107) ve bu bölgelerde kültürel turizm, inanç turizmi, doğa yürüyüşleri, yamaç paraşütü gibi pek çok turizm türünün gelişmesinde etken olmaktadır (Yılmaz & Çizel, 2000, s.456).

1.6. UNESCO Dünya Mirası Listesi ve Korunan Alanların Ekoturizmde Önemi

UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) yani Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, uluslararası işbirliği yoluyla, eğitim, bilim ve kültürde dünya barışını sağlamayı hedefleyen küresel bir kuruluştur.

2. Dünya Savaşı boyunca Avrupalı devletler, savaştan etkilenen eğitim sistemlerinin tekrar düzenlenebilmesi için harekete geçmeye başlamışlardır. Kısa sürede uluslararası düzeyde destek alan fikirle, eğitim ve kültür alanında bir örgütün kurulması amacıyla 1945 yılında Londra’da Birleşmiş Milletler Konferansı düzenlenmiştir. 44 ülkenin katıldığı toplantıda, tüm dünyada barış kültürünü sağlayacak, insanlığın entelektüel ve ahlaki dayanışmasını temsil ederek yeni bir dünya savaşının çıkmasını engelleyebilecek bir örgütün kurulmasına karar verilmiş, UNESCO 1946 yılında kurulmuştur (unesco.org, UNESCO in brief, 2022).

UNESCO Dünya Mirası fikri ise, 1960’lı yıllarda Mısır’ın Nubia bölgesinde yapılan baraj nedeniyle sular altında kalmak üzere olan Abu Simbel tapınağının yerinden taşınması ihtiyacı ile başlamıştır. UNESCO’nun bu anıtların kurtarılması için başlattığı uluslararası bir kampanya ile pek çok ülkenin dikkatini çekmiş ve kültürel mirasın korunması fikri ortaya çıkmıştır. Günümüzde evrensel öneme sahip kültürel ve doğal değere sahip sayısı 1000’in üzerinde olan bu alanlar, UNESCO’ya üye devletler, sivil kuruluşlar, yerel topluluklar ve özel sektör tarafından korunmaktadırlar.

UNESCO, sadece doğal ve kültürel alanların korunmasını değil, iklim değişikliği, şehirleşme, kitle turizmi ve doğal afetlerin etkilerine karşı da cevap vermeyi amaç edinmektedir (en.unesco.org, 2022).

Doğal ve kültürel değerleri korunan bu alanlar, aynı zamanda turizmin de entegre edildiği ve gelişme gösterdiği alanlardır. UNESCO Dünya Mirası ve Sürdürülebilir Turizm Programı, uluslararası çerçevede işbirliği sağlayarak, kültürel ve doğal miras alanlarını korurken, sürdürülebilir gelişim sağlamayı da hedeflemiştir. Program 5 ana amaç edinmiştir (UNESCO & WHC, s.4):

1. Dünya Mirası koruma mekanizmalarına sürdürülebilir turizmi entegre etmek.
2. Kültürel ve doğal mirasın yönetimi ve korunmasında sürdürülebilir turizmi önemli bir araç olarak destekleyen politika ve stratejiler geliştirmek.
3. Yerel toplulukların gelişimine odaklanan ve miras koruma alanlarının bir turizm destinasyonu olduğu sürdürülebilir turizmin yönetimi ve geliştirilmesinde paydaşların katılımını desteklemek.
4. Dünya Mirası paydaşlarına, turizmin etkili, sürdürülebilir ve sorumlu şekilde yürütülmesinde yeterli kapasite ve olanak sağlamak.
5. Dünya Mirası'nın korunmasında ve Evrensel Değer kavramının benimsenmesinde anlayışı artırmak, paydaşlar arasında sorumlu davranışı destekleyecek kaliteli turizm ürün ve hizmetleri sağlamak.

Ülkeler için önemli gelir kaynaklarından olan turizm sektöründe devletler turizm destinasyonlarına daha fazla ziyaretçi çekebilmek için çeşitli reklam ve tanıtım yöntemleri kullanmaktadırlar. Kendi gerçek yaşam alanlarından daha farklı veya eşsiz olduklarını düşündükleri yerleri ziyaret etmeyi amaçlayan ziyaretçiler için, medya önemli bir bilgi edinme kaynağı olmaktadır. Dünya Miras alanları da, internet, fotoğraf, video, kitap ve dergiler gibi çeşitli medya araçları yollarıyla tanıtılan turistik alanlardır. Bu alanların korunmasının sağlanması, tanıtımında maddi desteğin

sağlanması ve yerel halkın faydalanmasında turizm büyük önem taşımaktadır (Chinayah, 2015, s.20).

1.7. Korunan Alanlar ve Milli Parkların Ekoturizmle Olan İlişkisi

Son yıllarda milli park ve korunan alanlar ekoturizmin desteklemesi için kullanılmakta ve desteklenmektedirler (Wishitemi, vd., 2015, s.306). Korunan alanlardaki turizm gelişimi, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde önemli bir gelişim fırsatı olarak görülmektedir (Ikechukwu, vd., 2017, s.224).

Korunan alanlar, dünyadaki hızlı nüfus artışı, şehirleşme ve sanayileşme gibi nedenlerle olumsuz etkilenmiş ve hayvan türleri tehdit altına girmiştir. Doğal alanlar üzerindeki bu olumsuzluklar sonrasında, ülkeler biraraya gelerek, “korunan alan” adı altında, doğaya verilen tahribatı engellemeye çalışmışlardır. Avrupa Konseyi'nin 1980 yılında yaptığı korunan alan kategorilendirmesinde, doğa rezerv alanları ve milli parklar dâhil olmak üzere pek çok doğal alan korumaya dâhil edilmiştir (Kuvan, 1991, s.121-122).

Genel olarak, korunan alan kavramı, bilimsel ya da toplumsal değeri olan doğal ve kültürel değerlerin korunmasını ve bu alanlardaki bitki ve hayvan çeşitliliğinin devamını amaçlayan, yasal yollarla yönetilen deniz ya da kara parçaları olarak tanımlanmaktadır. Ekolojik sistemin devamını hedef alan korunan alanların destekleyici hizmetler, tedarik hizmetleri, düzenleyici hizmetler ve kültürel hizmetler olarak 4 temel hizmeti bulunmaktadır. Bu hizmet alanlarından kültürel hizmetler, doğrudan rekreasyon ve turizmle bağlantılıdır. Doğa yürüyüşleri, kamp aktiviteleri, at binmek gibi pek çok turizm faaliyeti, korunan alanların sunduğu olanaklardır. Bu korunan alanlar pek çok ülkede yerel halkın geçim kaynağı olarak da rol oynamaktadır (WWF Rapor 2021 TR, 2021, s.4-17).

Milli parklar, korunan alanların bir parçası olarak 19. yüzyıldan itibaren doğanın korunmasında en önemli araçlar olarak görülmektedir. 1872 yılında Yellowstone bölgesinde bulunan doğal alanların korunmasında milli park etiketini ilk kez kullanan ABD, doğa ve park kelimelerinin birarada kullanılmasıyla, milli miras kavramını ekolojik ve sosyal bir kavrama dönüştürmüştür (Gissibl, vd., 2004, s.1).

Milli parklar bilimsel ve estetik özelliklere sahip alanları korurken turizm destinasyonu olarak da görev yapan parklardır (Staiff, vd., 2002, s.97). Turizm endüstrisi doğal ve kültürel alanlarla doğrudan ilişkilidir ve yüksek kalitede doğal ya da kültürel alanlar içeren milli parklar, çok sayıda ziyaretçi almaktadır. Parkların korunmasında görevli olan paydaşlar, artan turizm taleplerine karşı doğa ve kültürü korurken, yerel halkın faydalanmasını sağlamaktadırlar (Eagles, vd., 2001, s.3).

İKİNCİ BÖLÜM

YÖNTEM

2.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Ekoturizmin çeşitli tanımlarında görülen “doğal çevre, yerel halk ve kültürlerin korunması” , ekoturizm faaliyetlerinin bu özelliklere sahip alanlarda yoğunlaşmasını sağlamıştır. Gelişmiş ülkelerde turizm faaliyetlerinde korunan alanların sürdürülebilirliğinin sağlanması amaçlanırken, gelişmekte olan ya da 3. dünya ülkelerinde turizmin gelişmesinde daha çok ekonomik hedeflerin amaçlandığı görülmektedir. Örneğin, Dünya Turizm Örgütü’nün 1995-2018 yılları arasındaki verilerine göre, Sahraaltı Afrika Bölgesi’nin yıllık uluslararası gelen turist sayısı bu tarihler arasında 15 milyondan 55 milyonun üzerine çıkmıştır (The World Bank- International Tourism, Number of Arrivals, 2020). 2019 yılı verilerine göre ise, Sahraaltı Afrika bölgesi uluslararası gelen turist sayısında son 9 yılda yaklaşık % 44 büyümeye kaydetmiştir (UNWTO, 2020). Sahraaltı Afrika Bölgesi’nde 2000’li yılların başlarına kadar uluslararası turizmde yıllık gelir 10 milyar Amerikan dolarını geçmezken, yıllık gelirin yaklaşık 20 yılda 35 milyar Amerikan dolarına yükseldiği görülmektedir (The World Bank- International Tourism, Receipt, 2020). Ekoturizmin kitle turizmine göre 3 kat daha hızlı geliştiği (Han, Hsu, & Sheu, 2010) düşünüldüğünde ve yukarıdaki veriler göz önüne alındığında, Sahraaltı Afrika ülkelerinin son yıllardaki turizmdeki büyümesi dikkat çekicidir. Bu bölgede özellikle yerel halklarının yaşam ve kültürleri, bölgenin sahip olduğu biyoçeşitliliği ve safari turizmine olan yüksek talep akla ekoturizmi getirmektedir. Aynı zamanda ekoturizmin doğa temelli oluşu, alanların korunmasını sağlayarak sürdürülebilirliği hedeflemesi ve ayrıca yerel halka gelir sağlaması (Fennel, 2020) gibi özellikleri Sahraaltı Afrika’nın ekoturizm potansiyelindeki etken faktörlerinin araştırılmasını önemli kılmıştır.

Bu bağlamda, Sahraaltı Afrika Bölgesi’nde halkların ekonomik şartlarının gelişmesinde önemli bir faktör olarak değerlendirebilecek olan ekoturizm sektörü üzerinde etken olan kültürel ve coğrafi değerler incelenmiştir. Belirlenmiş bu alanların, ülkelerin ekoturizm potansiyelindeki etkisi değerlendirilmiştir. Afrika

kıtasındaki yıllık en yüksek ziyaretçi sayısına sahip Sahraaltı ülkeleri ve halkların bu bölgelerdeki tarihi ve yerel kültürleri, çalışmanın kültür başlığına dayanarak dâhil edilmişlerdir. Bölgelerin coğrafi özellikleri, iklim, bitki örtüsü ve biyoçeşitliliği ise coğrafya başlığı ile ilişkilendirilmiştir. Bu araştırma sonucunda, Afrika kıtasındaki Sahraaltı Afrika ülkelerinin kültürel ve coğrafi değerleri araştırılarak belirlenmiş, bu faktör ve değerlerin hangi ekoturizm faaliyetlerini, nasıl etkilediği ortaya koymaya çalışılmıştır. Bu açıdan, bu araştırmanın bölgelerin ekoturizm potansiyellerinin belirleyici ve etken faktörlerinin, Sahraaltı Afrika Bölgesi çalışması ile örneklendirilerek belirlenmesinin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.2. Araştırmanın Yöntemi

Bilimsel araştırmalarda, araştırmacıların çalışmalarını yürütürken izlemesi gereken yol ve yöntemler bulunmaktadır. Bu çalışmalar, problemin niteliğine, araştırmanın amacına bağlı olarak belirlenmektedir. Yapılan bu araştırmada, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde bulunan ülkelerin ekoturizm potansiyeli belirlenirken, bu ülkelerin coğrafi ve kültürel değerleri incelenmiştir. Dolayısıyla çalışmanın yürütülmesi, çeşitli kaynaklardan yapılan literatür taraması yoluyla nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmasını gerektirmiştir. Çalışmada, dergi, makale, tez, rapor ve çoklu ortam verileri incelenmiş, var olan bilgiler tekrar düzenlenerek yeni bir sonuca ulaşılması hedeflenmiştir. Yürütülen bu doküman incelemesi yönteminde çalışma alanını oluşturan ülke ve bölgelere ait, makale ve tezler araştırılmıştır. Ayrıca çoklu ortam verilerinin incelenmesi yoluyla UNWTO (Dünya Turizm Örgütü)'nun 2018 ve 2019 yıllarına ait turizm raporları ve UNESCO Dünya Mirası Listesi'nde öne çıkan değerler, milli parklar ve diğer korunan alanlar incelenmiştir.

2.3. Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Bu araştırmanın evrenini, Sahra Çölü'nün güneyinde bulunan Sahraaltı Afrika Bölgesi'ndeki 46 ülke oluşturmaktadır. Sahra Çölü'nün iklim, kültür ve coğrafya bakımından Kuzey Afrika'dan farklılaştırdığı bu 46 ülkenin, UNWTO (Dünya Turizm Örgütü) verilerinin 2018 ve 2019 yıllarına ait dokümanları incelenmiştir. Buna göre araştırmanın evrenini yıllık gelen uluslararası ziyaretçi sayısının 1 milyonun üzerinde

olan 13 Sahraaltı Afrika ülkesi oluşturmaktadır. Güney Afrika Cumhuriyeti, Zimbabwe, Fildişi Sahili, Mozambik, Kenya, Uganda, Botswana, Namibya, Nijerya, Tanzanya, Morityus, Gana ve Zambiya çalışmada örnekleme oluşturan ülkelerdir.

2.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde bulunan 13 ülkenin araştırıldığı bu çalışma, doküman analizi yapılarak gerçekleştirilmiştir. Çeşitli kaynaklar ve çoklu ortam verilerinin incelenmesinin yanısıra Dünya Turizm Örgütü ve ülkelerin turizm organizasyonlarının verileri de incelenmiştir. Ancak, tüm dünyayı pekçok yönden olumsuz etkileyen Covid-19 salgını sebebiyle turizm verilerinde de düşüş yaşanmış ve sadece 2019 yılına kadar olan değerler baz alınmıştır. Böylece 2020-2021 yıllarına ait güncel veriler bu çalışmaya dâhil edilememiştir. Ayrıca yaşanan küresel salgın, çalışma alanı olan ülkelere ulaşımı mümkün kılmamıştır.

Bazı ülkelerin düzenli olarak kayıt altına alınmamış olan turizm verileri, ülkelerin güncel bilgilerine ulaşılmasını zorlaştırmıştır. Sömürge tarihlerine bağlı olarak yerel dillerin yanısıra pekçok Avrupa dilinin de yoğun olarak konuşulduğu bu ülkelerde, bazı çalışmalar bu dillerde yapılmıştır. İngilizce dilinin yanısıra farklı dillerde yapılan bu araştırmalar, çalışmayı zorlaştıran noktalardan biri olmuştur.

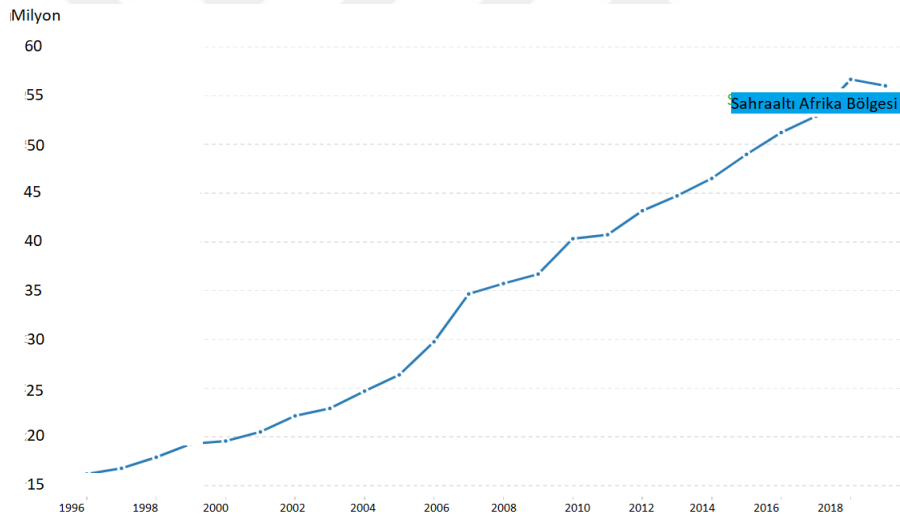
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Sahraaltı Afrika Ülkelerinde Ekoturizm

Ekoturizmin doğal çevre, yerel halk ve kültürlerin korunmasına verdiği önem, bu turizm türünü doğal ve kültürel değerlere sahip alanlarda yoğunlaşmasını sağlamıştır. Gelişmiş ülkeler turizm faaliyetlerini korunan alanlarında sürdürülebilirliği sağlamaya odaklanmış, ancak gelişmekte olan ya da 3. dünya ülkeleri ise daha çok ekonomik gelişim göstermeyi amaçlamışlardır.

Grafik 3. 1. 1995-2019 Yılları Arasında Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde Yıllık Ziyaretçi Sayılarındaki Artışları Gösterir Tablo

Kaynak: <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL?locations=ZG> (Erişim Tarihi: 04.06.2022)

Örneğin, Grafik 3.1.'de gösterilen Dünya Turizm Örgütü'nün 1995-2018 yılları arasında elde ettiği verilere göre, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin yıllık uluslararası gelen turist sayısı bu tarihler aralığında 15 milyondan 55 milyonun üzerine çıkarak 3 katın üzerinde gelişim göstermiştir (data.worldbank.org, 2020). Aynı zamanda, 2019 yılında elde edilen verilerde, Sahraaltı Afrika Bölgesi uluslararası gelen turist

sayısında son 9 yılda yaklaşık % 44 büyüme (bkz. Tablo 3.2.) kaydetmiştir (UNWTO, 2010).

Tablo 3. 1. Uluslararası Turist Sayıları ve Gelirleri Gösterir Tablo

	Uluslararası Ziyaretçi Sayıları					Uluslararası Turizm Gelirleri					
	(milyon)			Yüzde		Değişim	Yıllık Büyüme Oranı (%)	Milyar Amerikan Doları	Milyar Avro		
	2010	2018	2019	2019	18/17	19/18	10-19	2010	2019	2010	2019
Dünya	956	1,408	1,460	100	5.7	3.7	4.8	980	1,481	739	1,323
İleri Ekonomiler	515	762	776	53.2	4.1	1.9	4.7	644	946	485	845
Gelişmekte Olan Ekonomiler	441	647	684	46.8	7.6	5.7	5.0	336	536	253	478
Avrupa	491.2	716.3	744.0	51.0	5.9	3.9	4.7	427.5	576.4	322.4	514.9
Kuzey Avrupa	57.6	81.0	82.4	5.6	0.0	1.7	4.1	61.8	94.6	47	85
Batı Avrupa	154.4	200.2	204.9	14.0	3.9	2.4	3.2	152.5	178.6	115	160
Orta/Doğu Avrupa	102.2	146.5	152.8	10.5	8.6	4.3	4.6	48.3	68.7	36	61
Güney/Akdeniz Avrupası	177.1	288.6	303.9	20.8	7.7	5.3	6.2	164.9	234.4	124	209
Asya ve Pasifikler	208.2	347.5	361.6	24.8	7.2	4.1	6.3	254.3	443.2	191.8	395.9
Kuzey-Doğu Asya	111.5	169.2	170.6	11.7	6.1	0.8	4.8	122.9	187.6	93	168
Güney-Doğu Asya	70.5	128.6	138.5	9.5	6.7	7.7	7.8	68.5	147.6	52	132
Okyanusya	11.5	17.0	17.5	1.2	2.8	2.4	4.8	42.8	61.8	32	55
Güney Asya	14.7	32.7	35.1	2.4	18.9	7.4	10.1	20.1	46.2	15	41
Amerika	150.3	215.9	219.3	15.0	2.4	1.5	4.3	215.2	341.8	162.3	305.3
Kuzey Amerika	99.5	142.2	146.4	10.0	3.5	3.0	4.4	164.8	265.7	124	237
Karayipler	19.5	25.8	26.5	1.8	0.1	2.6	3.4	23.3	34.6	18	31
Orta Amerika	7.8	10.8	10.9	0.7	-2.2	0.8	3.8	6.6	12.6	5	11
Güney Amerika	23.5	37.1	35.5	2.4	1.3	-4.4	4.7	20.5	29.0	15	26
Afrika	50.4	68.6	70.0	4.8	8.3	2.0	3.7	30.4	38.4	23.0	34.3
Kuzey Afrika	19.7	24.1	25.6	1.8	11.1	6.4	3.0	9.7	11.5	7	10
Sahraaltı Afrika	30.7	44.5	44.3	3.0	6.8	-0.4	4.2	20.8	26.9	16	24
Orta Doğu	56.1	60.1	65.1	4.5	4.3	8.3	1.7	52.2	81.5	39.3	72.8

Kaynak: UNWTO Tourism Highlights (2020)

Ayrıca Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin 21. yüzyılın başlarına kadar uluslararası turizmde yıllık gelirinin 10 milyar Amerikan dolarını geçmediği görülmektedir. Ancak ilerleyen 20 yılda yıllık gelir 35 milyar Amerikan dolarına yükselmiştir (The World Bank-International Tourism, Receipt, 2020). Yukarıdaki veriler göz önüne alındığında ve ekoturizmin kitle turizmine göre 3 kat daha hızlı geliştiği (Han, Hsu, & Sheu, 2010,

s.149) düşünöldüğönde Sahraaltı Afrika ölkelerinin son yıllardaki turizm potansiyeli dikkat çekmektedir. Bu bölgede özellikle yerel halkların költürleri, bölgenin sahip olduğu biyoçeşitlilik ve safari turizmine olan yüksek talep tüm dünyadan çok sayıda ziyaretçinin ilgisini çeken özellikler olmuştur.

Bu bağlamda, bu çalışmada Sahraaltı Afrika bölgesinde halkların ekonomik şartlarının gelişmesinde önemli bir etken olan ekoturizmin belirleyicisi olan költürel ve coğrafi değerler incelenmiştir. Belirlenmiş bu alanların, ölkelerin ekoturizm potansiyelindeki etkisi değerlendirilmiştir. Afrika kıtasındaki yıllık en yüksek ziyaretçi sayısına sahip 13 Sahraaltı ölkesi ve halkların bu bölgelerdeki tarihi ve yerel költürleri “költür” konusu ile ilişkilendirilmiştir. Bölgelerin coğrafi özellikleri, iklim, bitki örtüsü ve biyoçeşitliliği ise “coğrafya” konusuna bağlı olarak incelenmiştir. Ölkelerin milli parkları, korunan alanları, UNESCO Dünya Mirası Listesi’ne ait alanlar, tarihi ve költürel faktörler ve turistik önem taşıyan diğereğerler bu çalışmaya dâhil edilmiştir. Bu faktör ve değerlerin belirleyici olduğu ekoturizm faaliyetleri ve nasıl etkilediği incelenmiştir.

Sahra Çölü’nün güneyinden kıtanın güneyine kadar olan alanı kapsayan Sahraaltı Afrika Bölgesi’nde 46 ölkeler bulunmaktadır. Bu ölkeler, Angola, Benin, Botswana, Burkina Faso, Burundi, Kabo Verde, Kamerun, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Komorlar Birliği, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Fildişi Sahili, Ekvator Ginesi, Eritre, Eswatini, Etiyopya, Gabon, Gambiya, Gana, Gine, Gine Bissau, Kenya, Lesoto, Liberya, Madagaskar, Malawi, Mali, Mairutanya, Morityus, Mozambik, Namibya, Nijer, Nijerya, Ruanda, Sao Tome ve Principe, Senegal, Seyşeller, Sierra Leone, Somali, Güney Afrika Cumhuriyeti, Sudan, Güney Sudan, Tanzanya, Togo, Uganda, Zambiya, Zimbabwe’dir. (The Worldbank Group, Data For Sub Saharan Africa, 2020). Araştırmanın evrenini oluşturan bu 46 ölkeler arasında (bkz. Tablo 3.2.) turizmde son yıllardaki yıllık gelen uluslararası ziyaretçi sayısı yüksek olan ölkeler belirlenmiştir.

Tablo 3. 2. Sahraaltı Afrika Ülkeleri'nde Yıllık Uluslararası Turist Sayıları

	Uluslararası Ziyaretçi Sayıları (x1000)			Uluslararası Turizm Gelirleri (ABD Doları)		
	2010	2018	2019	2010	2018	2019
Afrika	50,426	68,585	69,954	30,445	38,869	38,426
Kuzey Afrika	19,682	24,081	25,622	9,662	10,735	11,511
Cezayir	2,070	2,657	2,371	220	169	165
Fas	9,288	12,289	12,932	6,703	7,782	8,179
Sudan	495	836	-	94	1,043	821
Tunus	7,828	8,299	9,429	2,645	1,741	~..
Sahraaltı Afrika	30,743	44,505	44,332	20,782	28,134	26,915
Angola	425	218	218	719	544	384
Benin	199	295	-	149	162	-
Botswana	1,973	1,655	-	510	574	-
Burkina Faso	274	144	143	72	121	-
Burundi	142	-	-	2	4	-
Kamerun	569	-	-	159	581	-
Cabo Verde	336	710	758	278	484	502
Orta Afrika Cumhuriyeti	54	-	-	11	-	-
Çad	71	-	-	-	-	-
Komoros	15	36	45	35	76	-
Kongo	194	156	-	27	-	-
Fildişi Sahili	252	-	2,070	201	443	-
Kongo Demokratik Cumhuriyeti	81	-	-	11	60,5	99,7
Cibuti	51	-	-	18	57	-
Eritre	84	-	-	-	-	-
Eswatini	868	782	680	51	16	14
Etiyopya	468	849	812	522	969	778
Gabon	-	-	-	86	-	-
Gambiya	91	552	-	74	154	-
Gana	931	1,029	1,088	620	944	-
Gine	12	-	-	2	3	9
Guinea-Bissau	22	55	52	13	20	-
Kenya	1,470	1,931	-	800	1,072	-
Lesotho	414	-	-	23	24	22
Liberya	-	-	-	12	-	-
Madagaskar	196	291	376	309	697	193
Malawi	746	871	-	31	38	42
Mali	169	203	217	205	227	-
Moritanya	-	-	-	-	4	11
Morityus	935	1,399	1,383	1,282	1,887	1,779
Mozambik	1,718	2,743	2,019	108	242	252
Namibya	984	1,621	1,596	437	383	350
Nijer	74	157	192	105	98	-
Nijerya	1,555	-	-	576	1,962	1,449
Reunion	421	535	534	389	511	459
Ruwanda	504	-	-	202	375	-

Kaynak: UNWTO Tourism Highlights (2020)

Bu 13 ülkenin uluslararası gelen turist sayıları Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)'nun, 2018 ve 2019 yıllarına ait verilerinde incelenmiş (bkz. Tablo 3.3.) ve yıllık gelen turist sayısı 1 milyonun üzerinde olan ülkeler çalışılmıştır.

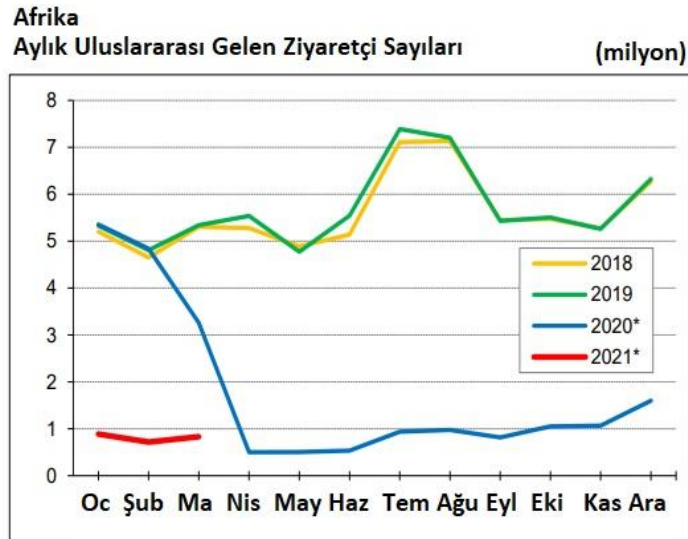
Tablo 3. 3. Sahraaltı Afrika Ülkeleri'nde Uluslararası Ziyaretçi Sayıları (x1000)

	2010	2018	2019
G. Afrika Cumhuriyeti	8,079	10,472	10,229
Zimbabwe	2,239	2,567	2,290
Fildişi Sahili	252	1,965	2,070
Mozambik	1,718	2,743	2,019
Kenya	1,470	1,931	-
Uganda	946	1,850	-
Botswana	1,973	1,655	-
Namibya	984	1,621	1,596
Nijerya	1,555	-	-
Tanzanya	754	1,378	1,443
Morityus	935	1,399	1,383
Gana	931	1,029	1,088
Zambiya	815	1,072	-

Kaynak: UNWTO, International Tourism Highlights (2020)

Yukarıdaki Tablo 3.4.'te çalışma alanını oluşturan 13 ülkenin 2010, 2018 ve 2019 yıllarına ait yıllık uluslararası gelen ziyaretçi sayıları verilmiştir. Bazı ülkelere ait yıllık verilerin olmadığı görülmektedir.

Grafik 3.2. 2018-2021 Yılları Arasında Afrika Kıtasında Aylık Uluslararası Turist Sayıları

Kaynak: UNWTO World Tourism Barometer (2021)

2020-2022 yılları arasında tüm dünyayı etkilemiş olan Covid-19 salgını nedeniyle, ülkelerin turizm rakamlarında düşüş olduğu gözlenmiş ve bu dönemlerdeki rakamlar gözardı edilmiştir (bkz. Grafik 3.2.).

3.1.1.Sahraaltı Afrika Bölgesi

Bu bilimsel araştırmanın çalışma alanını oluşturan Sahraaltı Afrika Bölgesi, Sahra Çölü'nün kuzeyinde bulunan Kuzey Afrika Bölgesi'nden farklı coğrafi ve kültürel özelliklere sahiptir. Turizm açısından pekçok ziyaretçinin tercih ettiği Sahraaltı Afrika ülkeleri, bu bölümde detaylandırılmış olan çok sayıda özelliğiyle dünyada dikkat çeken turizm destinasyonlarından biri olmuştur. Yıllık ziyaretçi sayılarıyla ön plana çıkan 13 Sahraaltı Afrika ülkesi, bu verilere göre sıralanmış ve coğrafi özellikleri, tarihleri ve önemli turizm destinasyonları açısından incelenmiştir. Bu turizm destinasyonlarının coğrafi, tarihi ve kültürel özellikleri araştırılmış, bölgelerin ekoturizm potansiyellerine yaptığı etki ortaya çıkarmak hedeflenmiştir.

3.1.1.1. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.1. Sahraaltı Afrika Bölgesi Haritası

Kaynak: Adeniyi Fagbamigbe (2019)

Sahraaltı Afrika Bölgesi, coğrafi konum olarak Afrika'nın kuzey ülkelerini hariç tutarak, Sahra Çölü'nün güneyinden başlamakta ve Orta Afrika'daki yağmur ormanlarını içine alarak kıtanın güneyine doğru uzanmaktadır (Harita 3.1.). 2000 civarında farklı dille ve çok sayıda etnik gruba ev sahipliği yapan Sahraaltı Afrika Bölgesi, Kara Afrika olarak da bilinmektedir (Bourgault, 1995, s.17). Afrika kıtasının kuzey bölgesi, Arapça konuşulan ülkelerden oluşan 1/3'lük bir bölümdür. Kuzey Afrika'nın güneyinde bulunan Sahra Çölü, kıtayı iklim, coğrafya ve kültür gibi birçok açıdan farklılaştırmaktadır. Sahra Çölü'nün kuzeyinde İslam etkisi görülürken, güney bölgesinde çok dinli inanışlar bulunmaktadır. Sahra Çölü'nün güneyinde bulunan Sahraaltı Afrika Bölgesi Afrika kıtasının 2/3'lük kısmını oluşturmaktadır. Kurak ve sıcak Sahra Çölü'nün hemen güney ve güneydoğusunda Uganda ve Tanzanya'nın büyük gölleri başlarken, güneybatısında Kongo ve Orta Afrika Cumhuriyeti gibi ülkelerde ormanlık alanların oluşmaya başladığı görülmektedir. Kongo'dan güneye doğru inildiğinde, Angola ve Namibya'da tekrar çöller belirmektedir. Afrika kıtasının en güney sınırına inildiğinde, kıtanın kuzeyinde görülen Akdeniz iklimi tekrar görülmektedir (Marshall, 2020, s.127).

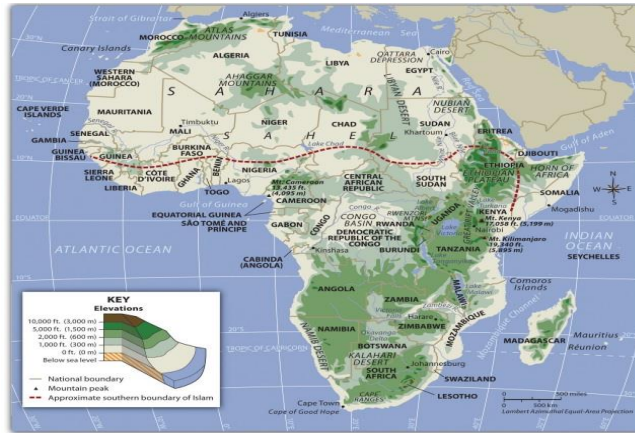
3.1.1.2. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Sahraaltı Afrika Bölgesi biyoçeşitlilikte çok geniş bir yelpazeye sahiptir. Türlerin çeşitliliği ekvatora yakın alçak ormanlarda çok daha fazladır. Yağmur ormanları, dağları, kuzey ve güneyindeki savanları, gölleri ve diğer sulak arazileri ile muhtemelen Afrika'nın en geniş biyoçeşitliliğe sahip ülkesi Demokratik Kongo Cumhuriyeti'dir. Ayrıca Güney Afrika ülkesi, Cape Flora'sı ile Afrika'nın flora konusunda en çeşitli bitki türlerine sahiptir. Tanzania, Uganda, Kenya, Nijerya ve Kamerun biyoçeşitlilikte Sahraaltı Afrika ülkeleri arasında en önde olan diğer ülkelerdir.

Sahraaltı Afrika ülkelerinin pek çoğu endemizmde önemli hayvan ve bitki türlerine sahiptir. Geniş bir biyoçeşitlilik yelpazesine sahip olmamasına rağmen, Madagaskar Afrika'daki en fazla endemik türe sahip olan bölgedir. Aynı durum, Morityus, Comoros ve Seyşeller gibi okyanus adaları için de geçerlidir. Anakaradaki orman türlerinde, en önde olan ülkeler Fildişi Sahili ve Liberya'nın alçak ormanları, Nijerya, Kamerun ve Gabon'un dağlık ve alçak alanları, Uganda, Ruwanda ve Angola'nın batı bölgeleri, Kenya'nın kıyı ormanları ve Tanzania'nın doğusu önde olan bölgelerdir. Doğu ve Orta Afrika'nın büyük gölleri, endemik balık türleriyle bilinmektedir. Somali, Etiyopya ve Namibya kurak alan endemik türleriyle tanınır (IUCN, 1990, s.3).

Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin en önemli ve turizmdeki en büyük ayağı olan hayvanları “Büyük 5” olarak adlandırılan hayvanlarıdır. Safari ve yaban hayatı gözlemlerinde, bu en tehlikeli Büyük 5 hayvan, fil, aslan, leopar, gergedan ve bufalodur. Ayrıca “Safari 8” olarak adlandırılan zürafa, zebra, su aygırı, çita, sırtlan, Afrika antilobu, babun ve Afrika domuzu Sahraaltı Afrika'ya ait diğer önemli hayvan grubudur (Skibins & Hallo, 2016, s.4-5).

3.1.1.3.Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin İklim Özellikleri

Harita 3.2. Sahraaltı Afrika Bölgesi Fiziki Haritası

Kaynak: Regional Geography of The World: Globalization, People and Places (2010)

Sahraaltı Afrika Bölgesi, alanlarının büyük bölümü Yengeç ve Oğlak dönenceleri arasında olan, Afrika kıtasının tropik kısmında bulunmaktadır (bkz. Harita 3.2.). Afrika kıtasının uzun vadede yaşamış olduğu krizler, kıtanın coğrafyası ile yakından ilgilidir (Braudel, 1995, s.23). Kıtanın bu coğrafi konumu, hem kendi ülkeleri, hem de diğer dünya ülkeleriyle arasındaki kültürel iletişimin de zorlaşmasında etken olmuştur (Sowell, 1998). Deniz seviyesindeki bölgeler yıl boyunca çok yüksek sıcaklıklara sahiptir. Doğu Afrika'nın yüksek dağları gibi alanlar dışında don olayları görülmemektedir. Tüm yıl boyunca gece ve gündüz yaklaşık olarak aynı süreye sahiptir. Ekvator üzerinde gece ve gündüz yıl boyunca 12 saat iken, tropik alan sınırlarında en kısa gündüz yaklaşık 11 saattir ve en uzun gündüz 13 saat sürmektedir. Tropik iklimlerin görüldüğü Sahraaltı Afrika bölgesinde, genel iklim özelliklerinin yanısıra, bölgesel olarak farklılıklar görülmektedir. Enlem, yükseklik, okyanus akıntıları, dağların uzanışı gibi faktörler Sahraaltı Afrika ülkelerinin iklim özelliklerinde etkindir. Ekvatordan 10 derece kuzey veya güney enlemlerinden sonra yakın enlemlerinde görülen yağışlı yaz mevsimleri ve kurak kışlar, yıl boyunca süren yüksek sıcaklığın etkisiyle kıtanın % 60'ında savanların oluşumuna sebep olmuştur. Ekvator bölgesinden uzaklaştıkça kurak iklim görülmeye başlar ve 20° enlemden sonra çöller belirir. Kıtanın kuzeyindeki Sahra Çölü, Batı kıyısındaki Afrika Boynuzu

Yarımadası, güneyde Namibya ve Kalahari çölleri, kıtadaki çöllerin bulunduğu yerlerdendir.

Kıtanın doğu ve güney bölgeleri diğer bölgelere göre deniz seviyesinden daha yüksektir. 1000 m'nin üzerinde plato ve dağların bulunduğu bu bölgeler, tropik iklimin sıcak etkisinin azaldığı alanlardır. Bu alanlar deniz seviyesindeki bölgelerden daha fazla yağış almaktadır. Hint Okyanusu'ndan gelen rüzgârların etkisiyle orografik yağışların görüldüğü Doğu ve Güney Afrika Bölgeleri'nin kıyı alanları sıcak ve kurakken, yüksek alanları serin ve yağışlıdır. Bu yüzden Doğu Afrika ülkelerinde nüfusların çoğu yüksek alanlarda yoğunlaşmaktadır.

Kıtanın Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde büyük alan kaplayan tropik bölgeler, dünyanın diğer tropik bölgelerine göre çeşitli farklılıklara da sahiptir. Kıtanın kapladığı geniş alan, deniz etkisinin iç kesimlere girmesini engellemekte ve yüksek sıcaklıklara sebep olmaktadır. Düşük muson yağmurlarının da etkisiyle toprak ve su ilişkisi ise diğer kıtaların tropik alanlarına göre daha düşüktür. Bu yüzden Afrika kıtasının büyük kısmında kuraklık ve su kıtlığı görülmektedir (Bloom ve Sachs, 1998, s.221-222).

Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin ekonomik gelişim gösterememesinde iklim ve coğrafi özelliklerine ek olarak tarım ürünlerinin üretimindeki kısıtlılıklar da önemli etkenlerdir. Ayrıca bulaşıcı hastalıklar, ulaşım ve taşımacılıkta yaşanan zorluklar, şehirleşme oranları ve siyasi olaylar gibi çeşitli etmenler Sahraaltı Afrika Bölgesi'ni diğer dünya ülkelerinin gerisinde bırakmıştır.

3.1.1.4. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde bulunan ülkelerin toplam nüfusu 2021 yılı verilerine göre 1 milyar 165 bin olarak hesaplanmıştır (Dünya Bankası, 2022). 1995 yılında sahip olduğu 560 milyonluk nüfusu 2020 yılına kadar 25 yıl içinde 2 katına ulaşarak 1 milyarın üzerine çıkmıştır. Bu dönemdeki nüfus artışına bakılarak, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin nüfusunun 2050 yılına kadar 2 milyarı geçeceği tahmin edilmektedir (Tabutin & Schaubaker, 2020, s.249). 46 Sahraaltı Afrika ülkesi arasında, 2020 nüfus sayımlarına göre en fazla nüfusa sahip ülke 211 milyon 400 bin ile

Nijerya'dır. 117 milyon 876 bin nüfusuyla 2. Sırada Etiyopya yer alırken, 92 milyon ile Demokratik Kongo Cumhuriyeti en kalabalık nüfusa sahip 3. Sahraaltı Afrika ülkesidir. En az nüfusa sahip ülke yaklaşık 99 bin nüfus ile Seyşeller, 223 bin ile Sao Tome & Principe ve 561 bin ile Cabo Verde'dir (Dünya Bankası, 2022).

Sahraaltı Afrika ülkelerinin ekonomik durumu ve şartları, tüm dünya ülkeleri arasında her zaman dikkat çekici olmuştur. Özellikle Sanayi Devrimi ülkelerin ekonomik gelişimini artırırken, bu gelişme Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin dünyanın en fakir bölgesi olma durumunda etkili olmamıştır. Genel Afrika kıtasının ve özellikle Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin tarih boyunca ekonomik gelişim gösterememesinde iklim, coğrafya, bulaşıcı hastalıklar, ulaşım ve taşımacılıkta yaşanan zorluklar, şehirleşme oranları ve siyasi olaylar gibi çeşitli etmenler sebep olarak gösterilebilir.

189 dünya ülkesinin listelendiği Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Endeksi 2020 Yılı Raporu'na göre, 46 Sahraaltı Afrika ülkesinden Morityus, Çok Yüksek İnsani Gelişim kategorisinde olan tek ülke olarak raporlanmıştır. Yüksek İnsani Gelişim kategorisinde Botswana, Gabon, Güney Afrika Cumhuriyeti ve Seyşeller bulunurken, Orta İnsani Gelişim' kategorisine 13 Sahraaltı Afrika ülkesi bulunmaktadır. 46 Sahraaltı Afrika ülkesi arasından 28 tanesi, listede 157-189 aralığında gruplandırılan Düşük İnsani Gelişim kategorisinde bulunmaktadır (Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Endeksi Raporu, 2020).

3.1.1.5. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin Tarihi

Afrika kıtası her birinin kendi kültürü, dili ve tarihi olan çok sayıda ve çeşitlilikte insan topluluklarına ev sahipliği yapmaktadır (Fage ve Tordoff, 2002, s.2).

İnsanoğlunun dünyadaki varlığının ilk kanıtlarının onun alet yapmaya başlaması ile yakın ilişkili olduğu kabul edilmektedir (Washburn, 1960, s.25). Doğu ve Kuzeydoğu Afrika bölgesi insanlık tarihinin başlangıcı açısından önemli bulgulara sahiptir. Tanzania'da Olduvai Boğazı'ndaki, Kenya'da Turkana Gölü civarında ve Etiyopya'daki bulgular insanoğlunun yaptığı ilk el yapımı aletlere örnek olarak keşfedilmişlerdir. Yaklaşık 1 milyon yıl öncesine tarihlendirilen ve insanoğlunun en

eski kalıntıları olarak kabul edilen bu aletler çakıl taşlarından yapılmış ilkel araçlardır (Leakey, 1971, s.30).

Afrika'nın doğu savanlarında yaşayan bu ilk insan toplulukları, kullandıkları aletleri geliştirdikçe daha büyük ve güçlü hayvanları avlamaya başlamış ve daha büyük topluluklar halinde yaşamaya başlamışlardır. Kıta boyunca yayılan ve ilerleyen bu insan toplulukları iklim ve genetik çeşitlilikler sebebiyle farklı renk ve görüntülere sahip olmuşlardır (Fage ve Tordoff, 2002, s.7). İnsanların dış görünüşleri üzerindeki bu etmenler, Afrika kıtası üzerinde de Afrika halklarının kendi içinde farklılaşmasına sebep olmuştur. Sahra Çölü'nün kuzeyindeki Kuzey Afrika Bölgesi insanları, kıtadaki siyahi olarak bilinen diğer topluluklara göre daha açık tenli ve daha düz saçlı özelliklere sahip olmuşlardır. Beyazlar olarak sınıflandırılan bu Kuzey Afrikalılar ve Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde yaşayan siyahiler dışında Afrika kıtasında avcı-toplayıcılıkla geçimini sağlayan Pigmeler ve Koisanlar da bulunmaktadır. Tüm dünyada kısa boylu ırk oluşlarıyla tanınan ve Orta Afrika yağmur ormanlarının yerlileri olan Pigmeler kıtanın güney bölgesinde yoğun olarak yaşayan siyahilere çok benzemekle birlikte, alın, göz ve dişlerinin çıkık oluşuyla onlardan farklılaşmaktadırlar (Diamond, 2010, s.503). Afrika kıtasının diğer yerli halklarından olan Güney Afrika'lı Khoisanlar, Khoe ve San insanlarını birlikte ifade etmek için kullanılmaktadır. Hayvancılıkla geçimini sağlayan Khoiler (eski adıyla Hottantolar) ve avcı-toplayıcılık yapan San'ların (Buşmanlar) (Barnard, 2004), Sahraaltı Afrika bölgesinde çok daha kalabalık bir nüfusa sahip olan siyahi Bantuların istilaları ve Avrupalı sömürgeciler tarafından çıkarılan savaş ya da saldırılar sonucunda sayılarının azaldığı bilinmektedir (Marks, 1972, s.24). Doğu ve Güney Afrika boyunca bulunan insan ve hayvan figürlü resimlerin, Afrika'daki Khoi ve San'ların yaptığı düşünülmektedir. Bu resimlerin ilk örnekleri Namibya bölgesinde bulunmakta ve 25000 yıl öncesine tarihlendirilmektedir. Bu kalıntılar, San'ların uzun dönemdir Afrika'da olduklarının kanıtı olarak görülmektedir (Tlou ve Campbell, 1984, s.22).

San'lar (Buşmanlar)

Çoğunlukla 15 ya da 80 kişi arasında değişen kamplarda yaşayan avcı-toplayıcı topluluklardır. Her yerleşkenin kendi alanının olduğu ve topluluklar arası izinsiz girişlerin olmadığı yaşam tarzına sahiplerdir. Küçük gruplara ayrılarak yiyecek aramışlardır. Kadınlar ve ileri yaştaki çocukların her gün yabani yiyecek toplamaya çıktıkları bir düzenleri vardır. Çoğunlukla kökler, otlar, yemiş, meyve, tırtıl, kaplumbağa ve kuş yumurtası toplamışlardır. Erkekler iki ya da üçlü gruplar halinde avlanmaya çıkıp çok sayıda teknikler kullanmıştır. Hafif yaylar ve yabani ot ya da yılan zehirlerinden hazırladıkları zehirli okları kullanmışlardır. Uzunlukları 4 m'ye ulaşabilen ucu kancalı da olabilen değnekler diğer av aletlerindendir. Hayvan avlayabilmek için kullandıkları diğer teknik, açtıkları çukurların üzerini çalılarla kapatarak, su içmeye gelen hayvanların çukura düşmelerini sağlamaktır. Balıkçılık diğer avlanma şekillerindendir.

Kadın ve çocukların topladıkları bitkiler ve küçük hayvanlar, ailenin beslenmesi için kullanılırken, avlanan büyük hayvanlar yerleşkedeki aileler arasında paylaşılmaktadır. Etin bu şekilde paylaşılması geleneği, kabiledaki aileleri bir arada tutan davranışlardandır.

Her kabile kendi içinde bağımsızdır ve bir aile bölgedeki su kaynağının yönetiminde söz sahibidir. Çoğunlukla bu ailedeki en büyük erkek çocuk topluluğu yönetmektedir. Kabileler arası evlilik ve hediyeleşme geleneğine sahiptirler ve bu hediyeler genellikle devekuşu yumurtası kabuğuyla ya da değerli taşlardan yapılan boncuk takılarla yapılmaktadır. Bu hediyeler diğer kabilelere de hediye olarak iletilmekte ve bu gelenek kabileleri bir arada ve bağlı tutmaktadır (Tlou ve Campbell, 1984, s.23).

Bir zamanlar tüm bitki, hayvan ve insanların hatta güneş ve rüzgârın konuşabildiğine ama zamanla değiştiğine inanmışlardır. İhtiyaçları olmadan öldürdükleri bir hayvan, kestikleri bir ağaç ya da kopardıkları bitkiler yüzünden, uzun süren kuraklıklar ve susuzlukla cezalandırılacakları inanışına sahiptirler. Mevsimleri düzenleyen ve ölüm getiren bir tanrının varlığına inanmışlardır.

Yaşanan talihsiz olayların, yaptıkları hatalardan kaynaklandığına inanmış ve bunu düzeltmek için dans etmişlerdir. Ritüellerini kadınların ateş etrafında oturarak şarkı söyledikleri ve erkeklerin etraflarında dans ettikleri seremoniler olarak gerçekleştirmişlerdir. Erkekler bu gösterilerde transa geçmişlerdir ve bu sırada doğaüstü güçlerden enerjiyi alarak, bunu kendilerini iyileştirmek için kullandıklarını ve kuraklığa çare olduğuna inanmışlardır.

Bitki ve hayvanlardan yaptıkları eşyalardan başka eşyaları yoktur ve sık sık yerleşim yerlerini değiştirmişlerdir. Böylece doğaya kalıcı zarar bırakmamışlardır. Çukurlar kazarak su damlacıkları elde ettikleri yöntemler geliştirmişlerdir. Çukurun tabanına otları yerleştirerek oluşan nemden su elde etmişlerdir (Tlou ve Campbell, 1984, s.23–24).

Khoi'ler (Hottantolar)

Avcı ve toplayıcılıktan hayvancılığa geçen insan topluluklarıdır. Güney Afrika'da Kimberley bölgesinde bulunan 3000 yıllık koyun kemikleri, Khoi'lerin hayvancılıkla geçindiklerini gösteren kanıtlar olarak görülmektedir. Hollandalılar Afrika'ya geldikleri ilk dönemlerde, Khoi'leri küçük gruplar halinde yaşayan topluluklar olarak tanımışlardır. Her topluluk da kendi içinde klan denilen daha küçük parçalara bölünmüştür. Her Klan'ın bir yöneticisi bulunmakta ve Klanlar sadece savaş gibi ciddi durumlarda bir araya gelmektedir. Büyük bir alanda ayrı yerlerde yaşamışlardır. Topluluğun yöneticisi ve Klanların yöneticileri bir arada yaşamaktadır. Babadan oğula geçen gelenekleri olmakla birlikte evlilikleri kendi soy grubundan birisi ile yapmaktadırlar.

Bu topluluklar, hayvanları sütü için beslemekte ve et ihtiyaçlarını avlanarak gidermişlerdir. Nadiren besi hayvanlarının etini tüketmek zorunda kalmışlardır. Kadınlar vahşi bitkiler toplamıştır ancak ürün yetiştirmemektedir. Köylerinin etrafını dikenlerle çevrilidir ve evlerini bu halkanın içine inşa etmektedirler. Köyün ortasında hayvanlarını koydukları bir alan bulunmaktadır. Evlerini tahta çubuklar üzerine, hasır sererek inşa etmekte, evlerini taşıyacakları zaman evi parçalar hale getirerek, hasırları sararak hayvanların sırtında taşımaktadırlar.

Dini inançlarında bir yaratıcıya ve ruhların varlığına inanmışlar ve bazı durumlarda hayvanlarını kurban etmişlerdir. Hayvancılığa geçmeden önce yaşadıkları avcı-toplayıcı yaşam tarzı sebebiyle, San'ların dini inanışlarına benzer inançlara da sahiptirler.

Kurak iklim sebebiyle, suyun önemi büyüktü ve büyük çukurlar kazarak suyu yağmurlu dönemlerde biriktirerek depolama teknikleri geliştirmişlerdir. Su kıtlığı Klanlar arasında bazı dönemlerde savaflara sebep olmuştur (Tlou ve Campbell, 1984, s.24-25).

Bantular

Bantuların Kamerun bölgesindeki yağmur ormanlarından 4000 yıl önce göç ettiklerine inanılmaktadır. Günümüzdeki doğu, batı, güney ve orta Afrika bölgesindeki siyahilerin dilindeki ortak kök ve dil bilgisi yapıları Bantu diliyle bağlantılıdır. Batı Afrika'da yapılan kazı çalışmaları, Bantular'ın taş aletler yaptıklarını ve bazı kök sebzeler yetiştirdiklerini göstermektedir. Ayrıca bölgedeki sivrisinek enfeksiyonlarına karşı dirençli olan keçi gibi dayanıklı hayvanları besledikleri bilinmektedir. Güney Afrika'ya ulaşan ilk çiftçi toplulukların Bantu dillerini konuşan topluluklar oldukları düşünülmektedir. Büyük Bantu göçünün Sahraaltı Afrika'ya iki dalga halinde olduğu bilinmektedir. Doğu ve batı kanadından Sahraaltı Afrika'ya dağılmışlar ve Khoi-San halklarını etkilemişlerdir. Demiri eriterek alet yapmak gibi tekniklere sahiptirler (Tlou ve Campbell, 1984, s.26-27).

Kıtanın güneydoğusunda bulunan Madagaskar adasının yerli insanları ise, Afrika'daki diğer önemli halklardandır. Madagaskar halkı, Afrika yerlilerinin yanı sıra, Güney Asya tropik bölgelerindeki insanların genetik ve dilsel işaretlerini de taşıdığı belirlenen Avustronezyalılardan oluşmaktadır (Singer, 1957, s.15).

Sahraaltı Afrika bölgesinde birbirinden kültür ve kullandığı dil açısından farklı olan çok sayıda yerel kabile bulunması, bu alanda yaşayan insan topluluklarının ortak bir birlik ya da gelişim göstermelerini engellemiştir. ABD, Çin, Rusya gibi büyük ülkeler ya da Avrupa ülkeleri, topraklarındaki ortak kültür ve dilin sağladığı iletişim kolaylığından faydalanarak gelişme gösterebilirken, Sahraaltı Afrika toplulukları, bu

açından hem siyasi istikrarlı ülkeler kurmakta hem de ekonomik anlamda gelişmek için ortak hareket etmekte zorlanmışlardır. Ayrıca bölgenin kuzeyde Sahra Çölü'yle sınırlı olması ve kıtanın büyük kısmının okyanuslarla çevrili olması, bölgedeki toplulukların diğer dünya ülkeleriyle iletişimini zorlaştırmıştır. 15. yüzyılda Avrupalılar, Afrika kıtasının batısından topraklara girmeye başladıklarında, bölgedeki birçok topluluğun, yazı, kâğıt ya da tekerlek gibi icatlardan habersiz olduğunu görmüşlerdir (Marshall, 2020, s.129).

15. yüzyıldan itibaren bölgeye kitleler halinde gelen Avrupalılar, o dönemde Afrika'nın az sayıdaki doğal liman alanlarına demirlemekte zorlanmışlar ve kıtaya çıktıklarında sıtma ya da sarıhumma gibi hastalıklar sebebiyle toprakların iç bölgelerine ilerleyememişlerdir. Ancak ülkelere dönerken, kıtadaki doğal kaynakları ve yerli insanları köle olarak yanlarında götürmüşlerdir (Marshall, 2020, s.130).

Avrupalıların Sahraaltı Afrika bölgesindeki siyasi ve ekonomik baskınlığı sürecinde, bölge topraklarında yaşayan topluluklara ülke sınırları çizilmiş ve 'tek millet' fikri benimsetilmeye çalışılmıştır. 20. yüzyılın ortalarından itibaren Avrupalıların kıtayı terk etmelerinin ardından, bu ülkelerdeki baskın topluluklar şiddete başvurarak iç savaşlara sebep olmuşlardır. Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Afrika kıtasının en büyük ikinci ülkesi olması ve Amazon yağmur ormanlarından sonra dünyadaki en büyük yağmur ormanlarına sahip olması gibi önemli özelliklerine rağmen iç savaşlarla mücadele eden Sahraaltı Afrika ülkeleri arasındadır. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Belçika'nın ülkeyi terk etmesinden sonra ülkede iç savaşlar ortaya çıkmaya başlamış, özellikle 1990'lı yıllardan sonra 6 milyondan fazla insanın öldüğü bir savaş ülkesi olmuştur. Yüzölçümünün genişliği ve kobalt, bakır, elmas, altın, gümüş, çinko, kömür, manganez gibi birçok yeraltı kaynaklarına rağmen, hala halkının fakirlik içinde olduğu bir ülke durumundadır (Marshall, 2020, s.133-134).

Batı Afrika'nın en güçlü ülkesi olan Nijerya iç savaşlar yaşayan diğer önemli ülkelerdendir. Afrika'daki en önemli yeraltı kaynaklarından olan petrol bakımından zengin bir ülke olan Nijerya, ülkenin farklı bölgelerinin bu kaynaklarından eşit faydalanamıyor olması nedeniyle barış sağlayamamaktadır. Özellikle kuzey bölgesinin yaşadığı ekonomik zorluklar, Boko Haram terör örgütünün bu alanda

faaliyet göstermesi için uygun zemin oluşturmuştur. Örgüt 2002 yılında faaliyetlerine başlamasının ardından Nijerya’da 20.000’den fazla insanın ölümüne ve çok daha fazla sayıda insanın kaırılmasına sebep olmuştur (Marshall, 2020, s.139).

Sahraaltı Afrika bölgesinin ikinci büyük petrol üreticisi olan Angola ülkesi de iç savaşlarla mücadele eden diğerkülkelerdendir. Portekiz’in ülkeyi terk etmesinden sonra, diğerk Afrika ülkelerinde de benzer şekilde yaşanmış olan kabile savaşları, ülkenin siyasi istikrarını sağlamasında ve ekonomik gelişiminde engel bir faktör olmuştur (Marshall, 2020, s.140).

3.2. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde Ekoturizm Destinasyonları

3.2.1. Güney Afrika Cumhuriyeti

Afrika kıtasının güneyinde bulunan Güney Afrika Cumhuriyeti, jeopolitik konumu ve sahip olduğu madeni kaynaklarının yanı sıra, turizm sektöründe sahip olduğu değerler dolayısıyla en ön planda olan Sahraaltı Afrika ülkelerindendir.

3.2.1.1. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita: 3.3. Güney Afrika Haritası

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/south-africa> (Erişim Tarihi: 04.08.2022)

Harita 3.3.'te görüldüğü gibi, Afrika kıtasının en güney ülkesi olan Güney Afrika, kuzeyde Namibya, Botswana, Zimbabwe ve Mozambik ile sınır komşusudur. Atlas Okyanusu ve Hint Okyanusu'na kıyıları olan tek Afrika ülkesidir. Ülke sınırları içinde ayrıca bağımsız bir ülke olan Lesotho ülkesi bulunmaktadır (Draper ve Scholvin, 2012, s.8-9).

3.2.1.2. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Güney Afrika, endemik zenginliğe sahip bir bölgede bulunmaktadır. Farklı bitki ve hayvanların görüldüğü ülkede, Cape Korunan Alanlar Floral Bölgesi, dünyadaki tüm bitki türlerinin yaklaşık % 10'una ev sahipliği yapmaktadır. Ülkenin

1/3'ü savanlarla kaplıdır ve bu alanların çoğu Kruger Milli Parkı'nın sınırları içindedir. Afrika savanları, antilop, bufalo, zebra, zürafa gibi pek çok hayvanın beslendiği önemli alanlardır. Özellikle Kruger Milli Parkı, bu türler için önemli bir yaşam alanıdır. Ülkenin çok az bir bölümünü kaplayan ormanlık alanlar, son zamanlarda azalma göstermektedir. Ancak ülkeye kuş gözlemciliği amacıyla gelen ziyaretçiler için önemli alanlardır. Ülkenin batısı az miktarda yağmur almaktadır ve Namibya ile sınır olan bu bölgede Namib Çölü'nün bir kısmı bulunmaktadır. Bu bölge Kgalagadi Parkı olarak koruma altına alınmıştır (Briggs, 2006, s.25-27).

3.2.1.3. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin İklim Özellikleri

Afrika'nın en güney ülkesi olan Güney Afrika Cumhuriyeti'nde doğuda Hint Okyanusu'ndan gelen ılık yağmurlar, batıda Atlas Okyanusu'ndan gelen daha soğuk yağmur getiren bir iklimin etkisindedir. Kıyı bölgeleri daha serin ve yağmurlu olan ülkede, kuzeye gidildikçe ekvatorial ve tropik iklim görülmektedir (Briggs, 2006, s.24).

3.2.1.4. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Dünya Bankası nüfus verilerine göre, 2020 yılındaki toplam nüfus 59.3 milyondur (Dünya Bankası, 2021). Ülkede yasama, yürütme ve yargılama görevlerini ayrıca üstlenen 3 ayrı başkent bulunmaktadır. 1855 yılında kurulan yürütme ve yönetim başkenti olan Pretorya şehri (Tshwane Şehri), yasama başkenti Cape Town ve yargılama başkenti Bloemfontein'dir (Mabin, 2016, s.29). İngilizce bazı gruplar arasında en çok konuşulan baskın dilken; kabilelerce yaygın olarak konuşulan 10 farklı azınlık dil daha bulunmaktadır (Lubbe, 2011, s.7). Sırasıyla Zulu, Xhosa, Afrikaner ve İngilizce dilleri en sık konuşulan dillerdir (Statistics South Africa, 2012, s.24).

Ülke genel olarak dünyadaki 4 ayrı sınıfsal grubun örneklerini barındırmaktadır. Yaşam standartları ve popüler kültürün yüksek olduğu ve nüfus çoğunluğuna sahip olan 1. grubu oluşturan beyazlar, 2. grupta sosyalist yaşam standartlarına sahip beyazlar, 3. grupta şehirde yaşayan, sanayileşen modern siyahiler ve 4. grubu oluşturan kırsal kesimde yaşayan diğer siyahilerdir (Marais, 2001, s.8).

Güney Afrika ülkesi, Sahraaltı Afrika ülkelerine giriş kapısı rolüne sahiptir. Bulunduğu konum ve fiziksel coğrafyasının sağladığı imkânlarla demiryolu, havayolu, karayolları ve limanlarıyla özellikle ticari açıdan kıtanın diğer kuzey ülkelerine geçiş sağlamaktadır (Draper ve Scholvin, 2012, s.5). Kıtanın en güneyinde bulunan ülke doğuda Çin, Hindistan ve batıda Avrupa ve Amerika ülkeleri gibi önemli ana ticaret ülkelerinin geçiş noktaları üzerinde bulunmasıyla önemli bir durak ve liman olmuştur. Süveyş Kanalı'nın açılması zamanla bu önemi azaltsa da, Güney Afrika'nın sahip olduğu madenler dolayısıyla ülke her zaman diğer ülkeler için önemini korumaya devam etmiştir (Draper ve Scholvin, 2012, s.8-15).

3.2.1.5. Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Tarihi

Güney Afrika'nın Avrupalılarla ilk temasları 15. yüzyılın sonlarında Kristof Kolomb ve Macellan dönemlerinde başlamıştır. Portekizlilerin keşifleri sırasında ülkenin en güney ucunun “Ümit Burnu” olarak adlandırılması ile başlayan Avrupalılar ile ilk ilişkilerin ardından ilk Avrupalı yerleşimi Hollandalıların 17. yüzyılda gelmesiyle gerçekleşmiştir. Hollanda yerleşiminden sonra ülkedeki Avrupalı nesilleri Boer'ler olarak adlandırılmış ve sonrasında 19. yüzyılda Afrikaner'lar olarak tanınmışlardır. 19. yüzyılda Cape Town Hollandalılardan alınmış ve ülkede İngiliz yoğunluğu başlamıştır. Afrika yerlileri özgürlük ve ırkçılık karşıtlığı için uzun süre bu iki Avrupa milletine karşı savaşmak zorunda kalmıştır (Crompton, 2013, s.10). 17. yüzyılda Hollandalıların Afrika yerlilerine karşı ırkçılık ve sınıflandırmalarıyla başlayan sınıfsal ayrımlar, 19. yüzyılda İngiliz sanayisinin ülkedeki altın ve elmas (Marais, 2001, s.8) gibi madenlerin çıkarılmasındaki işçi ihtiyacını yerli Afrikalılardan karşılamaya başlamasıyla artmıştır (Marais, 2001, s.vii). 1994 yılında Nelson Mandela'nın ilk siyahi başkan olarak seçilmesiyle ülkede ırkçılık ayrımı sona ermiş ve tam bağımsızlığa geçilmiştir (Rodriguez, 2016, s.29).

3.2.1.6. Güney Afrika Cumhuriyeti'nde Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Bulunduğu konum dolayısıyla taşıdığı önemin dışında, Güney Afrika ülkesi ekoturizm alanında da faaliyetleri olan bir Sahraaltı ülkesidir. Özellikle 1995 yılında

Kırsal Gelişim Stratejisi ile toplum temelli bir ekoturizm anlayışı benimsemiştir. Ancak ekoturizm alanında yapılan ilk düzenlemeler, çoğunlukla beyaz ırk tarafından gerçekleştirilirken, bu durum zamanla siyahi yerlilerin ve özellikle kadınların da entegre edilmesi gerektiği ve yeni politikalarla daha toplum temelli uygulamalara geçilmesi gerektiği görülmüştür. İlk uygulamalarda, ırkçı yaklaşımların yerli siyahileri arka planda bıraktığı ve turizmin ekoturizm anlamında gelişmesini engellediği görülmektedir. Özellikle ülkede ve doğal alan ve vahşi yaşam değerleri, ekoturizmde ön plana çıkarılacak değerler olarak belirlenmiştir. Böylece milli parklar ve diğer korunan alanlardaki biyoçeşitliliğin korunması, çeşitli devlet organları ve resmi kuruluşların işbirliği ile sağlanmıştır. Makaleler, basında ve televizyonda ekoturizm adına farkındalık çalışmaları yapılmış, 1994 yılında Turizm Müdürlüğü'nün yaptığı çalışmalarla, dünyada son dönemde artmakta olan yeni turizm türü ekoturizmin 1990'lı yılların sonuna kadar ülkede büyük değişimlere katkı sağlayacağını belirtilmiştir. Özellikle bireysel turist ve ziyaretçilerin taleplerine cevap verebilecek kaliteli hizmet için özellikle kaynak olarak gösterilebilecek turistik alanlarda kurum ve kuruluşların ciddi bir yarış ve gelişim stratejisi içinde olmaları ön görülmüştür (Brennan ve Allen, 2001, s.203).

Ülkenin biyoçeşitliliğindeki, özellikle av hayvanlarının sayısındaki düşüş, 16. yüzyıldan itibaren kolonileşmenin başlamasıyla fildişi gibi bazı hayvan ürünlerinin ticareti ile artmıştır. Ancak yerli halkın yaşam koşullarının bu hayvanların varlığına bağlı olması ve böylece türlerin yok olmasına karşı davranış farkındalığı, türlerin azalmasını engelleyememiştir. Aksine, 1800'lü yılların sonlarında elmas ve altın gibi madenlerin ülkedeki keşfinden sonra, beyazların türlerin tüketimindeki etkisi artma göstermiştir. 20. yüzyılın başlarında koloni hükümetleri, biyoçeşitlilikteki düşüşü azaltmak amacıyla bazı alanlarda av rezerv bölgeleri belirlemişlerdir. Ülkedeki ilk örneklerden olan Pongola Av Rezerv Bölgesi, bulunduğu alandaki yerli siyahilerin bölgeden uzaklaştırılması ile sonuçlanmıştır. Siyahilerin tarım, hayvancılık ve avcılıkla geçindikleri toprak ve doğadan faydalanmasını engelleyen ancak beyaz ırkların serbestçe avlanmasına izin veren politikalar, siyahileri temel besin kaynaklarından mahrum bırakarak şiddet olaylarına zemin hazırlamıştır. Geçim kaynağı arayışında olan yerli halk, maden ocaklarında onları ucuz işçilikle çalışmak

zorunda bırakan politikalara maruz bırakılmıştır. Güney Afrika'daki vahşi yaşamın korunması ve turizme kazandırılması politikaları, temelde yerli halkın maden ocaklarındaki ihtiyacı karşılamada kolaylık sağlayıcı amaçlara hizmet etmiştir. Güney Afrika'nın ekoturizmde sancak gemisi olarak görülen Kruger Milli Parkı, sınırları içindeki iki av rezervinden biri olan Sabi Av Rezervi'ndeki Tsonga yerlileri için de zorluklara neden olmuştur. Başta yerlilerin bölgeden tamamen boşaltılması politikasıyla hareket edilmiş ancak bir yıl içinde, parkın korunması, yürütülmesi ve maddi döngünün sağlanması için yerlilerden destek alınması gerektiğinin farkında olunmasıyla, Tsonga yerlilerinin belli şartlarla bölgede kalmasına izin verilmiştir. Tarım ve hayvancılıkta devam edebilmeleri için yerli halk kendi yaşam alanlarında nakit ya da iş gücü ile kira bedeli ödemeleri şartıyla hayatlarına devam etmişlerdir.

Ancak ekoturizm ile koruma arasındaki ilişki, Güney Afrika'daki av rezervlerindeki bu koruma tedbirlerinden daha eski bir tarihte de görülmektedir. 1900'li yılların başlarında Sabi Av Rezervi sınırlarındaki maden ocakları yetkilileri, kendilerinin rezerve fazla duygusal yaklaşılarak gösterilen giriş çıkıştaki hassasiyetten muaf olmaları gerektiği ile ilgili şikâyetçi olmuşlardır. 1920'li yıllarda Kruger Milli Parkı'na gelir sağlayan küçük avlanma ücretleri dışında, parkın özellikle Amerika'dan gelen yabancı turistlerle bölgenin ekonomisine katkı sağlayacağı öngörülerek beklenti olmuştur.

Güney Afrika ülkesinde yaşanan bu koruma ve yerel halkın mağdur edilmesi durumu aslında tüm koruma bölgelerindeki politikalarda benzer olaylara sebep olmuştur. Böylece, bu duruma müdahale edebilmek adıyla ilk yenilikçi adımlar, 1980'li yıllarda Zimbabwe'nin CAMPFIRE (Yerel Kaynaklar için Topluluk Alanları Yönetim Programı) adındaki öncü toplum temelli ekoturizm programlarını yürürlüğe geçirmesiyle başlamıştır. Korunan alanlarda geçimini sağlayan yerli halkların, bu bölgelerdeki turizm faaliyetlerine dâhil edilmeleri için tasarlanan toplum temelli bu programla, onların geçimlerine katkı sağlamak, koruma faaliyetlerini kolaylaştırmak ve faaliyetlerin kendini yönetebilen düzende devamını sağlamak amaçlanmıştır (Koch, 1994, s.18-20).

Güney Afrika ülkesinde ırkçı ayrımların sona erdiği tarihten itibaren özellikle az gelişmiş yerel bölgelerde turizm potansiyelini artırmak için ülkenin kültürel tarihi mirasına büyük önem vermeye başlandığı görülmektedir (van der Merwe, 2013, s.573). Turizm bakanlığının hazırladığı stratejik planlarda, ülkenin kültürel miras değerlerinin, sürdürülebilir turizmin sağlanması ve ekonomik gelişime katkıda bulunması amaçlanmıştır (Turizm Bakanlığı, Güney Afrika, 2012, s.10). Turizmin geliştirilmesiyle ilgili potansiyel fırsatlar ise ülkedeki UNESCO değerleriyle yakından ilgilidir (Rogerson & van der Merwe, 2026. s.236). 5 kültürel, 4 doğal ve 1 karma (kültürel-doğal) değeri bulunan ülkenin, geçici listede 5 değeri vardır. 3.3 milyon yıl öncesine kadar tarihlenebilen, “İnsanlık Tarihinin Beşiği” olarak görülen Güney Afrika İnsan Fosil Alanları, 14. yüzyılda terkedilene dek 400 yıl bölgenin en geniş krallığı olan Mapungubwe Kültürel Alanı kültürel değerlerdendir. Binlerce yıl göçebe yaşayan Nama insanların yaşam alanı olan dağlık çöl arazisi Richtersveld Kültürel ve Botanik Arazisi ülkenin koruma altındaki diğer UNESCO kültürel değerlerindendir. Ayrıca 17. ve 20. yüzyıllar arasında siyasi ve ırkçı suçlular için hapisane ve hastane olarak kullanılan Robben Adası, Taş Devri’nden günümüze kültürel kalıntılar ve göçebe Khomani San’larının çöle uyum sağlamış yaşam kültür örneklerini barındıran Khomani Kültürel Alanı ülkede UNESCO tarafından koruma altına alınmıştır. Dünyadaki en eski ve en iyi korunmuş volkanik kayaçları barındıran Barberton Makhonjwa Dağları, dünyanın en geniş biyoçeşitlilik alanlarından olan, çok sayıda milli park ve korunan alan içeren Cape Korunan Alanlar Floral Bölgesi ülkedeki bazı doğal miras alanlarıdır. Afrika’daki en büyük zengin biyoçeşitliliği olan kıyı şeridi alanı, sulak arazisi iSimangaliso Milli Parkı ve dünyanın en eski göktaşı krateri olan Vredefort Tepesi diğer iki doğal değerdir. San’ların 4000 yıllık çizimlerinin olduğu ve çok sayıda tehlike altındaki ya da endemik türlere ev sahipliği yapan Maloti-Drakensberg Parkı hem doğal ve kültürel öneme sahip değeridir.

2019 yılı UNWTO verilerine göre Güney Afrika ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı 10 milyon 229 bin’dir. Yıllık uluslararası turist gelirleri 2019 yılında yaklaşık 9 milyar dolar olarak kaydedilmiştir (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

Kruger Milli Parkı

1926 yılında Sabi ve Singwitsi Av Rezervleri'nin birleştirilmesiyle kurulan milli park, Güney Afrika'da korunan alanlardan en geniş olanlarından biridir. Yılda 1 milyondan fazla turistin ziyaret ettiği milli park, ülkedeki diğer parklardan daha fazla ziyaretçi almakta ve uluslararası turizmde ikon destinasyon merkezi olarak görülmektedir. Parkın kuruluş amacı temelde aşırı avlanma ve tahribatın önlenmesi olarak bilinmesine rağmen, parkta ekoturizm faaliyetleri kuruluşuyla başlamıştır (Van Der Merwe & Saayman, 2008).

Fotoğraf 3. 1. Kruger Milli Parkı'nda Safari Turu

Kaynak:https://www.krugerpark.co.za/Kruger_Park_Safari_PackagesTravel/Kruger_Park_Safari_Packages.html (Erişim Tarihi: 04.04.2022)

Kruger Milli Parkı, Afrika safari destinasyonu olarak ülkenin en çok ziyaret edilen parkıdır. Afrika'nın "Büyük 5" olarak adlandırılan 5 önemli hayvanı olan fil, aslan, gergedan, leopar ve bufalonun gözlemlenebildiği safari turları (Fotoğraf 3.1.) ön planda olan faaliyetleridir (www.krugerpark.co.za/, Kruger National Park- South African Safari).

Isimangaliso Sulak Arazisi

2007 yılına kadar Büyük St. Lucia Sulak Arazisi olarak bilinen ancak Karayipler'deki aynı isimli ada ülkesi ile karıştırıldığından iSimangaliso Milli Parkı olarak değiştirilen milli park (Chellan & Khan, 2008, s.281), Güney Afrika'nın en büyük 3. milli parkıdır. 280 km'lik sahil şeridi ve 60 km'lik kıyıya paralel uzanan nehir ağzıyla oluşmuş St. Lucia Gölü ve yüksek kumul tepelikleriyle çok sayıda endemik bitki hayvan çeşidine sahiptir. 280.000 hektarlık bir alanı kapsayan milli parkın bulunduğu konum nedeniyle yarı-tropik ve tropik iklim özelliklerine sahip olması, bu bölgedeki biyoçeşitliliğin yüksek olmasında ayrıca etkili olmuştur. Kıyı ormanları, sahilleri, kumul tepelikleri, mangrove ormanları ve mercan kayalıkları gibi çok sayıda faktör, hayvan çeşitliliğinin yanısıra bölgenin hem yurtiçi hem yurtdışı ziyaretçiler tarafından en çok talep gören doğal alanlardan olmasını sağlamıştır. Sulak arazi içindeki gölde, balıkçılık ön planda iken, yüzme, kano, tüplü dalış gibi sporlar gölde bulunan timsah ve su aygırları sebebiyle sadece deniz içinde yapılabilmektedir. Kıyı şeridinde yumurta bırakmak için gelen kaplumbağa türleri ve göç zamanlarında geçen balina ve yunuslar bu bölgeyi önemli ekoturizm alanı yapan faktörlerdir (Magi & Nzama, 2010, s. 2-3).

Fotoğraf 3.2. St. Lucia Gölü'nde Su Aygırı Tekne Turu

Kaynak: www.heritagetoursandsafaris.com (Erişim Tarihi: 04.06.2022)

Fotoğraf 3.2.'de St. Lucia Gölü'ne ziyarette gelen turistlerin bot turu yaparak, vahşi yaşamı gözlemledikleri görülmektedir.

Güney Afrika İnsan Fosil Alanları

Fotoğraf 3. 3. Maropeng Bölgesi Gösteri Merkezi'nde Sergi

Kaynak: <https://www.southafrica.net/gl/en/travel/article/walk-in-the-ootsteps-of-our-ancient-ancestors-at-the-cradle-of-humankind> (Erişim Tarihi: 04.06.2022)

47.000 hektarlık alanda çok sayıda mağara ve iki büyük vadi yerleşkesiyle yaklaşık 4 milyon yıllık fosil kalıntılarına sahip bölge, “İnsanlığın Beşiği” olarak değerlendirilmektedir. Kazılarda bulunan çok sayıda insan fosili ve taş alet kalıntılarıyla insanlığın evrimsel gelişimine örnekler sunan bu bölge (Caruana ve Stradford, 2019, s.44), ülkedeki en fakir alanlardan birinin sınırları içinde bulunmaktadır. Yerel halka iş alanları oluşturmak ve ekonomik gelişim sağlamak gibi iki temel amaçla bu tarihi alanda turizm gelişim projeleri uygulanmaktadır. UNESCO kültürel miras alanlarından olan bu bölge, uluslararası anlamda iyi uygulama örnekleri olarak gösterilmekte ve UNESCO’nun en başarılı fonksiyonlarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu alanda turizmin artırılması adına uygulanan master planda, kurulan müzeler geleneksel müze anlayışının dışına çıkarak, insan merkezli, interaktif ve rekreasyonel etkinlikleri temel alan modern anlayışla tasarlanmışlardır (Rogerson & van der Merwe, 2026. s.238). Fotoğraf 3.3.’te alandaki müzeyi ziyaret eden bir turistin, kalıntıları interaktif yollarla gözlemlediği görülmektedir.

Robben Adası

Ülkenin güneybatı kıyısında bulunan Robben adası, çeşitli dönemlerde isyancı denizciler, cüzzamlılar, akıl hastaları, kolonileşme karşıtı kabile liderleri ve son dönemdeki siyasi suçluların hapsedildiği uzun bir tarihe sahiptir. Özellikle ırkçılık dönemlerinde, muhalif siyasilerin tutulduğu bir hapishane olarak kullanılan Robben Adası, ayrıca Nelson Mandela'nın 18 yıl siyasi suçlu olarak hapsedildiği yerdir. Değerli nesnelerin sergilendiği bir yerden çok, halkın ve insanlığın bilinçlendirilmesi amacıyla müzeye dönüştürülen adada, eğitilmiş tur rehberleri yerine, adada hapsedilmiş gerçek mahkûmlar, gelen ziyaretçilere kendilerinin ya da diğer suçluların yaşadıklarını anlatarak tur hizmeti vermektedirler (Shearing & Kempa, 2004, s.65-70).

Cape Korunan Alanlar Floral Bölgesi

Ülkenin güney bölgesinde uzanan ve Afrika kıtasının en güney ucu olan Cape Town şehrini de içine alan floral bölgenin biyoçeşitliliğinin zengin olmasında iklim çeşitliği, sarp dağları ve alçak düzlükleri gibi coğrafi özellikleri etken olmuştur. 90.000 km²'den daha az bir alanı kapsamasına rağmen dünyadaki pek çok tropik yağmur ormanından daha fazla bitki çeşitliliğine sahip olması ve bitkilerin % 70'inin endemik olmasıyla dünyadaki korunan alanlar arasında en önemlilerindendir. Gelişmekte olan ülkelerde tehlike altındaki biyoçeşitlilik alanların korunması amacıyla kurulmuş olan Kritik Ekosistem Ortaklık Fonu (Critical Ecosystem Partnership Fund) Cape Korunan Alanlar Floral Bölgesi'ndeki çalışmalara önem vermektedir. Özellikle bu bölgede insan etkisiyle yok olma tehlikesi altındaki endemik türlerin devamlılığının sağlanması ve yaptığı çalışmalarla diğer bölgelere örnek teşkil etmesi amacıyla bölge halkının koruma faaliyetlerine önem verdiği görülmektedir (Critical Ecosystem Partnership Fund, 2001, s.3). 2000 yılında düzenlenen bir forumda, bölgenin korunmasında devletin yanı sıra halkın da desteğinin önemi vurgulanmış ve yerel halkın yararına düzenlemeler yapılarak sürdürülebilir ekoturizmin desteklenmesi amaçlanmıştır (Critical Ecosystem Partnership Fund, 2001, s.5-6).

Vredefort Tepesi

Johannesburg şehrinin yaklaşık 120 km güneybatısındaki Vredefort Tepesi, 2 milyon yıllık tarihiyle dünyadaki en eski krater olarak bilinmektedir ve bilimsel açıdan dünyanın evrimsel değişimiyle ilgili bilgi veren önemli bir alan olduğu görülmektedir (UNESCO, Vredefort Dome. 2021). Meteor çarpması etkisiyle oluşan yatay kaya yükselti ve tepecikleri ve 1120 km uzunluğundaki Vaal Nehri'nde yapılan su sporları bölgede en çok ziyaretçi çeken değerlerdir. Alan içerisindeki bitki türleri ve kuş, kelebek türleri gibi çeşitli ekolojik özellikleri, Vredefort Tepesi'ni ekoturizm açısından değerli kılmaktadır (Drewes, 2006).

Maloti-Drakensberg Parkı

600'den fazla kaya sanatı alanlarının bulunduğu kültürel miras alanındaki çizimlerin büyük çoğunluğu Avrupalı koloni gruplarının kıtaya ulaşmasından önce yerli buşmanlar tarafından çizilmiştir (Mazel, 2009, s.91). Günümüzden yaklaşık 3000 yıl öncesinden itibaren Avrupalıların 19. yüzyılda kıtaya ulaşmasına kadar geçen sürede yapılan kaya çizimlerine ek olarak, bölgeyi ekoturizmde cazip hale getiren diğer özellikler bu alandaki zengin biyoçeşitlilik ve doğa manzaralarıdır. 23 kaya çizimin bulunduğu alana düzenlenen rehberli turlara ek olarak, bölgede tenis, golf, spa gibi açık hava aktiviteleri ekoturizmde ön plana çıkan faaliyetlerdir. Doğa turizmine bağlı olarak düzenlenmiş yürüyüş rotaları, kaya çizimlerine yakın ve ulaşılabilir mesafede olduğundan, Maloti-Drakensberg Parkı, kültürel ve doğal miras alanı olarak ekoturizmde talep gören bölgelerdendir (Duval & Smith, 2013).

3.2.2. Zimbabwe

“Bu manzarayı, melekler gökyüzünden izliyor olmalı...”

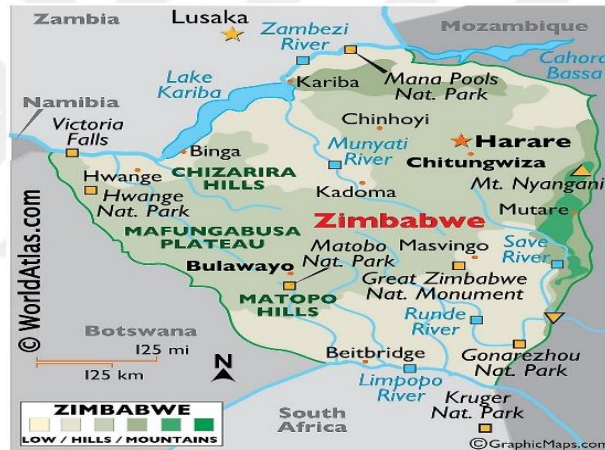
David Livingstone

Viktorya Şelaleleri’ni Keşfeden İlk

Avrupalı Kaşif

Bir Güney Afrika Bölgesi ülkesi olan Zimbabwe, Afrika’da sanayide gelişmiş ve güvenli bir ülke olmasının yanı sıra, özellikle toplum temelli turizm projelerindeki uygulamalarıyla ekoturizmde ön plana çıkan ülkelerden biridir.

3.2.2.1. Zimbabwe’nin Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.4. Zimbabwe Haritası

Kaynak: www.worldatlas.com, <https://www.worldatlas.com/maps/Zimbabwe> (Erişim Tarihi: 04.08.2022)

Harita 3.4.’te görüldüğü gibi, Zimbabwe, güneyde Botswana ve Güney Afrika, kuzeyde Zambiya ve doğuda Mozambik ile çevrili bir Güney Afrika ülkesidir (McPherson, 1991, s.1). 390 bin km²’lik yüzölçümüne sahiptir. Zambezi ve Limpopo nehirleri arasında kalan bir ülkedir. Zambezi nehri üzerinde dünyaca ünlü Viktorya Şelaleleri’ne sahiptir. Doğuda Mozambik ile olan sınırında bulunan yüksek dağlar ormanlarla kaplıdır. İç kesimler 800-1500 m yükseklikte platolarla kaplıdır (issafrica.org, 2022).

3.2.2.2. Zimbabwe'nin Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Zimbabwe 3 farklı bitki örtüsüne sahiptir. Alçak bölgelerde kurak savanlar, yüksek bölgelerde nemli ve yağışlı savanlar ve ayrıca ormanlardan oluşmaktadır. Ülkenin güney, batı ve kuzey kesimleri kurak bitki örtüsüne sahipken, merkezinde bulunan alanlar yüksekliğin etkisiyle daha yeşil savanlara sahiptir. Doğu bölgeler ise, sınırlı alanlarda ormanlardan oluşmaktadır. Çok sayıda kuş türünün bulunduğu ülkede, Afrika'ya ait olan Büyük 5 hayvan görülmektedir. Aslan, leopar, çita başta olmak üzere pek çok yırtıcının bulunduğu Zimbabwe'de, fil, su aygırı, gergedan, zürafa, zebra, bufalo ve bazı primat türleri bulunmaktadır (Murray, 2016, s.31-49).

Biyçeşitlilikte zengin ülkelerden olan Zimbabwe, biyçeşitliliğinin korunmasında 3 temel döneme ayrılmaktadır. Koloni öncesi, koloni dönemi ve bağımsızlık dönemi olarak sınıflandırılan koruma dönemlerinden koloni öncesi dönemde ülkenin doğal kaynakları yerel halk tarafından kontrol edilmiştir. Yerel halkın gelenekleri ve tabularının ülkenin biyçeşitliliğinin zarar görmesini sınırlandırdığı dönemin ardından, 19. yüzyılın sonlarında koloni dönemindeki düzenlemeler, yerel halkları bu yaşam alanlarından tahliye etmiştir. Ancak 1980 yılında ülkenin bağımsızlığını ilan etmesinden sonra, doğal kaynakların kullanımı tekrar yerel halklara bırakılmıştır. (Chigonda, 2018, s.1). Zimbabwe'de bağımsızlığın ilanının öncesine kadarki sürede, Afrika'nın vahşi yaşamına ve bu yaşama ait ürünlere uluslararası ilginin artması, turizm faaliyetleri koruma tedbirlerinin artırılmasına sebep olmuştur (Nelson & Agrawal, 2008, s.569). 1989'da Zimbabwe'nin CAMPFIRE (Yerel Kaynaklar için Topluluk Alanları Yönetim Programı) toplum temelli programını yürürlüğe geçirmesiyle, ülkenin doğal kaynaklarının kullanımı tekrar halka devredilerek, günlük yaşamlarında ihtiyaçları için kullanmaları, turizm gelirlerinden faydalanmaları ve aynı zamanda koruma faaliyetlerinin düzenli ve kendini yönetebilen düzende devam etmesi sağlanmıştır (Koch, 1994, s.18-20). CAMPFIRE ile 1989'da 350 bin dolar olan yıllık safari turizmi geliri, 2001 yılında 2 milyon dolara yükselmiştir. Aynı dönemde CAMPFIRE alanları toplamda 20.3 milyon dolar gelir elde etmiş ve ülkenin CAMPFIRE projesinin çeşitli etkileriyle toplamda sağladığı gelir 100 milyon doların üzerine çıkmıştır (Child, vd. , 2003, s.8).

3.2.2.3. Zimbabwe'nin İklim Özellikleri

Düzensiz yağmur yağışları ve değişken hava sıcaklıklarının görüldüğü yarı kurak bir iklim görülür (Brown, vd., 2012, s.2). Genel olarak tropik iklimin hâkim olduğu ülkede topografik sebeplere bağlı olarak bazı iklimsel farklılıklar görülebilmektedir. Ülkenin topraklarının çoğunu kaplayan ve iç kesimlerde yoğunlaşan ılıman iklim, doğu kesiminde daha serin ve daha fazla yağışlı bir iklim, güney bölgesinde daha fazla sıcaklığın görüldüğü iklim olmak üzere 3 temel iklimleşme görülmektedir (Murray, 2016, s.4).

3.2.2.4. Zimbabwe'nin Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Ülkenin 2020 yılındaki toplam nüfusu 14.8 milyondur (World Bank, 2020). Başkenti Harare, aynı zamanda ülkenin en büyük şehridir (Nhapi, 2009, s.221). 1980 yılında bağımsızlığına kavuşan ülke, Güney Afrika'dan sonra Sahraaltı ülkeleri içinde en fazla sanayileşen ülke olmasına rağmen yüksek işsizlik oranına sahiptir (McPherson, 1991, s.1). Shona, Ndebele ve İngilizce ülkedeki 3 anadildir (Parliament of Zimbabwe, s.16). Ülkede çok sayıda din ya da dünya görüşü bulunurken, Hristiyanlık yoğun olarak görülmekte, İslamiyet ya da diğer yerel inançlar ülkede büyük inanışlar olarak bilinmektedir (Lundby & Dayan, 1999, s.405).

3.2.2.5. Zimbabwe'nin Tarihi

Bağımsızlık mücadelesi 1965 yılında Rodezya İngiliz Kolonisi adıyla beyaz ırkın İngiltere'ye karşı çıkan bağımsızlık mücadelesiyle başlamış, ekonomik yaptırımlara karşı verilen mücadele ve kanlı süren iç savaşlar sonunda 1980 yılında bağımsızlığına kavuşmuş genç bir ülkedir (McPherson, 1991, s.1).

3.2.2.6. Zimbabwe’de Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Doğal göllerinin bulunmadığı (Hughes, 2012, s.13) Zimbabwe ülkesinde, Afrika’nın en çok tanınan coğrafi alanlarından olan Viktorya Şelaleleri bulunmaktadır (McGregor, 2003, s.717). En önemli turizm alanlarından biri olan Viktorya Şelaleleri’nin yanısıra, ülkedeki diğer önemli turizm kaynakları Kariba Gölü, Büyük Zimbabwe Milli Anıtı, Khaba Harabeleri, Chinhoyi Mağaraları, Hwagne Milli Parkı, sahip olduğu vahşi yaşamı ve doğu yaylalarıdır (Karambakuwa, vd., 2011, s.69). Tokwe-Mukosi ve Mutirikwi Gölleri, Masvingo şehri, Gonarezhou Milli Parkı, Nyangani, Vumba ve Chimanimani Dağları turizmde önemli diğer alanlardır (Matura ve Mapira, 2018, s.127) .

1980 ve 2000 yılları arasında turizmin en güçlü sektör olduğu Zimbabwe, 1995 yılında All African Games (Tüm Afrika Oyunları)’na ev sahipliği yaparak döneminde turizmdeki en büyük gelirini elde etmiştir. 2008 ve 2009 yılları arasında politik ve ekonomik sorunlar nedeniyle turizmde yaşadığı büyük düşüşe rağmen, turizm sektörü aynı yıl bütün ve altından sonra gelen 3. büyük döviz kaynağı olmuştur (Karambakuw, vd., 2011, s.68). Suç oranının oldukça düşük olduğu barışçıl ülke Zimbabwe, Look-East (Doğuya Bak) turizm ilkesiyle, Asya ülkelerinden daha fazla ziyaretçi almayı amaçlamıştır (Karambakuwa, vd., 2011, s.69).

1982 yılında yürürlüğe giren Parklar ve Vahşi Yaşam Kanunu ile kendi coğrafi bölge sınırlarındaki vahşi yaşam yönetimini sağlayan Kırsal Bölge Konseyleri, avcılık, doğal kaynaklar, orman ürünleri ve ekoturizm alanlarından gelir sağlamaktadır. CAMPFIRE alanlarında sağlanan gelirin % 90’ı avcılıktan sağlanmakta ve fil, bufalo, aslan ve diğer vahşi hayvanları avlayan ekoturistlerin, vahşi yaşama diğer ziyaretçilerden daha az zarar verdiği görülmektedir. Avcılık faaliyetleri için ziyaretçilerden alınan ücret, diğer turizm faaliyetlerinden daha fazladır (Muchapondwa, 2003, s.32). Ayrıca Zimbabwe’nin kırsal alanlarına yapılan turistik ziyaretlerin uzun yıllardan beri sürmesine rağmen yerel halkın bu faaliyetlerden faydalanması ancak CAMPFIRE’nin 1990’lı yılların başında hazırladığı projelerle başlamıştır. Yerel halk daha temel birçok turizm faaliyetinde yer alarak, turist rehberi gibi davranabilirken, doğa turizmi daha çok kiralama ile finanse edilmektedir.

Zimbabwe’de çoğunlukla yapılan diğer faaliyetler kültür turizmi, kuş gözlemciliği ve sıcak su kaynaklarına yapılan faaliyetlerdir. Ayrıca Kırsal Bölge Konseyleri, sınırları içindeki vahşi yaşam popülasyonlarında artış olduğu durumlarda avcılık alanları ve milli parklara bu hayvanların satışını yapmakta ve gelir sağlamaktadır (Muchapondwa, 2003, s.33) .

Son dönemde Zimbabwe’nin yaşadığı ekonomik ve siyasi kriz öncesinde, Güney Afrika ve Botswana gibi komşu ülkeler safari ve doğa turizminde turizmde öndeyken, Zimbabwe kültür turizmi ile Güney Afrika bölgesinin en önemli turizm destinasyonu idi. CAMPFIRE gibi toplum temelli projelerle yerel halk turizm faaliyetlerinde aktif edilerek ülke ekonomisine her yıl 15 milyon Amerikan dolarına kadar katkı sağlamasına olanak sunulmuştur. Zimbabwe nüfusunun % 70’i kırsal alanlarda yaşadığından, bu nüfus ülkenin kültür turizminde dayanağıdır. Bantu insanların harabeleri olan Büyük Zimbabwe ve Viktorya Şelalesi bölgeleri, turistlerin ülkedeki kırsal yerleşim kültürünü ziyaret edebilecekleri kültürel turizm alanlarıdır. Viktorya Şelalelerinin Zambiya ülkesi sınırlarındaki ve Lenu insanlarına ait 700 yıllık Mukuni Köyü, aynı bölgedeki taze pazar ürünleri ve yerel müzik aletleri ile tanınan Maramba Pazarı ülkede kültürel turizmde öne çıkan yerlerdir. Bu alanları ziyaret eden turistler, kırsal yaşamı doğal ortamlarında tecrübe etmekte, kabile şeflerinin cenaze törenleri gibi geleneksel tören ve inançları, ibadetleri, müzik vedansları gözlemleyebilmektedirler (Siwadi & Chaderopa, 2012, s.71-72). 2019 yılı UNWTO verilerine göre Zimbabwe ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı 2.3 milyondur. (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

UNESCO Dünya Miras Listesi’nde 3 kültürel, 2 doğal olmak üzere 5 değeri vardır. 15. yüzyıla kadar Bantu medeniyetinin ticari merkezi olan Büyük Zimbabwe Milli Anıtı (Harabeleri), Büyük Zimbabwe ticari merkezinin 15. yüzyıldan sonra terkedilmesiyle ticari önemi artan Khami Milli Anıtı Harabeleri, Taş Çağı’ndan itibaren insanoğlunun yerleşim alanı olan ve kaya çizimleri bulunan Matobo Tepeleri Zimbabwe’deki kültürel miras alanlarıdır. Fil, bufalo, leopar, çita ve Nil timsahının da bulunduğu Mana Havuzları Milli Parkı, Sapi ve Chewore Safari Alanları ve Zambezi nehri üzerindeki 2 km genişlikten dökülen ve damlacıkları 20 km uzaklıktan

görülebilen Mosi-Oa-Tunya / Viktorya Şelaleleri ülkenin doğal miras alanlarıdır (whc.unesco.org, Zimbabwe, 2022).

Viktorya Şelaleleri

Zambezi nehri üzerinde yaklaşık 1000 m yükseklikten dökülen ve 1700 m genişliğe ulaşabilen şelaleler, döküldükleri alanda 400 m yükseğe kadar şıçrayan damlacıklar oluşturmakta ve yükselen buharı 50 km uzaklıktan gözlemlenebilmektedir (Matura & Mapira, 2018, s.125). Manzarası ve içerdiği turizm faaliyetleriyle Zimbabwe, Zambiya ve Afrika'nın en önemli turizm alanıdır. Fil safarileri, kano safarileri, aslanlarla yapılan yürüyüşler, rafting, bungee-jumping, balık avcılığı, helikopter turları (Flight of Angels), nehir boğazında yapılan boğaz salıncağı (gorge swing), çelik halatlı iniş (ziplining) ve kültürel köy gezileri Viktorya Şelaleleri'ni önemli kılan turizm faaliyetleridir (This Is Zimbabwe 2016-17). Şelaleler, Zimbabwe'ye gelen ziyaretçilerin yaklaşık % 20'sine ev sahipliği yapmaktadır (Matura & Mapira, 2018, s.128). Uluslararası ziyaretçi çekmek için doğal kaynaklarından faydalanan Zimbabwe'de Viktorya Şelaleleri, yılda 1 milyondan fazla ziyaretçi almakta ve Güney Afrika'nın en önemli turizm destinasyonu olarak görülmektedir (Kaitano, s.130).

Fotoğraf 3.4. Viktorya Şelaleleri Üzerinde Yapılan Helikopter Turu (Flight of Angels)

Kaynak: <https://willtoursandsafaris.co.zw/tour/victoria-falls-helicopter-tours/> (Erişim Tarihi: 04.06.2021)

1800’lü yıllarda Viktorya Şelaleleri’ni ilk keşfeden Avrupalı olan Livingstone, gördüğü manzaranın etkisinde kalarak, bu manzarayı yukardan meleklerin mutlaka izliyor olması gerektiğini söylemiştir (Corrigan, 2007, s. 21). Fotoğraf 3.4.’te görülen, şelale üzerinde yapılan helikopter turları (Flight of Angels) ismini buradan almaktadır.

Büyük Zimbabwe Milli Anıtı (Harabeleri)

Fotoğraf 3.5. Büyük Duvar

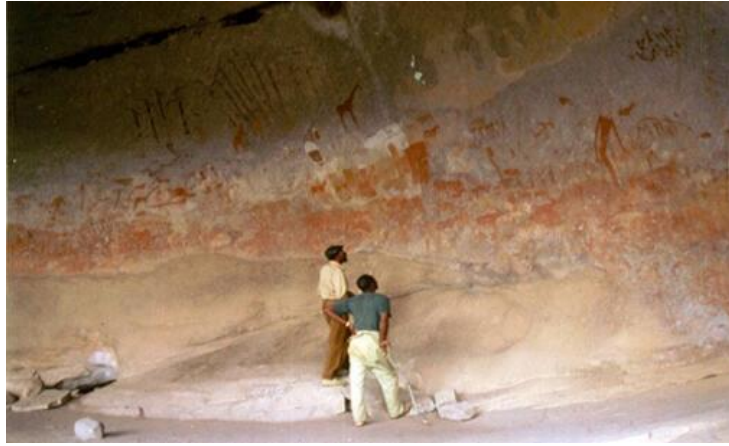
Kaynak: <https://www.nationalgeographic.org/encyclopedia/great-zimbabwe/> (Erişim Tarihi: 04.06.2021)

Zimbabwe’deki diğer UNESCO Dünya Miras değeri olan bölge, Masvingo şehrinin turizmindeki en önemli alanıdır. Ülkeye Zimbabwe ismini veren bu alan (Shona dilinde “taş evler” anlamındadır), günümüzdeki Shona (Bantu) insanların atalarının orta çağda kurdukları ticari imparatorluğun adıdır. 3 ana bölümden oluşan kalıntılardan Tepe Kompleksi’nin dini merkez olarak kullanıldığı, toprak evlerden oluşan Vadi Harabeleri’nin Büyük Zimbabwe’de yaklaşık 10.000-20.000 kişinin yaşadığını gösterdiği düşünülmektedir. En ilgi çekici alan olan ve Fotoğraf 3.5.’te görülen Büyük Duvar’ın muhtemelen kraliyet ailesinin yaşadığı alan olduğu düşünülmekte ve Sahraaltı Afrika kültürüne ait en büyük ve önemli antik alanlardan olarak bilinmektedir (nationalgeographic.org, 2022).

Kariba

Başkent Harare'ye 360 km uzaklıktaki Kariba bölgesi, Afrika'nın en önemli turizm bölgelerinden biridir. Parkları, tarihi, kültürel mirası ve sulak alanlarıyla ön plana çıkan alan, aynı zamanda turizm değeri taşıyan ve Afrika'nın en büyük yapay gölü olan Kariba Gölü'ne sahiptir. Sualtı vahşi yaşamı ve 350'den fazla kuş türüne sahip UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki Mana Havuzları Milli Parkı ve Matusadonha Milli Parkı Zimbabwe'nin bu bölgedeki hayvan habitatları ile ön plana çıkan parklardır. Afrika'nın en yaygın hayvanlarına sahip parklarda, kanoculuk, balıkçılık, fosil kalıntı gözlemciliği, aslan takibi, yürüyüş safarileri, dağ bisikletçiliği, kaya tırmanışı ve kuş gözlemciliği gibi turizm faaliyetleri yapılmaktadır. Kariba sularında Pirana Avlama Turnuvaları düzenlenmektedir. Nyami Nyami nehir tanrısına tapın Tonga insanların kültürlerinin, su aygırı ve bufalo gibi hayvanları mızraklarla nasıl avladıklarının gözlemlenebildiği Kariba müzesi bölgedeki diğer turizm faktörlerindendir (Matura & Mapira, 2018, s.129-130).

Bulawayo

Fotoğraf 3.6. Matopo Tepeleri'ndeki Kaya Çizimleri

Kaynak: <https://whc.unesco.org/en/list/306/> (Erişim Tarihi: 04.06.2022)

Zimbabwe'nin 2. büyük şehri ve ülkenin kültür mirasının en iyi örneklerinden biri olan Bulawayo, Viktorya Dönemi mimarisi ve jakaranda ağaçlarıyla da ön plana çıkan bir turizm bölgesidir. Matobo Milli Parkı ve Khami Harabeleri ile Bulawayo

Bölgesi Zimbabwe'ye gelen ziyaretçi sayısının % 22'sini karşılamaktadır. UNESCO Dünya Mirası Alanı olan Matobo Milli Parkı, özellikle beyaz gergedan gibi çok sayıda hayvanın av alanı olan ve doğa manzaralarıyla turizmde dikkat çeken bir bölgedir. Ndebele insanların ilk lideri ve Bulawayo şehrinin kurucusu olan Kral Mzilikazi gibi çok sayıda önemli insanın mezarlarını da içeren Matobo Milli Parkı'nda, Fotoğraf 3.6.'da bir örneği görülen 3000'den fazla kaya çizimine sahip alanlarıyla dünyanın en büyük konsantre kaya çizimlerine sahip yapan Matopo Tepeleri bulunmaktadır.

3.2.3. Fildişi Sahili

“Bizim ülkemizde Mısır ya da Meksika ülkelerindeki gibi piramitler ya da Doğu Afrika ülkelerindeki gibi vahşi yaşam yoktur. Bizim maskeleri, danslarıyla özel olan Fildişi Sahili insanlarımız vardır.”

Fildişi Sahili Turizm Bakanı - 1987

Batı Afrika Bölgesi’nde bulunan Fildişi Sahili, diğer pekçok Sahraaltı Afrika ülkesi gibi biyoçeşitlilikte zengin kaynaklara sahip bir ülkedir. Ancak birçok nedenle bu coğrafi değerlerin aksine Fildişi Sahili, Sahraaltı Afrika Bölgesi’nin turizminde, kültürel değerleriyle ön plana çıkan bir ülke olmayı başarmıştır.

3.2.3.1. Fildişi Sahili’nin Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.5. Fildişi Sahili Haritası

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/cote-d-ivoire> (Erişim Tarihi: 04.08.2022)

Fildişi Sahili, Batı Afrika’da bulunan, ekvatora 400 km uzaklıkta bir kıyı ülkesidir. Güney bölgesi, Gine Körfezi’ne bağlıdır. Harita 3.5.’te görüldüğü gibi, ülke doğudan batıya doğru sırasıyla, Gana, Burkina Faso, Mali, Gine ve Liberya ile komşudur. Kıyı şeridinin alçak düzlük ve sahillerle kaplı olduğu ülkenin iç kısımları aşamalı olarak yükselen ormalık dağlarla kaplıdır. Kuzey bölgeleri ise kısmen kurak savanlarla kaplıdır (www.geographia.com, 2022).

3.2.3.2. Fildişi Sahili'nin Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Ülkede, güneyde ormanlık alanların, mangrov ormanlarının, lagünlerin ve ayrıca kuzeyde savanlar ve çalılıkların oluşmasında etken olan 2 iklimsel bölge bulunmaktadır (Avenard, vd., 1971, s.21). Ülkedeki milli parklar, tik ağacı, beyaz maun ağacı, Afrika'nın en ölümcül hastalıklarında kabukları tedavi amaçlı kullanılan ve bölgede malaria ağacı olarak tanınan limba ağacı, ip ve çanta üretiminde kullanılan baobab ağacı ve sarmaşık banyan ağacı gibi çeşitli değerli ağaçlarla ve pek çok türde tropik meyveyle kaplıdır. Zengin bitki çeşitliliğinin aksine Fildişi Sahili'nin yaban hayatı gözlemi konusunda Kenya veya Güney Afrika gibi ön planda olmamasında çeşitli faktörler etken olmuştur. Sivil savaşlar, kaçak avlanma, orman tahribatları ve tomruk üretimleri, zayıf ulaşım imkânları bu temel faktörlerdendir. Ülkenin Fildişi Sahili ismini aldığı koca kulaklı Afrika fili, son yıllarda birkaç yüz adet kalmıştır ve Tai ve Aganzy Milli Parkları'nda bir tanesi ile karşılaşmak bile oldukça zor hale gelmiştir. Fil popülasyonunun yok olmasında en çok 16. ve 18. yüzyıllar arasında fildişi için avlanan Avrupalılar, 20. yüzyılda avlanan kaçak avcı ve askerler etkindir (Sykes, 2017, s.6-7).

Ülkenin orman varlığında orman tahribatının yanında kaçak avlanma ve şehirleşmenin de etkisiyle güneydeki tropik ormanlık alanların çoğu yok olmuştur. Ancak bazı milli parklarda, kanunların uygulanmasıyla büyük oranda bitki çeşitliliği korunabilmiştir (Sykes, 2017, s.6). 1990'lı yıllardan itibaren, ülkede artan orman tahribatını engellemek için ulusal ve uluslararası çok sayıda önlemler alınmış ya da faaliyetler yapılmıştır. Uluslararası konferanslarda kültürel ve doğal mirasların korunması, tehlike altındaki türlerin uluslararası ticaretinin önlenmesi, biyoçeşitliliğin sürdürülmesi, iklim değişikliği etkilerinin azaltılması gibi konularda faaliyet gösterilmiştir. Ulusal kanunların konulması 2014 yılına kadar devam etmiş ve vahşi yaşamın korunması, avcılık uygulamalarının düzenlenmesi ve orman tahribatının kontrol alınması amaçlanmıştır. 1965'te belirlenen kanunla, ormanların korunması ve tekrar canlandırılmasının yanında ağaç kesimi uygulamaları da düzenlenmiştir. 1994 yılında tomruk üretiminin de belirlenen bir alanla sınırlandırılması kararlaştırılmıştır.

1978’de ülke ormanları 2 ana araziye bölünmüş, biri tarımın geliştirilmesi ve kontrollü uygulanmasını amaçlarken, diğer bölüm ülkenin milli park, doğa rezervleri ve korunan alanlarını biraraya getiren bir ağ oluşturmuştur. Fildişi Sahili’ndeki 8 milli park ve 5 doğa rezervi bu ağa dâhil edilmiştir. (Kouadi, vd., 2021, s.39-40). 2002 yılından itibaren Banco Milli Parkı’nda uygulanan ortak yönetim politikaları genel yönetime halkın katılımını dâhil etmiş ve park ormanlarının korunmasında ortak çalışılmıştır. Yapılan ekoturizm faaliyetlerinde, turist resepsiyon alanlarında, rehberlik ve konaklama hizmetlerinde genç halk ve kadınlar öncelikli olarak rol almaktadır (UNEP, 2011, s.23).

3.2.3.3. Fildişi Sahili’nin İklim Özellikleri

Ekvatora olan 400 km’lik uzaklık sebebiyle genel olarak hava, tüm yıl boyunca gece ve gündüz saatlerinde sıcak ve nemlidir. Ancak yıl içinde belirgin 3 mevsim görülür. Kasım ve mart ayları arasında ılık ve kurak, mart ve mayıs ayları arasında sıcak ve kurak, haziran ve ekim ayları arasında ise sıcak ve bol yağışlıdır (Sykes, 2017, s.5).

3.2.3.4. Fildişi Sahili’ nin Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Dünya Bankası verilerine göre, 2019 yılındaki toplam nüfusu yaklaşık 26.4 milyondur (Dünya Bankası, 2021). Ülkenin resmi başkenti Yamusukro, ekonomik başkenti Abidjan şehridir. Ülke dünyanın en büyük kahve ve kakao üreticisi ve ihracatçısıdır. Fransa ile halen sürdürdüğü yakın bağlantısı ve yabancı yatırımlar ile Sahraaltı Afrika ülkeleri arasında en zengin olan ülkeler arasındadır. 322.500 km²’lik yüz ölçümü (Sykes, 2017, s.2) olan ülke, kuzeyde savanlar ve güneyde orman bölgesi olarak 2 ana topografik alandan oluşmaktadır. Ülkede yaşayan 4 ana etnik grup; Fildişi Sahili ülkesinin ilk yerleşik toplumu oldukları ve Liberya’dan geldikleri düşünülen Kru’lar, Gana’dan geldikleri düşünülen Kwa (Akan)’lar, kuzey bölgede yaşayan Gur’lar ve doğu bölgede yerleşmiş olan Malinke’lerdir. Yerli halkların dışında, Mali, Burkina Faso ve Gine gibi ülkelere, Fildişi Sahili’nin güneydeki büyük şehirlerine göçmen yoğunluğu yaşanmaktadır. Bu durum güneyde Abidjan gibi gelişmiş şehirleri dil ve kültürel açılarından kozmopolik hale getirmiştir (Simpson, 2008, s.158-159).

Resmi dili Fransızca'dır ayrıca ülkede yerel 70 dil konuşulmaktadır (Sykes, 2017, s.29).

Çoğunlukla ekonomik geçiminin tarıma dayandığı (Kouadio, vd., 2021, s.34-35) Fildişi Sahili'nde, kuzey savan bölgelerinde daha çok kozmetik ve gıda yağı üretilmektedir (Sykes, 2017, s.6). Güney bölgelerinde ülkenin ihracat devi olmasındaki önemli 2 ürün olan kahve ve kakao öncelikli olmak üzere kauçuk, ananas ve palmye yağı ön plandadır. Ancak ülkedeki tarım çiftliklerinin % 65'ine sahip olan güney bölgelerinde yoğun olarak yapılan tarım, bu bölgedeki orman tahribatını büyük oranda artırmıştır (Coulibaly, 1998). 1960 yılında Afrika'nın en büyük biyoçeşitliliğe sahip ülkesi olan Fildişi Sahili, yaklaşık 60 yılda yoğun ve kontrolsüz kakao üretiminin sonucunda ormanlarının % 90'ını kaybetmiştir. Dünyadaki kakao ihtiyacının %50'sini karşılayan Fildişi Sahili, orman tahribatıyla doğal kaynaklarının çoğunu kaybetmiştir (Kouadi, vd., 2021, s.32).

3.2.3.5. Fildişi Sahili'nin Tarihi

1893'ten 1960 yılına kadar bir Fransız kolonisi olarak devam eden ülke, Fildişi Sahili Cumhuriyeti olarak bağımsızlığına kavuşmuştur. Ancak kurucu lider Felix H. Boigny'nin 1993'teki ölümüyle şiddetli etnik ve siyasi problemlerle karşılaşmıştır. Hükümet yanlısı güney bölgesi ve isyancı kuzey bölgesi olarak ülke 2'ye ayrılmıştır (Simpson 2008, s.158). Liderin ölümünden sonra etnik ve dini grupların liderlerin sebep olduğu 2 sivil savaş sonunda 2011 yılında Alassane Quattara'nın yönetime geçmesiyle ülke tekrar istikrara kavuşmuştur (Daddieh, 2016).

3.2.3.6. Fildişi Sahili'nde Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Fildişi Sahili, Avrupa ve Orta Doğu'nun en temel dinlerinden (Hristiyanlık ve İslamiyet) etkilenmiş ve kabul etmiş olmasının yanı sıra, çok sayıda yerel ve Şamanist inançlara da bağlıdır. Ülkeyi turizm açısından cazip kılan en önemli faktörler bu inançlar ve ritüeller dâhilinde yapılan canlı gösterilerdir. Ayrıca Korhogo, Bauage gibi kuzey şehirlerinde yaygın olan mücevher, çömlek, dokuma, ahşap oyma gibi geleneksel sanat ve zanaat dallarıyla, diğer Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinde galerilerde sergilenecek kadar büyük değer ve öneme sahip bir kültüre ev sahipliği

yapmaktadır (Sykes, 2017, s.vi). Korhogo şehrinde Senufo'ların geleneksel olarak yaptıkları kumaş boyama sanatı, balafon, kora ve djembe gibi geleneksel müzik aletleriyle yapılan danslar ve yukarda belirtilmiş diğer kültürel değerler Fildişi Sahili'nin kültürünü diğer ülkelerden farklı kılmaktadır (Yeo & Cao, 2021, s.212). Özellikle kumaş örgü ve boyama ve çömlekçilik, Fildişi Sahili'nde yerel insanların yanı sıra çok sayıda yabancı turisti de çeken önemli el sanatları olarak bilinmektedirler (Yeo & Cao, 2021, s.224). Fotoğraf 3.7.'de Korhogo bezlerine ait örnekler görülmektedir.

Fotoğraf: 3.7. Korhogo Bezleri - Senufo Boyamaları

Kaynak: Yeo ve Cao (2021)

Ön plana çıkan kültürünün yanında güney sınırındaki sahilleri, kuzey bölgelerinde trekking yapılan savanlar, panoramik manzaralara sahip Tonkouï Dağı, ülkenin sahip olduğu doğal güzelliklerdir. Milli parklarında fil, şempanze, antilop, leopar, aslan ve yaklaşık 500 çeşit kuş türünü görmek mümkündür. Afrika'nın diğer birçok ülkesinde görülebilecek olan bu özelliklerin dışında Yamusukro şehrinde düzenlenen timsah besleme gösterileri ve bu şehirde bulunan Roman Katolik Bazilikası ülkeyi turizm çekicilikleri açısından farklı kılabilecek özellikler olarak gösterilebilir (Sykes, 2017, s.vii). Başkentte bulunan bazilika (Notre-Damme De la Paix), 1989 yılında inşa edilmiş ve 30.000 km²'lik alanı "Dünyanın En Büyük Kilisesi" olarak Guinness Rekorlar Kitabı'na girmiştir (Largest Church, www.guinnessworldrecords.com, 2021).

Fildişi Sahili'nde bulunan 8 milli parkın 2'si UNESCO Dünya Miras Listesi'ndedir. Bu parklardan Comoe Milli Parkı 1983 yılında sahip olduğu bitki

çeşitliliğini korumak amacıyla (whc.unesco.org, Comoe, 2021), Tai Milli Parkı 1982 yılında hayvan çeşitliliğini korumak amacıyla listeye alınmıştır (whc.unesco.org, Tai, 2021). Ülkenin 3. UNESCO doğal değeri 1981 yılında listeye alınan Nimba Dağı Doğa Rezervi'dir. Nimba Dağı Doğa Rezervi, zengin flora, fauna, viviparus kurbağası ve taşı alet olarak kullanabilen şempanze gibi endemik türlere sahip olmasıyla listeye alınarak korumaya alınmıştır (whc.unesco.org, Nimba, 2021). UNESCO kültürel değerlerine 2012 yılında Grand-Bassam Tarihi Şehri ve 2021 yılında Kuzey Fildişi Sahili Sudan Tarzı Camileri dâhil edilmiştir. 19. yüzyılda Avrupalıların koloni şehri olarak kullandığı Grand-Bassam şehri, binaları ve yaşam tarzıyla farklılık göstermekte ve Avrupalı ve Afrikalıların birlikte yaşadıkları bağımsızlık dönemine ait kültürel önem göstermektedir (whc.unesco.org, Grand-Bassam, 2021). Kuzey savan bölgesinde 8 camiden oluşan Sudan Tarzı Camiler, Fildişi Sahili'nde en iyi korunan 20 yapı arasındadır ve 16. yüzyılda Mali İmparatorluğu'nun tüccarlarının güney ormanlarına inerken inşa ettirdikleri bilinmektedir (whc.unesco.org, Kuzey Fildişi Sahili Sudan Tarzı Camileri, 2021). UNWTO 2020 verilerine göre Fildişi Sahili'ni ziyaret eden uluslararası turist sayısı 2018 ve 2019 yıllarında yaklaşık 2 milyondur. (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

Comoe Milli Parkı

12.500 km²'lik alanı kaplayan milli park batıda ormanlarla kaplı Comoe Vadisi, doğuda ise savanlardan oluşmaktadır. Geniş biyoçeşitliliğe sahip milli parkta babun, Afrika fili, antilop, su aygırı gibi çok sayıda hayvan bulunmaktadır (Geerling & Bokdam, 1973, s.251). Batı Afrika'nın en geniş ve kapsamlı parkı olan Comoe Milli Parkı sahip olduğu biyoçeşitlilikle 1983 yılında UNESCO Kültürel Miras Listesi'ne alınmıştır. Ancak 1980'li yılların sonunda siyasi aksaklıkların da etkisiyle parkın yönetimi bozulmuş ve artan kaçak avlanma ile hayvan popülasyonu hızla azalmıştır. Av etlerinin pazarlarda ve restoranlarda satılması ile elde edilen gelirin yanında, parkta 1980'li yıllarda turizm faaliyetleri de bölgede önemli gelir kaynağı olarak rol oynamıştır. Ancak ülkedeki siyasi sorunlar ve isyanlar ve kaçak avlanma ile azalan hayvan popülasyonu, turizmde büyük düşüşlere sebep olmuştur (IUCN, 2004, s.21).

Tai Milli Parkı

Batı Afrika'daki en temel tropik ormanlardan biri olan Tai Milli Parkı, pigme su aygırı, 11 maymun türü ve bitki çeşitliliğiyle bilimsel önem göstermesi sebebiyle 1982 yılında koruma altına alınmıştır. Nadir görülen ve tehlike altındaki hayvan türlerinin yanında, yok olduğu düşünülen bazı bitki türlerine (*Amorphophallus staudtii* gibi) ev sahipliği yapması nedeniyle Batı Afrika'da önemli bir ekolojik alan olarak görülmektedir. 5360 km²'lik alanı kaplayan Tai Milli Parkı (www.parc-national-de-tai.org, Tai National Park, 2021), ekoturizmde rehberli turlar düzenleyerek ormanların gözlemlenmesine olanak sağlamaktadır. Yapılan orman turları, insan ziyaretlerine alışan şempanze türlerinin habitatlarına zarar verilmeden düzenlenmektedir. Bölgede yaşayan Kru'ların kutsal dağı olan Monadnok Nienokoue Dağı, orman içinden yürüyerek 9 km'lik uzaklıkta olan bir ekoturizm faaliyet alanıdır. Gecelik konaklamalar sunulan alanda ayaklı kulübelerde kalan ziyaretçiler dağın zirvesinden batı bölgesindeki savanları gözlemleyebilmektedirler. Park içindeki Hana Nehri'nde kano turları ile kuş gözlemciliği yapılabilmektedir ve su aygırlarına rastlanabilmektedir. (www.parc-national-de-tai.org, Ecotourism, 2021).

Nimba Dağı Doğa Rezervi

Gine, Liberya ve Fildişi Sahili ülkelerinin sınırlarında bulunan Nimba Dağı Doğa Rezervi, savanlık bölgeyle çevrili ancak yoğun ormanlara sahip bir korunan alandır. Viviparous kurbağası ve taşı alet olarak kullanabilen şempanze gibi endemik türleri ve zengin biyoçeşitliliğiyle tüm Afrika kıtası içinde önem taşımaktadır (whc.unesco.org, Nimba, 2021). Ancak bu şempanze türü sıradağların batı yönünde Bossou Orman Rezervi'nde bulunmaktadır ve bu bölge Gine ülkesi sınırlarına dâhildir.

Grand-Bassam Tarihi Şehri

Ülkenin güney kıyısında bir sahil şehri olan Grand Bassam, sahip olduğu kültürel ve tarihi önemin (whc.unesco.org, Grand-Bassam, 2021) yanısıra, Hindistan cevizi ağaçlarıyla çevrili sahilleriyle de kitle turizminde büyük önem taşımaktadır (Tape, 1999, s.39).

Ülkedeki en önemli turizm merkezlerinden biri olan şehir 2016 yılında turizm sektörünü hedef alan terör saldırılarına maruz kalmış ve terör saldırıları turizm potansiyelinde olumsuz etki göstermiştir (Konan & Bianco, 2017, s.461).

Fransız koloni döneminin ilk başkenti olan Grand Bassam, bu dönemde ülkenin ticari, yönetim ve Avrupalı ve yerli Afrikalıların büyük bir yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Koloni mimarisinin yoğun olarak görüldüğü şehirde, birarada yaşayan kültürlerin oluşturduğu kültürel çeşitlilik ve bağımsızlık dönemindeki mücadeleci tarihi şehri turizm açısından önemli kılan faktörlerdendir. N’zima Afrika balıkçı köyü, şehrin sınırları içinde yerel kültürün iyi bir örneği olan, turizmde ilgi çeken destinasyonlardandır.

Fotoğraf 3.8. Grand Bassam Tarihi Evleri

Kaynak: travelcotedivoire.com (Erişim Tarihi: 04.06.2021)

Fotoğraf 3.8.’de bir örneği görülen birçok tarihi bina, kamu binaları olarak dönüştürülmüş ve orijinallikleri korunmuştur ancak halka ait olan binalar çoğunlukla bakımsız bırakılmış ya da restore edilen bazılarının orijinal görüntüsünü yitirmesiyle 2012 yılında UNESCO Kültürel Tarihi Miras Listesi’ne alınmıştır (whc.unesco.org, Grand-Bassam, 2021).

Sudan Tarzı Camiler

Fotoğraf 3.9. Sudan Tarzı Camiler Örneği

Kaynak: <https://whc.unesco.org/en/list/1648/gallery/>, (Erişim Tarihi: 10.08.2022)

Sudan Tarzı Camiler, Kuzey savan bölgesinde 8 camiden oluşmaktadır ve Fildişi Sahili'nde en iyi korunan 20 yapı arasındadır. 16. yüzyılda Mali İmparatorluğu'nun tüccarlarının güney ormanlarına inerken inşa ettirdikleri bilinmektedir. Ülkenin yağışlı iklimine adapte etmek amacıyla daha küçük ve kalın duvarlı olarak inşa edilen camilerin, 20. yüzyılın başlarında ülkede yüzlercesi bulunduğu bilinmektedir. Sahraaltı Afrika bölgesine yapılan ticaretin en iyi kanıtları olarak görülen camilerden bir örnek yukarıda Fotoğraf 3.9.'da görülmektedir. Bu camiler, İslami kültürün ve yerel mimarinin bir sentezi olarak değer taşımaktadır (whc.unesco.org, Kuzey Fildişi Sahili Sudan Tarzı Camileri, 2021).

Maske ve Dans Kültürü

Maske ve maskeli dans kültürü ülkenin hem kıyı hem de iç kesimlerinde yaygın olarak görülen bir özelliktir. Fildişi Sahili'nde yaşayan 60 etnik grubun çoğu, maske ve maskeli dans kültürüne sahiptir. Bu kültürlerin her biri ait oldukları etik gruba ait özellikler taşımaktadırlar (Steiner, 1992, s.514).

Fotoğraf 3.10. Guro Topluluğu Zauli Dansı

Kaynak: ich.unesco.org (Erişim Tarihi: 04.06.2022)

Günümüzde uluslararası turizmde ve Afrika sanatının pazarlanmasında önemli rol oynayan maskeli dans gösterileri temelde Baule, Guro (Fotoğraf 3.10.'da Guro kabilesine ait bir Zauli dansı görülmektedir), Senüfo ve Dan etnik gruplarına ait kültürlerdir. Özellikle koloni dönemi öncesinde köy içinde yerel gösteriler olarak gerçekleştirilirken, koloni döneminde bürokratik toplantı ve ziyaretlerde maskeli dans gösterileri yapılmış ve yakın dönemde turizmde önemli bir yere sahip olmuştur. 1980'li yıllardan itibaren Fildişi Sahili ülkesinin milli sembolü olarak görülmeye başlanmıştır. 1983 yılında Man şehrinde düzenlenen ilk maske festivali ulusal çapta organize edilmiş ancak organizasyon eksikliği ya da dansçı etnik gruplara ilgi ve özen eksikliğinden başarısızlıkla sonuçlanmıştır. 1987 yılında ülke turizm bakanı Fildişi Sahili ülkesinin, Mısır ve Meksika gibi piramit veya büyük anıtlara ya da Doğu Afrika gibi hayvan çeşitliliğine sahip olmadığından, ülkenin kendini maske ve maskeli dans gösterileri gibi yerel ve kültürel özellikleriyle tanıtaçağını belirtmiştir. Maskenin ülkenin markası haline getirileceği, yabancı turistleri çekmek ve ülkeyi ziyaret etmelerini sağlamak için ön plana çıkarılacağını belirtmiştir. 1988 yılında 500.000 dolar bütçe ile tekrar düzenlenen Festimask maske festivali ile tüm etnik gruplar tek bir organizasyonda Yamusukro şehrinde biraraya getirilmişlerdir. Böylece Fildişi

Sahili kültürü olan maskeli danslar uluslararası turizme açılmıştır. Ancak genel olarak maskeli dans festivallerinin yeterli başarıya ulaşamamasında gösterilerin geleneksellikten uzak ve modernleştirilmiş olarak sunulması gösterilmektedir (Steiner, 1992, s.514-518).

3.2.4. Mozambik

Bir Hint Okyanusu ülkesi olan Mozambik, bulunduğu konum ve sahip olduğu okyanus kıyıları ile sınırlarında pek çok coğrafi ve kültürel değer bulundurmaktadır. Bu değerler, turizm sektöründe diğer Sahraaltı Afrika Bölgesi ülkelerinden farklı ekoturizm faaliyetleriyle ön plana çıkmasında etkili olmuştur.

3.2.4.1. Mozambik'in Konumu ve Coğrafi Özellikleri

Harita 3.6. Mozambik Haritası

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/mozambique> (Erişim Tarihi: 04.08.2022)

Afrika kıtasının güneydoğu kıyısında bulunan Mozambik ülkesi, güneyde Güney Afrika, batıda Zambiya, Zimbabwe ve Malawi, kuzeyde Tanzania ile sınırdır (Harita 3.6.). Doğudaki okyanus kıyılarında çok sayıda lagün, mercan kayalığı ve adacıklar bulunmaktadır. Kıyıda alçak platolardan başlayan yer şekilleri kuzeye ve batıya doğru yerini ülkenin yaklaşık yarısını kaplayan dağlık alanlara bırakır (www.mozambique.co.za, 2022).

3.2.4.2. Mozambik'in Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Ülkenin sahil şeridi kumul plajlar, mercan kayalıkları, akarsu ağzları, koylar ile çevrilidir. Deniz eriştesi yatakları ve mangrov ağaçları gibi geniş habitat çeşitliğine sahiptir (Afonso, 2004, s.415). 2700 km uzunluğundaki tropikal sahil şeridi,

yüzölçümünde kapladığı % 15’lik korunan alanları ve kültürel varlıkları ile Sahraaltı Afrika ülkeleri turizm destinasyonları arasında en üstte olabilecek kapasiteye sahiptir (Investment Climate Advisory Services / The World Bank Group, 2012, s.5). Geniş plajları, mercan kayalıkları ve ılık ikliminin yanısıra, yüzyıllarca süren Arap, Portekiz ve Afrika kültürlerinin etkisiyle oluşan Mozambik kültürü, diğer İngilizce konuşan Sahraaltı Afrika ülkelerinden dil, mimari, mutfak kültürü ve sanat ile ayrılmaktadır. 2700 km uzunluğundaki beyaz sahil şeridinde nadir görülen ya da endemik olan dugon hayvanı, manta vatozu ve balina köpekbalığı Mozambik ülkesini turizmde farklı kılmaktadır (Investment Climate Advisory Services & The World Bank Group, 2012, s.8). Mercan kayalıkları biyoçeşitlilikleri ile biyolojik bir kaynak oluştururken, tropik mercan balıkçılıkta ve deniz ekoturizminde de önem taşımaktadır. Mozambik kıyılarının temel değerlerini oluşturan mercan kayalıkları, kıyıda yaşayan yerel halklar için geçim kaynağı oluştururken, ülkede büyümekte olan turizm sektörünün temel gelir kaynaklarını oluşturmaktadır. Mozambik’te yürütülen turizm faaliyetlerinin çoğu kıyı şeridinde özellikle mercan kayalıklarının olduğu Pemba, Mozambik Adası, Bazaturo Takımadaları, Inhaca Adası ve Ponta da Ouro kıyılarında yapılmaktadır (Schleyer, 1999, s.5).

3.2.4.3. Mozambik’in İklim Özellikleri

Mozambik ekimden mayıs ayına kadar yağışlı bir döneme sahipken, yoğun yağışların görüldüğü dönem kasım ve nisan ayları arasındadır. Güneyden kuzeye artan yağış miktarı görülürken, ülkenin başkenti Maputo şehri en kurak olan bölgelerdendir (IFAD, 2017, s.3).

3.2.4.4. Mozambik’in Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Dünya Bankası nüfus verilerine göre, 2020 yılındaki toplam nüfusu 31 milyon olarak hesaplanmıştır (Dünya Bankası, 2021). Başkenti ülkenin güneyinde bulunan Maputo şehridir (Datt, vd., 200, s.iii). Dünyanın en fakir ülkelerinden olan Mozambik’in nüfusunun % 70’i fakirlik sınırında yaşamaktadır. Nüfusun çoğunluğunun kırsal kesimde yaşadığı ülkede, Nampula ve Zambezia nüfusun en yoğun olduğu şehirlerdir (Afonso, 2004, s.415). Çoğu Sahraaltı Afrikası ülkesinde

olduğu gibi Mozambik ülkesinin nüfusu da çok sayıda etnik ve dil gruplarından oluşmaktadır. 20’den fazla dilin konuşulduğu ülkede resmi dil Portekizce’dir. En geniş etnik-dil grubu olan Makua’lar 2017 yılı verilerine göre nüfusun 7 milyonunu oluşturmaktadır. Ülke nüfusunun 2/3 ‘ü kırsal alanda yaşamaktadır (Orre & Ronning, 2017, s.8). Nüfusun yarıdan fazlasının Müslüman olduğu Mozambik’te, Hristiyanlık diğer baskın görülen dindir. Ülkeye Arapların 9. yüzyılda girişiyle İslamiyet, Mozambik’in kuzey bölgesinde yayılma göstermiş ve 1498 yılında bölgeye Portekizli denizci Vasco De Gama’nın gelişiyle Hristiyanlığa karşı uzun süren direniş görülmüştür. Bu yüzden Hristiyanlık kuzey bölgede ilerleyememiş ancak ülkenin merkezi ve güney bölgelerde yayılma göstermiştir (Serapiao, 1993, s.111).

Ekonomide, 2000 yılından itibaren kömür, doğalgaz, mineral kumu, mücevher taşları ve tropik keresteciliğe ve doğal su kaynaklarının kullanımına önem verilmiştir. Afrika’nın en büyük 2. hidroelektrik santrali Cahora Bassa Barajı megawatt kapasitesi ile ve 2010 yılında keşfedilen doğalgaz rezervleri ülkenin ekonomik gelişimi için umut vadeden önemli gelir kaynakları olarak görülmüştür (Orre & Ronning, 2017, s.8).

3.2.4.5. Mozambik’in Tarihi

Mozambik’te Sahraaltı Afrika bölgesinde koloni yönetiminden en son ayrılan ülkelerden biridir. 300 yıldan fazla süren koloni tarihinin sonunda 1975 yılında Portekizlilerden bağımsızlığını kazanmış ancak koloni yönetimindeki düşük ekonomik ve sosyal yaşamın devamında 16 yıl süren yıkıcı iç savaşların yaşandığı bir döneme girerek uzun süre devlet politikalarıyla iyileştirme çalışmaları yapılmıştır (Datt, vd., 2000, s.1).

3.2.4.6. Mozambik’de Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Bağımsızlığın ilanından önce 1959 yılında turizm sektörü ilk kez devletin bir kurumuna bağlı olarak kurulmuş ve özellikle Gorongosa Milli Parkı gibi parkların kurulmasıyla önem kazanmaya başlamıştır. Ancak 1975 yılında bağımsızlığın kazanılmasından önceki 10 yıl boyunca süren savaşlar ve bağımsızlığın ardından 16 yıl süren istikrar mücadelesi savaşları boyunca gelişmekte olan turizm sektörü

olumsuz yönde etkilenmiştir. Bu dönemlerde Bazaruto Adası güvenli bir turizm destinasyonu olarak kalmıştır (Ricardo, 2004, s.2).

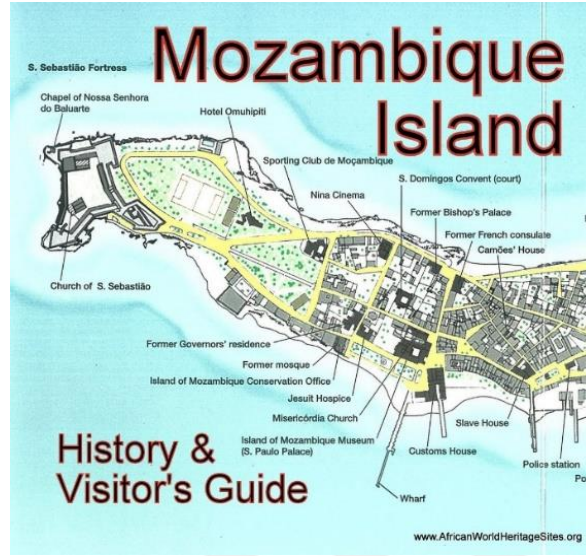
Mozambik'te turizmin geliştirilmesi adına 2004 ve 2013 yılları arasında uygulanan stratejik plana göre, Turizm Yatırımlarında Öncelikli 18 Alan (PATIs) belirlenmiştir. Ancak bütçe ve yatırım kısıtlamaları ile yeterli gelişim sağlanamaması nedeniyle, 2005 yılında Dünya Bankası Grubu'ndan destek talep edilmiş (Investment Climate Advisory Services & The World Bank Group, 2012, s.8), 2006 yılından itibaren Uluslararası Finans Birliği (IFC), Mozambik'in turizm gelişimini desteklemiştir. Sahilleri, mercan kayalıkları, denizi, Afrika hayvanları olan Büyük Beş av alanları, biyoçeşitlilikte zengin olan korunan alanları ve Afro-Akdeniz kültürünü içeren turizm varlıkları IFC'nin turizmde desteklediği varlıklardır (ifc.org 2022). 2014-2019 yılları arasında Dünya Bankası ve Küresel Çevre Kurumu'nun desteğiyle uygulanan MozBio (Mozambik Biyoçeşitlilik Korunan Alanları Geliştirme) Projesi ile Mozambik vahşi yaşam, biyoçeşitlilik ve ekosistemlerinin korunması, bu alanlarda yaşayan yerel toplulukların geçim kaynaklarının ve doğa temelli turizmin desteklenmesi amaçlanmıştır (World Bank Group, 2020, s.1).

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde 1 kültürel değeri vardır. (whc.unesco.org, 2021). Mozambik Adası, Portekizlilerin 16. yüzyıldan itibaren Hindistan'a yaptıkları ticaret yolunda kullandıkları bir aktarma merkezi olmuştur. Mimarisi, yapı malzemeleri ve inşa teknikleri ile farklılık gösterdiğinden koruma altına alınmıştır (whc.unesco.org, Mozambik Adası, 2021).

2019 yılı UNWTO verilerine göre Mozambik ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı 2 milyon 19 bin'dir (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

Mozambik Adası

Mozambik'in kuzey bölgesinde 3 km uzunluğunda, 200-500 m genişliğinde küçük bir ada olan Mozambik Adası, kumul plajlarla çevrili, resif platform üzerinde oluşmuş bir kara parçasıdır. Anakaraya 1960 yılında yapılan 3 km uzunluğunda bir köprüyle bağlıdır (Duarte & Meneses, 1996, s.555).

Harita 3.7. Mozambik Adası Tarihi ve Gezi Rehberi Haritası

Kaynak: <https://www.africanworldheritagesites.org/cultural-places/european-colonial-influences/island-of-mozambique.html> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

1960'lı yıllarda tarihi, kültürel gelenekleri ve doğası ile turizmde ön plana çıkmaya başlayan Mozambik Adası'nda kilise, saray, kale ve askeri binalarda restorasyonlar yapılmıştır (Costa, 1989, s.32). Harita 3.7.'de Mozambik Adası'na ait çok sayıda saray, müze, cami ve kilise gibi önemli turistik yerler belirtilmiştir. 1996 yılında UNESCO'nun eylem planı ile kültürel turizmin, el sanatları, sualtı arkeolojisi konularının dâhil edildiği tüm kültürel içerikler ve yerleşik halkın eğitim ve sağlık ihtiyaçlarının geliştirilmesi amaçlanmıştır (whc.unesco.org, Island of Mozambique: Conservation Issues resented To The World Heritage Committee in 1997, 2021).

Gorongosa Milli Parkı

Adını Büyük Rift Vadisi'nin güney ucunda bulunan Gorongosa Dağı'ndan alan park Portekiz hükümeti tarafından 1921 yılında av rezervi, 1960 yılında ise milli park ilan edilmiştir (Tinley, 1979). Ancak iç savaş döneminde fil, antilop ve bufalolar etleri için, aslanlar ise eğlence amaçlı avcılık ya da besin zincirlerinin bozulması nedeniyle açlıktan yok olma tehlikesine girmişlerdir. İç savaşlardan önce, parka gelen ziyaretçilerin, "Nuh, gemisine hayvanları buradan toplamış olmalı." dedikleri park, savaş döneminde büyük hayvanlarının % 95'ini kaybetmiştir. Özellikle 2004 yılından

sonra geliştirilen projelerle, birbirleriyle yakından ilişkili olan koruma, turizm ve sosyal gelişim yoluyla parkı eski sürdürülebilir haline döndürmek amaçlanmıştır (Yeats, 2010, s.27-28).

Fotoğraf 3.11. Gorongosa Milli Parkı'nda Kuş Gözlemciliği

Kaynak: <https://gorongosa.org/2022-activities/> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Günümüzde, parkta rehberli safari sürüşlerinde fil, bufalo, aslan, primatlar gibi hayvanlar ile Urema Gölü bot safarilerinde timsah, su aygırı ve su kuşları gözlemlenebilmekte, yerel halkın kültürünün gözlenebildiği bisiklet turları yapılmaktadır. Fotoğraf 3.11.'de milli parkta kuş gözlemciliğine ait bir örnek görülmektedir. Ayrıca Gorongosa Dağı gezilerinde yağmur ormanları ve yerel halkın kahve tarlaları ziyaret edilmektedir (Yeats, 2010, s.27-28).

Bazaruto Takımadaları Milli Parkı

1950'li yıllardan itibaren önemli bir turizm bölgesi olan (Matusse, 2010, s.43), Bazaruto takımadaları, Mozambik'teki 2 sualtı milli parktan biridir. Park sınırlarındaki yerel halkın sosyal ve ekonomik gelişimlerinin sağlanması ve adalardaki sualtı ve yeryüzü doğal alanlarının korunması amaçlanmıştır (Matusse, 2010, s.3). 1971 yılında milli park olarak koruma altına alınan takımadalarda endemik tür olan dugon hayvanı, sualtı kaplumbağaları, köpekbalığı, yunus, balina türleri ve mercan kayalıkları bulunmaktadır (Matusse, 2010, s.3).

Fotoğraf 3.12. Bazaruto Adası'nda Tüplü Dalış

Kaynak: <https://www.mozambique-info.co.za/country/town/1262/bazaruto-island> (Erişim Tarihi: 20.03.2022)

Ayrıca Bazaruto Adası'nda balıkçılık, mercan kayalıklarında tüplü ve şnorkel dalışları takımadaların izole doğası turistleri çeken turizm faktörleridir (Matusse, 2010, s.62). Fotoğraf 3.12.'de adada yapılan tüplü dalış turizm faaliyetlerine katılan bir ziyaretçinin görseli bulunmaktadır.

3.2.5. Kenya

Afrika turizminde ilk akla gelen ülkelerden olan Kenya, biyoçeşitliliği ve yerel kültürleriyle ekoturizmde en çok talep gören ülkelerden biridir. Sınır komşusu Tanzanya ile birlikte dünyanın en büyük vahşi yaşam olayına ev sahipliği yapan Kenya, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde turizmin sembolü olarak gösterilebilecek ülkelerin en önemlilerindendir.

3.2.5.1. Kenya'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.8. Kenya Haritası

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/kenya> (Erişim Tarihi: 20.06.2022)

Bir Doğu Afrika ülkesi olan Kenya doğuda Somali, kuzeyde Etiyopya ve Güney Sudan, batıda Uganda ve güneyde Tanzanya ile sınırdır (Harita 3.8.). Doğuda Hint Okyanusu'na kıyısı olan ülke jeopolitik ve ekonomik açılarından Doğu Afrika'daki en önemli ülke olarak bilinmektedir. Somali, Sudan gibi terör olayları ya da diğer yönlerden gelişmemiş diğer ülkelere sınır olan ülke, ticari, finansal, ulaşım gibi yönlerden bölgede geçiş yolu görevi üstlenmektedir. Özellikle 1963 yılındaki bağımsızlıktan sonra istikrarlı ekonomik gelişim göstermesi ve Doğu Afrika

bölgesindeki diğer ülkelere göre daha gelişmiş olmasına rağmen, hala fakir ve eşitsizliklerin olduğu bir ülkedir (Hope, 2012, s.xi).

Doğu sınırlarında Hint Okyanusu'na kıyısı olan ülkenin batı ve iç kesimleri yüksek yaylaların ve çok sayıda volkanik dağın bulunduğu fiziksel çeşitliliğe sahiptir. Volkanik dağlar Büyük Rift Vadisi'nin ikiye böldüğü alanlarda bulunmaktadır. Ülkenin batı sınırında Viktorya Gölü, kuzeyinde Turkana Gölü bulunmakta ve ülke için büyük su kaynakları olma özelliğindedirler (Hope, 2012, s.xi).

3.2.5.2. Kenya'da Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Afrika'nın "Büyük 5" olarak adlandırılan vahşi hayvanı olan aslan, çita, bufalo, fil ve gergedan Kenya'nın vahşi hayvan çeşitliliğinde yoğun olarak bulunmaktadır. 1963 yılında ülkenin bağımsızlığını ilan etmesinden sonra, devlet vahşi yaşamı aşırı avlanmadan ve artan tarım arazisi uygulamalarından korumak amacıyla farklı zamanlarda 49 milli park ve doğa rezervi kurmuştur. Bu korunan alanlar, doğal güzellikleri ve vahşi yaşam özellikleriyle Kenya'yı dünyada en çok ziyaret edilen turistik destinasyonlardan biri yapmıştır. Kenya'nın turizmi yoğun olarak biyoçeşitliliğe dayanmaktadır ve ülkeye gelen ziyaretçilerin % 80'i vahşi yaşamı gözlemlemek amacıyla gelmektedir. Ekoturizmin ülkede doğa temelli turizme dayanan büyük potansiyeli olduğunu göstermektedir. Ekoturizm ülkede kitle turizminin çevresel etkilerinden uzak, daha az ve daha kaliteli hizmetin verildiği bir sektör durumundadır (s.13-31). Turizm sektörü, ülkede tarımdan sonraki en önemli ekonomik gelir kaynağıdır (s.49). Kenya hükümeti ekoturizmi sürdürülebilir gelişimin sağlaması, yerel halkın desteklenmesi ve doğal yaşamın korunması için bir strateji olarak görmektedir (Environmental Diplomatic Leader Education Program, University of Tsukuba, 2014, s.30).

3.2.5.3. Kenya'nın İklim Özellikleri

Tropik iklimin hâkim olduğu Kenya'da bölgesel iklim farklılıkları görülebilmektedir. Bu farklılıkların oluşmasında enlem özelliklerinden çok yükseltiler etkilidir. Aralık ayından mart ayına kadar yüksek sıcaklıkların görüldüğü ülkenin kıyı kesimlerinde yüksek sıcaklıklar ve yoğun nem görülmektedir. Nisandan haziran ayına

kadar olan dönemde yoğun yağış görülmektedir. Viktorya Gölü Bölgesi, daha serin hava koşullarına sahipken, yağış miktarı ve nem açısından kıyı bölgelere benzerlik göstermektedir. Nairobi şehri ve çevresi daha serin olurken, Rift Vadisi bölgesi sıcak ve kurak olabilmektedir. Kenya Dağı bölgesinde ise yarı çöl iklim gözlemlenmektedir (Briggs, 2006, s. 31).

3.2.5.4. Kenya'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Nüfusu 53.77 milyon (Dünya Bankası, 2022) olan ülkenin başkenti Nairobi'dir. Ülke nüfus çoğunluğu Afrikalılardan oluşurken, diğer baskın topluluklar Araplar ve Asyalılardır. Avrupalılar nüfusun sadece % 1'ini oluşturmaktadır. Kenya Afrikalıları 40'tan fazla etnik gruptan oluşurken, Bantular, Kuşitler ve Nilotikler olarak 3 temel dil ailesine aittirler. Koloni döneminde yürütülen politikalarla, her etnik grubun sadece belli bölgelerde yerleşim alanları oluşturmaları ve yaşamalarına izin verilmiştir ancak modern ekonomik ve politik gelişmeler toplulukların şehir merkezlerine göç etmesine sebep olmuş ve koloni hükümetinin bu politikası uzun süre uygulanamamıştır. Etnik yapı, Kenya politikasında her zaman önem verilen bir faktör olmuştur. Etnik grupların dillerine ek olarak, ülkenin resmi dili İngilizce ve Swahili'dir. Bu açıdan Kenyalılar kendi etnik dilleri ile birlikte temelde 3 dil konuşan topluluklardır. 20. yüzyılda yürütülen misyonerlik faaliyetleriyle, toplumun yaklaşık % 85'i Hristiyan, % 10'u Müslüman ve kalan bölümü yerel ve geleneksel dinlere mensuptur (Maxon & Ofcansky, 2014, s.2-3).

3.2.5.5. Kenya'nın Tarihi

Kenya diğer Afrika ülkeleri arasında özellikle kolonileşme döneminden başlayarak artan ve 1963'te alınan bağımsızlıktan sonra daha fazla artan bir potansiyele ve öneme sahiptir. Ancak diğer Afrika ülkeleri kadar çok zorluklarla karşılaşmasa da, siyasi istikrarsızlıklar ve nüfusu artan farklı etnik gruplar Kenya'nın potansiyelini gerçekleştirmesinde engel olan önemli etkenler olarak görülmektedir. Binlerce yıl öncesinden başlayan tarihinden yola çıkarak bazı arkeologlar Kenya'yı "Medeniyetin Beşiği" olarak görmektedir. Tarihinde Hint Okyanusu ve Doğu Afrika ile bağlantılı olan stratejik konumu dolayısıyla Amerikalılar, Araplar, İngilizler,

Çinliler, Fransızlar, Almanlar ve Portekizliler gibi çok sayıda yabancı toplulukların ilgisini çekmiştir. Ayrıca Afrika'da çatışma ve diğer politik sebeplerden kaçan çok sayıda insanın sığındığı bir ülke konumundadır. Çeşitli sebeplerle, Kenya dünyaya açılan bir kapı olarak görülmüş ve ticari, kültürel, diplomatik ve politik pek çok açılardan Afrika'daki en önemli merkezlerden biri olmuştur. Ancak bağımsızlık sonrası da sahip olduğu bu öneme rağmen, ekonomik, politik ve sosyal sorunlarla her zaman mücadele etmek zorunda kalan bir ülke durumundadır. 1895'ten bağımsızlığın ilan edildiği 1967 yılına kadar İngiliz kolonisi olarak yönetilen devlet, 1920 yılına kadar Doğu Afrika Mandası olarak adlandırılmış ve 1920 yılında Kenya resmi adıyla koloni olarak yönetilmeye devam etmiştir (Maxon & Ofcansky, 2014, . ix, 1).

3.2.5.6. Kenya'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

2018 UNWTO verilerine göre Kenya'ya yıllık gelen uluslararası turist sayısı yaklaşık 1.9 milyon iken, uluslararası turist gelirleri 1 milyar 72 milyon dolar olarak kaydedilmiştir. (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17). Günümüzde turizm Kenya için lider konumdaki gelir kaynağıdır (Maxon & Ofcansky, 2014, s.95). Özellikle 1963 yılında ülkenin bağımsızlığa kavuşmasıyla ülkeye gelen turist sayısında büyük artış gözlenmiştir (Maxon & Ofcansky, 2014, s.10). Ekoturizm, 1977 yılında hükümetin avcılığı yasaklamasıyla başlamıştır. Amboseli, Masaai Mara, Tsavo, Nairobi ve Nakuru Nehri gibi milli parklarda vahşi yaşam safarileri yoğunluk göstermiştir (Weaver, 1998, s.258). 1994 yılından itibaren Kenya Vahşi Yaşam Hizmetleri ekoturizmi ve yerel halkın milli parklardaki etkinliğini temel almıştır. Bu açıdan Kenya'daki önemli kültürel değerlerden olan Masai çiftlik insanları, kendi yaşam alanları sınırlarında vahşi yaşam gözlemi yapan turist ve tur operatörlerinden kamp, tur gibi aktivitelerle direkt ekonomik kazanç elde edebilmektedirler. Masailer 15. yüzyıldan itibaren Rift Vadisi'nde yaşayan yaklaşık 400.000 nüfusa sahip bir kırsal yaşama sahip halklardır. Kenya'nın orta kuzey bölgesinden Tanzanya'nın kuzey alanlarına kadar yayılmış olan Masailer, genişledikleri Masai Mara, Nairobi, Amboseli ve Batı Tsavo gibi milli park bölgelerinde aldıkları ziyaretçi sayılarıyla Kenya'daki turizmin % 40'ını karşılamışlardır. Göçebe kırsal yaşam süren Masailer, zamanla nakit

gelirlerle toprak sahibi olmuş ve yerleşik tarıma geçmişlerdir (Zeppel, 2006, s.118-119).

Doğal kaynaklarını turizm için kullanan 3 en önemli ülkeden (Kenya, Ekvator-Galapagos Adaları-, Kosta Rika) biri olan Kenya, doğal kaynaklarının korunmasına önem vermektedir (Whelan, 2009, s.182). Kenya ülke sınırlarında UNESCO Dünya Miras Listesi'nde 4 kültürel ve 3 doğal değer vardır. Geçici listesinde 17 kültürel miras değeri bulunmaktadır. Doğu Afrika'da en eski ve en iyi korunmuş Shawili kültür kalıntıları olan Lamu Eski Yerleşimi UNESCO Kültürel Miras Alanı ilan edildikten sonra, hızla artan bir turizm potansiyeline sahip olmuştur (Irando, 2004, s.142). 16. yüzyıl sonlarında Portekizliler tarafından inşa edilen ve Rönesans Dönemi örneklerinden olan İsa Kalesi ülkedeki kültürel miras listesindeki değerlerdendir. Mijikenda topluluklarının yaşayan kültür olarak adlandırılan ve kaya olarak bilinen kutsal köylerinin bulunduğu Kutsal Mijikenda Kaya Ormanları 15. yüzyılda yapıldığı düşünülen, Viktorya Gölü bölgesinde kırsal kültürlerin en geniş kalıntıları olarak görülen kuru duvar dizisinin olduğu Thimlich Ohinga Arkeolojik Alanı diğer kültürel yapılarıdır. Büyük Rift Vadisi Kenya Göl Sistemi, dünyada en fazla kuş çeşitliliğine ev sahipliği yapan ve flamingo, pelikan gibi türlerin yüksek popülasyonuna sahip alandır. Afrika gergedanı, zürafa, çita, kudu, aslan gibi türlerin de yaşam alanı olan bölge, sıcak su kaynakları, gayzerler ve volkanik alanlarıyla doğal farklılık ve güzelliğe sahip bir UNESCO doğal miras alanıdır. 3 milli parktan oluşan Turkana Gölü Milli Parkları, nil timsahı, su aygırı ve çeşitliği zehirli yılan türlerinin görüldüğü tuz gölü bölgesidir. Dünyanın en büyük çöl gölü olan Turkana Gölü insanoğlu yaşamına dair ilk örneklerle sahip olup, rengi sebebiyle Jade Lake (Yeşim Göl) olarak da adlandırılmaktadır. Kenya Dağı Milli Parkı, bölgedeki bazı topluluklarca kutsal kabul edilen ve Kenya'nın 2. büyük dağıdır. Sönmüş bir yanardağ olan Kenya Dağı yer yer buzullarla kaplıdır ve bu milli park bölgesi filler için vahşi yaşam koridoru olarak önem taşımaktadır. Geçici miras listesinde 17 alan bulunmaktadır (whc.unesco.org, Kenya, 2022).

Kenya 1930'lu yıllardan önce zengin Avrupalı ve Amerikalıların küçük gruplarla ziyaret ettikleri bir turizm yeri olmuştur. Turizm sektörünü zengin vahşi

yaşam kaynakların oluşturduğu ülkede 1946'da Nairobi Milli Parkı, 1948'de Tsavo Milli Parkı, ardından Aberdares, Meru ve Nakuru Gölü Milli Parkı ve diğer milli parklar ve av rezervleri kurulmuştur. Günümüzde 25 milli park, 4 marin milli park, 22 ulusal rezerv, 5 marin rezervi, 1 hayvan bakım merkezi ve 1 adet hayvan sığınağına sahiptir. Ülkenin yüzölçümünün % 8'ini korunan alanları kaplamakta ve bu alanlarda çok sayıda hayvan çeşitleri ve nadir görülen antilop türleri yaşamaktadır (Irandu, 2004, s.135). 2019 yılında en çok ziyaret edilen av rezervleri ve milli parklar arasında Nairobi Hayvan Bakım Merkezi 385 bin, Impala Hayvan Barınağı 306 bin, Haller Park 301 bin ziyaretçi almıştır. Maasai Mara Milli Rezerv Bölgesi 286 bin, Tsavo 239 bin, Nakuru Gölü 233 bin, Nairobi Milli Parkı 238 bin, Amboseli 191 bin ziyaretçi olmak üzere tüm milli park ve av rezervleri yaklaşık 3 milyon kişi tarafından ziyaret edilmiştir. Müze, yılan parkları ve tarihi alanlardan en çok ziyaret edilen Nairobi Milli Müzesi 240 bin, İsa Kalesi 195 bin, Kisumu Müzesi 172 bin ziyaretçi olarak tüm belirli müze, yılan parkları ve tarihi alanlar toplamda 990 bin ziyaretçi sayısına ulaşmıştır (KNBS, 2021, s.220-221).

Kenya'da tur operatörleri vahşi yaşam gözlemi için gelen ziyaretçileri, hayvanların yaşam alanlarına mümkün olan en yakın mesafede gözlemleyebilecekleri kadar yaklaştırmaktadırlar. Afrika'nın 5 büyük hayvanı olan fil, aslan, gergedan, leopar ve bufalo gibi çok sayıda hayvanın gözlemlenebildiği ülkede, vahşi yaşam turizmi daha çok milli parklar ve korunan rezerv alanlarında gerçekleşmektedir (Bhandari, 2014, s.458).

1950'li yıllarda başlayan turizm ile ziyaretçiler daha çok avcılık, balıkçılık, av hayvanı koleksiyonculuğu ya da vahşi yaşam gözlemciliği için ilgilenmekteydi. Ancak avcılık 1970'li yıllardan itibaren bazı türlerin yok olmaya başlamasına sebep oldu. 1977'den sonra avcılığın yasaklanmasıyla turizm, fotoğrafçılık, biyoçeşitlilik ve vahşi yaşam gözlemciliği, Büyük Rift Vadisi ve volkanik dağların doğa gözlemciliği gibi aktivitelerde yoğunluk kazanmaya başladı. Kuş gözlemi ve botanik turizminin de gelişme gösterdiği 5 yıllık av yasağından sonra, ülke önemli bir ekoturizm bölgesine dönüşmüştür (Olindo, 1991, s.24). Ancak artan turizm etkinlikleri, Maasai Mara ve Amboseli Milli Parkı gibi alanlarda vahşi doğaya zarar vermeye devam etmiştir.

Turizmin geleceği ve zengin doğal mirası düşünölerek, 1990'lı yıllarda Vahşı Yaşam Koruma ve Yönetim Departmanı, Kenya Vahşı Yaşam Hizmetleri'ne aktarılmıştır.

Vahşı yaşam turizmine ek olarak Kenya'da en çok talep gören turizm çeşidi kıyı turizmidir. Kıyı turizminin 20. yüzyılda artış göstermesiyle, artan otel sayısıylabirlikte dalış, şnorkel, tüplü dalış etkinlikleri, su altı yaşam gözlemi ve ülke kıyılarının Hint Okyanusu'nun en iyi balıkçılık alanlarından biri olmasıyla birlikte balık avcılığı gelişmiştir (Irandu, 2004, s.141).

Temelde deniz turizminin ve vahşı yaşam turizminin baskın olduğu Kenya'da kültür turizmi diğer önemli bir turizm türü olarak görölmektedir (Irandu, 2004, s.133). Turizm, Masai, Turkana ve Pokomo gibi yerel toplulukların kültürlerini devam ettirmelerinde etken olmuştur. Koloni döneminde Hristiyanlığın yayılması amacıyla sürdürölen politikalar, ülkenin kültürünü olumsuz etkilemiş, ancak 1970'lerden sonra turizmin gelişmesiyle, Kenya'nın geleneksel kültürü devamlılık göstermiştir. Ziyaretçi çekmek adına ülkede kültürün korunması ve devamlılığın sağlanması önem göstermiştir. Kültürel çeşitlilik açısından geniş yelpazeye sahip olan Kenya'da çok sayıda etnik grup bulunmakta ve bu grupların kendine özgü yiyecek, dans ve ritüelleri bulunmaktadır. Turizmin gelişmesinden önce yok olma riski gösteren bu kültürel özellikler, yerel topluluklar için öneme sahiptir. Masailerin, yetişkinliğe geçiş ritüelleri, Abagusii'lerin müzikleri, Luo'ların maske ve tüylü başlıkları kullandıkları geleneksel kıyafetleri, Kenya'yı kültürel açıdan çekici kılan özellikleridir (Othoce, 1999, s: 159). Kıyı turizminin yapıldığı bölgelerde, ayrıca uluslararası turistlerin, yerel kültürün geleneksel kulübe, dans, ritüel, kıyafet, takı gibi özelliklerini izleyebilecekleri olanaklar sağlanmış ve yerel halka gelir ve iş imkanı sunulmuştur (Irandu, 2004, s.141).

Nairobi Hayvan Bakım Merkezi

1963 yılında Nairobi Milli Parkı'nın girişinde kurulan hayvan bakım merkezi, 3 ana amaç üzerine kurulmuştur. Terkedilmiş ya da anneleri öldürülmüş genç vahşi hayvanlara geçici sığınak sağlamak ve bakımları tamamlandıktan sonra milli parklara bırakmak ya da dünyadaki çeşitli hayvanat bahçelerine göndermek parkın temel amacıdır. Vahşi ortamlarında görülme olasılığı düşük olan hayvan türlerinin gözlemlenebilmesini sağlamak, halkın ve özellikle okul ziyaretleriyle öğrencilerin eğitim ve bilgilendirilmelerini amaçlamaktadır. Diğer amacı hayvanların incelenmesi, araştırılması ve tehlike altındaki hayvanların popülasyonunu artırmaktır (Olindo, 1967, s.101-102). 2019 yılında Nairobi Hayvan Bakım Merkezi 385 bin ziyaretçi sayısı ile Kenya'da en çok ziyaret edilen turizm destinasyonu olmuştur (KNBS, 2021, s.220).

İmpala Hayvan Barınağı

Kenya'nın en küçük hayvan barınaklarından olan İmpala Hayvan barınağı, impalaların yanısıra bazı sürüngen ve kuş türlerine de ev sahipliği yapmaktadır. İki bölümden oluşan barınağın A kısmında turizm potansiyelinin artmasında etkisi olan babun ve leopar gibi hayvanlar ile Sitatunga cinsi impalalar bulunmaktadır (Kenya Wildlife Service, 2012). 2019 yılında İmpala Hayvan Barınağı 306 bin ziyaretçi almıştır (KNBS, 2021, s.220).

Haller Park

1984 yılında bölgedeki sanayi gelişiminden kurtarılarak ıslah çalışmalarıyla park olarak koruma altına alınan Haller Parkı, yakın mesafedeki kıyı ormanından daha fazla biyoçeşitliliğe sahiptir. Adını parkın bugünkü turizm potansiyeline ulaşmasında en fazla çaba gösteren Dr. Haller'den almıştır. İlanından ve ıslah çalışmalarından sonra çok sayıda memeli, sürüngen, böcek, mantar ve ağacın bölgeye tekrar yayılmasıyla biyoçeşitliliğini artıran park, bugün Kenya'da yerel halka çok fazla iş imkânı sunan öncü bir turizm destinasyonu olarak bilinmektedir (ESOK, 2005, s.33). 2019 yılında park, 301 bin ziyaretçi almıştır (KNBS, 2021, s.220).

Fotoğraf 3.13. Haller Park

Kaynak: <http://www.lafargeecosystems.co.ke/index.php/our-products/haller-park-2/9-our-activities>
(Erişim Tarihi: 20.06.2022)

Fotoğraf 3.13.'te parkta bulunan önemli memeli türler arasındaki su aygırını gözlemleyen ziyaretçiler görölmektedir.

Masai Mara Milli Rezerv Bölgesi

Dünyanın geniş vahşi yaşam çeşitliliği ve sıklığıyla tanındığı Masai Mara, yılda 1 milyon Afrika antilobun (Walpole & Williams, 2001, s.771), yüz binlerce zebra ve doğu Afrika ceylanının Tanzanya'daki Serengeti Milli Parkı'ndan Kenya'ya olan göç yolunu içeren ünlü bölgedir. Göç eden bu türleri takip eden diğer aslan, çita, çakal ve vahşi köpeklerde bu olaya dâhil olmaktadır. Adını Afrika'nın en ünlü kabile insanları olan Masailer'den alan Masai Mara, 1960'lardan itibaren rezerv bölgesidir (Escapades, 2014, s.56).

Fotoğraf 3.14. Masai Mara Büyük Göçünde Zebra Sürüsü

Kaynak: <https://www.masaimara.com/great-migration-kenya.php> (Erişim Tarihi: 20.06.2022)

Bölgede gerçekleşen bu göç dünyanın en büyük vahşi yaşam olayı olarak görülmekte ve izlemek isteyen binlerce ziyaretçiyi bölgeye çekmektedir (Bhandari, 2014, s.458). Fotoğraf 3.14.'te Büyük Göç'e ait zebra ve antilop gruplarının bir görüntüsü bulunmaktadır. Bu rezerv bölgesi dünyanın en öndeki turizm bölgesi ve Kenya'nın en önemli ekonomik gelir kaynağı olarak görülmektedir (Onchwati, vd., 2010, s.319). Masai Mara Milli Rezerv Bölgesi 2019 yılında 286 bin ziyaretçi almıştır (KNBS, 2021, s.220).

Fotoğraf 3.15. Masai Mara Bölgesi'nde Masai İnsanları

Kaynak: <https://www.masaimara.com/maasai-people.php> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)

Masai Mara bölgesinin önemli bir turizm bölgesi olmasındaki diğer önemli etken Fotoğraf 3.15.'te görülen Masai insanlarıdır. Geleneksel gösteriler ve yerel el sanat ürün satışlarıyla gelir elde etmekte olan Masailer (Onchwati, Sommerville & Brockway, 2010, s.321), ekoturizm faaliyetlerinde aktif olarak rol almaktadırlar. Masailand bölgesinde özel girişimciler tarafından kurulan kültür merkezlerinde yer almakta ve ziyaretçilerin Masai kültürünü daha iyi tanıyabilmeleri adına Masai insanlarına eğitim programları düzenlenmektedir (Irandu, 2004, s.147).

Tsavo Milli Parkı

Kenya milli parkları arasında en geniş milli parktır. Doğu Tsavo ve Batı Tsavo Milli Parkları'nın birleşiminden oluşmakta ve ülkedeki tüm korunan alanların yaklaşık % 50'sini kaplamaktadır (Tolvanen, 2004, s.49).

Batı Tsavo Milli Parkı, gergedan, su aygırı, leopar, aslan, antilop türleri, fil, zürafa gibi çok sayıda vahşi yaşam çeşitlerine sahip olduğundan bölgeyi turizm açısından önemli kılmaktadır. Mzima, su kaynakları, berrak su kütlesi ile su aygırı ve timsah gibi vahşi hayvanların gözlemlendiği önemli turizm alanlarındandır. Ngulia Gergedan Bakımevi, avlanma sebebiyle yok olma tehlikesi altında olan Afrika gergedanının bakım ve koruma görevini yapmakta ayrıca doğal yaşam alanında sadece geceleri görülebilen bu tür için, ziyaretçilere kolay gözlemleyebilme olanağı tanımaktadır. Siyah kıvrımlı lavların oluşturduğu geniş bir alan olan Şeytan Lavları ve Mağarası, bölgedeki yırtıcı hayvanların da gözlemlenebildiği doğal ve turistik bir oluşumdur.

Doğu Tsavo Milli Parkı'nda Galana Nehri, turistlerin timsahları ve doğayı gözlemleyebildikleri, Galana Nehri üzerinde bulunan Lugard Şelalesi ise volkanik lavların soğumasıyla oluşan ve döküldüğü havuzda bufalo ve su aygırı gibi vahşi yaşamı barındıran alanlardır. Yatta Platosu dünyanın en uzun lav akışının olduğu iki nehir arasında uzanan bir bölgedir. Mubanda Kayası, ziyaretçilerin kurak sezonda nehirde toplanan vahşi yaşamı üzerinde toplanarak gözlemlenebildikleri kaya parçasıdır. Aruba Barajı ve Kanderi Bataklığı su etrafında toplanan vahşi yaşamın gözlemlendiği diğer alanlardır (tsavonationalparkkenya.com, 2022). Tsavo Nehri'nde,

19. yüzyılın sonunda İngiliz kolonilerinin Mombasa'dan Viktorya Gölü'ne bağlanan yol hattı inşaatında işçilerin insan yiyen aslanlar tarafından kaçırılarak, filmlere konu olan bir olay yaşanması (Fuchs, 2020, s.197-198) nehri tanınmış ve turizmde sadece canlı hayvanların ziyaretçi çekmediğini göstermesi açısından önemli kılmıştır (Markwell, 2015, s.15). 2019 yılında park, 239 bin ziyaretçi almıştır (KNBS, 2021, s.220).

Nakuru Gölü Milli Parkı

1968'de milli park ilan edilen alan, daha önceleri güney bölgelerinde kuş koruma alanıyken, parkın ilanından ve tüm bölgenin koruma altına alınmasından sonra Kenya'nın ilk gergedan koruma alanı olan bir milli park olmuştur. Kenya'nın ilk Ramsar alanı ve uluslararası öneme sahip sulak arazisidir. Uluslararası öneme sahip Önemli Kuş Alanı (Important Bird Area- IBA) olarak çok sayıda kuş türüne sahiptir.

Fotoğraf 3.16. Nakuru Gölü Milli Parkı'nda Flamingo, Afrika Gergedanı ve Pelikanlar

Kaynak: <https://www.lakenakurukenya.com/> (Erişim Tarihi: 15.05.2022)

Fotoğraf 3.16.'da bir örneği görülen, flamingo, pelikan ve diğer kuş türlerinin yanısıra, yok olma tehlikesi altındaki ak gergedan ve Afrika gergedanının da yaşam alanıdır. Özellikle kuş türleri ve gergedanlara ait koruma alanı olması, ziyaretçilerin parkı ziyaret etmelerinde önemli faktörlerdir (Ariya, vd., 2017, s.150). 2019 yılında park, 233 bin ziyaretçi almıştır (KNBS, 2021, s.220).

Nairobi Milli Parkı

Kenya'nın başkenti Nairobi'nin şehir merkezinde bulunan milli park, bir büyük şehir içinde bulunan dünyadaki tek av rezervi olarak bilinmektedir (Mbatia, 2015, s.8). Masailerin büyükbaş hayvancılık yaptığı Athi-Kapiti Ekosistem Alanı'yla bağlantılı olması sebebiyle güney sınırının açık bırakıldığı park, aslanları bölgeye çeken otçul hayvan çeşitliliğine ve ülkedeki en çok fil popülasyonuna sahiptir. Avrupa koloni gruplarının 19. yüzyılda bölgeye girişinden önce, Doğu Afrika'daki en yoğun ve çeşitli vahşi hayvan çeşitliliğini barındırdığı düşünülmektedir (Government of Kenya, 2017, s.9-10). Otçul hayvan türleri yıllık göçlerini güneyde Tanzanya'daki Serengeti Milli Parkı'na Nairobi Milli Parkı yoluyla yapmakta ve yağışlı sezonda bu bölgeyi beslenme ve üreme noktası olarak kullanmaktadır (Owaga, 1975, s:12). 2019 yılında park, 238 bin ziyaretçi almıştır (KNBS, 2021, s.220).

Fotoğraf 3.17. Nairobi Milli Parkı'nda Bir Zebra

Kaynak: <https://national-parks.org/kenya/nairobi#&gid=null&pid=17> (Erişim Tarihi: 15.06.2022)

Fotoğraf 3.17.'de şehir merkezine olan yakınlığı ve vahşi yaşam çeşitliliğine ait örnekleri görülen parkın bu özellikleri ziyaretçiler için vahşi yaşam turizmi, rekreasyonel faaliyetler ve boş zaman aktivitelerini mümkün kılmaktadır. Nairobi şehrine kısa süre için gelmiş olan ziyaretçiler, diğer milli parklara gitmeye gerek kalmadan, vahşi yaşamı gözlemleyebilmekte fotoğraf çekebildekte ya da konaklayabilmektedirler (Mbatia, 2015, s.12).

Amboseli Milli Parkı

Kenya'nın korunan mücevheri (Environmental Diplomatic Leader Education Program, University of Tsukuba, 2014, s.31) olarak adlandırılan Amboseli Milli Parkı, Kilimanjaro ekosisteminin biyolojik bir örneği ve sahip olduğu yerel kültür ve yaşam tarzlarıyla Kenya'daki önemli 5 turizm alanlarından biri olarak görülmektedir. 50'den fazla memeli ve 400'den fazla kuş türünün bulunduğu milli parktan, bulutsuz günlerde Afrika'nın en yüksek dağı Kilimanjaro Dağı görülebilmektedir (s.2-15).

Fotoğraf 3.18. Amboseli Milli Parkı'nda Masai İnsanlarının Dans Gösterisi

Kaynak: <https://www.bizarreglobehopper.com/blog/2015/05/21/what-you-should-know-about-visiting-maasai-ngorongoro/> (Erişim Tarihi: 10.08.2022)

1991 yılında UNESCO tarafından biyosfer rezervi olarak kabul edilen ve ekoturizm temelli faaliyetler gösteren yaklaşık 100 topluluk bulunan parkı, Masai insanları (Fotoğraf 3.18.) ekoturizm sektöründe önemli kılmaktadır (Environmental Diplomatic Leader Education Program, University of Tsukuba, 2014, s.31). Parktaki vahşi yaşam çeşitliliğine bağlı olarak, yaban hayatı gözlemleme, kuş gözlemciliği yapılırken, kamp, dağcılık, fotoğrafçılık ve Masai insanların yaşam alanlarına yapılan kültürel geziler ön planda olan turizm faaliyetleridir (Wishitemi, vd., 2015, s.309). 2019 yılında park, 191 bin ziyaretçi almıştır (KNBS, 2021, s.220).

İsa Kalesi

Mombasa şehrinde Portekizliler tarafından 16. yüzyılda inşa edilen İsa Kalesi, Doğu Afrika'nın en önemli turizm alanlarından biri olarak görülmektedir (Irando, 2004, s.142). Mombasa şehrine birkaç köprü ile bağlı olan bir ada üzerinde yapılmış olan kalenin tarihi 500 önce Portekizli denizci Vasco Da Gama'nın bölgeye ulaşması ile başlamıştır. Bölgenin ticari lokasyon değeri anlaşıldıktan sonra, ada üzerine bir kalenin yapılmasıyla ortaya çıkmıştır. 17. yüzyılda 200 yıl boyunca Umman Krallığı ve Portekizliler arasında el değiştiren kale, bölgede İngiliz kolonilerinin başlamasıyla hapisaneye dönüştürülmüştür. Yeni hücrelerin yapılmasıyla, kadınlar, erkekler ve akli dengesini yitirmiş insanlar hapsedilmiştir (Abungu, 1996). 1960 yılında Kenya Milli Parkları'nın bir parçası olarak halka açılmıştır. Bağımsızlığın ilanından sonra İsa Kalesi ve Kenya Dağı okul kitaplarına ülkenin ikonları olarak yerleştirilmişlerdir. 1970 yılında ülkenin mili anıtı olarak ilan edilmiş, 1997 yılında UNESCO geçici kültürel mirası kabul edilmiştir. Kalenin yerel, bölgesel ve uluslararası önemi bulunmakta, Uganda gibi ülkelerden dahi okul gezileriyle öğrencilerin öğrenme süreçlerinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir. Kıyı ve safari turizminin dışına çıkarak ülkede kültür turizminden de faydalanmak isteyen tur şirketleri, İsa Kalesi'ni Mombasa'ya gelen ziyaretçilerin tur programlarına dâhil etmektedirler (Sarmiento, 2010, s.251). 2019 yılında park, 195 bin ziyaretçi almıştır (KNBS, 2021, s.220).

Kisumu Müzesi

Batı Afrika'nın en büyük şehri olan Kisumu şehrinde bulunan müze, bölgenin yerel halkı Luo insanların geleneksel evleri konsept alınarak tasarlanmış bir yapıdır. UNESCO desteğiyle açılan park, ziyaretçiler için rekreasyon etkinlikleri ve eğitim sağlarken, Viktorya Gölü'nün biyoçeşitliliği ve sürdürülebilirliği için bir eğitim kanalı rolü oynamaktadır (Otieno, 2013, s.222). Müzede çok sayıda tarihi ve kültürel miras değeri olan parçalar, yerel sebze, hayvan ve balıklardan yapılan geleneksel mutfak içerikleri sergilenmektedir (Bwana, vd., 2015, s.83). Batı Kenya'dan kültürel ve doğal örnekler sunan müzede bölgedeki zehirli yılan türleri ve timsahlar gibi canlılar bulunmakta ve bölgenin geleneksel kıyafet, tarım ve avcılık aletleri sergilenmektedir (Otieno, 2013, s.225).

3.2.6. Uganda

“Uganda bir peri masalı... Fasulye sığı yerine bir demiryoluna tırmanıyorsunuz ve zirvede harika yeni bir dünyayla karşılaşıyorsunuz. Manzara ve insanların çoğu Afrika’nın herhangi bir yerindeki insanlardan çok farklı.”

Winston Churchill, 1908

Afrika’nın İncisi olarak adlandırılan Uganda, Doğu ve Güney Afrika bölgelerinden farklı biyoçeşitliliğe sahiptir. Primat türleriyle tanınan Uganda, Sahraaltı Afrika Bölgesi’nde yaygın olarak görülen ekoturizm faaliyetlerinden farklı faaliyetler de sunarak, sektörde en çok talep edilen ülkelerden biri konumundadır.

3.2.6.1. Uganda’nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.9. Uganda Haritası

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/uganda> (Erişim Tarihi: 15.06.2022)

Harita 3.9.’da görülmekte olan Uganda’nın güneyinde Ruanda ve Tanzanya, doğusunda Kenya, kuzeyinde Sudan ve batısında Demokratik Kongo Cumhuriyeti ile çevrilidir. Denize kıyısı olmayan bir ülkedir (Briggs & Roberts, 2007, s.2). Doğu Afrika savanlarının, Batı Afrika ormanlarıyla birleştiği bir bölgede bulunmaktadır.

3.2.6.2. Uganda'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Winston Churchill'in "Afrika'nın İncisi" olarak tanımladığı (Leggett, 2001, s. 2) Uganda ülkesini diğer Afrika safari destinasyonlarından ayıran en büyük özelliği sahip olduğu yoğun orman örtüsüdür. Kilimanjaro ve Kenya dağlarıyla habitat benzerlikleri olan Elgon Dağı ve Batı Afrika bölgesinin ova ormanlarının yoğun olarak görüldüğü Semoliki Milli Parkı bu ormanlık arazilerdendir. Yoğun orman örtüsü ve farklı habitat alanları ülkeyi, omurgalı hayvan türleri ve Doğu ve Güney Afrika bölgelerinde bulunmayan çok sayıda diğer hayvan türleri açısından zengin kılmıştır. Ormanlık arazilere olan ulaşımın kolay oluşu, goril, şempanze, kuş ve kelebek gibi türleri kendi doğal yaşam alanlarında gözlemleyebilmeyi mümkün kılmıştır. Sivil savaşlar döneminde yaşanan karışıklık dönemlerinde aşırı avlanmaya maruz kalan Uganda, Tanzania ve Kenya ülkeleri kadar yaban hayatı gözlemlenmede ön plana çıkmayan bir ülke konumundadır. Ancak, ülkede Queen Elizabeth ve Murchison Şelaleleri Milli Parkları gibi alanlarda aslan, fil, bufalo, zürafa ve gergedan gibi hayvanlara ek olarak primat türleri de gözlemlenebilmektedir. Bu iki milli park ziyaretçiler için Afrika kıtasında erişilmesi en kolay ve düşük maliyetli turizm alanları olarak gösterilmektedir. Ülkenin % 25'ini oluşturan göl, nehir ve diğer sulak araziler ve oluşan yoğun nem, Uganda'nın Doğu Afrika'daki diğer ülkelerden daha yeşil ve verimli olmasını sağlamıştır. Ülkedeki papirüs bataklıkları, bu alanlarda görülen kuş türlerinden olan gonolekler ve Uganda'da kolaylıkla gözlemlenebilen tür olan pabuçgagalılar dolayısıyla kuş gözlemcileri için önemli turizm destinasyonları olmuştur (Briggs & Roberts, 2007, s.29). Kuyruksuz maymun, 10'dan fazla maymun türü, Afrika lemuru ve potto maymunu gibi birçok primat türünün görüldüğü bir coğrafyada bulunmaktadır. 1000'den fazla kuş türünün bulunduğu en küçük 4 Afrika ülkesinden biri olan Uganda, Afrika kıtasında kuş gözlemciliğini yapılan en önemli destinasyonlardan biridir (Briggs & Roberts, 2007, s.8).

3.2.6.3. Uganda'nın İklim Özellikleri

Yarı-kurak özellikteki kuzeydoğu bölgesi dışında ülke, bol yağış alan verimli topraklara sahiptir. Ülkenin batısında ve Viktorya Gölü bölgesi'nde yılın her anı yağış görülebilmektedir. Uganda'nın % 25'i suyla kaplıdır ve Afrika'nın en büyük gölü ve

dünyanın en büyük 2. temiz su kaynağı olan Viktorya Gölü'ne kıyısı olan 3 ülkeden biridir (Briggs & Roberts, 2007, s.2).

3.2.6.4. Uganda'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Nüfusu 45,7 milyon (Dünya Bankası, 2022) olan ülkenin Başkenti Kampala'dır ve ülkede resmi dil olarak İngilizce konuşulurken, 33 yerel dil arasında Luganda 2. en çok konuşulan dildir. Ülke nüfusunun % 85'i Hristiyan, % 11'i Müslüman iken, diğer bölümü ise Hindu, Musevi ya da yerel dinlere mensuptur (Briggs & Roberts, 2007, s.2).

Temel ithalat ürünü kahve dışında, muz, mısır, pirinç, darı gibi ürünler yaygın olan diğer tarım ürünleridir. En yaygın maden kaynakları bakır, kobalt, tuz ve alüvyol altındır. 2006 yılında Albert Gölü yakınlarında petrol yatakları bulunmuştur (Briggs & Roberts, 2007, s.2).

3.2.6.5. Uganda'nın Tarihi

Doğu Afrika'dan Orta Afrika'ya ilerleyen Avrupalı köle tüccarları, 19. yüzyılın ortalarında Uganda'ya ulaşmışlardır. Öncesinde Arap tüccarların ticari faaliyetleriyle Müslümanlığın yoğun olarak görüldüğü ülkede, Britanya himayesiyle Hristiyanlık dini bu dönemde yayılmıştır. 1952'de kazanılan bağımsızlığın ardından, yönetim değişiklikleriyle ülkenin yönetimini ele geçiren İdi Amin döneminde 300.000 Ugandalının vahşice öldürüldüğü bilinmektedir (Briggs & Roberts, 2007, s.17-23).

3.2.6.6. Uganda'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Uganda'da korunan alanlardan 10 adet milli park ve bazı diğer vahşi yaşam ve orman rezervleri bulunmaktadır. Ülkenin en geniş milli parkı olan Murchison Milli Parkı'nda Murchison Şelaleleri ve Afrika'nın büyük av hayvanları bulunmakta ve kuş gözlemciliği yapılmaktadır. Queen Elizabeth Milli Parkı'nda 600'den fazla kuş türü, şempanzeler ve Afrika'nın büyük av hayvanları bulunurken, Büyük Rift Vadisi'nin sol kol uzantısında yer alan Semuliki Milli Parkı'nda endemik 45 kuş türü ve sıcak su kaynakları bulunmaktadır. Bwindi Ormanları Milli Parkı'nda dağ gorilleri ve orman kuşları bulunurken, Elgon Dağı Milli Parkı'nda orman kuşları gözlemlenebilmekte ve

dağ yürüyüşleri yapılmaktadır. Kidepo Vadisi Milli Parkı'nda antiloplar, yırtıcılar ve kuş türleri, Mburo Gölü Milli Parkı'nda antilop türleri ve su kuşları bulunmaktadır. Kibale Ormanı Milli Parkı'nda şempanzeler, maymunlar ve orman kuşları, Mgahinga Goril Milli Parkı'nda dağ gorilleri ve volkanik alanlar bulunmakta ve dağ yürüyüşleri yapılmaktadır. Rwenzori Dağları Milli Parkı'nda, orman kuşları ve afro-orman bitki türleri görülmekte ve dağ yürüyüşleri yapılmaktadır (Briggs & Roberts, 2007, s.32). Uganda milli parkları arasında “7 Harika” olarak bilinen turizm destinasyonlarından en önemlisi Mgahinga Milli Parkı'dır. Diğer önemli parklar ise, Queen Elizabeth, Murchison Şelaleleri, Rwenzori Dağları, Kibale Ormanı, Viktorya Gölü ve Elgon Dağı milli parklarıdır (Tukamushaba, 2015, s.1).

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde 1 kültürel, 2 doğal olmak üzere 3 değeri vardır. Kampala şehrinde bulunan 30 hektarlık bir alanı kaplayan kubbe şeklindeki 4 Kabaka kral mezarının bulunduğu Kasubi Buganda Kral Mezarları ülkenin koruma altına alınan kültürel miras alanıdır. 160'tan fazla ağaç türü ve 100'den fazla eğreltiotu bulundurarak geniş bir biyoçeşitliliğe sahip Bwindi Ormanları Milli Parkı'nda çok sayıda orman kuşu türleri, kelebekler ve dağ gorilleri gibi tehlike altındaki hayvanlar bulunmaktadır. Afrika'daki Kilimanjaro ve Kenya Dağı'ndan sonra gelen, kıtanın 3. en yüksek dağına içinde bulunduran Rwenzori Dağları Milli Parkı, buzul ve karla kaplı dağları ve şelale ve gölleriyle Afrika'nın en önemli alpin alanlarından biridir (whc.unesco.org, 2022).

2018 yılı UNWTO verilerine göre Uganda ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı 1 milyon 850 bin'dir. Yıllık gelen uluslararası turist gelirleri 2018 yılında 1.5 milyar dolar olarak kaydedilmiştir (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

1960 ve 1970'li yıllar boyunca önemli bir turizm destinasyonu olan Uganda ülkesi, Idi Amin'in yönetime geçmesiyle önemini kaybetmiş, ancak 1990'lı yılların başında tekrar faaliyet göstererek ilerleme kaydetmiştir Dünya Seyahat ve Turizm Konseyi'nin verilerine (World Travel & Tourism Council, 2015) göre; 2014 yılında turizm ülkede kahve ihracatı gibi pek çok önemli sektörden daha fazla ekonomik gelir sağlamıştır. Uganda'nın turizm destinasyonları ülkenin daha çok batı bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Bu bölgeler, ülkenin turistik avantajlara sahip alanları olmakla birlikte Uganda'da en çok ziyaret edilen 5 milli parkı ülkenin güneybatısında

bulunmakta ve ülkedeki milli park ziyaretçilerinin % 92'sine ev sahipliği yapmaktadır (World Bank, 2012, s.6). 2019 yılı verilerine göre, Uganda milli parkları arasında en çok ziyaret edilen parklar, Murchison Şelaleleri Milli Parkı, Queen Elizabeth Milli Parkı ve Bwindi Ormanları Milli Parkı olmuştur (Uganda Bureau of Statistics, 2020, s.xiv).

Murchison Şelaleleri Milli Parkı

Uganda'nın kuzeybatısında yer alan Murchison Şelaleleri Milli Parkı adını Nil Nehri üzerinde 43 m'den düşen Murchison Şelaleleri'nden almaktadır. 1960'lı yıllarda Doğu ve Orta Afrika'nın en çok ziyaretçi alan en popüler turizm destinasyonlarından biri olmuştur ancak 1970'li yıllarda yaşanan siyasi olaylarla turizm potansiyelini kaybetmiştir. Etrafındaki Karuma ve Bugungu Vahşi Yaşam Rezervleri ile birlikte Murchison Şelaleleri Koruma Alanı adıyla koruma altında tutulmaktadır. Milli park aslan, bufalo, zürafa, leopar ve fil gibi pek çok hayvanın gözlemlenebildiği bir alanda bulunmaktadır (Mudumba & Jingo, 2014, s.5-7). 2019 yılında Uganda'daki milli parklar içerisinde en çok ziyaret edilen milli park olmuştur (Uganda Bureau of Statistics, 2020, s.xiv).

En çok ziyaretçi alan destinasyonlar Murchison Şelaleleri ve su aygırı, dev timsahlar, kuş türleri ve diğer hayvanların gözlemlenebildiği Nil nehri kıyılarıdır. Buligi Av Arazisi'nde avlanan hayvanların gözlenebildiği safari sürüşleri düzenlenmektedir. Yerel dilde su aygırlarının evi anlamına gelen Paraa bölgesinde balon turları, kültürel geziler, kuş gözlemciliği, balık avcılığı, rehberli doğa yürüyüşleri ve bot turları düzenlenmektedir (murchisonfallsnationalpark.com, 2022).

Fotoğraf 3.19. Budongo Ormanları'nda Şempanze Gözlem Yürüyüşü

Kaynak: <https://ugandatourismcenter.com/place/budongo-forest/> (Erişim Tarihi: 05.04.2022)

Parkta ayrıca 450'den fazla kuş türünün yanında, şempanze (Fotoğraf 3.19.), babun, kızılkuyluklu maymun gibi çok sayıda primat türü de gözlemlenebilmektedir. Budongo Ormanları'nda kelebek türleri gözlemlenebilirken, kuş gözlemciliğinin yanında çeşitli primat türlerinin görülebildiği turlar da düzenlenmektedir (murchisonfallsnationalpark.com, 2022).

Queen Elizabeth Milli Parkı

Fotoğraf 3.20. Queen Elizabeth Milli Parkı'nda Ağaçlara Tırmanan Aslan Türü

Kaynak: <https://www.queenelizabethparkuganda.com/information/tree-climbing-lions-in-queen-elizabeth-national-park/> (Erişim Tarihi: 07.04.2022)

Uganda'nın güneybatısında bulunan milli park, Queen Elizabeth Korunan Alanı'nın bir parçasıdır (Moreto, vd., 2016, s.656). Uganda'nın en popüler savan parkı olan milli park, Fotoğraf 3.20.'de görülen, ağaçlara tırmanan aslan türünün gözlemlenebileceği en iyi turizm alanlarından biridir. Göller, sulak araziler, savanlar ve ormanlarında geniş bir yaşam alanı bulunmakta ve Afrika'nın büyük 5 hayvanlarına ev sahipliği yapmaktadır. Safariler, kuş gözlemciliği, bot turları, balon turları ve kültürel geziler düzenlenmektedir. Kültürel gezilerde yerel halkın Katwe Gölü'nden elde ettikleri tuzların hasadı, geleneksel yaşam tarzları, müzik ve dansları görülebilmektedir (www.queenelizabethnationalpark.com, 2022).

Bwindi Ormanları Milli Parkı

Uganda'nın kuzeybatısında bulunan milli park, sık orman örtüsü ve dağlık alanlardan oluşmaktadır. Nadir görülen dağ gorillerinin dünyada yaklaşık % 50'sini barındıran Bwindi Ormanları Milli Parkı ayrıca içerdiği biyoçeşitlilik açısından da ulusal ve uluslararası anlamda turizmde önemli bir yere sahiptir (Ahebwa, 20102, s.20).

Fotoğraf 3.21. Bwindi Ormanları Milli Parkı'nda Goril Dağ Yürüyüşleri

Kaynak: <https://www.bwindinationalparkuganda.com/information-blog/how-easy-is-gorilla-trekking/>
(Erişim Tarihi: 10.04.2022)

Bwindi Ormanları Milli Parkı, Fotoğraf 3.21.'de de bir örneği görülen goril dağ yürüyüşleri etkinlikleriyle ön plana çıkmış, Uganda'nın önemli bir turizm ayağı olmuştur. Goril dağ yürüyüşlerinin yanısıra orman yürüyüşleri, kelebek ve kuş gözlemciliği gibi diğer turizm çeşitleri de milli parkta ön plana çıkan etkinlikler olmuştur (Sandbrook, 2006, s.63).

3.2.7. Botswana

Botswana, sahip olduğu biyoçeşitliliğin korunmasında; ekoturizmin temel amaçlarından “çevrenin korunması” maddesinden aktif olarak en çok faydalanan ülkelerdendir. Elmas gibi değerli madenlerin ülke ekonomisine bulunduğu temel katkılara ek olarak, turizm sektöründe talep gören en önemli Sahraaltı Afrika ülkelerinden biri olmuştur.

3.2.7.1. Botswana’nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.10. Botswana Haritası

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/botswana> (Erişim Tarihi: 20.06.2022)

Güney Afrika Cumhuriyeti’nin kuzeyinde bulunan Botswana, denize kıyısı olmayan bir ülkedir. Güneyde Güney Afrika Cumhuriyeti, doğuda Zimbabwe, kuzeyde Zambiya ve batıda Namibya ile çevrilidir. 582.000 km²’lik yüzölçümüne sahip ülke, Kalahari Çölü, Okavango Bölgesi ve Doğu Bölgesi Bozkır Alanı olarak 3 ekolojik bölgeye ayrılmaktadır (Central Statistics Office, 2011). Kalahari Çölü ülkenin toplam yüzölçümünün % 84’ünü kaplamaktadır. Çölün kuzeydoğu kısmında Okavango Deltası, Savutu ve Chobe Bölgesi gibi daha sulak alanlar bulunmaktadır (Maude & Reading, 2010, s.37).

3.2.7.2. Botswana’da Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Botswana Afrika kıtasında geniş bir vahşi yaşam alanı ve çeşitliliğine sahip olmasıyla tanınmaktadır. Alanlarının %38’i milli parklar, rezervler ve vahşi yaşam yönetim alanları olarak ayrılmıştır. Dünyanın en geniş el değmemiş karasal deltalarından olan Okavango Deltası ve dünyanın ikinci en geniş av rezervi olan Merkezi Kalahari Av Rezervi, Botswana ülkesi sınırları içindedir. Ülke yok olma tehlikesi altındaki çita, Cape akbabası, vahşi köpek, kahverengi sırtlan gibi hayvanlara sahiptir. Yerel halkın yaşam ve kültürlerine birinci elden ulaşılmasının mümkün olması Botswana turizminde bir diğer önemli özelliktir. (Botswana Turizm Organizasyonu, Welcome, 2021, s.ix). 164 memeli, 600 kuş türü, 63 sürüngen, 33 amfibik, 71 balık türü bulunmaktadır (ODMP, 2007). Kalahari ve Makgadikagi bölgeleri ülkenin bitki habitatları açısından en baskın olduğu iki büyük koruma alanıdır. Makgadikagi bölgesi çöl iklimine uyumlu hayvanların yoğun olduğu, Kalahari bölgesi ise aslan, leopar, çita gibi diğer hayvanların çoğunlukla yaşadığı bölgelerdir. Kalahari bölgesindeki memeli hayvan türleri, 1994’te ekoturizm kavramı ülkede tam olarak yerleşene kadar önemli sayıda düşüş yaşamıştır (Perkins ve Ringrose, 1996, s.120). Botswana hükümetinin, ülkenin doğal değerlerinin önemini kavramasıyla 1990 yılında Botswana Milli Koruma Stratejisi (Botswana National Conversation Strategy) geliştirmiştir. Biyoçeşitliliğin korunması amacıyla uygulanan diğer çalışmalar 2007 yılındaki Botswana Biyoçeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planı’dır. Bu eylem planına göre ülkenin biyoçeşitliliğine olan en büyük tehditler, su tüketimi ve tarımda yanlış uygulamalar gibi etkenlerdir (Botswana Biodiversity Strategy and Action Plan, 2007). 2002 yılında yayınlanan Milli Ekoturizm Stratejisi (National Ecotourism Strategy) ‘sine göre, ekoturizmin bölgede sosyal, kültürel ve çevresel etkileri azalttığı, kültürel ve doğal değerlerin korunmasını ve bu kaynakların korunmasının önemini hem ziyaretçiler hem de yerel halk için sağladığı vurgulanmıştır. (National Ecotourism Strategy, 2002, s.1). Botswana’nın sahip olduğu doğal ve kültürel değerlerin büyüklüğü ve bu değerlerin korunmasındaki eylem ve uygulamalar düşünüldüğünde, ekoturizm uygulamalarının büyük önem taşıdığı görülmektedir.

3.2.7.3. Botswana'nın İklim Özellikleri

Ülkede yarı kurak iklim görülür. Yılın çoğu zamanı sıcak ve kurak geçerken, buna rağmen yaz ayları en çok yağış alan dönemdir. Mayıs ve temmuz ayları arasında kış mevsimi, ağustos ve nisan ayları arasında yaz mevsimi görülmektedir. Yarı kurak iklimin sağladığı düzensiz yağışlar, bölgede çok sayıda tarım ürününün üretilmesine olanak sağlamış ve kırsal alanda yaşayan yaklaşık % 46'lık nüfusun geçiminin tarıma dayanmasına sebep olmuştur. Tarım kırsal alanda yaşayan halk için temel geçim kaynağı olmasına rağmen ülkenin genel gelir kaynakları arasında gösterilemez. Ülkede tarım ve hayvancılık gayri safi yurtiçi hasıladada sadece %4'lük bir paya sahiptir (Central Statistics Office, 2011). Yarı kurak iklim ve düzensiz yağışlar göz önüne alındığında, turizmde hava şartları ve yaban hayatı gözlemleme açısından en çok talep gören dönem, bu aylarda hayvanların sulak alanlarda toplandığı dönem olan nisan ve ekim aylarıdır. (Botswana Turizm Organizasyonu, Climate, 2021).

3.2.7.4. Botswana'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Dünya Bankası nüfus verilerine göre, 2019 yılındaki toplam nüfusu 2.3 milyon olarak hesaplanmıştır (Dünya Bankası, 2021). Başkenti, ülkenin doğu sınırında bulunan Gaboron'dur. Botswana ekonomisi çoğunlukla madencilik sektörü üzerine kuruludur. Dünya'nın bir dönem en fakir ülkelerinden olan Botswana, 1966 yılında bağımsızlığın ilanından sonra ekonomik yönünü değiştirmiş, dünyanın en büyük elmas üreticisi olarak orta gelirli ülkeler sınıfına girmiştir. Elmasın yanında altın, kömür, sodyum karbonat gibi madenler ekonomisinde büyük etken olmuştur (The Global Cement Report, 1980).

Resmi dili İngilizce'dir. En yaygın kullanılan yerel dil Setswana'dır (Obondo-Okoyo ve Sabone, 1986, s.76). Çoğu Afrika halkı gibi Botswanalılar da tek bir tanrının varlığına ve koruyan, cezalandıran, ölüm veya hastalık veren ruhların varlığına inanmışlardır. İngiliz mandası kabul edildikten sonra, İngilizlerin yerel inanışları yasakladığı durumlarda Hristiyanlık yaygınlaşmıştır (Tlou ve Campbell, 1984, s.47).

3.2.7.5. Botswana'nın Tarihi

Botswana ülkesi, çoğunlukla tarihi 14. yüzyıla kadar sürülebilen Tswana (Batswana) halkından oluşmaktadır. Güney Afrika'daki Gauteng bölgesinde yaşamakta olan Kral Mogale'nin soyundan geldiklerine inanmaktadırlar. 19. Yüzyılın başlarında yaklaşık 8 etnik gruptan oluşan ortak dil ve tarihe sahip Botswanalılar, Britanya, Hollanda ve Almanya'nın istilasına uğramışlardır. Britanya'nın bölgedeki askeri ve ekonomik güçlerini birleştirdiği sırada, aynı bölgede Hollanda ve Almanya ülkeyi kuzeye ve batıya doğru sıkıştırmıştır. Geleneksel liderler Britanya'dan yardım istemiş ve süreç Botswana'nın yaklaşık 80 yıl Britanya mandası olarak himayesinde korunmasıyla sonuçlanmıştır. 1966 yılında Britanya mandasından ayrılarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Bu tarihten itibaren istikrarlı bir yönetim ve ekonomiyle devam etmektedir (Washington Botswana Cumhuriyeti Büyükelçiliği, 2021).

3.2.7.6. Botswana'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Botswana'da ekoturizm endüstrisi temelde 3 ana turizm yerleşkesinden oluşmaktadır. Kalıcı yerleşkeler, sadece yüksek sezonda ya da kurak mevsimde açık olan sezonluk yerleşkeler ve sürekli veya aralıklı hareket halinde olan mobil yerleşkeler olarak 3'e ayrılan bu ekoturizm alanlarında öne çıkan ekoturizm faaliyetleri bulunmaktadır. Doğal ve kültürel değerleriyle ön plana çıkan Botswana ülkesinin turizm faaliyeti safari temelli ekoturizme dayanmaktadır. Yürüyüş safarileri, geleneksel kanoculuk (mokoro kanoculuk-dugout kanoculuk), fil ve atlı safariler, ATV ve diğer safari araç turları Botswana'da en çok öne çıkan ekoturizm faaliyetleridir. Bu faaliyetlerin yanında kuş gözlemciliği, foto safari, balıkçılık, avcılık, arkeolojik turlar, San'ların yoğun olarak yaşadığı bölgelere yapılan kültürel geziler, ülkedeki diğer faaliyetlerdir. Ülkede Okavango, Savuti ve Chobe bölgeleri ekoturizmin yoğun olarak uygulandığı yerlerdir (Maude & Reading, 2010 s.114).

Botswana'nın kırsal köylerinde ve özellikle Okavango Delta bölgesinde ekoturizm faaliyetlerinde belirgin artış gözlemlenmektedir. 2012 yılında alınan verilere göre, Botswana'da 105 adet yeni ekoturizm kuruluşu ve 123 köyde toplam 283 bin yerel halkın ekoturizmle ilgili faaliyetlere dâhil olduğu kaydedilmiştir.

Ülkenin kırsal bölgelerinde yaşanan geçim sıkıntılarının giderilmesi ve yerel halka gelir sağlamak amacıyla köylerdeki ekoturizm çalışmalarının desteklenmektedir (Mbaiwa, 2013, s.13). Namibya, Zimbabwe, Mozambik, Zambiya, Tanzania ve Botswana gibi daha çok Doğu Afrika bölgelerinde uygulanan Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetimi (CBNRM) projesi Botswana’da 20 yıldır yürürlüktedir. Böylece biyoçeşitliliğin sürdürülmesi ve kırsal alandaki yaşamın desteklenmesini amaçlamaktadır. Bu proje ile yerel halka turizm bölgelerinde ulaşım, konaklama, gıda sektörü, fotoğrafçılık, el sanatları gibi çok sayıda alanda gelir kaynağı sağlanmaktadır. Bu projenin desteklemiş olduğu turizm faaliyetlerinden elde edilen gelir 2011 ve 2012 yılları arasında yaklaşık 4,5 milyon dolar olarak kaydedilmiştir (Mbaiwa, 2012, s.14). Botswana’nın el değmemiş biyoçeşitlilik oranı ve korunan alanlarının genişliğiyle diğer ülkelerden önde olmasında, uygulamış olduğu projelerde halka yüksek gelirli iş imkânları sunması ve belirgin turizm politikaları benimseyerek etkili uygulamasının etken olduğu sonucu çıkarılabilir (Maude & Reading, 2010). Doğal kaynakların korunmasını temel alarak, toplumun faydasını gözeten bu proje ile kazan-kazan politikasıyla Botswana’da turizm faaliyetleri desteklenirken vahşi yaşamın da korunması sağlanmaktadır.

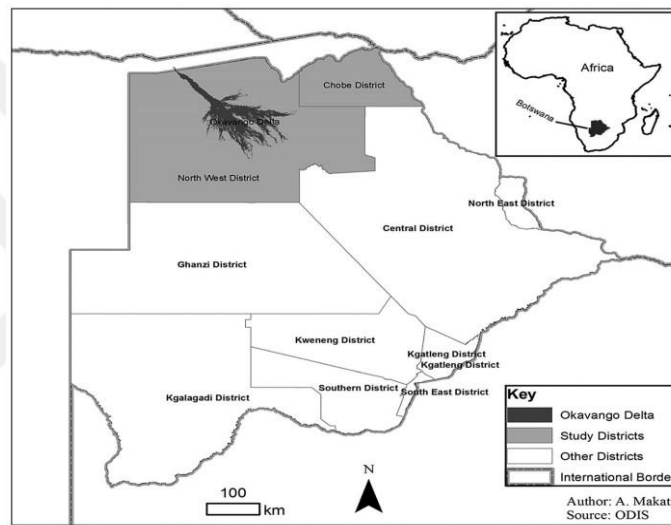
UNESCO Dünya Miras Listesi’nde 1 kültürel, 1 doğal olmak üzere 2 değeri vardır. Tsodilo kültürel miras değeri ve Okavango Deltası doğal miras değeri olarak kayıt altına alınmıştır. Kültürel değer Tsodilo, dünyanın en değerli kaya sanat miraslarından sayılmaktadır. 100.000 yıllık arkeolojik izleriyle ‘Çölün Louvre’u’ olarak adlandırılmakta, doğal değer Okavango Deltası ise, yok olma tehlikesi altındaki hayvanlara ev sahipliği yapmaktadır. Geçici listede 7 varlık bulunmaktadır. Merkezi Kalahari Av Rezervi, Chobe Linyanti Bölgesi, Gcwihaba Mağaraları, Makgadikgadi Tuzlası, Mapungubwe Kültürel Alanı, Toutswemogala Tepesi Demir Çağı Yerleşkesi ve Tswapong Tepeleri Kültürel Alanı geçici listedeki değerlerdir (whc.unesco.org, 2021).

2018 yılı UNWTO verilerine göre Botswana ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı 1 milyon 665 bin’dir. Yıllık gelen uluslararası turist gelirleri 2018 yılında 582 milyon dolar, 2019 yılında 571 milyon dolar olarak kaydedilmiştir (UNWTO

Tourism Highlights 2020, s.17). Tarım ve hayvancılık ülke gayri safi yurtiçi hasılda % 4'lük paya sahipken, turizm % 13'lük bir paya sahiptir (Gupta, 2015, s.12).

Okavango Deltası

Botsvana'da ekoturizm daha çok ülkenin kuzey bölgelerinde yoğunlaşmaktadır. Ülkenin dünyada önemli bir uluslararası ekoturizm bölgesi olmasında, Okavango Deltası'ndaki zengin vahşi yaşam çeşitliliği, su kaynakları, ormanları diğer yeşil alanları etkendir (Darkoh & Mbaiwa, 2014, s.14).

Harita 3.11. Okavango Deltası Haritası

Kaynak: Mbaiwa (2008)

Ülkenin kuzeybatısında bulunan Okavango Deltası (Harita 3.11.), Namibiya'dan gelen Okavango Nehri'nin sularının bu bölgede çekilmesiyle oluşturduğu bir sulak arazidir. Yaklaşık 16.000 km²'lik konik bir şekle sahip olan delta (Tlou, 1987), çok sayıda lagün, adacık ve göllerin oluşmasıyla endemik bitkiler, çeşitli sürüngen, kuş, memeliler ve eklembacaklılar gibi geniş bir flora ve faunaya ev sahipliği yapmaktadır. Okavango Deltası, 1997 yılında Uluslararası Öne Sahip Sulak Alan ve Ramsar Alanı ve 2014 yılında UNESCO 1000. Dünya Kültürel Miras Sit Alanı ilan edilmiştir (Darkoh & Mbaiwa, 2014, s.14).

Kuzey bölgedeki Batı Ngamiland ve Ghanzi bölgelerinde bulunan Okavango Deltası, ülkenin ekoturizmi için önemlidir. Bu bölgeler, Botswana'da yaşanan fakirlik oranlarında büyük oranlara sahiptirler (Central Statistics Office, 2008). Deltanın bulunduğu bölgelerde açlık sebebiyle halkın doğal kaynakları yok etmesi ve tarım arazisi olarak bu alanları daha fazla kullanmaya başlamasıyla, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren delta alanlarında koruma faaliyetleri ve ekoturizm farkındalığı artmıştır (Mbawia, 2008, s.15). Delta bölgesinde yaşayan yaklaşık 150.000 kişilik yerel halk geçimini deltanın olanakları ve doğal kaynaklarından sağlamaktadır. Son 50 yılda uluslararası turizm, tarım, balıkçılık ve avcılık gibi insan faktörünün yanı sıra iklim değişikliğinin de etkisiyle sürdürülebilirliği azalmakta ve büyük çevresel sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır. Tüm dünyada sulak arazilerin çevresel tehditlerle karşılaştığı göz önüne alındığında, Okavango Deltası'nın karşılaştığı tehditlerin önlenmesi amacıyla 2003 yılında Okavango Yönetim Gelişim Planı (OMDP) geliştirilmiştir. Bu planla deltanın uzun vadede sürdürülebilirliğinin sağlanması ve şimdiki ve gelecekteki nesillerin faydalanması amaçlanmıştır. Okavango Delta'sını yılda yaklaşık 120.000 turist ziyaret etmektedir. Ancak bölgede artan turizm sektörünün kontrolsüz uygulanması ve deltanın ekosistemine verdiği zarar Okavango Yönetim Gelişim Planı (OMDP)'nin önemini artırmaktadır. Gelişim planıyla delta alanının bazı bölgelerinde turizm faaliyetleri sınırlandırılmıştır (Darkoh & Mbaiwa, 2014, s.14).

Dünyanın en geniş deltalarından biri olan Okavango Deltası Botswana'daki en önemli ekoturizm bölgelerinden biridir ve ülke turizminin % 27'sini oluşturmaktadır (Mbaiwa, 2013, s.73). Biyoçeşitlilik ve doğal güzellikleriyle özellikle safari turizmi başta olmak üzere çeşitli ekoturizm faaliyetlerine ev sahipliği yapmaktadır. Zengin biyoçeşitliliğe bağlı olarak ülkede önemli bir yere sahip olan safari avcılığının ekoturizm faaliyeti olarak uygulanmasıyla ilgili tartışmalar bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak safari avcılık turizmi 2014 yılının ocak ayına kadar Botswana'da bir ekoturizm faaliyeti olarak kabul edilmiştir. 2020 yılına kadar yasaklanmıştır. Hayvanların deri, boynuz gibi parçalarının hatıra olarak saklanma amaçlı avlandığı bir safari turizmi olan hatıra amaçlı avcılık faaliyetleri, bölgedeki fotoğraf turizmi faaliyetlerinden daha fazla ilgi görmüştür. Hatıra amaçlı avcılık faaliyetleri 2009

verilerinde son 3 yılda fotoğraf turizminin yaklaşık 8 katı gelir sağlamıştır (Johnson, 2009, s.23).

Fotoğraf 3.22. Sankoyo Kabilesi Shandereka Köyü Aktiviteleri

Kaynak: <https://www.mmegi.bw/arts-culture/shandereka-cultural-village-showcasing-bayeis-ancient-heritage/news> (Erişim Tarihi: 13.03.2022)

Okavango deltası ekoturizminde önemli bir yeri olan safari turizminin yanı sıra, bölgede iyi ekoturizm örnek uygulamaları yapan yerel topluluklar da olmuştur. Özellikle Sankoyo gibi kabileler bölgelerinde konaklama ve turizm merkezleri kurarak, ziyaretçilerin yerel kültürel aktiviteleri ve yerlilerin günlük yaşamlarını gözlemleyebilecekleri ekoturizm projeleri uygulamışlardır (Mbaiwa, 2004, s.74). Fotoğraf 3.22.'de Sankoyo kabilesinin ziyaretçilere yaptıkları bir gösteri bulunmaktadır.

Ayrıca bölgede yapılan avcılık faaliyetleri, Sankoyo kabilesinin ekoturizm projelerinde ziyaretçilere sundukları gösteri ve kültürel etkinliklerde yer alan kişilere gelir sağlamak adına önem taşımaktadır. Ayrıca avcılıkta elde edilen av etlerini satarak gelir sağlayan çok sayıda yerel halk insanı bulunmaktadır. Ancak safari ve avcılık faaliyetlerinin bölge halkına olan faydasının yanında, halk bu ekoturizm faaliyetlerinin bazı dezavantajlarından etkilenmiştir. Bölgedeki hayvanlardan 2014 yılına kadar et ihtiyaçlarını karşılayan halkın, ekoturizmle birlikte hayvan koruma alanlarının

belirlenmesi ve bölgelerin koruma altına alınmasıyla doğadaki beslenme olanakları zayıflamıştır (Blackie, 2019).

Geniş doğal alanlara sahip olan Okavango Deltası büyük bir sulak arazi olmasıyla, ağaç kütüklerinden yapılan kanolarla gerçekleştirilen geleneksel mokoro kano (dugout kanoculuk) gezileriyle ekoturizmde öne çıkan bir diğer faaliyet türüne de sahiptir (Mbaiwa, 2008, s.24).

Tsodilo Tepeleri

Fotoğraf 3.23. Tsodilo Tepeleri’nde Bulunan Kaya Sanatlarına Bir Örnek

Kaynak: https://www.botswana.co.za/africa_tsodilo_hills.html (Erişim Tarihi: 14.06.2022)

Botswana ülkesi genel olarak geniş çöl alanları, nehir vadileri, tuzla ve deltalardan oluşmaktadır. Geniş ve düz çöl alanları, bazı bölgelerde geniş kayalıklar ya da monadnok olarak adlandırılan yükseltiler içerir. Ülkedeki bu oluşumlardan en önemlilerinden birisi Tsodilo Tepeleri’dir (Jacobberger ve Hooper, 1991, s.2322). 2001 yılında UNESCO Dünya Miras Listesi’ne dâhil edilen Tsodilo Tepeleri içerdiği çizimlerin sayısı ve kalitesiyle “Çölün Louvre’u” olarak adlandırılmaktadır. Fotoğraf 3.23.’te bir örneği gösterilen, 4500’ün üzerinde çizim ve oyma içeren tepeler 100.000 yıldan fazla tarihi geçmişe sahiptir ve sahip olduğu tüm arkeolojik kalıntılar bölgedeki insanların kronolojik yaşam kalıntılarını içermektedir. Tsodilo bölgesindeki Hambukhushu ve San yerli kabileleri bölgeye 1860 yılında yerleşmiş ve bu kayalıklardaki çizim ve alanlara dini anlamlar yüklemişlerdir. Halen bu bölgede

yaşayan bu kabileler, bu tepeleri ibadet yerleri olarak kullanmaktadırlar. Günümüzde yerel inançlara sahip çok sayıda ziyaretçi ve doktor, meditasyon, ibadet veya tedavi için tepeleri ziyaret etmektedir. 1997 ve 2003 yılları arasındaki Milli Gelişim Planları ve Vahşi Yaşam ve Milli Parklar Departmanı ülkede doğal değerlerin turizm sektörüne katkısını vurgulamış ve Tsodilo Tepeleri'nin önemini belirtmişlerdir (ICOMOS, 2001 s.62-63).

Chobe Milli Parkı

Botswana'nın kuzeydoğu bölgesinde bulunan Chobe Milli Parkı, toplamda 11.700 km²'lik bir alanda bulunmaktadır. 1968 yılında milli park olan edilen alanı Chobe nehri beslemekte ve geniş bir vahşi ve doğal yaşama ev sahipliği yapmaktadır. Longoz ormanları, bataklık ve ağaçlıkların oluşturduğu parkta, 4 ana coğrafi bölge bulunmaktadır. Bu coğrafi bölgeler; Chobe nehir hattı (Serondela), Ngwezunba tuzlası, Savuti ve Linyati bölgeleridir (botswanatourism.co.bw, 2021). Chobe Milli Parkı alanı bu bölgelerin oluşturduğu sistemdir ve Chobe Linyanti bölgesi olarak 2010 yılından itibaren UNESCO Geçici Miras Listesi'nde bulunmaktadır. Park Botswana'nın en geniş 3. milli parkıdır ve Afrika kıtasındaki en büyük ve en çeşitli av sahası olarak bilinir. Chobe nehri kurak sezonda çok sayıda fil ve bufalonun toplandığı alandır ve Chobe Milli Parkı, 50.000 üzerindeki fil popülasyonu ile Afrika'nın en çok file sahip olan bölgesi olma özelliğindedir. Güney Afrika'da halka gelir ve iş imkânı sağlamak ve bölgede turizm potansiyelini canlandırmak gibi önemli rolleri olan (Blignaut, 2008) fil türlerinden biri olan, bölgenin Kalahari filleri dünyadaki en büyük boyuttaki fillerdir. Parktaki 4 ana bölgeden biri olan Savuti bataklık bölgesi uzun zaman önce tektonik hareketlerle suyun aktif akışının durmasıyla bataklığa dönüşmüş ve birçok yerde ölü ağaçlarla kaplanmıştır. Savuti bölgesindeki çok sayıda savan ve çayırliklar, bataklıktaki biyoçeşitliliğin fazla olmasında etkili olmuştur. Kurak sezonda, fil, impala, zebra gibi hayvanlar, yağmurlu sezonlarda yaklaşık 450 kuş türü gözlemlenebilmektedir. Parkın kuzeybatısındaki Linyanti bataklığı, Linyanti nehri ile birleşiktir. Çayırlik alanlar, lagün ve longoz ormanlarının bulunduğu bölgede, aslan, leopar, antilop su aygırı ve bazı alanlarda timsahlar gözlemlenmektedir. Özellikle kurak sezonda muhafaza ettiği su birikintileri ağustos ve ekim ayları arasında vahşi

yaşamı toplayarak av sezonunda büyük öneme sahip olmakta ve turistik önem taşımaktadır (whc.unesco.org, 2021).

Chobe Milli Parkı'nın kuzeyinde bulunan Chobe Enklav Bölgesi, turizmde Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetimi (CBNRM) projesinin uygulandığı diğer önemli alanlardandır. Bölgenin koruma yönetimi Chobe Enklav Koruma Vakfı (CECT) tarafından gerçekleştirilmektedir. Bölgede belirlenen 2 Avlanma Koruma Alanı ile vahşi yaşamın korunması ve takibini sağlamaktadır. Vakıf bu alanlarda safari av turizmi ve fotoğraf turizmi gibi ekoturizm faaliyetleri yürütmektedir. Avlanma kontrolleriyle doğal kaynaklar ve vahşi yaşam korunurken, kontrollü avlanma ve diğer ekoturizm faaliyetleriyle halka gelir imkânı sağlanmaktadır (Mbaiwa, 2012, s.87).

Kasane

Milli parkın sınırları içerisinde turistik öneme sahip olan önemli yerlerden biri Kasane kasabasıdır. Chobe bölgesinde nüfusun son yıllarda artmasında etken faktörlerden birinin turizm olmasında Kasane kasabasının turizm potansiyeli etkindir. Kasabadaki otel ve kamp alanlarının sunduğu iş imkânları halkın bu bölgede yoğunlaşmasında etkili olmaktadır. Artan göç ile 2026 yılına kadar Chobe bölgesinin nüfusunun 32.000'e ulaşması beklenmektedir ve şu anki nüfus oranında Kasane kasabası bölgede % 40 nüfus oranına sahiptir. Ancak Kasane bölgesindeki hızlı nüfus artışı ve şehirleşme, bölgedeki doğal yaşamı olumsuz etkilemektedir. (Gupta, 2015, s.14).

3.2.8. Namibya

Namibya, bölgenin diğer ülkelerinden farklılık gösteren iklim ve bitki örtüsü dolayısıyla Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde farklı ekoturizm faaliyetleri sunan bir ülkedir. Bireysel ya da küçük gruplar için en uygun ekoturizm ülkelerinden biri olarak görülmektedir.

3.2.8.1. Namibya'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.12. Namibya Haritası

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/namibia> (Erişim Tarihi: 23.04.2022)

Dünyanın en geniş 20 ülkesi arasında yer alan Namibya, Afrika'nın güneybatısında bulunmaktadır. Atlantik Okyanusu'na kıyısı olan ülkenin doğusunda Kalahari Çölü, batısında Namib Çölü bulunmaktadır (Harita 3.12.). Yeryüzü şekillerini çöllerin oluşturduğu ülke, adını dünyanın en yaşlı çölü olan Namib Çölü'nden almaktadır. Güneyde Güney Afrika, kuzeyde Angola ve Zambiya, doğuda Botswana ile sınırdır (Ejikeme, 2011, s.4).

Namibya toprakları 5 bölgeden oluşmaktadır. Batıda Namib Çölü, doğuda Kalahari Çölü, kuzeyde Bushveld bölgesi, ülkenin çoğu alanını kaplayan Merkez Platosu, Merkez Platosu ile Namib Çölü arasında kalan dik kayalık bölge olan Büyük Escarpment bölgesi Namibya'daki 5 ana bölgeyi oluşturmaktadır. Ülkenin batı kıyısında bulunan ve ülkenin yüzölçümünün yaklaşık % 20'sini kaplayan Namib Çölü

dünyanın en eski ve 2. büyük çölüdür. Atlantik Okyanusu kıyısında uzanan çöl, deniz kenarında olması nedeniyle bazı bilim insanlarınca gerçek bir çöl olarak kabul edilmese de, yüksek kum tepelerinden oluşan ve turistik ve bilimsel önem taşıyan biyoçeşitliliğe sahiptir. Namibya'nın en önemli turizm destinasyonları, Namib Çölü kıyısı boyunca görülmektedir. Skeleton Sahili Milli Parkı, Sandwich Harbour, Walvis Bay bölgesi ve Lüderitz bu önemli alanlardandır (Ejikeme, 2011, s.4).

3.2.8.2. Namibya'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Ülke arazisinin yarısından fazlası çöl ya da yarı-çöl alanların kapladığı Namibya; tabiat, vahşi yaşam ve biyoçeşitlilik açısından zengin bir ülke konumundadır. Ülkede çöl şartlarına adapte olmuş, Afrika'nın diğer ülkelerinde bulunabilen hayvan türlerinin yanısıra endemik çok sayıda hayvan ve bitki türü bulunmaktadır. Namibya'yı bitki ve hayvan çeşitliliğinin dışında farklılaştıran dünyanın en büyük meteor taşlarının bulunması gibi faktörler de ülkeyi önemli kılmaktadır (Ejikeme, 2011, s.xi).

Ülke, görülen kurak iklimine rağmen, geniş çapta bir vahşi yaşam çeşitliliğine sahiptir. Milli parklar ve diğer korunan alanlar, avlanmanın yasaklanması gibi uygulamalarla alanların biyoçeşitliliğini etkili bir şekilde korumayı başarmışlardır ve geleneksel safari turları kadar kalabalık olmayan büyük av hayvanları gözlem safarileri imkânı sunmaktadırlar. Namibya, siyah gergedan türünü korumada en başarılı ülke olmuştur ve en yüksek çita nüfusuna sahip ülkedir (McIntyre, 2007, s.36). Namib Çölü'nün dünyanın en eski çölllerinden biri olması sebebiyle, bölgedeki bitki, hayvan ve insan toplulukları, hayatta kalabilmek için çöl şartlarına adapte olarak farklılaşmış ve özelleşmişlerdir. Antiloplar, kuş türleri, “çöl fili” ya da endemik çöl bitkisi welwitschia gibi bitki ve hayvan türlerine ev sahipliği yapmaktadır. Afrika büyük av hayvanları olan aslan, leopar, fil ve gergedan Namibya sınırlarında yaygın olarak görülmekte ve dünyadaki toplam çita popülasyonunun % 40'ı ülkede bulunmaktadır. Bufalolar yalnızca milli parklarda görülmektedir (McIntyre, 2007, s.43).

Toplum Temelli Doğal Kaynak Yönetimi (CBNRM) projesinin 1990 yılında ülkede başlaması ile 1995 yılında Namibya hükümeti tarafından toplum merkezli (ticari alanlardan çok çiftçilerin arazilerini kapsıyordu) koruma kanunu yürürlüğe

girmiş, halk sürdürülebilir vahşi yaşam ve turizmden ekonomik gelir elde etmeye başlamıştır. Ortak karar ve uygulamalar ve ortak gelir yoluyla halkın vahşi yaşam ve diğer doğal kaynakları koruması sağlanmıştır. Ancak koruma uygulamaları 1995 yılından daha önce, 1980'li yıllarda Toplum Av Koruma Uygulaması ile başlamış ve çöle adapte olmuş türler olan fil ve siyah gergedanın avlanması yasaklanmıştır (McIntyre, 2007, s.44).

3.2.8.3. Namibya'nın İklim Özellikleri

Namibya'nın dikkat çeken en önemli özelliklerinden biri kuraklıktır. Su kıtlığı ülkenin birçok yerinde görülmekte ve ülkeye gelen ziyaretçiler dahi, oteller veya diğer birçok alanda suyun tasarrufu ile ilgili işaret ve levhalarla uyarılmaktadırlar. Toplam arazinin % 1'inden daha azı tarıma uygundur. Atlantik Okyanusu ülkenin ekonomik kalkınmasında önemlidir.

Ülkenin çoğu bölgesinde kurak, yarı-kurak iklim görülür. Yarı-tropik çöl ikliminin görüldüğü Namibya'da gece ve gündüz, yaz ve kış sıcaklık farklılıkları yüksektir. Nisandan ekime kadar süren kurak dönemde, 25 derece civarında ılık, kurak ve yüksek alanlarda don olaylarının görülebileceği bir dönemdir. En çok yağış, ülkenin yaz mevsimi olan aralıktan mart ayına kadar olan dönemdir. Kuzey ve doğu bölgeleri, çöl alanlarının parçası olan güney ve batı bölgelere göre daha yağışlı geçmektedir. Güney ve batı bölgeleri yıl içerisinde hiç yağış almayan alanlara sahiptir (Ejikeme, 2011, s.4).

3.2.8.4. Namibya'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Dünya Bankası nüfus verilerine göre, 2020 yılındaki toplam nüfus 2.5 milyondur (Dünya Bankası, 2022). Windhoek, ülkenin başkentidir ve Namibya'nın merkezinde bulunmaktadır. Ülke nüfusunun % 10'undan fazlası başkentte yaşamaktadır. Resmi dil İngilizce'yken, Güney Afrika dili, Almanca ve Oshivambo dili milli diller olarak kabul edilmekte ve çoğunlukla konuşulmaktadırlar. Ovambo insanları, günümüzde ülke nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturmaktadırlar. Kavango, Herero, Nama ve Damara'lar diğer önemli etnik gruplardır. Alman katliamlarından önce Namibya'da nüfusu en yoğun etnik grup Herero'lar iken, katliamlardan sonra

nüfus sayısında tekrar gelişme gösterememiş ve azınlıkta kalmışlardır (Ejikeme, 2011, s.1). Namibya, diğer birçok Sahraaltı Afrika ülkesine göre daha zengin bir ülkedir. 2016 yılında sıralamadaki diğer 44 Sahraaltı Afrika ülkesi arasında 7. en iyi ekonomiye sahip ülke olmuştur. Ekonomisi temelde madencilığe dayanan Namibya'da elmas ve uranyum temel maden kaynaklarıdır. Balıkçılık, büyükbaş hayvancılık, hizmet sektörü ve maden ve balık ihracatı ülke ekonomisinde önemlidir. Ekonomik geliri yüksek bir ülke olmasına rağmen, halkın ekonomik eşitsizlikler yaşadığı bir ülkedir (Hope, 2020, s.14).

3.2.8.5. Namibya'nın Tarihi

Almanya'nın afrikadaki birkaç koloni ülkesinden biri olan Namibya, 20. yüzyılın ilk katliamlarının başladığı bölgedir. Nazi Almanyası'nın ideolojik eylem ve politikalarının ilk olarak Namibya'da başladığı bilinmektedir. Namibya ayrıca başka bir Afrika ülkesinin sömürgesi olan tek Afrika ülkesidir (Ejikeme, 2011, s.xi). I. Dünya Savaşı'na kadar Alman kolonisi olan ülke, savaş sırasında İtilaf Devletleri'nce ve Güney Afrika ülkesi tarafından işgal edilmiştir. Alman Güneybatı Afrikası olarak bilinen ülke, II. Dünya Savaşı'ndan sonra Güney Afrika'nın mandası ilan edilmiştir (Ejikeme, 2011, s.1). Bağımsızlık mücadelesi dönemi en uzun ve kanlı geçen ülkelerden biri olan Namibya, diğer birçok Afrika ülkesi 1960'lı yıllarda bağımsızlıklarına kavuşurken, 1990 yılına kadar bağımsızlık mücadelesine devam etmiştir (Ejikeme, 2011, s.2).

3.2.8.6. Namibya'nın Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Ülkede halkın koruma uygulamalarıyla sürdürülebilir turizme dâhil edilmesi, yerel halkın faydalanabileceği turizm faaliyetlerini mümkün kılmıştır. Alanlar üzerinde kurulan kamp alanları, alınan hibelerle halk tarafından ortak kararlarla düzenlenmiş, konaklayan ziyaretçilerin yerel yürüyüşleri, yerel ürünlerin satışları yerel halk tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak genel anlamda Namibya'daki av safarisi turları, Doğu Afrika'da yaygın olarak gerçekleştirilen safarilerden farklılaşmaktadır. Yoğun safari turları görmenin çok mümkün olmadığı ülkede, Caprivi ve Etosha Milli Parkı önemli safari destinasyonlarıdır. Ülkede kıyı turizmi de

çok yaygın görülmemektedir. Bu yüzden Namibya büyük turist gruplarından çok bireysel ya da küçük grupların tercih ettiği bir turizm destinasyonu olmuştur. Büyük otellerin çok sık görülmediği ülkede, bu oteller daha çok iş insanların ziyaret ettiği konaklama alanları olmuşlardır. Yerel halkın ve küçük işletmelerin turizmde daha çok aktif olduğu ülkede, en düşük bütçeli ziyaretçiler dahi, yerel halkın ekonomik gelişim ve geçiminde doğrudan etkili olmuştur. Özellikle ziyaretçiler tarafından konaklama alanları olarak küçük pansiyon, orman kampları (bushcamp) ve marjinal yerel çiftliklerin tercih edilmesi, ülkede kitle turizminin gelişmesine olanak sağlamamış, bireysel ya da küçük grup seyahatlerini desteklemiştir.

Çöl iklim ve coğrafyasının ülkeyi fotoğrafçılık için önemli bir destinasyon yapmasının yanında, yaban hayatı gözlemleme, göç döneminde imkan sunan kuş gözlemciliği Namibya’da ön plana çıkan turizm faaliyetleri olmuştur (McIntyre, 2007, s.44-47).

UNESCO Dünya Miras Listesi’nde 1 kültürel, 1 doğal olmak üzere 2 değeri vardır. Twyfelfontein, Afrika’nın en geniş kaya çizimi alanıdır ve çizimlerin çoğu gergedan resimlerinden oluşmaktadır. Dünyanın tek kıyı çölü olan Namib Kum Denizi ülkedeki UNESCO doğal değeridir. Namibya’nın önemli turizm destinasyonlarından biri olan Sandwich Harbour ülkedeki Ramsar alanıdır (whc.unesco.org, Namibya, 2022).

2019 yılı UNWTO verilerine göre Namibya ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı 1 milyon 600 bin’dir. Yıllık gelen uluslararası turist gelirleri 2019 yılında 350 milyon dolar olarak kaydedilmiştir (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

Namibya, kültür turizmi, vahşi yaşam turizmi ve doğa temelli turizmde birçok turizm destinasyonuna sahiptir. Kültür turizmi ülkenin Alman kolonisi ve Güney Afrika ırkçılık dönemine ait alanlarla turizm endüstrisine ve ülke ekonomisine önemli katkı sağlamıştır (Moseley, vd., 2007, s.15).

Himbalar

Namibya'nın etnik grupları arasında en çok ilgi çeken ve fotoğraflananlar Himba kadın ve çocuklarıdır. Saçları ve vücutlarını hayvan yağı ve kırmızı toprak boyaları ile kaplayan yerel Himba insanları (Fotoğraf 3.24.) bu geleneksel görüntülerini taktıkları sembolik takı ve başlıklarla daha ilgi çekici hale getirmekte ve ülkenin kültür turizminde ilgi çekmektedirler (McIntyre, 2007, s.88).

Fotoğraf 3.24. Geleneksel Ondjongo Dansı Yapan Bir Himba Kadını

Kaynak: <https://nomadic-by-nature.com/himba-ondjongo-dance-ruacana-namibia/> (Erişim Tarihi: 17.04.2022)

Etosha Milli Parkı

Namibya'nın kuzeyinde Etosha Tuzlası'nda bulunan milli park, ülkenin önemli safari destinasyonlarından biridir. Aslan, fil, gergedan ve endemik hayvan türü olan kara yüzlü antilopların gözlemlenebildiği alandır. Toynaklıların gruplar halinde su kenarlarına toplandığı kurak kış dönemi turizmin yoğunlaştığı dönemdir (Insight Guides, 2018).

Ancak kurak kış dönemleri yaban hayatı gözlemleme için uygun iken, yağışlı yaz dönemleri ise göçmen kuşlar ve su canlılarını milli parka çekmektedir. Özellikle

flamingoların üreme dönemlerinde milli parkta bulunmaları, kuş gözlemciliğini bölgedeki önemli diğer ekoturizm faaliyetlerinden yapmıştır (www.etoshanationalpark.org, 2022).

Namib Çölü

Harita 3.13. Namib Çölü

Kaynak: Bruce Cairncross, (2018)

Namibya'nın batı kıyısı boyunca uzanan Namib Çölü'nün, yaklaşık 5 milyon yıl öncesi oluştuğu tahmin edilmekte ve dünyanın en eski çölllerinden biri olarak bilinmektedir. Harita 3.13.'te gösterilen Namib Çölü, kuzeyde Uganda kıyılarına, güneyde ise güney Afrika kıyılarına kadar uzanmaktadır. Namib Çölü'nde Namib Çöl Denizi olarak adlandırılan rüzgârla oluşmuş büyük kum tepeleri ve çakıl düzlükleri bulunmaktadır. Namib Çöl Denizi turizm destinasyonu olarak daha çok Lüderitz ve Walvis Koyu arasındaki Namid-Naukluft Milli Parkı bölgesinde tanınmaktadır. Özellikle sabah saatlerinde kıyıda iç kesimlere uzanan ve nem taşıyan sis, kıyı bölgelerde oluşturduğu manzaraları ile de bilinmektedir. Namib-Naukluft Milli Parkı sınırlarında bulunan Soussvlei, ve Ramsar Alanı olan Sandwich Harbour ve Skeleton Sahili Milli Parkı Namib Çölü'ndeki önemli turizm destinasyonlarındandır.

Fotoğraf 3.25. Welwitschia Mirabilis Bitkisi

Kaynak: <https://www.namibia-adventures.com/welwitschia-mirabilis/welwitschia-mirabilis-1/> (Erişim Tarihi: 16.04.2022)

Namib Çölü zor iklim şartlarına rağmen, sahip olduğu biyoçeşitlilik açısından önemlidir. Bölge, endemik olan 200 böcek ve 60 sürüngene ev sahipliği yapmaktadır. Kuş türlerine ek olarak çöl aslanları ve Namibya’da en çok bilinen tür olan çöl filleri, antiloplar, Afrika antilopları çöl iklim şartlarına adapte olmuş hayvan türleridir. Bitki çeşitliliğinde sahip olduğu en çok bilinen türlerden olan ve dişi ve erkek olarak yaşayan Welwitschia Mirabilis bitkisi (Fotoğraf 3.25.) 500 yıla kadar yaşayabilen bir çöl bitkisidir (Cairncross, 2018, s.185).

Namib-Naukluft Milli Parkı / Sossusvlei

Namibya 400 m’ye kadar ulaşabilen kum tepelerinin en ikonik örneklerinin görülebildiği, çatlamış toprak ve kurumuş antik ağaçların oluşturduğu manzaralar sebebiyle fotoğrafçılar ve yürüyüşçüler için önemli bir turizm destinasyonu olduğu alanlardır (Torrissen, B. C., 2008).

Fotoğraf 3.26. Sossusvlei Kum Tepelerinde Yürüyüş

Kaynak: <https://artofsafari.travel/what-to-do/luxury-safaris-namibia/sossusvlei/sossusvlei-dunes-safari/>
(Erişim Tarihi: 17.04.2022)

Namib-Naukluft Milli Parkı / Sandwich Harbour ve Walvis Bay

Namib çöl kıyısında doğal bir lagün olan Sandwich Harbour Güney Afrika'nın en çok tanınan sulak alanlarından biridir. Yıl boyunca binlerce kuş türünün ziyaret ettiği Sandwich Harbour, Namibya'nın tek deniz rezervidir (Allen, 2010, s.188).

Fotoğraf 3.27. Walvis Bay'da Yunus Gözlemciliği Yapan Ziyaretçiler

Kaynak: Ruth Leeney, (2014)

Namibya kıyılarındaki en çok korunan alanlardan olan Walvis Bay, pelikan, flamingo ve diğer bazı su kuşları, yunus, fok ve kaplumbağa gibi hayvanların gözlemlenebileceği önemli bir destinasyondur (Leeney, 2014, s.10). Fotoğraf 3.27.'de yunus gözlemciliği yapan ziyaretçiler görülmektedir.

Skeleton Sahili Milli Parkı

Namibya kıyı şeridinin yaklaşık % 30'unu kaplayan milli park, değişken hava koşulları ve zorlayıcı deniz şartlarıyla tanınmaktadır. Fil, aslan, kuş türleri ve çöle adapte olmuş çok sayıda hayvanı barındıran milli park, hayvan çeşitliliği açısından zengin bir çöl bölgesidir. Yoğun sis, rüzgâr ve akıntılar bu bölgede seyahat eden gemilerin kıyıda saplanmasına ve kıyı boyunca binlerce gemi enkazının bulunmasına sebep olmuştur (shipwrecklodge.com, 2022).

3.2.9. Nijerya

Afrika kıtasında dini ve siyasi çatışmalardan en çok etkilenen ülkelerden biri olan Nijerya, aynı zamanda kıtanın en kalabalık ülkesidir. Ülke kültürel alanda turizmde öne çıkan önemli Sahraaltı Afrika ülkelerinden biridir.

3.2.9.1. Nijerya'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.14. Nijerya Haritası

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/nigeria> (Erişim Tarihi: 19.04.2022)

Bir Batı Afrika ülkesi olan Nijerya, Harita 3.14.'te görüldüğü gibi, güney sınırında Gine Körfezi'ne kıyısı bulunan, doğuda Kamerun ve Çad, kuzeyde Nijer, batıda Benin ile sınır komşu olan bir ülkedir. Kıyı kesimi ve Nijer Vadisi'nin aşağı kısmında başlayan düzlükler, yerini kuzeyde yüksek platolara ve doğu sınırında dağlara bırakmaktadır. Verimli nehirlerle kaplı olan ülkenin bitki örtüsü güneyde yağmur ormanları, kuzeyde ise kurak savanlardan oluşmaktadır (www.nigeriahc.org.uk, 2022).

3.2.9.2. Nijerya'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Geniş bir biyoçeşitliliğe sahip olmasına rağmen, Nijerya artan nüfus, fakirlik, petrol arama faaliyetleri ve endüstriyel faaliyetler gibi nedenlerle çevre problemleriyle karşılaşmaktadır. 19. yüzyılda zengin yağmur ormanlarıyla kaplı olan ülke, ormanların

tahribatıyla günümüzde sadece % 4'üne sahip olmuştur. Orman tahribatları ile ülkeye ait beyaz-boğazlı maymun gibi bazı endemik maymun türleri yok olma tehlikesine girmiştir (Williams, 2008, s.viii). Ancak azalan vahşi yaşam popülasyonuna rağmen, Nijerya'da ülkenin pek çok bölgesinde yaygın olan kaya keleri, renkli görüntüleriyle ilgi çeken bir faktör olmuştur. Vahşi yaşamın yok olma tehlikesi altına girmesinde, orman tahribatları, aşırı avlanma, geleneksel tedavi ya da inançlar gibi ihtiyaçlar için katledilmeleri gibi faktörler bulunmaktadır. Afrika'da yaygın olan Büyük 5 hayvanlarının bazıları Nijerya'da daha önce bulunmakta iken, özellikle çita ve leopar türleri avlanma ve sergileme gibi sebeplerle yok olmuş türlerdir. Büyüklüğü ve doğal güzellikleriyle Nijerya'nın en çok bilinen turizm destinasyonu olan ve uluslararası ziyaretçi alan (Ekundayo, 2014, s.22), Yankari Milli Parkı gibi birkaç milli parkta halen aslanlar bulunmaktadır. Gashaka-Gumti parklarında şempanze gibi büyük popülasyonlarda hayvan çeşitleri bulunmaktadır. Ulaşımın uzak olması bu parklardaki hayvan çeşitliliği ve popülasyonun korunmasını sağlamıştır. Bazı parklarda Afrika'da bulunan iki farklı tür olan orman fili ve savan filleri görülebilmektedir. Primat türlerinin de yok olma tehlikesi altında olduğu ülkede, beyaz boğazlı maymun ve mavi maymun türleri endemik olan ancak orman tahribatı, erozyon, avlanma ve dini ritüeller gibi sebeplerle çok rastlanamayan türler arasındadır (Williams, 2008, s.48-49). Nijerya'daki belli bölgelerde biyoçeşitliliğin korunmasında, İngiliz döneminden öncesinde, halkın kültürel uygulamaları ve dini ritüelleri etkili olmuştur. Özellikle gizli ağaçlık alanlar, yerel halkların bu alanları kutsal sayarak korumalarını ve bu bölgelerde kültürel alanlar inşa etmelerini sağlamıştır. Osun-Osogbo Kutsal Ormanı, taşıdığı kültürel değeriyle UNESCO kültürel mirasları arasında bulunmaktadır. Ayrıca, Nijerya ekoturizminde öne çıkan festivallerde, ülke biyoçeşitliliğine ait pek çok bitki ve hayvan figürü yaygın olarak kullanılmaktadır (Imarhiagbe, vd., 2020, s.77).

3.2.9.3. Nijerya'nın İklim Özellikleri

Güney ve güneydoğu kesimlerinde plato ve dağlar bulunurken, bu alanlarda tropik iklim yaşanmaktadır. Kuzey bölgelerinde ise düzlükler bulunmakta ve kurak iklim görülmektedir. Nijer ülkesine olan bölümleri Sahra Çölü ile sınır komşusudur.

Ülke genelinin sıcak iklime sahip olduğu ve hazirandan ekime kadar süren sıcak ve nemli havanın turizmde açık hava faaliyetlerinin zorlaştığı (Bassey, 2015, s.575) Nijerya’da, güney bölgeleri nemli ve 32 derece civarında iken, kurak iklimlerin görüldüğü kuzey bölgelerinde hava sıcaklıkları gündüzleri 45, geceleri 6 dereceyi bulmaktadır.

3.2.9.4. Nijerya’nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Nijerya 2020 yılındaki toplam 206 milyon olan nüfusuyla (Dünya Bankası, 2021), Afrika’nın en kalabalık ülkesi olmuştur. Ülkenin en büyük şehri Lagos, Birleşmiş Milletler listelerinde mega şehirler arasında yer almaktadır. 1991 yılında başkent Lagos şehrinden Abuja şehrine taşınmıştır. Dünyanın en büyük 6. ham petrol üreticisi olan ülke, Afrika’nın ekonomi devi olabilecek kapasiteye sahiptir (Williams, 2008, s.vii). Resmi dili İngilizce’dir. İngilizce halkın yaklaşık yarısı tarafından konuşulmaktadır ve Nijerya İngilizce’nin ana dil olarak en çok konuşulduğu Afrika ülkesidir (s.32). Halkın yarısı Müslüman, yaklaşık diğer yarısı Hristiyan iken, az sayıda insan yerel dinlere inanmaktadır (Williams, 2008, s.2).

3.2.9.5. Nijerya’nın Tarihi

Yüzyıllardır dünyanın en kaotik ve tehlikeli yerlerinden biri olan Nijerya, Batı Afrika bölgesinde güvenli turizm destinasyonlarından biri olmaktan uzaktır. Tarihi boyunca diktatörlerin yönetiminde kalan ülkede toplumun her kesiminde bozulmalar görülmüş, kuzey ve güney bölgeleri arasında ekonomik farklılıklar oluşmuştur. Kuzey bölgelerde etnik ve dini çatışmalar sonucunda binlerce insan yaşamını yitirirken, güney bölgesi petrol gelirleriyle daha iyi ekonomik şartlara sahip olmuş ancak petrol endüstrisine yapılan terör saldırılarıyla yüzlerce yabancı petrol işçilerinin ölümü yaşanmıştır (Williams, 2008, s.vii). Diğer Afrika ülkeleri gibi Nijerya da modern Nijerya olarak koloni döneminde oluşmaya başlamıştır. Öncesinde kuzeyde 1000 yıldır süren İslami hâkimiyet altındaki topluluklar ve güneydeki Hristiyan topluluklar arasındaki çatışmalar koloni, koloni sonrası dönemlerde devam etmiştir. Batı Afrika’da yoğunlukla görülen kölelik, dini ayrımcılıklarla İslamiyet ya da Hristiyanlığın yayılmasıyla ilişkilendirilen bir konu olmuştur. Ayrıca 1960’lı yıllarda

petrol ile ilgili yaşanan gelişmeler, ülke ekonomisini olumlu yönde etkilerken, 1980’de sektörde yaşanan gerileme, politik ve dini sorunları ortaya çıkarmış, darbe, sivil savaş gibi pek çok soruna sebep olmuştur. Ülkenin tarihini etkileyen bu temel konular dinler arası çatışmalar, kölelik ve petrol endüstrisinin yönetiminden kaynaklanmaktadır. 19. yüzyıldan itibaren İngiliz kolonisi olan Nijerya, 1960 yılında bağımsızlığını kazanmış ancak 250’nin üzerindeki etnik ve dil gruplarını bir araya getirmekte, ayrıca ülke tarihinde uzun yıllar sürmüş dini çatışmalarla mücadele etmekte zorlanmıştır (Williams, 2008, s.17). Özellikle Boko Haram krizi, ülkenin tarihini olumsuz etkilemiş, ülkeyi riskli ve tehlikeli bir destinasyon haline getirmiştir. Turizm sektörü gibi birçok sektör Boko Haram’ın faaliyetlerinden olumsuz etkilenmiştir (Ekundayo, 2014, s.15).

3.2.9.6. Nijerya’da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Nijerya’da Lagos şehrinin insan kaos ve kalabalığı, ülkenin güneyindeki sulak alanlardaki lagün, deltaları ve bu bölgelerde yaşayan yerel insanların yüzyıllardır değişmeyen yaşam tarzları, kuzeyde duvarlarla çevrilmiş ve emir veya sultanlar tarafından yönetilen antik krallıklar, Nijerya’nın önemli bir turizm potansiyeli olmasında etkili faktörlerdir. 250’den fazla etnik grubu, çeşitli dinlerin var oluşu, yerel insanların misafirperverliği ülkeyi tarih ve kültür açısından zengin kılmaktadır (Williams, 2008, s.viii). Çok sayıda müze, kültürel merkez, saray ve tapınaklar ülkenin sahip olduğu kültürel değerlerdir. Tarih ve kültür turizminde Badagry Sahili, Benin şehri ve Jos, doğa ve macera destinasyonu olarak Abraka nehri bölgesi, Obudu Sığır Çiftliği; vahşi yaşam turizminde ise Kainji Gölü Milli Parkı ve Yankari Av Rezervi ülkede öne çıkan turizm destinasyonlarıdır (Awariteffe, 2004, s.304).

Ülkenin doğal alanlarındaki nehirleri, okyanus plajları, bu alanları yüzme ve çeşitli su sporları açısından önemli kılmaktadır. Tropik ormanlar, şelaleler ve hızlı gelişmekte olan büyük şehirleri tropik iklimleriyle turizmde ilgi çeken diğer alanlardır. Köle ticareti tarihiyle, sahip olduğu kültürel alanları, müze ve anıtları, milli parklarındaki yürüyüş rotaları, jip safarileri ve Kanyang, Obudu ve Mambilla platoları gibi yüksek dağlık alanlardaki teleferikli ulaşım imkânları Nijerya’nın turizm potansiyeline ait faktörlerdir (Gbadebo & Adedeji, 2014, s.40).

Nijerya petrol zengini bir ülke olmasına rağmen, yaşanan politik ve sosyal etkilerin de etkisiyle yerel ekonomiden çok global ekonomiye hizmet eden petrol sektöründen mahrum kalmaktadır. Bu durum halkı alternatif geçim kaynaklarına yönlendirmiştir. Birçok kadın ve genç kıızı seks sektörüne yönlendiren ekonomik etkenler, sektörün önemli bir turizm alanı olmasında etkili olmuşlardır. (Olaniyi, 2011, s.115).

Gelişmekte olan bazı ülkelerde çoğu kadın ve genç kızlardan oluşan seks işçilerine ek olarak öncelikle Kenya ve Gambia gibi Nijerya gibi ülkelerde genç erkekler de ülkenin seks turizminin bir parçası olmuşlardır (Williams & Masika, 2002, s.7). Birçok Nijerya şehrinde pornografik içerikli videoların ve genç kadın ve erkekler tarafından dans gösterilerinin gösterildiği gece kulüpleri ve iş insanlarının yoğunlukta olduğu oteller turizm sektöründe ön plandadır (Olaniyi, 2011, s.114).

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde 2 kültürel değeri vardır. Osun-Osogbo Kutsal Ormanı, Nijerya'nın güneyinde kalmış tek sık ormanlık alanda, bereket tanrısı Osubu adına yapılmış çok sayıda ibadethane, tapınak, heykel ve sanatsal yapıların bulunduğu bir kültürel değerdir. Sukur Kültürel Alanı, gelişmiş tarım yöntemlerinin uygulandığı, taş yapı ve patikalardan oluşan, kutsal sıraevler ve ağaçların bulunduğu alanlardır (whc.unesco.org, 2021).

2010 yılı UNWTO verilerine göre Nijerya ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı 1 milyon 555 bin'dir. Yıllık gelen uluslararası turist gelirleri 2018 yılında 1.92 milyar dolar, 2019 yılında 1.45 milyar dolar olarak kaydedilmiştir (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

Nijerya'da Ekoturizmde Festivallerin Önemi

Nijerya'nın kültürel ve ekonomik gelişiminde, ülkenin kültür turizminde karnaval ve festivallerin, önemli bir payı bulunmaktadır. Ülkeye ait tarihi ve kültürel temalar, turizmin desteklenmesi amacıyla yıllık etkinliklerde işlenmektedir. Düzenlenen etkinlikler belirli grupların, inanç, eğlence gibi ihtiyaçlarını karşılarken, turizm yoluyla ekonomik fırsatlar sağlamaya çalışmaktadır. Bu açıdan yerel topluluklar ülkenin kültürel turizminde önemli rol oynamaktadır. Turizmle ilgili olan

ulaşım, konaklama, restoranlar ve alışveriş gibi diğerk sektörler de Nijerya'nın kültürel turizminde payını almıştır. Ülkenin biyoçeşitliliğindeki bitki ve hayvanların da, yerel sanat, dans ve festivallerde kullanıldığı etkinlikler arasında, Ramazan Bayramı sonrasında atlı geçit törenleriyle yapılan Büyük Durbar Festivali ve 5000'den fazla balıkçının katıldığı bir etkinlik olan ve Afrika'nın en büyük balık avı etkinliğı olan Argungu Balık Avı Festivali bulunmaktadır (Fotoğraf 3.28).

Fotoğraf 3.28. Arugungu Balık Avı Festivali

Kaynak: <https://kaftanpost.com/argungu-festival-stakeholders-call-for-adequate-accommodation-for-tourists/> (Erişim Tarihi:16.05.2022)

Ayrıca Osogbo, Osun, Lagos, Abuja ve Calabar'daki Osun-Osogbo Festivali diğerk önemli festivallerdendir. Atilogwu ve New Yam (Patates) Festivali, Lagos ve Yenegoa'da yapılan Regatta Bot Festivali, Idanre ve Ondo'daki Olofin Festivali, Ile-Ife'deki Olojo Festivali ve nehir festivalleri tüm dünyadan turizmde ziyaretçi alan ve ülkenin sürdürülebilir gelişimine katkıda bulunan kültürel turizm faktörleridir. Nijerya'nın turizm potansiyelinde önemli yeri bulunan festivallerin yanısıra karnavallar da önem taşımaktadır. Sürdürülebilir turizmde faaliyetleri olan karnavallar arasında Harcourt Limanı Karnavalı düzenlendiğı her yıl yeni bir tema işlemektedir. 2013 yılında Yeşil Dünya teması ile organik ve çevreye ve doğaya duyarlı organizasyonlar düzenlenmiş, 2014 yılında Tek Aşk Tek İnsan teması ile ırk, dil, din ve siyasi görüşün ayırt edilmediğı barışçıl karnavallar organize edilmiştir. Bu dönemlerdeki festivallerde yaklaşık 500 bin kişinin katıldığı Harcourt Limanı

Festivali, Afrika'nın en büyük festivallerinden biri olarak kabul edilmiştir. (Omitola, 2017, s.123). Nijerya, doğal ve kültürel değerleri ile sahip olduğu turizm potansiyeline rağmen, güvenlik sorunları, etkili turizm ve yeterli altyapı eksiklikleri (elektrik, yol, su) sebebiyle yeterince gelişmemiştir (Ayele & Ebohon, 2012, s.129).

Osun-Osogbo Kutsal Ormanı ve Osun-Osogbo Festivali

Yoruba dinine ait bir ritüel olarak kutlanan Osun-Osogbo Festivali, Osun Nehri boyunca Osogbo, Osun, Lagos, Abuja ve Calabar gibi bölgelerde yerel ve ulusal ziyaretçi alan Nijerya'daki önemli kültürel etkinliklerdendir (Ekundayo, 2014, s.22-23). Festivalin kutlandığı ve UNESCO Dünya Miras Listesi'ndeki kültürel değerlerden biri olan bu kutsal orman, ibadethane, tapınak, heykel ve sanatsal yapılardan oluşmaktadır (whc.unesco.org, 2021). Yoruba tanrıları arasında bereket tanrısı olarak bilinen Osun adına ağustos ayında 12 gün boyunca dans ve ritüellerle kutlanan festival, 12. gün sonunda kutsal ormanda kurban kesilerek ve çeşitli diğer seremonilerle sonlanmaktadır. Bu kutlamalarla Osun-Osogbo Festivali, Yoruba dinine ait tüm festivaller arasında dünyada en çok tanınan festival olmuştur. Festivalin sağladığı ekonomik olanaklarla, bulunduğu eyaletin aynı zamanda ekonomik ve ticari bir merkez haline gelmesini sağlamıştır. Afrika insanlarını bir araya getirmenin yanı sıra, doğurganlık arayışında olan birçok insan için popüler bir alan ve seremoni olmuş, tüm dünyada önemli bir turizm destinasyonu haline gelmiştir. 2012 yılında yapılan kutlamalarda, festivale en az 150.000 ziyaretçinin katıldığı bilinmektedir (Aleshiloye & Maruyama, 2015, s.3-4).

Fotoğraf 3.29. Osun-Osogbo Festivali Kutlamaları

Kaynak: <https://www.bbc.com/news/world-africa-49367967> (Erişim Tarihi: 20.06.2022)

3.2.10.2. Tanzania'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Alanlarının büyük kısmı çayırlardan oluşan Tanzania'da, savanlar ve ormanlık araziler de görülmektedir. Ülkedeki milli parkların yaklaşık yarısı Kuzey Tanzania'da bulunmaktadır. Serengeti Milli Parkı, Ngorongoro Koruma Alanı, Kilimanjaro Dağı Milli Parkı, Manyara Gölü Milli Parkı ve Viktorya Gölü gibi pek çok alan ülkenin kuzey kısmında yoğunlaşmaktadır (Briggs, 2009, s.21-26).

80'in üzerinde memelinin bulunduğu Tanzania'da "Büyük 5" olarak adlandırılan Afrika'nın en tehlikeli ve en riskli sporlarına ait olan hayvanlar da gözlenmektedir. Aslan, fil ve bufalo pek çok yerde gözlenebilmesine rağmen, leopar Serengeti'nin bazı vadilerinde ve siyah gergedan Ngorongoro Milli Parkı'nda bulunmaktadır. Kuş gözlemciliğinde ülkenin tüm bölgeleri ziyaretçi çekebilecek kuş çeşitliliğine sahiptir. Kenya'daki kuş türü sayısını geçerek, kuş türü sayısında Güney Afrika'dan sonra gelmiş, Afrika kıtasında 2. sıraya yerleşmiştir (Briggs, 2009, s.26-32).

3.2.10.3. Tanzania'nın İklim Özellikleri

Ekvator'a oldukça yakın olan Tanzania'da, mevsimler arası sıcaklık farkları fazla değildir. Ancak ekim ve nisan ayları arası, mayıs ve eylül ayları arasında daha sıcak geçmektedir. Kasım ve aralık aylarında kısa yağmurlar görülürken, şubat ayının sonlarından mayısın başına kadar uzun süreli yağmurlar görülebilmektedir. Genel hava koşulları bazı yıllara göre değişkenlik gösterebilmektedir (Briggs, 2009, s.3).

3.2.10.4. Tanzania'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Dünya Bankası nüfus verilerine göre, 2020 yılındaki toplam nüfusu 59.7 milyon olarak hesaplanmıştır (Dünya Bankası, 2022). Başkenti, ülkenin orta bölgesinde bulunan Dodoma şehridir. 1973 yılına kadar ülkenin başkenti olan Darüsselam, halen Tanzania'nın en önemli ve gelişmiş şehridir. 1980'li yıllara kadar, dünyanın en fakir ülkeleri arasında olan Tanzania, yatırımcı destekleriyle ekonomide önemli gelişme sağlamıştır. Ekonomisi temelde tarıma dayanan ülkenin temel ihraç ürünleri, kahve, pamuk, tekstilde kullanılan sisal bitkisi, tütün, çay, elmas ve altındır.

Tanzanya günümüzde, sıralamada Güney Afrika ve Gana'dan sonra gelen, dünyanın 3. büyük altın üreticisidir. Sadece Tanzanya'da bulunan değerli bir taş olan tanzanit taşı, ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir (Briggs, 2009, s.16-17).

Resmi dili, 1000 yıl önce Doğu Afrika'da geliştiği düşünülen, bir Bantu dili olan Shawili dilidir. İngilizce ve 100'ün üzerinde yerel dil konuşulan diğer dillerdir (Briggs, 2009, s.277). Müslümanlık, Hristiyanlık ve yerel din grupları yaklaşık olarak eşit sayıda inanılan dinlerdir. Resmi adıyla Tanzanya Birleşik Cumhuriyeti olan Tanzanya ülkesine ait olan Zanzibar Adası Müslümanlığın baskın olduğu bir bölgedir.

3.2.10.5. Tanzanya'nın Tarihi

Afrika'nın modern insan ve hominid atalarının çıkış noktası olduğu düşünülen Büyük Rift Vadisi, Etiyopya, Kenya ve Tanzanya'dan geçmektedir. Bu ülkelerde, insanlık tarihine ait çok sayıda önemli fosil kalıntılar bulunmakta ve insanlık, Afrika ve Tanzanya gibi ülkelerin tarihi için önemli bulgular içermektedir. Kuzey Tanzanya'da Olduvai Boğazı'nda bulunan insan fosilleri bu önemli kalıntılardandır. Tarih öncesine ait bu ilk kalıntıların ardından, M.Ö. 1000 yıllarında Doğu Afrika'da avcı-toplayıcı gruplar artmıştır. Dil, kültür ve fizyolojik açıdan Güney Afrika bölgesinin Khoisan (Bushman)'larına benzeyen bu insan topluluklarına ait, Orta Tanzanya'da önemli kaya çizimleri bulunmaktadır. Ancak tarihte gerçekleşen insan topluluklarının göçlerinde Orta Tanzanya, sahip olduğu kurak iklimi sebebiyle yerleşim yeri olarak tercih edilmemiştir. Oluşan yerleşim yerlerinin yönetimleri 19. yüzyıla kadar varlıklarını sürdüren ntemi şefleri tarafından gerçekleştirilmiştir. 19. yüzyılda ise Tanzanya tarihi hızlı bir değişim içine girmiş ve iç ve kıyı bölgelerin bağlantıları artmıştır. Yüzyılın hemen öncesinde Umman kralı Sultan Said'in hükmettiği Kenya ve Tanzanya'ya ait topraklardan Fransa'nın uzak tutulması amacıyla İngiltere ile anlaşmalar imzalanmıştır. Kenya'nın Mombasa şehri ve buradaki İsa Kalesi'ni alan Sultan Said, doğudaki ada olan Zanzibar'a çekilmiş ve deniz ordusunu buradan yürütmeye devam etmiştir. Doğu Afrika altın ve fildişi ticaretinde olduğu gibi, köle ticareti döneminde de Batı Afrika kadar önemli bir bölge

olmamıştır. Ancak buna rağmen, Sultan Said'in 19. yüzyılın ikinci yarısına kadar Zanzibar üzerinden yıllık 40.000 kölenin ticaretini yaptığı düşünülmektedir.

19. yüzyılın ikinci yarısında Afrika'nın iç bölgelerine ulaşabilen Avrupalılar, Kilimanjaro ve Kenya Dağı'ndaki kar birikintilerini görerek, Ekvator'da karşılaştıkları bu manzara karşısında şaşkınlığa uğramışlardır. Doğu Afrika'dan kıtanın iç kesimlerine ilk ilerleyebilen kâşiflerden olan David Livingstone, köleliğin durdurulması amacıyla çaba göstermiş ancak yol kat edememiştir. Ölümünden sonra, onunla uzun zaman geçirmiş olan John Kirk, Livingstone'dan etkilenecek Zanzibar'ın köle ticaretinden arınması için bir yol bulmayı amaçlamıştır. Adanın konsülü olduktan sonra, adada köleliğin kaldırılması şartıyla, Zanzibar'ın yönetimini Umman kralına devretmiştir. Bu tarihten sonra toplumun fildişi, şeker ve kauçuk ihracatı gibi eski ticari hayatlarına dönmesinin ardından anakarada da kölelik anlayışı parçalanmıştır. Önce 1961 yılında, Tanganyika olarak adlandırılan anakara toprakları, daha sonra 1963 yılında Zanzibar Adası bağımsızlığına kavuşmuştur. 1964 yılında Tanganyika ve Zanzibar toprakları, Tanzanya ortak ismiyle birleştirilmiştir. Diğer Sahraaltı Afrika ülkeleri kadar köle ticaretine maruz kalmayan bu toprakların, yerli toplulukların çoğunlukta olduğu bir bölge olarak kalması, bağımsızlığın kazanılmasında etkili olmuştur (Briggs, 2009, s.5-14).

3.2.10.6. Tanzanya'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Ekonomik geliri temelde tarıma dayanan Tanzanya için, turizm diğer önemli sektörlerden biri olmuştur (UNEP, 2001, s.43). Ülkenin turizm destinasyonları yoğun olarak pekçok ve zengin vahşi yaşam çeşitliliği, doğal alanları, plajları ve çeşitli kültürlerle dayanmaktadır. Koloni döneminde gelen ziyaretçilerin çoğu Tanzanya'yı büyük av hayvanlarıyla yapılan avcılık faaliyetleri için tercih etmişlerdir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, ülkenin biyoçeşitliliği turizmde dikkat çekici olmaya başlamış, ancak 1961 yılında elde edilen bağımsızlıktan sonra turizm sektörü 1977 yılına kadar büyük oranda desteklenen bir sektör olmamıştır. 1977 tarihinden itibaren yabancı yatırımcıların desteğiyle uluslararası otel zincirleri yapılmaya başlanmış ama günümüzde güncelliğini koruyan Turizm Master Planı ile kitle turizmi engellenerek, turizmde küçük ölçekli ve kaliteli hizmet amaçlanmıştır (UNEP, 2001, s.65).

Bağımsızlığının ardından devam eden 25 yıl boyunca, komşu ülke Kenya'nın aksine, turizmde özel sektörün engellendiği, milli gelişimin öncelikli olduğu turizm politikaları izlenmiştir. Bu dönem, Kenya'nın turizmde önemli gelişim sağladığı, ancak Tanzanya'nın gelişim gösteremediği bir dönem olmuştur. Özellikle Kenya'ya gelen ziyaretçilerin, Kenya özel sektörlerine bağlı ulaşım şirketlerini tercih etmesi, Tanzanya'nın Kenya ile olan sınır kapılarını kapatmasına sebep olmuştur. Bu politikanın izlendiği dönemlerde, Tanzanya turizm sektöründe önemli bir gerileme yaşayarak 1977-1985 yılları arasında en düşük dönemi yaşamıştır.

1990'lı yılların ortalarında turizmde büyük ilerleme kaydeden Tanzanya, kuzey bölgelerde artan ve yoğunlaşan ziyaretçi sayısını karşılayabilmek için, diğer milli park ve korunan alanlardaki vahşi yaşam ve doğal alanları turizm sektörüne dâhil etmiştir. Bu politika döneminde, yaklaşık 25 kırsal köy özel sektörün de desteğiyle turizm sektöründe yer almışlardır. Toplum temelli turizme dâhil olan yerel insanlar, turizm faaliyetlerine destek olarak ekonomik gelir sağlamışlardır (Nelson, 2004, s.4-6).

Tanzanya ülkesine gelen ziyaretçilerin yaklaşık % 80'i vakitlerini ülkenin kuzey bölgesinde yoğunlaşan safari bölgelerinde geçirmektedirler. Kuzey Tanzanya'da milli parklar ve diğer korunan alanlarda yapılan yaban hayatı gözlemlene, avcılık, balıkçılık, fotoğrafçılık, kuş gözlemciliği gibi ve diğer bazı ekoturizm faaliyetleri yapılmaktadır. Zanzibar, Darüsselam ve diğer kıyı şeridi bölgelerine gelen ziyaretçiler ise, ülkeye gelen toplam ziyaretçilerin % 10'undan daha azına ev sahipliği yapmaktadır. Darüsselam ve Zanzibar gibi kıyı kesimi destinasyonlarında turizm faaliyetlerinin artması, mercan kayalıklarının sürdürülebilir olmasını sağlamıştır (UNEP, 2001, s.66).

Ülkede en çok ziyaretçi alan diğer destinasyon kuzey bölgede bulunan, dağ yürüyüşleri için tercih edilen Kilimanjaro Dağı'dır (Briggs, 2009, s.39). Kuzey bölgedeki Serengeti Milli Parkı ve Ngorongoro Koruma Alanı, dünyada en çok reklamı yapılan av rezervleri olarak bilinmektedirler. Serengeti düzlükleri her yıl yaklaşık 2 milyon zebra ve antilobun göçüne ve onları izleyen aslan, çita ve leopar gibi yırtıcılara ev sahipliği yapmaktadır. Ngorongoro Krateri çok sayıda memeliyi koruma

altına alırken, yok olma tehlikesi altındaki siyah gergedanın da bulunduğu alanlardır (Briggs, 2009, s.vii).

Turizm faaliyetlerinin Kuzey Tanzanya’da yoğunlaştığı ülkede, ziyaretçilerin yılın tüm zamanlarında ülkeyi ziyaret ettiği görülmektedir. Her mevsimin ekoturizm türlerine göre avantajlarının olduğu ülkede, Kuzey Yarım Küre’de kış mevsiminin yaşandığı dönem Tanzanya’da milli parklar ve diğer destinasyonlar için yüksek sezondur. Nisandan eylül’e kadar olan dönem ziyaretçi sayısının daha düşük olabildiği dönemlerken, haziran ve temmuz ayları Afrika antiloplarının Serengeti Milli Parkı’ndan göç zamanları olduğundan, sezonda ziyaretçi artışı olmaktadır. Yağışlı dönemler, özellikle Serengeti Milli Parkı’nda kuş gözlemciliği için en uygun dönemdir. Kurak sezon, Kilimanjaro Dağı’na yapılan yürüyüşler için rotaların daha kullanılabilir ve tercih edilir olduğu dönemdir (Briggs, 2009, s.39).

UNESCO Dünya Miras Listesi’nde 3 kültürel, 3 doğal ve 1 adet karma olmak üzere 7 değeri vardır. Doğal değerler arasında Serengeti Milli Parkı, antilop, zebra gibi milyonlarca otçul hayvanın ve onları takip eden yırtıcıların göç yolu olan ve dünyanın en büyük doğal olaylarından biri olarak kabul edilen bu göç olayına ev sahipliği yapmaktadır. Afrika’nın en yüksek noktası olan ve karlı zirveye sahip Kilimanjaro Dağı, dağ ormanlarıyla çevrilidir. Pek çok memeli ve yok olma tehlikesi altındaki hayvanı barındıran bir milli parktır. Diğer doğal değer olan Selous Av Rezervi, Afrika’nın en büyük korunan alanlarından biridir. Fil, siyah gergedan, çita, zürafa, su aygırı ve timsah gibi çok sayıda hayvanın yaşam alanı olan bu geniş alan, insanlar tarafından bozulmamış bir bölgedir. Kültürel miras alanları arasındaki Kondoa Kaya Sanatı Alanları insanlığın avcı-toplayıcı yaşam tarzından, tarıma dayalı yerleşik hayata geçişini temsil eden ve sanat, inanç, kültür gibi içerikleri sembolize eden 150 âdetin üzerindeki çizimlerdir. Kilwa Kisiwani ve Songo Mnara Harabeleri, 13. ve 16. yüzyıllar arasında Hindistan, Arabistan ve Çin arasındaki ticarete önemli limanlar olarak kullanılan adalardaki kalıntılardır. Zanzibar Taş Kasabası, Arap, Hint ve Avrupalıların etkisinde kalmış homojen bir mimariye sahip olan tarihi yapılardan oluşan, Zanzibar Adası’ndaki bir yerleşim bölgesidir. Kültürel ve doğal mirası değerler taşıyan ortak miras alanı Ngorongoro Koruma Alanı ise, düzlük, savan ya da

ormanlık alandan oluşan ve vahşi yaşamla birlikte yarı göçebe Maasai insanların geleneksel hayvancılık yaptığı, ayrıca dünyanın en büyük kalderası olan Ngorongoro Krateri'ni de içeren bir korunan alandır (whc.unesco.org, 2022).

2019 yılı UNWTO verilerine göre Tanzanya ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı 1 milyon 443 bin'dir. Yıllık gelen uluslararası turist gelirleri 2019 yılında 2 milyar 605 milyon dolar olarak kaydedilmiştir (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

Serengeti Milli Parkı

Tanzanya'nın en geniş milli park sistemi olan Serengeti Milli Parkı, Serengeti kelimesi Masai dilinde sonsuz düzlükler anlamına gelmektedir (IUCN, 2020), UNESCO Dünya Miras Listesi'nde bulunan ve aynı zamanda biyosfer rezervi olan bir alandır. Her yıl yaklaşık 2 milyon antilop, zebra ve ceylan gibi hayvanların göçüne ev sahipliği yapan milli parkta, göç boyunca bu hayvanları yırtıcılar takip etmektedirler. Milli park, Afrika kıtasında en yoğun yırtıcı sayısına sahip olan ekosistemlerden birine sahiptir. Tehlike altındaki siyah gergedan ve Afrika vahşi köpeği gibi hayvanlar da bu alanlarda yaşamaktadır. Milli parkın varlığı ve genişlemesinin, güçlü turizm uygulamalarına bağlı olduğu parkta, turizmden elde edilen gelirler çoğunlukla parkın yönetiminde kullanılmaktadır (Eagles & Wade, 2006, s.75).

En önemli ekoturizm faaliyetlerinin yaban hayatı gözlemlene ve safari olduğu (Gutierrez, vd., 2017, s.54) Serengeti Milli Parkı'nda antilop, zebra ve ceylan gibi hayvanların ve bunları takip eden yırtıcıların yıllık göçleri, dünyanın en büyük ve etkileyici doğal olaylarından biri olarak görülmektedir. Tanzanya'dan Kenya'ya ilerleyen yaklaşık 1000 km'lik bu göç, dünyanın en büyük ve en çeşitli avcı-av karşılaşmasıdır (whc.unesco.org, Serengeti Milli Parkı, 2022).

Serengeti Milli Parkı, Kuzey Tanzanya'da bulunmaktadır. Ngorongoro Koruma Alanı ile bitişik olan milli park, kuzeyde Kenya'da bulunan Masai Mara Milli Rezerv Bölgesi ile batıda Lolionda Kontrollü Av Alanı, güneyde Maswa Av Rezervi, doğuda ise, Grumeti ve Ikorongo Av Rezervleri ile komşudur. Geniş bir ekosisteme

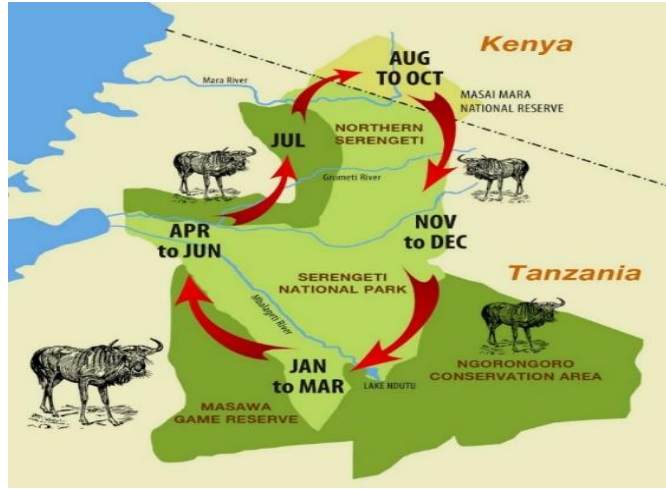
ait olan bu alanlar arasında göçün geçişini engelleyecek bariyerler bulunmamaktadır (whc.unesco.org, Serengeti Milli Parkı, 2022).

Fotoğraf 3.30. Serengeti Milli Parkı’nda Nehirden Karşıya Geçen Göç Hayvanları

Kaynak: <https://www.serengeti.com/great-migration-africa.php> (Erişim Tarihi: 10.06.2022)

Büyük göçte, göç hayvanlarının çoğunluğunu oluşturan antiloplar ve bu hayvanların yanındaki diğer ceylan, zebra gibi otçul türler nehirlerin kurak dönemi olan nisan ayında Serengeti Milli Parkı’ndan kuzeye doğru yolculuklarına başlamaktadır. Birkaç ay içerisinde, yağışlı ve verimli dönemde olan Kenya sınırlarındaki Masai Mara Bölgesi’ne ulaşacak olan bu topluluğa yırtıcı hayvanlar da eklenmektedir. Temmuz ayında Kenya sınırına ulaşan büyük göç topluluğu, bu göçün en çok ilgi çeken bölümüne ulaşmaktadır. Serengeti’deki Mbalangeti ve Grumeti nehirleri, ve Kenya sınırındaki Mara Nehri’nden karşıya geçmeye çalışan hayvanlar (Fotoğraf 3.29.), nehir kenarında aslanlara av olmakta ya da nehirde timsahlar tarafından yakalanarak avlanmaktadırlar. Oluşan kaosta, yavru otçullar nehir kenarında yetişkinleri kaybederek nehrin yanlış tarafına yönelerek, yırtıcılara av olmaktadır. Ağustos ayında Masai Mara Bölgesi’ne ulaşan göç hayvanları, burada sulak alanlarda beslenerek, ekim ayı sonunda doğuya yönelmekte ve Ngorongoro Koruma Alanı’ndan geçerek tekrar güneye, Serengeti’ye doğru inmektedirler (Tanzania Tourist Board, www.tanzaniatourism.go.tz, 2022).

Harita 3.16. Serengeti Büyük Göç Haritası

Kaynak: <https://africanwildcats.com/en/the-great-wildebeest-migration/>, (Erişim Tarihi: 10.06.2022)

Ngorongoro Milli Parkı

Serengeti Milli Parkı'nın güneydoğusunda bulunan koruma alanı, düzlükler, savanlar ve ormanlık alanlardan oluşmaktadır. Masai insanların geleneksel hayvancılık yöntemlerini uygulamaya devam ettiği ve dünyanın en büyük kalderası olan Ngorongoro Krateri'ne sahip olan bu koruma alanı ayrıca tehlike altındaki çok sayıda hayvanı barındırmaktadır. Serengeti Milli Parkı'ndan kuzeyde Kenya'ya devam eden büyük göçün dönüş rotası Ngorongoro Korunan Alanı'ndan geçmektedir. Ayrıca 3.6 milyon yıl öncesine tarihlenebilen, insanoğlunun hominid atalarına ait olduğu düşünülen kalıntılara (Olduvai Boğazı) sahip olması nedeniyle dünya insanlık tarihinde önemli bir yere sahiptir (whc.unesco.org, 2022).

Ngorongoro Korunan Alanı, Afrika'daki en geniş hayvan çeşitliliğine sahip alanlardan birine sahip olması ve büyük göçte hayvanların dönüş rotası üzerinde olmasıyla, yaban hayatı gözlemlenebilir de önemli bir yere sahiptir. Yaklaşık 3 milyon yıl önce volkan kalderası olarak oluşan Ngorongoro Krateri, zamanla su birikintileri ile dolmuş ve flamingo ve pelikan dâhil olmak üzere çok sayıda hayvanın yaşadığı, Afrika'daki Büyük 5 hayvanın bulunduğu önemli bir turizm bölgesi olmuştur. Ngorongoro Korunan Alanı'ndaki safari turizmine ek olarak, kültür turizminde Masai insanların kültürleri bölgeye çok sayıda ziyaretçi çekmektedir. Masai insanların

yoğun olarak yaşadığı bu bölgeye gelen ziyaretçiler, Masai rehberleriyle safari yürüyüşlerine katılmakta, doğayla bütünleşmiş yaşam tarzlarını özlemlemekte, danslarını izlemekte ve yerel ürünleri satın almaktadırlar (Fotoğraf 3.30.).

Fotoğraf 3.31. Masai İnsanlarıyla Geleneksel Danslarını Yapan Bir Ziyaretçi

Kaynak: <https://serengetinationalparksafaris.com/ngorongoro-crater/> (Erişim Tarihi: 12.06.2022)

İnsanlık tarihine ait önemli kalıntıların yer aldığı, arkeolojik önemi olan alanlara da sahip olan korunan alanda, Olduvai Boğazı, insanoğlunun atalarına ait önemli bilgiler içermektedir. Olduvai Boğazı Müzesi, çok sayıda fosil, taş alet, yok olmuş hayvan türlerine ait iskeletler bulundurmaktadır. Fotoğraf 3.31.'da Olduvai Boğazı'nda İnsan Fosilleri Anıtı'nı ziyaret eden turistler görülmektedir.

Fotoğraf 3.32. Olduvai Boğazı'nda Bulunan İnsan Fosilleri Anıtı'nda Ziyaretçiler

Kaynak: <https://www.worldhistory.org/image/12444/olduvai-gorge-monument/> (Erişim Tarihi: 20.06.2022)

Müze dışında ziyaretçilerin, uygulamalı katılabildiği etkinlikler düzenlenmekte ve Olduvai Boğazı'na rehberli turlar düzenlenmektedir. Laetoli Ayak İzleri'nin, ilk insanların bıraktığı ayak izlerinden olduğu düşünülmektedir (www.ncaa.go.tz, 2022).

Kilimanjaro Milli Parkı

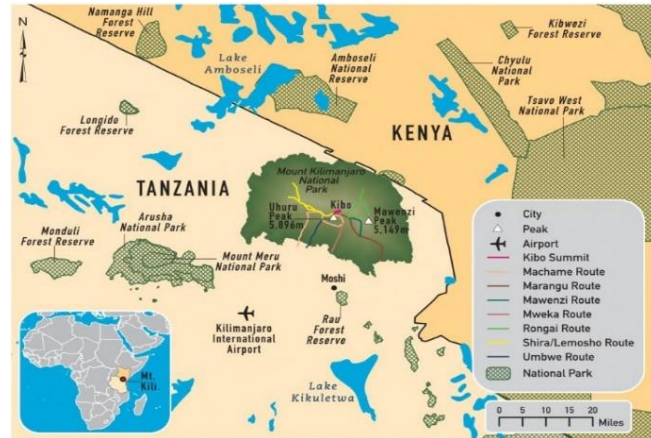
Tanzanya'nın güneydoğusunda bulunan Kilimanjaro Dağı, Afrika kıtasının en yüksek noktasıdır. 3 ana zirvesi bulunan Kilimanjaro Dağı'nın Shira, Mawenzi ve Kibo isimli 3 zirvesinden Kibo zirvesi üzerinde buzul bulunmaktadır (Minja, 2014, s.220). 1989 yılında UNESCO tarafından koruma altına alınan bölge, milli parklar arasında yaban hayatı gözlemleme de en az ön planda olan ancak dağ yürüyüşleri ile Tanzanya'nın ekoturizm sektöründe önemli olan ve endemik bitki örtüsüyle ziyaretçi çeken bir bölgedir (Briggs, 2009, s.26). Tanzanya Milli Parklar Yönetimi'nin yıllık gelir oranlarında, Serengeti Milli Parkı ile Kilimanjaro Milli Parkı, % 85'lik paya sahiptir (World Bank Group, 2015, s.3).

Fotoğraf 3.33. Kilimanjaro Milli Parkı'nda Machame Rotası'nda Yürüyen Ziyaretçiler

Kaynak: <https://jambo-kilimanjaro.com/en/kilimanjaro-trekking/climbing-mount-kilimanjaro-via-machame-route/> (Erişim Tarihi: 14.06.2022)

Yürüyüşçüler için Afrika'daki önemli destinasyonların olan Kilimanjaro Dağı'na yapılacak tırmanışlarda teknik ekipman gerektirmeyen rotaların olması, bölgede yürüyüş sporlarını kolaylaştırmaktadır. Her kıtayı temsil eden 7 Zirve'den biri olan Kilimanjaro Dağı'na yapılan yürüyüş etkinlikleri, dünyadaki Everest gibi diğer dağlara yapılan yürüyüşlere oranla daha hızlı ve kısa sürmektedir. Çok sayıda yürüyüş rotalarına sahip olan Kili'nin en bilinenleri 64 km uzunluğundaki 5 günlük Marangu Rotası'dır. Marangu Rotası diğer rotalara göre daha geniş ve daha kolay olması nedeniyle, ayrıca yol boyunca sunulan baraka konaklamalarıyla Coca-Cola Rotası olarak da adlandırılmaktadır. Diğer önemli rotalardan olan ve 9 güne kadar sürebilen Machame Rotası (Fotoğraf 3.33), diğer rotalardan daha uzun ve zor oluşuyla Viski Rotası olarak adlandırılmaktadır (CDC, 2014, s.411).

Harita 3.17. Kilimanjaro Dağı Bölgesi ve Yürüyüş Rotalarını Gösterir Harita

Kaynak: CDC Health Information For International Travel The Yellow Book (2014)

Zanzibar Adaları

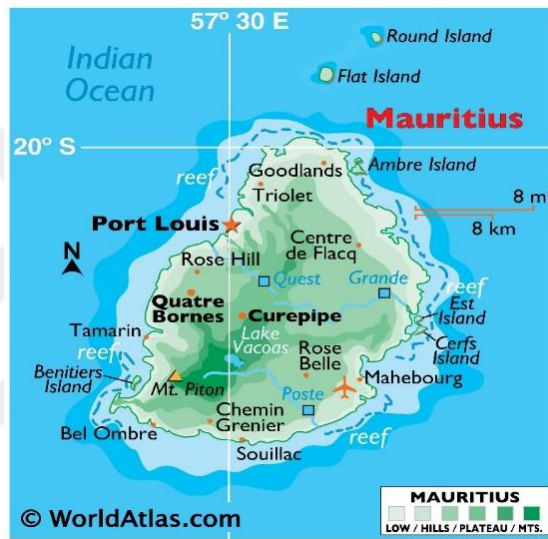
Kuzeyde Pemba ve güneyde Unjuga (Zanzibar olarak adlandırılır) adında 2 ana adadan oluşan ve Hint Okyanusu'nda bulunan bir takımadadır. Tanzanya anakarasından 40 km doğuda bulunan Unjuga Adası, 1650 km²'lik ve çoğunlukla mercan kayalıkları ve kumul plajlardan oluşmaktadır. Pemba Adası, anakaradan 50 km uzaklıktadır ve 1041 km²'lik yüzölçümüne ve derin kıyılara sahip bir adadır (WCS, 2011, s.8). Pemba ve Unjuga Adaları'nın dışında yaklaşık 50 adet küçük adaya sahiptir (Mfinanga, 2011, s.11).

Baharat Adası olarak bilinen Zanzibar Adası, zengin kültür ve tarihinin yanında, plajları ile Tanzanya'ya gelen ziyaretçilerin tercih ettiği önemli bir ekoturizm destinasyonu olmuştur. Adanın doğusu, gelgitlerin sıkça yaşandığı mercan kayalıklar ve kumul sahillere sahiptir. Bu bölgelerde gelgit dönemlerinde oluşan küçük su birikintileri çok sayıda küçük deniz hayvanına ev sahipliği yapmaktadır. Kuzey kısmı, yüzme faaliyetleri için daha uygun sahillere sahiptir. Adanın güney bölgesi Menai Korunan alanı ismiyle, adaya yumurtlamak için gelen ve tehlike altındaki kaplumbağalar için ayrılmıştır. Zanzibar Adası'nın batı kısmı tarihi açıdan önem taşımaktadır. (Tanzania Tourist Board, 2022). Adadaki Zanzibar Taş Kasabası, UNESCO tarafından koruma altına alınan önemli bir tarihi bölgedir (whc.unesco.org, 2022).

3.2.11. Morityus

Morityus, kitle turizminde önemli potansiyele sahip olan bir adalar ülkesidir. Yüksek sezondaki ziyaretçi sayısına diğer sezonlarda da ulaşabilmek için, ekoturizm faaliyetlerini etkin biçimde kullanmaktadır. Nesli tükenmiş dünyaca ünlü Dodo kuşu gibi pek çok türü kaybetmiş olan Morityus, ekoturizmdeki “doğa” potansiyelini okyanustan kazanan bir ülkedir.

3.2.11.1. Morityus’un Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.18. Morityus Cumhuriyeti

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/mauritius> (Erişim Tarihi: 10.04.2022)

Morityus, Afrika’nın yaklaşık 2.200 km doğusunda, Hint Okyanusu’nda bulunan birkaç adadan oluşan bir ülkedir. Morityus ve Rodriguez ana adalarından oluşan ülkenin diğer adaları Agalega ve Cargados Carajos’tur. Harita 3.18.’de Morityus Adası’na ait bir harita görülmektedir.

3.2.11.2. Morityus’un Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Volkanik hareketlerle oluşmuş pek çok okyanus adası, kendi endemik biyoçeşitliliklerine sahip olmuşlardır. Ancak, son yüzyıllarda keşfedilen bu adalarının

çoğu, istila edildikleri topluluklar tarafından yeni bitki ve hayvan türleriyle tanıştırılmış ve zamanla kendi endemik türlerini kaybetmişlerdir.

Fotoğraf 3.34. Doğa Tarihi Müzesi’nde Bir Dodo Kuşu Temsili

Kaynak: https://mauritiusmuseums.govmu.org/mauritiusmuseums/index.php/nggallery/mmc-album/natural-history-museum?page_id=1901 (Erişim Tarihi: 23.05.2022)

Okyanus ortasında konumlanan Morityus adası da tüm dünyanın tanıdığı endemik bir hayvan türü olan dodo kuşu (Fotoğraf 3.34.) ile ünlü bir ada olmuştur. Avrupalıların Morityus adasını istila etmeleriyle karşılaştıkları bu kuş, insanlardan kaçmayı ve hantal oluşuyla “budala” anlamına gelen Dodo olarak adlandırılmıştır. Ancak zamanla kontrolsüz avlanan Dodo kuşları adada tamamen yok olmuşlardır (Cheke & Hume, 2008, s.7).

Toplulukların istilasından önce, sık ormanlara ve daha fazla endemik türlere sahip olan adanın biyoçeşitliliğini ve bitki örtüsünü kaybetmesinde, hayvanların avlanması ve tarım arazisi için ormanların yok edilmesi etken olmuştur (Gosling, vd., 2017, s.784). Etrafındaki kara parçalarından izole olmuş bir konumda bulunan Morityus, sınırlı bir biyoçeşitliliğe sahiptir. Dodo kuşunun türünün yok olması dışında, bu yerel kuşun dışında bazı yarasalar türleri ve deniz canlıları bu kara parçasına ait yerel hayvanlardır. Bu hayvanlar dışındaki makak maymunu, kuş, fare ve geyik türleri bu

topraklara yerleşen toplulukların adaya tanıttıkları diğer türler olmuşlardır (www.mauritiusisland.com, 2022).

3.2.11.3. Morityus'un İklim Özellikleri

Hint Okyanusu'nda bulunan Morityus, kasım ve nisan ayları arasında ortalama 27 derecenin görüldüğü sıcak yaz mevsimi yaşarken, mayıs ve ekim ayları arasında 22 derece civarında ılık kış mevsimi yaşamaktadır. Yağışlı dönem olan aralık ayınsan mart ayına kadar olan sürede fırtınalar görülebilmektedir. Neredeyse tüm kıyılarının mercan kayalıklarla kaplı olduğu adanın iç kesimleri yüksek dağlar ve platolarla kaplıdır (Richards, 2016, s.2).

3.2.11.4. Morityus'un Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Ekonomisi büyük oranda şeker kamışına bağlı olan Morityus'un diğer önemli gelir kaynağı son zamanlarda hızlı gelişim gösteren turizm sektörü olmuştur. Hammadde kaynağı olarak zengin olmayan topraklardaki iş bulma oranlarının düşüklüğü ucuz işçiliğe sebep olmuş, yabancı yatırımcıların ilgisini çekmiştir. Bu sırada devlet turizm sektörünün geliştirilmesini gelir kaynağı olarak görmüş, aktif olarak geliştirmek adına ülkenin beyaz kumlu sahillerini ve tüm yıl süren yarı-tropik iklimin avantajlarından faydalanmışlardır. Devlet ve halk, turizmi iş imkânı ve ekonomik gelişim kaynağı olarak kabul etmişlerdir (Durberry, 2001, s.862-863). Yaklaşık 2.000 km²'lik bir yüzölçümüne sahip ülkenin 2020 yılındaki toplam nüfusu 1.2 milyon (Dünya Bankası, 2022) olarak hesaplanmıştır. Başkenti Port Louis olan küçük adalar ülkesinin, nüfus yoğunluğu fazladır ve okur-yazarlık oranı yüksektir.

Tarihinde Fransız ve İngiliz kolonisi olması sebebiyle, kültür ve dilinde bu dönemlerin etkisi görülen ülkede, etnik bir çeşitlilik bulunmaktadır. Resmi dili İngilizce olmasına rağmen, Kreol dili yaygın olarak konuşulmakta iken çok sayıda insan Fransızca konuşmaktadır. Etnik çeşitliliği nedeniyle, Hindu, Urdu gibi diller de konuşulan diller arasındadır. Hinduizm, Hristiyanlık, İslamiyet ve Budizm, Morityus ülkesinde inanılan dinlerdir (Richards, 2016, s.2).

3.2.11.5. Morityus'un Tarihi

Adayı ilk keşfeden Avrupalılar, Portekizliler olmuş ancak bir ülkenin kurulması 16. yüzyılın sonlarında Hollandalılar tarafından gerçekleştirilmiştir. 17. yüzyıl ortalarında Hollanda merkezli bir Hint firması yoluyla kölelik ve şeker kamışı ile tanışan ülke toprakları, 1700'lü yıllarda Fransızların gelişiyle, geniş şeker kamışı arazileriyle dolmuştur. Afrikadan getirilen kölelerin zor şartlarda çalıştırıldığı, Fransızların güç ve medeniyeti elinde tuttuğu topraklar koloni topluluklarına ev sahipliği yapmıştır. 19. yüzyılda tamamen İngiliz hükümeti kontrolüne giren ülkede kölelik yasaklanmış ve köle sahiplerine tazminat bedelleri ödetilmiştir. Hindistan'dan getirilen işçilerle şeker kamışı ticaretine devam eden koloni ülkesi, döneminde İngiltere Krallığı'na bağlı topraklar arasında şeker kamışı üretiminde lider olmuştur (Meisenhelder, 1997, s.279). Ancak zamanla ülkede baskın hale gelen ve orta sınıfı oluşturan Hint toplulukları, Afrika kökenli ve köleliği bırakan Kreol insanların kıyı şeritlerine göç etmesi balıkçılıkla uğraşmasına sebep olmuştur. Kendini sıkıştırılmış hisseden ve ekonomik zorluk yaşayan Afrika kökenli Kreol insanlar 1968 yılında ülkenin bağımsızlığını almasında temel etken grup olmuşlardır (Houbert, 1981, s.81).

3.2.11.6. Morityus'ta Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Bir adalar ülkesi olan Morityus kitle turizmi potansiyeline ek olarak ekoturizmin geliştirilmesi için sağlık turizmi, spor turizmi, yaşlı grupların oluşturduğu gri turizm, macera turizmi, su altı turizmi, sörfçülük, golfçülük ve extravanza olarak adlandırılan fantezi müzik etkinlikleri ile sektörü desteklemeyi amaçlamıştır (Morityus Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, 2018, s.8). Ülkede turizmin yoğun olarak gerçekleştiği yüksek sezon dışındaki dönemlerde turizmi desteklemek amacıyla gerçekleştirilen Mauritius 365 girişimi, Mauritius Açık Golf Turnuvası, Rugby 10 Turnuvası, Uluslararası Şef Yarışması, Bisiklet Yarışı ve Mauritius Extravanza Müzik Etkinlikleri gibi faaliyetlerle desteklenmektedir. 2016 yılında mayıstan eylüle kadar süren düşük sezonda, ziyaretçi sayısında yaklaşık % 10 oranında artış gözlenmiştir (Morityus Cumhuriyeti Turizm Bakanlığı, 2018, s.6).

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde 2 kültürel değeri vardır. Aapravasi Ghat, adanın batı kıyısında bulunan ve Afrika insanların köleliğinin sonlandırılmasıyla adaya getirilen Hintli işçilerin bekletildiği ve barındığı yerlerdir. Döneminde İngiliz hükümetinin Büyük Deney olarak ortaya koyduğu ve kölelik sisteminin yerini almasını planladığı ücretsiz işçilik projesinin ilk uygulandığı yer olan Morityus Adası'ndaki bu alan, Hindistan'dan şeker kamışı arazilerinde çalışmak için gelen işçilerin barınak yerleri olarak kullanılmaktaydı. Aynı zamanda Port Louis bölgesindeki bu alan İngiltere için, Karayip Adaları, Avustralya, Doğu Afrika ve Madagaskar gibi çok sayıda destinasyona işçi aktarmak ya da bu bölgelerden işçi getirmek için aktarma bölgesi görevindedir. Le Morne Kültürel Alanı ise Morityus Adası'nın kölelik tarihine ait olan bir diğer önemli koruma alanıdır. Kölelik sisteminden kaçan çok sayıda işçinin sığındığı, mağaralarda saklandığı ve Le Morne Dağı'nın tepelerinde yaşadığı Le Morne Kültürel Alanı, Doğu Afrika köle ticaretindeki konumunun önemi sebebiyle, Morityus Adası'nın Kaçak Köle Cumhuriyeti olarak da tanınmasını sağlamıştır (whc.unesco.org, 2022).

2019 yılı UNWTO verilerine göre Morityus ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı 1 milyon 383 bin'dir. Yıllık uluslararası turizm gelirleri 2019 yılında yaklaşık 1 milyar 800 milyon dolar olarak kaydedilmiştir (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

Kölelik tarihinden itibaren, temel geçim kaynağı şeker kamışı üretimi olan Morityus Adası, 1968 yılında bağımsızlığını ilan etmesinin ardından, iş alanı olarak turizm sektörünü de canlandırmayı hedeflemiştir. 1970 yılında 27.000 ziyaretçi sayısı ile başlayan Morityus 20 yıl içinde ziyaretçi sayısında 550.000'e ulaşmıştır. Bu sürede turizm gelirini 7 milyon dolardan yaklaşık 500 milyon dolara çıkaran ülkenin ilk yıllarında turizm sektöründe kısa sürede elde ettiği başarının temeli 1971-1975 yıllarında uyguladığı gelişim planından kaynaklanmaktadır. Yabancı yatırımcılar ve temelde şeker kamışı üretici kişilerinden alınan destekle turizm sektörünün sağladığı iş imkânları, işsizlik oranını % 5'e kadar düşürmüştü, ülkeye gelen turistleri rahatsız eden dilenciler olmamış ve düşük suç oranları gözlenmiştir. Gelen ziyaretçiler için

aktif ve iyi organize olmuş bir turizm ülkesi profili çizen Morityus, ayrıca etnik çeşitliliğiyle turizmde olumlu izlenim bırakmıştır (Durbarry, 2001, s.862-863).

Morityus Adası'nı ekoturizmde önemli kılan faktörler arasında iklimi, konumu ve kıyı özellikleri önemli yer tutmaktadır. Ada, 2011 yılı Dünya Seyahat Ödülleri'nde en iyi plaj destinasyonu ödülünü, en iyi ada destinasyonu ödülünü ve 2013 yılında en gözde balayı destinasyonu ödülleri almıştır (worldtravelawards.com, 2022). Adayı çevreleyen mercan kayalıkları su altı sporlarını önemli kılmıştır. Morityus Adası'nda yapılan bir araştırmaya göre, araştırmaya katılan ziyaretçilerin çoğu adayı balıkçılık, şnorkel ve tüplü dalış gibi su sporları için tercih ettiklerini söylemiştir (Gowreesunkar & Sotiriadis, 2015, s.11).

Bir Hint Okyanusu adası olan Morityus Adası'na gelen ziyaretçiler, su sporları arasında balıkçılık, su kayağı, rüzgâr sörfü, şnorkel dalış, tüplü dalış, su altı yürüyüşü gibi turizm aktiviteleriyle ilgilenmektedirler. Sri Lanka, Hindistan gibi bölgelerde yaygın olarak kullanılan çift yelkenli katamaran deniz taşıtı ile ve cam tabanlı teknelerle yapılan turlar adada yapılan diğer aktivitelerdir.

Fotoğraf 3.35. Morityus Adası'nda Sualtı Yürüyüşü Yapan İnsanlar

Kaynak: <https://www.mauritiusseawalk.com/> (Erişim Tarihi: 17.06.2022)

Ayrıca su sporları arasında sualtı yürüyüşleri (Fotoğraf 3.35.), yüzme ve/veya dalmayı bilmeyen ziyaretçiler için, basitleştirilmiş bir dalış yöntemi olarak ilgi görmektedir (Gowreesunkar & Sotiriadis, 2015, s.8).

Su sporlarına ek olarak, Morityus Adası, golf turizmi ile önemli bir turizm destinasyonu olarak bilinmektedir. 9 adet uluslararası standartlara sahip golf sahalarıyla uluslararası katılımcılara ev sahipliği yapmakta ve turnuvalar düzenlenmektedir. 1902 yılında açtığı ilk golf sahası ile güney yarım kürenin ilk golf sahasına sahip olmuş eski bir golf kültürüne sahip ülkedir. Ülkede alanında yıllık % 6'lık büyüme gösteren golf turizmi, Avrupa, Afrika, Asya ve kendi ülkesinden katılımcılara ev sahipliği yapmaktadır (mauritiusgolftours.com, 2022).

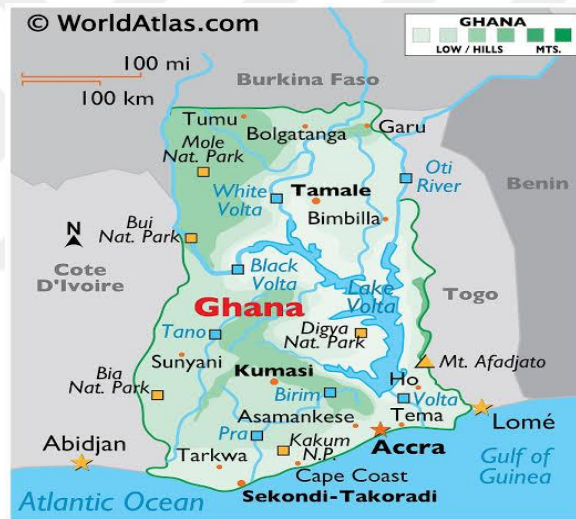
3.2.12. Gana

“Bu alana giriş turistler dışındaki herkes için yasaklanmıştır.”

Elmina Kalesi, Gana

Bir Batı Afrika ülkesi olan Gana, tarihi olaylarına doğrudan etkisi bulunmuş olan zengin maden yataklarına sahip ve hızlı gelişen bir ülkedir. Diğer Sahraaltı Afrika ülkelerinin aksine zengin biyoçeşitlilikte ön plana çıkmayan ülke, yaşadığı bu tarihi olayları ve kültürel değerlerini biraraya getirerek ekoturizmde dikkat çeken önemli bir ülke konumundadır.

3.2.12.1. Gana'nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.19. Gana Haritası

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/ghana> (Erişim Tarihi: 10.06.2022)

Gana, Batı Afrika'da bulunan bir Atlas Okyanusu ülkesidir. Güney bölgesi, Gine Körfezi'ne bağlıdır. Harita 3.19.'da görüldüğü gibi, ülke doğudan batıya doğru sırasıyla, Togo, Burkina Faso ve Fildişi Sahili ülkesiyle komşudur. Topraklarının yaklaşık yarısı deniz seviyesinden ortalama 150 m yükseklikteki düzlüklerden oluşan ülkede 1000 m'yi geçmeyen dağlar bulunmaktadır. Kuzey bölgelerde güney ormanlık ve nemli bölgelere göre daha kurak iklimler gözlenmektedir. Ayrıca Gana'daki Volta Gölü dünyanın insan yapımı olan en geniş gölü olarak bilinmektedir (Briggs, 2017,

s.3). Tropik orman ve savanlarının geniş bir habitat sunduğu ülkede, şelale, akarsu, göl, mağara, doğa rezervleri ve milli parklar turizm sektöründe katkısı bulunan faktörlerdir (Ayeh, 2015, s.1).

3.2.12.2. Gana'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Doğu ve Güney Afrika bölgelerinde görüldüğü kadar fazla vahşi yaşam çeşitliliğine sahip olmayan Gana'da gergedan, zebra, antilop ve goril bulunmamaktadır. Zürafa, çita, aslan gibi hayvanlar ise yok olma tehlikesi yaşayan türlerdir. Buna rağmen, yaban hayatı gözlemlene için uygun alanlar da sunan ülkede kolaylıkla gözlemlenebilen maymunlar, vahşi yaşama ait en çok rastlanan türlerdir. Su aygırı, Afrika fili gibi diğer türler, bazı milli parklarda gözlemlenebilmektedir (Briggs, 2017, s.36-42).

3.2.12.3. Gana'nın İklim Özellikleri

Gana yıllık ortalama 25 dereceyi bulan tropik bir iklime sahiptir. Nisan ayından temmuza kadar süren, nemli ve yağmurlu geçen, kasımdan şubata kadar kurak geçen mevsimler olmak üzere iki ana mevsim görülmektedir (Asiedu, 1997, s.13). Kurak sezon, vahşi yaşamın sulak alanlara inmesini sağlayarak yaban hayatı gözlemlenmeyi mümkün kılarken, bu dönemde Sahra Çölü'nden esen tozlu rüzgârlar doğa sporlarının yapılmasını zorlaştırmaktadır (Briggs, 2017, s.51).

3.2.12.4. Gana'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Dünya Bankası verilerine göre, 2020 yılındaki toplam 31 milyon nüfusunu (Dünya Bankası, 2022) 100'ün üzerindeki etnik grup oluşturmaktadır (Ayeh, 2015, s.1). Başkenti, ülkenin güneyinde okyanus kıyısında bulunan Akra'dır. Resmi dili İngilizce olan ülkede, en çok konuşulan 2. dil Twi dilidir. Dünya Bankası'nın 2013 yılı verilerine göre, Gana bulunduğu bölge içerisinde en hızlı gelişen ekonomiye sahip olmuştur. Dünyanın 2. en büyük kakao ve altın üreticisidir. Son dönemde petrol üretimi çalışmaları yapmaktadır (Ayeh, 2015, s.1). Çoğunlukla Hristiyanlığın görüldüğü Gana'da kuzey iç bölgelerde Müslümanlık yoğun olarak görülmektedir (Briggs, 2017, s.2).

3.2.12.5. Gana'nın Tarihi

Avrupalıların Afrika'daki kolonileşme sürecinde ilk ayak bastığı topraklar olan Gana, 15. yüzyılda Portekizliler tarafından işgal edilmiştir. İşgal öncesinde yüzyıllarca Sahra ülkeleri ve Sahraaltı ülkeleri arasında bir geçiş noktası olan ülke, kuzeyden tuz, kumaş ve diğer bazı lüks ürünleri taşıyan tüccarların altın, fildişi ve kola cevizi gibi ürünleri alarak ticaret yaptıkları bir bölge olmuştur. Ülkenin kuzeyi, müslüman tüccar ve diğer müslüman insanlar islamiyeti bu bölgede yaygınlaştırmışlardır. Fildişi Sahili ülkesinde benzer şekilde görülen kerpiç ve odundan yapılan cami ve diğer mimari eserleri bu bölgelerde yapmışlardır. Ancak 15. yüzyılın başlarında Portekizlilerin Fas sınırlarındaki bir Afrika toprağını ele geçirmesiyle, Afrika sömürge döneminin ilk adımları atılmıştır. Baharat yoluna doğudan ulaşmayı amaçlayan ve Afrika'da ilerleyen İslamiyete karşı, güney bölgelerde Hristiyanlığı yaymak amacı güden Portekizliler, Avrupa'ya Sahraaltı'ndan gelen altının farkında olmuşlardır. Güneyden Sahra Çölü'nü geçerek Avrupa'ya ulaşan altının Gana'dan geldiğini bilen Portekiz, Afrika'ya indiğinde ilk olarak Gana'ya ayak basmış ve bölgeyi sömürgesi yapmıştır. 15. yüzyılın 2. yarısında Elmina bölgesine ulaşan Portekizliler, bu kıyıları yüzyıllarca tanınacak olan ünlü Altın Kıyısı (Gold Coast) olarak adlandırmışlardır. Zamanla, Gana kalelerine yerleşen Portekizliler, St. George Kalesi'ni inşa ederek bu bölgedeki ilk kalelerini yapmışlardır. Tuz, fildişi, pamuk, silah gibi çok sayıda ürünün ticaretini yapan Portekizliler, Elmina bölgesini Afrika'daki ilk köle sevkiyatı alanı olarak kullanmışlardır. Yaklaşık 60 kalenin inşa edildiği Gana kıyıları, zamanla altın ticareti amacıyla çok köle ticareti ve sevkiyatı için önemli bir ülke olmuştur. Ancak bu dönemde Portekizliler, Gana'yı sömürge toprakları olarak kullanmamış, sadece ticaret yapmış ya da belirli kısıtlamalarla Hristiyanlığı yayma faaliyetleri göstermişlerdir. 16. yüzyılın ilk yarısında sırasıyla İngiliz, Fransız ve Hollanda gemileri altın ticareti için Afrika'ya gelmeye başlamışlardır. 300 yıl boyunca Avrupalıların ticaret bölgesi olan Gana topraklarını, 19. yüzyılda İngiltere resmi olarak kolonisi ilan etmiştir. Gana, 1957 yılında bağımsızlığın alınmasıyla Avrupa himayesinden ayrılarak bağımsızlığını ilan eden ilk Afrika kolonisi olmuştur. 2000 yılına kadar siyasi istikrar sağlayamayan ve çok kez darbe girişimleri olan Gana ülkesi, 2020 yılında Birinci Dünya Ülkesi olmayı hedeflemiştir. Buna rağmen 2011 yılında dünyanın en hızlı gelişen

ekonomisine sahip olmuştur. Gana'nın ekonomik alanda hızla gelişmesindeki nedenler, petrol ve gaz rezervlerinin işletilmesi ve sağladığı siyasi istikrar olarak görülmektedir (Briggs, 2017, s.8-28).

Tarihinde uzun süren koloni döneminin ardından siyasi istikrarını sağlayan Gana, demokratik duruşu ve barışçıl insanlarıyla tanınmaktadır. Ayrıca ülkenin turizmde kültürel ve tarihi mirasının yanı sıra en çok etken olan faktörlerden biri misafirperver insanları olarak bilinmektedir (Ayeh, 2015, s.1).

3.2.12.6. Gana'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde 2 kültürel değeri vardır. Asante Geleneksel Binaları, 18. yüzyılda en güçlü dönemini yaşayan Asante medeniyetinden kalan, toprak, ahşap gibi malzemelerden yapılmış, üzerinde sembolik süslemeler bulunduran yapılardır. Hisarlar, Kaleler, Volta, Büyük Accra, Orta ve Batı Bölgeler, ülkenin 15. yüzyılın sonundan itibaren başlayan ticari ve koloni tarihine ait, kıyı bölgelerinde bulunan kalıntılardır (whc.unesco.org, 2021).

2019 yılı UNWTO verilerine göre Gana ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı yaklaşık 1 milyon 88 bindir. Yıllık gelen uluslararası turist gelirleri 2018 yılında yaklaşık 950 milyon dolar olarak kaydedilmiştir (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

Gana'nın turizm sektöründeki başarısında 1996-2010 yılları arasında uygulanan 15 yıllık Entegre Turizm Gelişim Planı önemli rol oynamaktadır. Dünya Bankası ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı ülkenin turizm gelişimine altyapı desteğiyle, UNESCO ve Dünya Turizm Örgütü ise Köle Ticareti Projesi'ne sağladığı destekle (1995 yılında Gana tarafından başlatılan projede yeni nesillerin ve diğer ülkelerin dikkatini Gana'nın köle ticareti tarihine çekmek amaçlanmıştır) Gana'nın turizm sektöründe gelişimine katkıda bulunmuşlardır. Ülkenin tropik iklimi, vahşi yaşamı, maymun türleri ve okyanus kıyısındaki sahilleri, ülkenin ekoturizmde sahip olduğu değerlerdir (Akyeampong, 2009, s.6). Ancak Gana ülkesini ekoturizmde ön plana çıkaran, 400 yıllık koloni ve kölelik tarihine ait kültürel ve tarihi mirasına ait kaleleri ve diğer benzeri yapılarıdır. Sahraaltı Afrika'da, Zimbabwe Viktorya

Şelaleleri ile Tanzanya Kilimanjaro Dağı ile Güney Afrika Cumhuriyeti Cape Town ile tanınırken, Gana turizmde kültürel ve tarihi miras değerleri ile önem taşımaktadır (Briggs, 2017, s.11). UNESCO'nun 1979 yılında Dünya Miras Listesi'ne aldığı Hisarlar, Kaleler, Volta, Büyük Accra, Orta ve Batı Bölgeleri, Gana'nın okyanus kıyısında uzanan yaklaşık 500 km uzunluğundaki rotada bulunan bu değerler, ülkeye ait tarihi miras alanlarını kapsamaktadır. 3 kale, 15 hisar ve kısmen yıkılmış ya da sadece izleri kalmış kalıntılardan oluşan diğer çok sayıda yapıyı koruma altına alan bu alanda (whc.unesco.org, 2022), en çok dikkat çeken Cape Coast ve Elmina Kaleleri (St. George Kalesi) olmuştur (Bruner, 1996, s.290).

Doğu ve Orta Sahraaltı Afrika ülkeleri ekoturizmde vahşi yaşam ve su sporları gibi aktivitelerle ön plana çıkarken, Batı Afrika kültür turizmi ile daha fazla ön plandadır. Fildişi Sahili, Nijerya ve Gana, etnik çeşitliliklerinin oluşturduğu kültür zenginliğiyle, düzenledikleri çeşitli festivallerle tüm dünyadan ziyaretçi almaktadırlar. Gana ise PANAFEST festivali ile dünyadaki sayılı Pan-Afrika festivallerinden birini düzenlemektedir.

Fotoğraf 3.36. PANAFEST Festivali'nde Bir Dans Gösterisi

Kaynak: <https://www.ghanaiantimes.com.gh/%EF%BB%BF2019-panafest-emancipation-day-celebration/> (Erişim Tarihi: 19.06.2022)

Pan-Afrika Tarihi Tiyatro Festivali olarak bilinen PANAFEST Festivali, 2 yılda bir kutlanan ve tüm Afrika insanlarını bir araya getirmeyi amaçlayan bir festivaldir. 1992 yılından beri kutlanmakta olan festivalde, köle ticareti ve Afrika

diasporası temalı organizasyonlar yapılmakta ‘Kurtuluş Günü’ olarak da kutlanmaktadır. (PANAFEST Foundation, 2021). Özellikle Jamaika gibi Karayip ülkelerinden her yıl çok sayıda ziyaretçi almaktadır (Teye, vd., 2011, s.180). Fotoğraf 3.36.’te PANAFEST Festivali’nde yapılan bir dans gösterisi görülmektedir.

Elmina Kalesi (St. George Kalesi)

Fotoğraf 3.37. Elmina Kalesi (St. George Kalesi)

Kaynak: <https://www.bbc.com/travel/article/20130610-a-pilgrimage-to-ghanas-slave-forts> (Erişim Tarihi: 10.06.2022)

UNESCO Dünya Mirası Listesi’nde bulunan, Gana’nın güneyinde okyanus boyunca inşa edilmiş çok sayıda kale ve hisarlardan en çok bilinen ve en eski olan kalesi St. George Kalesi’dir. 1482 yılında Portekizlilerin inşa ettiği bu kale, Avrupalıların Afrika topraklarına ayak bastığı ve büyük Afrika diaspora tarihini başlattığı yapı olarak bilinmektedir.

Fotoğraf 3.38. Elmina Kalesi Girişinde Bir Tabela

(“Bu alan turistler dışında herkes için yasaklanmıştır.”)

Kaynak: Edward M. Bruner (1996)

Kaşif Cristopher Columbus’un Amerika’yı keşfinden yaklaşık 10 yıl önce inşa edildiği bilinen bu kale, yüzyıllarca Afrikalı kölelerin kendi topraklarından alınarak Yeni Dünya’ya taşındıkları uzun köle ticareti tarihinin aktarma merkezi olarak kullanılmıştır. Portekizlilerden sonra Hollandalılar ve İngilizlerin himayesine giren yaklaşık 9000 km²’lik büyüklükteki bu alan, tarihi değeriyle yurt içi ve yurt dışından çok sayıda ziyaretçi almaktadır (Asiedu, 1997, s.13-14). Fotoğraf 3.38.’de Elmina Kalesi’nin tarihine ithafen muhafaza edilen bir tabela bulunmaktadır.

Cape Coast Kalesi

1653 yılında İsveçlilerin inşa ettiği Cape Coast Kalesi, 1663 yılında İngilizlerin eline geçmiştir. UNESCO Dünya Mirası Listesi’ndeki bu kale kıtalararası köle ticaretinde köle aktarma merkezi olarak kullanılmıştır. Ganahılar ve birçok Afrikalı için köle ticareti tarihlerine ait acı ve işkencenin sembolü olan bu yapı Gana’ya gelen pek çok ziyaretçinin destinasyonu olmaktadır (Boateng, vd., 2018, s.104).

Fotoğraf 3.39. Cape Coast Kalesi'nde Kadınlar İçin Ayrılmış Zindan Odası

Kaynak: Wazi Apoh (2012)

Özellikle Afrika'dan köle olarak götürülerek Amerika topraklarında, Karayipler'de yaşayan ve Afrika topraklarıyla bağlarını koparmayan çok sayıda Afrikalı bu kaleleri ziyaret etmektedir. Bu kaleleri kölelik tarihlerinin sembolü olarak gören ve kutsal sayan bu insanlar, kökenleri Gana'ya ait olmasa dahi kendilerini bu topraklara ve kalelere ait hissetmektedirler (Bruner, 1996, s.290-291).

3.2.13. Zambiya

“Bu manzarayı, melekler gökyüzünden izliyor olmalı...”

David Livingstone

Viktorya Şelaleri’ni Keşfeden İlk Avrupalı Kaşif

Turizm sektörüne diğer ülkelerden sonra girmiş bir Orta Afrika ülkesi olan Zambiya, sektörde iyi uygulama örnekleri ve yürüttüğü koruma programlarıyla ön plana çıkan bir ülke olmuştur. Bulunduğu bölgede en fazla hayvan çeşitliliğine sahip olması, Zambiya’yı ekoturizmde en çok tercih edilen ülkelerden biri yapmıştır.

3.2.13.1. Zambiya’nın Konumu, Coğrafi Özellikleri ve Yer Şekilleri

Harita 3.20. Zambiya Haritası

Kaynak: <https://www.worldatlas.com/maps/zambia> (2022)

Harita 3.20.’de de görüldüğü gibi, Güney Afrika bölgesinin kuzeyinde bulunan Zambiya, kuzeyde Demokratik Kongo Cumhuriyeti, kuzeydoğuda Tanzanya, doğuda Malawi, Mozambik, Zimbabwe, Botswana, güneyde Namibya ve batıda Angola ile komşudur (The African Development Fund, 2016, s.1). Zambiya ile Zimbabwe arasında sınır çizen Zambezi nehri ülkeye adını verirken, üzerindeki Kariba Gölü ile Afrika’daki en büyük yapay göllerinden birine sahiptir (zambiatourism.com, 2022).

Sahip olduğu su kaynakları ile Güney Afrika bölgesinin % 40'lık payını elinde tutan Zambiya, hidro-elektrik santrallerde ürettiği elektriği ihraç etmektedir.

Harita 3.21. Zambiya Ülkesinde Bulunan Milli Park ve Doğa Rezervleri Haritası

Kaynak: <https://www.zambiatourism.com/destinations/national-parks/> (Erişim Tarihi: 31.05.2022)

Zambiya'nın büyük bir bölümü milli parklarla kaplıdır (Harita 3.21.). Bu korunan alanlar, avlanmanın yasak olduğu ancak fotoğrafçılık için gelen ziyaretçilere açık olan bölgelerdir (McIntyre, 2016, s.35). Ülkede 20 milli park ve 30 av yönetim alanı bulunmaktadır. Milli parkları arasında, dünyanın en iyileri arasında sayılan Güney Luangwa, Kafue ve Aşağı Zambezi Milli Parkları Zambiya sınırları içindedir. Diğer parklardan bazıları halen çok gelişmemiştir. Viktorya Şelaleleri'ne yakın mesafe kurulan Mosi-oa-tunya Milli Parkı'nda, antilop, fil, zürafa ve gergedan gibi türler yüksek popülasyonlarda korunmaktadır. Diğer bazı milli parklar ise, vahşi yaşam özelliklerine çok sahip olmasa da, kuş gözlemciliği gibi turizm etkinlikleri için çok sayıda ziyaretçi almaktadırlar (www.zambiatourism.com, 2022).

3.2.13.2. Zambiya'nın Bitki Örtüsü ve Hayvan Türleri

Ülkenin alanlarının % 70'i miombo adı verilen ağaç ve çalılık bitki örtüsünden oluşmaktadır. Hayvan çeşitliliğini ise, Doğu ve Güney Afrika'da görülen av hayvanları oluşturmaktadır. Leopar ve aslanın yoğun olarak görüldüğü ülkede, çitaya

yaygın olarak rastlanmamaktadır. Ancak, antilop, zürafa gibi türlere de sıkça rastlanmaktadır. Fil ve bufalo türleri milli parklarda koruma altına alınmışlardır. Siyah gergedan Zambiya sınırlarında yok olmuş ancak 2003'te tekrar ülkeye getirilerek çoğalması sağlanmıştır. Ülke, yağışlı bir iklimle sahip olduğundan, diğer Doğu ve Güney Afrika ülkelerine göre yaban hayatı gözlemlene için daha uygun ve elverişli şartlara sahiptir. Su kaynaklarının bolluğu, ülkeye gelen göçmen kuş tür sayısını artırmıştır. Yaklaşık 750 kuş türü bulunmaktadır (McIntyre, 2016, s.28-32).

3.2.13.3. Zambiya'nın İklim Özellikleri

Tropik iklimin yaşandığı Zambiya'da genel olarak ılıman hava koşulları hâkimken, bazı büyük vadilerinde bunaltıcı havalar görülmektedir. Aralıktan nisan ayına kadar sıcak ve genellikle yoğun yağmurlu, mayıstan ağustosa kadar kurak ancak serin, eylül'den kasım'a kadar ise kurak ve artan sıcak hava koşulları ile 3 temel mevsim görülmektedir (McIntyre, 2016, s.28-32).

3.2.13.4. Zambiya'nın Nüfusu ve Ekonomik Yapısı

Dünya Bankası nüfus verilerine göre, 2020 yılındaki toplam nüfusu 18.4 milyon olarak hesaplanmıştır (Dünya Bankası, 2022). Başkenti ülkenin güneyinde bulunan Lusaka'dır. Nüfus yoğunluğu başkent Lusaka'da, bakır madenin çıkarıldığı kuzey Copperbelt bölgesinde ve güneybatıda Livingstone şehrinde fazladır (The African Development Fund, 2016, s.1). Bağımsızlığından önce Kuzey Rodezya olarak bilinen Zambiya, barışçıl ve siyasi istikrar sağlamış ülkedir. Ekonomisi temelde bakır ve kobalt gibi madenlere dayanırken, tarım, hidroelektrik santraller ve turizm diğer önemli gelir kaynaklarıdır. Çeşitli ekonomik sektörlerine rağmen, Zambiya halen Afrika'nın en fakir ülkeleri arasındadır. Temel geçim kaynağı bakır ve kobalt madeni olan ülke, dünya piyasasındaki hareketlenmelerden ve son dönemde bu madenlerin satışında Çin'in ön plana çıkmasından olumsuz etkilenmiştir (McIntyre, 2016, s.13-14). Resmi dili İngilizce'dir, ancak çok sayıda yerel etnik diller de konuşulmaktadır. Çoğunlukla Hristiyanlığa inanılmakta, İslamiyetin yanı sıra yerel dinler de varlığını sürdürmektedir (s.2).

3.2.13.5. Zambiya'nın Tarihi

Zambiya'daki insan toplulukları, 2 milyon yıl öncesine kadar tarihlenebilmektedir. Homosapiens'ler ve Avrupa'daki Neandertal'lerin ataları olarak bilinen Homo Rhodesiensis'lerin örnekleri bulunmuştur. Ünlü Rodezya İnsanı ya da Kırık Tepe Kafatası olarak bilinen fosil Zambiya'nın Kabwe bölgesinde bulunmuştur. Tarih öncesine kadar zengin tarihi olan Zambiya'da 5. yüzyıla kadar Bantu insanlarından olan çiftçiler bu topraklara yerleşmişlerdir. 15. yüzyıla kadar Müslüman tüccarlar, Zambiya'da altın, bakır, demir ve fildişi gibi ürünlerin ticaretini yapmışlardır. 17. yüzyılda Zambiya ile olan ticari ilişkiler Portekizliler ile yer değiştirmiştir. 19. yüzyılda ise, Zambiya bir ticaret ve köle ticareti geçiş noktası olmuştur. Madenlerinin İngilizlerin elinde olduğu ve yerli halkın ucuz işçilikle çalıştırıldığı Zambiya bölgelerinde başlayan bağımsızlık hareketleri sonucunda, 1964 yılında ülke bağımsız olmuştur (McIntyre, 2016, s.9).

3.2.13.6. Zambiya'da Turistik Altyapı ve Turizm Destinasyonları

Zimbabve, barışçıl ve güvenli bir ülke oluşuyla turizmde ziyaretçiler tarafından sıkça tercih edilen bir destinasyon olmuştur. Doğu Afrika'da kıtanın en önemli safari alanları Kenya ve Tanzanya sınırlarında bulunurken, Sahraaltı Afrika'nın merkezinde bulunan Zambiya ise kendi bölgesinde Zimbabve, Botswana ve Namibya arasında en geniş hayvan çeşitliliğine sahip olan ülkedir. Kenya ve Tanzanya, milli parklarında çok kalabalık ziyaretçilere sahipken, Zambiya keşfedilmemiş çok fazla vahşi yaşam alanlarına sahiptir. Ülke, turizm sektörüne diğer yukarıda bahsedilen ülkelerden daha sonra girmiş ve bu ülkelerin turizm geliştirme süreçlerini gözlemleme şansına sahip olmuştur. Bu imkân ülkenin turizm sektöründe daha istikrarlı ilerlemesine katkıda bulunmuştur.

Zambiya'da turizm diğer Botswana, Kenya gibi ülkelerde olduğu gibi ülkeye ekonomik gelişim sağlamanın yanında, vahşi yaşamı koruma amacıyla da önemli hale getirilmiştir. Milli parkların korunmasında sürdürülebilir turizmin katkısının önemli olduğu görülmektedir. Ülke vahşi alanlarında ve milli parklarında sürdürülen

safari turlarında yerel halkın bu turizm faaliyetlerinden faydalanmaları ve bu alanların korunmasındaki rolleri önemsenmektedir (McIntyre, 2016, s.36-37).

Ülkede, iklim koşulları, biyoçeşitlilik ve diğer doğal turizm alanlarının etkisiyle, yaban hayatı gözlemlene, kuş gözlemciliği, fotoğrafçılık, yürüyüşler, balıkçılık gibi ekoturizm faaliyetlerinin yoğun olarak yapıldığı görülmektedir (McIntyre, 2016, s.42). Ülkede milli parkların turizmdeki rolüne ek olarak, Zambiya'nın güneyinde bulunan Livingstone şehri, Zambezi nehrine olan kıyısında, macera turizminde ön plana çıkan su sporları ile ekoturizm faaliyetlerinde önemli bir yere sahiptir. Zambiya ülkesinde doğa turizmine ve macera turizmine bağlı olarak yapılan abseiling, bungee-jumping, fil safarileri, helikopter turları (Flight of Angels), nehir boğazında yapılan boğaz salıncağı (Gorge Swing), yüzme, fotoğrafçılık, kuş gözlemciliği, kanoculuk gibi çok sayıda ekoturizm faaliyetleri bulunmaktadır (www.zambiatourism.com, Activities, 2022).

UNESCO Dünya Miras Listesi'nde 1 doğal değeri vardır. Zambezi nehri üzerinde 2 km genişlikten dökülen ve damlacıkları 20 km uzaklıktan görülebilen Mosi-Oa-Tunya / Viktorya Şelaleleri ülkenin doğal miras alanlarıdır ve Zimbabwe ülkesiyle arasında sınır olan bu şelale, iki ülkeye ait ortak bir doğal miras alanıdır (whc.unesco.org, Zimbabwe, 2022)

2018 yılı UNWTO verilerine göre Zambiya ülkesine yıllık gelen uluslararası turist sayısı 1 milyon 72 bin'dir. Yıllık gelen uluslararası turist gelirleri 2018 yılında 1 milyar 463 milyon dolar olarak kaydedilmiştir (UNWTO Tourism Highlights 2020, s.17).

Viktorya Şelaleleri

Viktorya Şelaleleri, Zimbabwe ve Zambiya ülkeleri arasında sınır çizgisi çizen, Zambezi nehri üzerinde yaklaşık 1000 m yükseklikten dökülen şelalelerdir. Döküldükleri alanda 400 m yükseğe kadar şıçrayan damlacıklar oluşturan şelalelerden yükselen buhar 50 km uzaklıktan gözlemlenebilmektedir (Matura & Mapira, 2018, s.125). Manzarası ve içerdiği turizm faaliyetleriyle Zimbabwe için olduğu kadar Zambiya için de önemli bir turizm alanıdır. Şelaleler üzerindeki ekoturizm türleri,

Zimbabve ve Zambiya için yaklaşık olarak aynıdır. Rafting, bungee-jumping, balık avcılığı, helikopter turları (Flight of Angels) (Fotoğraf 3.40.), nehir boğazında yapılan boğaz salıncağı (gorge swing), şelalelerin döküldüğü kısımda yapılan yüzme Viktorya Şelaleleri'ni önemli kılan turizm faaliyetleridir (www.zambiatourism.com, 2022).

Fotoğraf 3.40. Viktorya Şelaleleri Bölgesi'nde Köprü Üzerinde Yapılan Bungee-Jumping Atlayışı

Kaynak: <https://www.zambiatourism.com/activities/adventure/bungee-jumping/> (Erişim Tarihi: 18.06.2022)

Güney Luangwa Milli Parkı

1990'lı yıllardan itibaren Toplum Temelli Doğal Kaynak ve Vahşi Yaşam Yönetim Alanı olarak koruma altında olan Güney Luangwa Milli Parkı, Zambiya'nın turizm sektöründe faaliyet gösterdiği ilk destinasyonlarından biridir. Sahip olduğu hayvan çeşitliliğinin, ekoturizm alanında önemli bir yer olmasında etkili olan milli parkta, toplumun turizm sektörünün içince yer aldığı ve koruma konusunda aktif olduğu görülmektedir (Zimba, 2006, s.3). Büyük Rift Vadisi'nin güney ucunda bulunan milli park, 1938'de av rezervi, 1972 yılında milli park ilan edilmiştir. Çok sayıda nehirden beslenen büyük bir akarsu olan Luangwa Nehri boyunca uzanmakta olan milli parkta, 1987 yılında yok olan siyah gergedan dışında, Afrika'ya ait yaygın olan görülen hayvanların tümü bulunmaktadır (Zimba, 2006, s.15).

Bilim insanlarının dünyadaki en iyi vahşi yaşam alanlarından biri olduğunu düşündüğü Güney Luangwa Milli Parkı, Luangwa Nehri kıyısında biriken hayvanların yoğunluğu ve çeşitliliği açısından Afrika'nın en üst sıralarında bulunmaktadır.

Fotoğraf 3.41. Güney Luangwa Milli Parkı'nda Yürüyüş Safarisi Yapan Park Ziyaretçileri

Kaynak: <https://www.zambiatourism.com/destinations/national-parks/south-luangwa-national-park/>
(Erişim Tarihi: 18.06.2022)

Günümüzde bir turizm etkinlik türü olan yürüyüş safarisi kavram olarak ilk bu milli parkta ortaya çıkmış ve düzenlenmiştir (Fotoğraf 3.41). Değişen mevsimler parkın hayvan popülasyon ve çeşitliliğini artırarak, yaklaşık 60 hayvan türü ve 400'ün üzerinde kuş türüne sahip olmasını sağlamıştır. Ancak gergedan aşırı avlanma sebebiyle yok olmuş türler arasındadır. Kuş çeşitliliği kuş gözlemciliği için tercih edilen bir olmasında etkili olmuştur (www.zambiatourism.com, South Luangwa National Park, 2022).

Kafue Milli Parkı

Adını bölgesinde akmakta olan Kafue Nehri'nden alan, Zambiya'nın en eski ve en geniş milli parkı olan Kafue Milli Parkı, ülkenin toplam milli park alanlarının % 35'ini kaplamaktadır. Hayvan çeşitliliği ve doğal alanlarının zenginliğiyle Afrika'nın en zengin ekosistemlerinden birine sahiptir. Ülkenin güney merkezinde bulunan milli park, kuş gözlemciliğinde önemli olan diğer milli parktır. Afrika'daki en fazla gergedan sayısına sahip olan Kafue Milli Parkı, aşırı avlanma sonucunda 1980'li yılların sonunda gergedan nüfusunu kaybetmiştir.

Fotoğraf 3.42. Kafue Milli Parkı'nda Kamp Alanı

Kaynak: <https://www.zambiatourism.com/listing/busanga-plains-camp/> (Erişim Tarihi: 04.06.2022)

Son dönemlerde milli park, iyi yönetilmiş kamp ve pansiyon konaklama alanlarıyla turizmde gelişim göstermiştir (www.zambiatourism.com, Kafue National Park, 2022).

Fotoğraf 3.42.'de milli park sınırlarında bulunan bir kamp alanı görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekoturizm en temel tanımıyla, doğal alanlara yapılan, yerel insanların yaşam şartlarını geliştiren ve çevreyi koruyan sorumlu seyahat olarak tanımlanmaktadır. Vurguladığı bu noktalar ile dikkatleri, doğal güzellikleri olan bölgelere, ekonomik gelişim ihtiyacı içindeki topluluklara turizm ve şehirleşme gibi faktörlerden etkilenen alanlara çekmektedir. Sahraaltı Afrika ülkeleri ise, insanların doğal yaşamla, tarım ve hayvancılıkla geçindiği bölgelerdir. Ancak Sahraaltı Afrika ülkeleri son 400 yıllık tarihlerinde doğal kaynakları ve işgücünün sömürüldüğü bir dönem yaşamış ve ekonomik gelişimlerini Avrupalılara teslim etmiştir. Bu tarihsel dönem bölgedeki doğal kaynak ve değerlerin sömürülmesinin ardından yerel halkların haklarının göz ardı edilmesi ile devam etmiştir. 20. yüzyılda topraklarındaki Avrupalılara karşı direnişler başlatan Sahraaltı Afrika ülkeleri zamanla tek tek bağımsızlarını elde ederek sahip olduğu doğal ve kültürel değerleri turizm yoluyla değerlendirmişler ve böylece ekonomik gelir sağlamaya başlamışlardır. Bu açıdan ekoturizm, Sahraaltı Afrika ülkelerinde ekonomik olarak kurtarıcı sektör olarak görülebilir.

Geçim kaynakları temelde doğal kaynaklar, tarım ve hayvancılıktan olan Sahraaltı Afrika halkları, bu değerlerini turizm ile pekiştirerek, ekonomik açıdan gelişim sağlamaktadır. Örneğin, geçimlerini hayvancılıktan sağlayan yerel halklar, doğal alanlarında yaşarken, yaşam tarzlarını ve kültürlerini turizme faaliyetlerine sunmaktadırlar. Sahraaltı Afrika ülkelerinde bulunan bu pek çok yerel halkın vahşi yaşam ve doğal kaynaklarını iyi tanınması, onların yerel rehberler olarak turizm sektöründen ekonomik anlamda faydalanmalarını sağlamıştır. Ekoturizmin yerel halkların yaşam ve kültürlerini bozmadığına dair olumlu göstergeleri olan Afrika topluluklarından biri olan Masailer, ülkelerinin turizmlerinde sektöründe aktif rol alırken, turizm değerlerini koruyan ve ondan fayda sağlayan kültürel unsurlardan olmuşlardır.

Tanımında yerel halkların ekonomik olarak faydalanmasının temel hedeflerinden biri olarak verildiği ekoturizm, çevreye verilen zararı en aza indirmek, doğal alanları ve kültürleri korumak amacına da sahiptir. Korunan alanlar ise çevresel etkiler nedeniyle tahrip olan alanların kontrol altına alınması amacıyla

belirlenmektedir. Ekoturizm ve korunan alanlar, ortak hedefleri nedeniyle birbirlerini tamamlayan unsurlardır. Korunan alanlar ve milli parklar, dünyanın pek çok ülkesinde olduğu gibi Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde de ekoturizmde önemli yere sahiptir. Özellikle vahşi yaşamın yok edilmesi, bölgelerin korunmasını gerekli kılmış ve bu alanlar ekoturizme kazandırılarak yerel halkın da bu koruma görevinde yer alması sağlanmıştır. Korunan alanlar ve milli parkların yanısıra kültürel ve doğal değerleri koruyan en önemli diğer faktör UNESCO'ya ait Dünya Miras Listesi uygulamasıdır. Oluşturulan bu uygulama ile Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde pek çok doğal, tarihi ve kültürel öneme sahip değer, koruma altına alınarak insanlık tarihine kazandırılmış ve turizm sektörüne sunulurken tüm dünyanın bilgisine ve ziyaretine açılmıştır.

Sahra Çölü'nün hemen güneyinde kıtanın 2/3'ünü kaplayan Sahraaltı Afrika Bölgesi, iklimi ve coğrafi özellikleri gibi nitelikleriyle, dünyanın pek çok bölgesinden farklı bitki ve hayvan çeşitliliğine sahip olmuştur. Örneğin; Güney Afrika Cumhuriyeti endemik türleri ve bitki çeşitliliğiyle önemli bir turizm destinasyonu iken, Namibya çöl iklimine adapte olmuş biyoçeşitliliğiyle Afrika'da dikkat çeken diğer bir ülke olmuştur. Doğu Afrika Bölgesi'nin sulak alanlarla kaplı olması, bu bölgeyi kuş göçlerinde önemli uğrak noktası haline getirmiş ve bu alanları kuş gözlemciliğinde çekiciliğini artırmıştır.

İklim, bu alanlarda vahşi hayatı gözlemlene faaliyetlerinin belirli dönemlerde yoğunlaşmasını sağlamıştır. Mevsimsel yağışlar; akarsu ve göllerin yıl içinde değişiklik göstermesine sebep olmuş ve hayvanların sulak alanlarda toplanmasını sağlamıştır. Bu iklimsel durum, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin coğrafi özelliklerinin ekoturizme etki ettiği faktörlerden biri olmuştur.

Biyoçeşitlilikte Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin ekoturizminde faaliyetlerinde en belirleyici faktörü "Büyük 5" hayvanlarıdır. Coğrafi özelliklerin ekoturizme en önemli etkilerinden biri olan, Afrika'nın en büyük ve en tehlikeli hayvanlarının oluşturduğu Büyük 5 hayvanları, dünyanın pek çok yerinden ziyaretçiyi bölgeye çekmektedir. Yaban hayatı gözlemi yapan ziyaretçiler, rehberli araçlarla ya da yürüyüşlerle bu alanları gözlemlemekte, fotoğraf çekmekte ve bu alanlarda kamp yapmaktadırlar.

Büyük 5 hayvanın dışında Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde turizmde en çok dikkat çeken diğer hayvan grubu ise primatlardır.

Ayrıca Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin doğusunda Hint Okyanusu kıyısında bulunan Mozambik, Morityus, Tanzania gibi ülkelerin öne çıkan mercan kayalıkları bölgenin önemli coğrafi özellikleridir. Mercan kayalıkları ve balık türleri bu ülkelerin su altı dalış sporlarında önemli turizm değerleri olarak tanındıkları görülmektedir.

Coğrafi özelliklerinin Sahraaltı Afrika'yı dünyanın önemli bir turizm destinasyonu yapmasının yanı sıra, bölgenin kültürel özelliklerinin de bu alanları çekici kıldığı görülmektedir. Yapılan bilimsel araştırmalara göre, insanlık tarihinin en eski kalıntılarının Doğu Afrika Bölgesi'nden çıkarılması, Sahraaltı Afrika'yı tüm dünyadaki insanlık için oldukça önemli bir noktaya getirmektedir. İlk insanların pek çok yerde bıraktığı tarih öncesi çizimler, özellikle UNESCO'nun koruma altına almasıyla tüm dünyaya kazandırılmış ve turizmde önemli kültürel destinasyonlar olmuşlardır. 16. yüzyıla kadar İslamiyet'in yayıldığı bölgeler, Avrupalıların Sahraaltı Afrika Bölgesi'ni istila etmesiyle çeşitli din ve kültürlerin biraraya gelerek yeni kültür ve mimari yapıların geliştiği alanlar olmuşlardır. Bu alanlar Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde kültür turizminde önemli destinasyonlar haline gelmiştir. Fildişi Sahili'nde UNESCO tarafından koruma altına alınan kerpiç yapılar olan Sudan Tarzı Camiler ve dünyanın en büyük kilisesi olarak Guinness Rekorlar Kitabı'na dâhil edilen Notre-Damme De La Paix Bazilikası gibi Afrika'daki farklı dini yapılar, ülkelerin kültürel değerlerinin ekoturizme katkılarından biri olarak gösterilebilir.

Sahraaltı Afrika'nın kültürel turizminde, tarihi ile ilgili diğer önemli bölümün, bölgeye Avrupalıların 16. yüzyılda gelmesiyle başladığı görülmektedir. Özellikle Afrika kıtasının kıyı kesimlerinde bulunan pek çok Sahraaltı Afrika ülkesi, Avrupalıların topraklarında bulunduğu sürece, mimari yapılar başta olmak üzere, çok sayıda kültürel değere sahip olmuş ve bu değerleri ekoturizm faaliyetlerinde aktif olarak kullanmışlardır.

Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin kültürel özellikleri arasında en önemli özelliklerinden birisi biri, yerel halkların kültürüdür. Doğa ile iç içe yaşayan önemli

Afrika yerel topluluklarından biri olan Masai insanları gibi çok sayıda yerel topluluk, kendine özgü turizm çekicilikleri geliştirmişlerdir. Sahraaltı Afrika'nın pek çok ülkesinde ve bölgesinde bulunan çok sayıdaki kabile ve onların yaşam tarzları, bu kabileleri turizmde tüm dünyada ilgi çekici yapan unsurlar olmuşlardır. Özellikle dansları, düzenledikleri festivalleri, kıyafetleri ve sahip oldukları yaşam tarzları dünyanın birçok yerinden ziyaretçiyi bölgeye çekmektedir.

Güney Afrika Cumhuriyeti, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde bulunan 13 ülke arasından yıllık ziyaretçi sayısının en yüksek ülke olmasının yanı sıra coğrafi ve kültürel değerleriyle dikkat çekmektedir. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin en önemli coğrafi değerlerinden biri olan Büyük 5 hayvanları ile ön plana çıkmış, yaban hayatı gözlem ve safari turları ile ekoturizmde önemli bir ülke haline gelmiştir. Ayrıca ülke endemik türlere sahip olması nedeniyle, ekoturizmde dünyadaki önemli korunan endemik alanıyla da tanınmıştır. Güney Afrika Cumhuriyeti, coğrafi değerlerine ek olarak insanlık tarihine ait alanları ve sömürge tarihinde inşa edilen mimari yapılarıyla ekoturizm sektöründe önemli yere ulaşmıştır.

Zimbabve, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin en önemli coğrafi değeri olan Büyük 5 hayvanlarının yoğun olarak bulunduğu ülkelerdendir. Böylece yaban hayatı gözlem ve safari turlarıyla ekoturizmde önemli bir konumdadır. Ayrıca geniş sulak arazileri, ülkenin bir diğer önemli coğrafi değeri olarak kuş gözlemciliğinin yaygın bir ekoturizm faaliyeti olarak yapılmasını sağlamıştır. Dünyaca tanınan Viktorya Şelaleleri, ülkenin coğrafi alanda sahip olduğu doğal manzarasının yanı sıra, şelale ve nehir üzerinde çok sayıda farklı ekoturizm faaliyetinin yapılmasına olanak sunmuştur. Tüm bu doğa temelli niteliklere ek olarak, Zimbabve ülkesi insanlık tarihine ait kalıntıların yanı sıra Sahraaltı Afrika kültürüne ait sahip olduğu önemli antik alanlar ile de çok sayıda ziyaretçiyi bölgeye çekmektedir.

Fildişi Sahili ise zengin biyoçeşitliliğine rağmen, diğer pek çok Sahraaltı Afrika ülkesinin aksine doğa turizminde ön planda olmayan bir ülkedir. Tarihi ya da siyasi bazı faktörlerin etkisiyle coğrafi ve doğal birçok değerini kaybeden Fildişi Sahili, turizmde kültürel değerleriyle ön plana çıkan ve stratejiler geliştiren bir ülke olmuştur. Farklı dinlerin harmanlandığı bir ülke olan Fildişi Sahili, bu inanç ve

ritüellerini kültür turizminde etkin olarak kullanmıştır. Zengin geleneksel sanat ve zanaat dallarının yanı sıra geleneksel müzik aletleriyle yapılan dans ve gösteriler, ülkeyi ekoturizm sektöründe diğer Sahraaltı Afrika ülkelerinden farklı kılarak Fildişi Sahili'nin kültür turizminde ön plana çıkmasını sağlamıştır.

Mozambik, coğrafi konumu ve sömürge tarihi boyunca taşıdığı önem gibi nedenlerle diğer Sahraaltı Afrika ülkelerinden dil, mimari, mutfak kültürü ve sanat açısından farklılıklar göstermektedir. Diğer çoğu Sahraaltı Afrika ülkesinin sahip olduğu en önemli coğrafi değer olan Büyük 5 hayvanlarının yanı sıra, Mozambik kıyılarının diğer önemli coğrafi değerlerini mercan kayalıkları ve endemik deniz canlıları oluşturmaktadır. Bir okyanus kıyısı ülkesi olan Mozambik, bu coğrafi özellikleri nedeniyle, çeşitli su sporları için en çok tercih edilen Sahraaltı Afrika ülkelerinden biri olmuştur. Mozambik Adası, sahip olduğu kültürel çeşitliliği ve mimari yapılarıyla, kültür turizminde ön plana çıkan bir turizm destinasyonudur.

Kenya, Afrika'da safari turizminde ilk akla gelen ülkelerden biridir. Sahraaltı Afrika Bölgesi'ndeki önemli coğrafi değerlerden biri olan Büyük 5 hayvanları ülkeyi yaban hayatı gözlemi ve safari turları açısından dünyadaki önemli turizm destinasyonlarından biri yapmıştır. Kenya, sınır komşusu Tanzanya ile birlikte dünyanın en büyük vahşi yaşam olayı olarak değerlendirilen Büyük Göç'e ev sahipliği yapmakta ve dünyanın pek çok yerinden ziyaretçiyi ülkeye çekmektedir. Ayrıca Kenya'nın bir kıyı ülkesi olması, su sporlarının da gelişmesini sağlayarak ülkede çeşitli ekoturizm faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini sağlamıştır.

Kenya tüm bu önemli coğrafi değerlerine ek olarak, dünyada önemli bir turizm destinasyonu olmasında etken olan, kültürel değerlere de sahip bir ülkedir. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin turizm potansiyelinde önemli bir yere sahip olan yerel halklar, Kenya ve Tanzanya gibi ülkelerde ön plana çıkmaktadır. Bu bölgelerde yoğun olarak yaşayan Masai insanları ekoturizm kavramında bahsedilen, "yerel halkın yararlanması ve aktif rol alması" konusunda ön plandadır. Yaşam tarzları, kıyafetleri ve danslarıyla ülkenin önemli bir kültür faktörü olan Masai insanları, Kenya'nın kültür turizminde ön planda olmasını sağlayan değerlerden olmuştur.

Uganda, Doğu ve Güney Afrika bölgelerinde görülen Büyük 5 hayvanlarından farklı olarak primat türleriyle tanınan bir ülkedir. Ülkenin turizmde önemli bir coğrafi değeri olan goriller, Uganda'nın Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde farklı turizm çekiciliğine sahip olmasını sağlamıştır. Ayrıca Uganda, geniş sulak arazilerinin etkisiyle, Doğu ve Güney Afrika'da görülen savanların aksine yoğun orman örtüsü ile kaplı bir ülke konumundadır. Bu coğrafi durum, ülkeyi kuş gözlemciliği açısından Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin en önemli destinasyonlarından biri yapmıştır. Uganda'nın yoğun orman örtüsüne sahip olması ise, coğrafi anlamda turizmde Büyük 5 hayvanlarından farklı hayvan türleriyle ön planda olmasını sağlamıştır.

Botswana, geniş çöl arazileri ve ayrıca deltaları ile çok sayıda hayvan çeşitliliğine sahip önemli Sahraaltı Afrika ülkelerinden bir diğeridir. Ülkenin kuzeyinde bulunan geniş delta ovası, safari turizmde ülke için önemli hayvan türlerine sahipken, aynı zamanda avcılık faaliyetlerinde de ön plana çıkmaktadır. Bu alanlar sulak arazi olarak, ülkenin kuş gözlemciliği açısından da önemli bir turizm destinasyonu olmasını sağlamıştır. Ekoturizmin “çevreyi koruma” amacından faydalanarak, pek çok coğrafi değerinin ülkeye kazandırıldığı Botswana'da, Çöl'ün Louvre'u olarak adlandırılan, insanlık tarihi açısından önemli kültürel değerler de bulunmaktadır. Çöl arazileri, sahip olduğu hayvan çeşitliliğiyle turizmde taşıdığı öneme ek olarak, kültür turizmde de Botswana için ön plandadır.

Namibya, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde diğer ülkelerden coğrafi özellikleriyle ve dolayısıyla ekoturizm faaliyetleriyle farklılık gösteren bir ülkedir. Kıyı boyunca uzanan dünyaca ünlü Namib Çölü, çöle uyum sağlamış pek çok bitki ve hayvan türüne sahiptir. Pek çok ziyaretçi için çöl manzaraları, ülkeyi fotoğrafçılıkta cazip hale getirmiştir. Bireysel ya da küçük gruplar için en uygun ekoturizm ülkelerinden biri olarak görülen Namibya'da kültürel açıdan önemli insan toplulukları ve yaşam tarzları, ülkeyi kültür turizmde değerli kılmıştır.

Nijerya, tarihindeki dini ve siyasi çatışmalar sonucu biyoçeşitliliğini en çok kaybeden ülkelerden biridir. Bu yüzden ülkede Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin en önemli değeri olan Büyük 5 hayvanı ve pek çok hayvan türü yok olma tehlikesi altındadır.

Yerel halkların dini inanış ve ritüelleri ise, Nijerya'nın biyoçeşitliliğinin devamını ve bunların kültürel değerlerde kullanılmasını sağlamıştır. Böylelikle, coğrafi değerler doğa turizminde etkin olarak yer almasa da, ülkenin festival ve ritüellerine dâhil edilmişlerdir. Nijerya'nın sahip olduğu dini çeşitlilik, ülkedeki mimari yapıların da kültür turizmine katkı sağlamasında önemli etkiye sahiptir. Ayrıca, Nijerya, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde seks turizminde en çok tercih edilen ülkelerin başında gelmektedir.

Tanzanya, Afrika kıtasında safari turizminde ilk akla gelen ülkelerden biridir. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nin çoğu alanında bulunan Büyük 5 hayvanları, dünyadan çok sayıda ziyaretçinin yaban hayatı gözlem ve safari turları için bu ülkeyi tercih etmesini sağlamıştır. Sınır komşusu Kenya ile birlikte dünyanın en büyük vahşi yaşam olayı olarak adlandırılan Büyük Göç, Tanzanya'ya ait en ön plandaki doğa turizmi değeri olmuştur. Afrika'nın en yüksek noktası olan Kilimanjaro Dağı, endemik türleri ve yürüyüş rotaları ile ayrıca ülkeyi ilgi çekici bir turizm destinasyonu yapmıştır.

Zanzibar Adası, Tanzanya'ya ait önemli bir kitle turizmi merkezi olmasına rağmen, adada bulunan çok sayıda mimari yapı ve kültürel değerler ile ülkenin kültür turizmine katkıda bulunmaktadır. Tanzanya ve Kenya bölgesinde yoğun olarak bulunan Masai insanları, ülkenin ekoturizm faaliyetlerinde aktif olarak yer almış ve kültür turizminde önemli yere sahiptir. İnsanlık tarihine ait alanlar ülkenin ayrıca ziyaretçi çeken önemli kültürel değerleridir.

Morityus, Afrika kıtasının doğusunda bulunan bir adalar ülkesi olarak, kıyı turizminde önemli bir potansiyele sahiptir. Yüksek sezonda aldığı ziyaretçi sayısını tüm yılda sağlayabilmek adına, çeşitli ekoturizm faaliyetlerinden faydalanan ülke, kültür turizmini geliştirmek için festivaller ve organizasyonlar düzenlemektedir. Mercan kayalıkları ülkeye ait önemli bir coğrafi değer olarak su altı dalış sporlarını ön plana çıkarırken, golf turizmi ve bazı organizasyonlar Morityus'un kültür turizminde aktif ve ilgi çekici bir ülke olmasını sağlamıştır.

Gana, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde kültür turizmiyle ön plana çıkan ülkelerden biridir. 400 yıllık koloni ve kölelik tarihine ait kaleleri, yapıları, ülkeyi özellikle tüm dünyadaki Afrika halkları için önemli bir turizm merkezi yapmıştır. Biyoçeşitliliğini

büyük oranda kaybetmiş olan Gana, doğa turizmindeki eksikliğine rağmen, kültür turizmini düzenlediği festivallerle pekiştirmiş ve tüm dünyadaki Afrika halkları için birleştirici bir ülke rolü üstlenmiştir.

Zambiya, sulak alanları ve bol yağış alan iklimi sayesinde kuş gözlemciliğinde önemli olan ülkeler arasındadır. Zimbabwe ile ortak coğrafi değeri olan Viktorya Şelaleleri ülkenin doğa turizminde en önemli değerlerindendir. Şelale ve nehir üzerinde çok sayıda farklı ekoturizm faaliyetinin yapılmasına olanak sunan şelalelerine ek olarak, Zambiya kendi bölgesi içinde en fazla hayvan çeşitliliğine sahip olan ülkedir. Bu coğrafi özelliğinin ekoturizmde sağladığı safari turlarının yanı sıra doğal alanlarda fotoğrafçılık gibi çok sayıda turizm faaliyeti de yapılmaktadır. İlk olarak Zambiya’da ortaya çıkan yürüyüş safarisi, doğa yürüyüşlerinde ziyaretçilerin ilgi çekici bulduğu diğer turizm faaliyeti olmuştur.

Genel olarak Sahraaltı Afrika’nın öne çıkan tüm bu doğal ve kültürel değerlerine bakıldığında, onların coğrafi yapıları, iklim, bitki örtüsü, tarih ve kültürlerinin ekoturizm türlerinde doğrudan etkili olduğu görülmektedir. Sonuç olarak Afrika’nın büyük bir bölümünü kaplayan ve Sahra Çölü’nün altında bulunan bu bölgede yer alan ülkeler, turizm türlerinde coğrafi yapıları, biyoçeşitlilikleri ve kültürleri ile bölgesel olarak kendi içlerinde gruplar oluşturdıkları görülmektedir. Yapılan bu araştırma sonucunda, endemik bitki ve hayvan türlerinin Sahraaltı Afrika’yı önemli bir turizm destinasyonu yaptığı görülmüştür. “Büyük 5” hayvanlarının bölgeyi tüm dünyada çekici kılan bu coğrafi özelliğinin yanı sıra, diğer tüm biyoçeşitlilik özellikleri de ekoturizmde önemli katkılara sahiptir. İnsanlık tarihine ait ilk örnekler, dinlerin kültürel ve mimari özelliklere yaptığı katkısı ve özellikle sömürge tarihinin bölgenin miras turizminde değerinin göz ardı edilemeyeceği görülmektedir. Yerel halkların günlük yaşamları, dans ve festivalleri gibi kültürel değerleri bölgenin kültürel turizminde etkili olduğu anlaşılmıştır. Tüm bu verilere dayanarak, ülkelerin coğrafi özellikleri ve konumları gibi noktaların, onların iklimlerini, bitki örtülerini, yaşam tarzlarını, tarihlerini etkilediği ve bu özelliklerin turizm değerlerini belirledikleri sonucuna varılmaktadır. Buna göre, Sahraaltı Afrika Bölgesi’ndeki ülkeleri öne çıkan ekoturizm türlerine göre gruplara ayırmak

mümkündür. Bu gruplandırmaya göre, Doğu, Orta, Güney ve Güneybatı Afrika Bölgesi, biyoçeşitliliği ve ön plana çıkan vahşi hayvan grupları gibi coğrafi değerleri ile doğa turizminde dikkat çekmektedir. Batı Afrika Bölgesi'nin ise, özellikle sömürge tarihiyle miras turizminde; dans ve festivalleri ve iş turizmiyle ise kültür turizminde Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde öne çıkan turizm değerlerine sahip olduğu görülmüştür.

Tüm bu çalışma sonucunda, Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde bulunan ülkelerin bağımsızlıklarını kazandıktan sonra hızla gelişim ve değişim içine girdikleri bu değişimde turizm sektörünün önemli bir payı olduğu UNWTO'nun verileri incelendiğinde görülmektedir. Bu bölgelerdeki ekoturizmin gelişmesinde, ülkelerin coğrafi ve kültürel değerlerinin etkili ve belirleyici olduğu görülmektedir. Sahraaltı Afrika Bölgesi'nde gerekli altyapı ve tanıtım çalışmaları yapılarak doğru koruma programları ve stratejik planlar uygulandığında, bu ülkelerin ekoturizm sektöründen daha fazla pay alacaklarının açık olduğu sonucuna varılmıştır. Ancak, bağımsızlıklarına yakın tarihte kavuşmuş olan bu ülkelerdeki turizm acentalarını halen büyük oranda yabancı sermaye elinde bulundurmaktadır. Bu ülkelerin kendi turizm acentalarını kurması bu açıdan büyük önem arz etmektedir. Bunun yanı sıra, özellikle Avrupa ülkelerinde ekoturizmin gelişmesi ve sürdürülebilir faaliyetlerin sağlanmasında önemli rol üstlenen eko-sertifikaların kullanılması sektörün gelişmesinde faydalı olacaktır. Ayrıca, başta Avrupa gibi pek çok turizm bölgesi, kitle turizminden olumsuz etkilenerek zarar gördüğünden, Sahraaltı Afrika Bölgesi'ndeki önemli turistik alanlarda ekoturizmin devamlılığını sağlayacak uygulama ve önlemler artırılmalıdır. Özellikle yerel halkın daha çok bilinçlendirilmesi, bölgenin coğrafi ve kültürel değerlerini korurken, ülkelerin ekoturizmdeki ekonomik gelirlerini artırmalarına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Abungu, George. (1996) *Forte Jesus de Mombaca. Poder, Autoridade e Conflito*, Oceanos, 28, s. 96–102.
- Adeniyi, Fagbaibmbe, (2019). *Parental Educational Homogamy and Under five Mortality In Subsaharan Africa: Clarifying The Associations' Intricacy*, Scientific African 7, s.1-17
- Afonso, Paula S., (2004). *Country Review: Mozambique*. Review of The State of World Marine Capture Fisheries Management: Indian Ocean, 488, s. 415-424
- Ahebwa, Wilber Manyisa, (2012). *Tourism, Livelihoods and Biodiversity Conservation*. Hollanda, ISBN 978-94-6173-272-9
- Akyeampong, Oheneba, (2009). *Tourism Development In Ghana: 1957-2007*. Legon Journal of Sociology, 3(2), s.1-2
- Aleshiloye, Kayode, Naho Maruyama, (2015). *Solidarity At The Osun Osogbo Sacred Grove- A UNESCO World Heritage Site*. Journal of Travel Research DOI: 10.1080/21568316.2015.1104380
- Alkan, Ceylan, (2015). *Sürdürülebilir Turizm: Alaçatı Destinasyonuna Yönelik Bir Uygulama*. 10(40), s.6692-6710
- Allen, Jeremiah, (2010). *Namibia Discover The Real Namibia*, Namibia, Other Places Publishing
- Ariya, George, Noah Sitati, Bob Wishitemi, (2017). *Tourists' Perceived Value of Wildlife Tourism Product At Lake Nakuru National Park, Kenya*. European Journal of Tourism, Hospitality and Recreation. 8 (2), s.147-156
- Apoh, Wazi, James Ankuandah, Mark Amenyo-Xa, (2019). *Shit, Blood, Artifacts and Tears: Interrogating Visitor Perceptions and Archaeological Residues At Ghana's Cape Coast Castle Slave Dungeon*, Journal of African Diaspora Archaeology and Heritage, 7(1), s.1-26
- Arsebük, Güven (1984), *Dip Ploistosen ve Kültür*, Anadolu Araştırmaları, Cilt:1, Sayı:9
- Aryeetey-Atttoh, S. (1997) *Sub-Saharan Africa Geography of Sub-Saharan Africa*, s.120
- Asiedu, Alex, (1997). *Prospects of An Emerging Tourism Industry In Ghana*, Research Review NS 13(1-2), s. 11-2
- Atalay, İbrahim, (1994). *Türkiye Vejetasyon Coğrafyası*, Ege Üniversitesi Basımevi, İzmir

- Avenard, Jean-Michel, M. Eldin, G. Girard, J. Sircoulon, P. Touchebeuf, J.L. Guillaumet, E. Adjanahoun, A. Parraud (1971). *Le milieu naturel de la Côte d'Ivoire*, 1. Baskı, Paris: Memoires Orstom
- Awariteffe, Onome Daniel, (2004). *Motivation and Other Considerations In Tourist Destination Choice: A Case Study of Nigeria*. *Tourism Geographies*, 6(3), s. 303-330
- Awulachew, Seleshi Bekele, Aster Denekew Yilma, Makonnen Loulseged, Willibald Noiskandi, Mekonnen Ayana, Tena alamirew, (2007), *Water Resources and Irrigation Development In Ethiopia*, Colombo, Sri Lanka, International Water Management Institute
- Ayeh, Julian, (2015). *Ghana, tourism*. Encyclopedia of Tourism, Springer International Publishing, DOI 10.1007/978-3-319-01669-6_262-1
- Ayeni, Dorcas, Obas John Ebohon, Exploring Sustainable Tourism In Nigeria For Developmental Growth. *European Scientific Journal*, 8(20), s. 126-140
- Bahar, O. (2003) Kitle Turizminin Çevre Üzerindeki Olası Etkileri: Bodrum Örneği, s.7
- Barnard, A. (2004), Coat of Arms and The Body Politic: Khoisan Imagery and South African National Identity, *Journal of Antropology*, 69:1, 5-22, DOI: 10.1080/0014184042000191807
- Bassey, Esu, (2015). *Transforming The Nigeria Tourism Industry Through Tourism Entrepreneurial Development*. *African Journal of Business Management*, 9(15), s. 569-580
- Bauer, Manuela, Elif Kablan, Dörte Kasüske, Anja Klauditz, Christian Nordhorn, Andreas Zilker (2012). *Trekking in the Alps? Spaces in Trekking Tourism from the Perspective of Europe*. *Journal of Tourism*, 13(2). s. 85-103
- Bayram, Gül Erkol (2019). Yaban Hayatı Turizmi. O. İçöz, & M. Uysal içinde, *Turizm Ansiklopedisi Türkiye (Turizm ve Ağır Loma Endüstrisinin Temel Kavramları)* (s. 676). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Bhandari, Medani, (2014). *Is Tourism Always Beneficial? A Case Study From Masai Mara National Reserve Narok, Kenya*, *The Pacific Journal Of Science And Technology*, 15 (1). s. 458-483
- Birleşmiş Milletler İnsani Gelişim Endeksi Raporu, (2020), <http://hdr.undp.org/sites/default/files/hdr2020.pdf> (Erişim Tarihi: 09.01.2021)
- Blackie, Israel, (2019), The impact of wildlife hunting prohibition on the rural livelihoods of local communities in Ngamiland and Chobe District Areas, Botswana, *Cogent Social Sciences*, 2019, 5: 1558716, s. 11

- Blignaut, James; Martin de Wit, The Economic Value of Elephants Elephant Management: A Scientific Assessment of South Africa; (2008), Witwatersrand University Press: Johannesburg, South Africa, s. 446–476.
- Bloom, David E. , Jeffrey David Sachs (1998). *Geography, Demography and Economic Growth in Africa* Brookings Papers on Economic Activity, No:2, Sayfa 207-295 DOI: 10.2307/2534695
- Boateng, Henry, Abedgeno Feehi Okoe, Robert Eho Hinson , (2018). *Dark Tourism: Exploring Tourist's Experience At The Cape Coast Castle, Ghana*, Tourism Management Perspectives, 27(2018). s. 104-110
- Boo, E. (1990). *Ecotourism: The Potentials and Pitfalls*. Washington: World Wildlife Fund.
- Botswana Biodiversity Strategy and Action Plan (2007), <https://www.cbd.int/doc/world/bw/bw-nbsap-v2-p1-en.pdf> (Erişim Tarihi: 14.11.2021)
- Botswana National Ecotourism Strategy, https://iucn2.cnr.ncsu.edu/images/1/1c/2002_Botswana_National_Ecotourism_Strategy.pdf (Erişim Tarihi: 14.11.2021)
- Botswana Tourism Organisation (2021). Chobe National Park, <https://www.botswanatourism.co.bw/explore/chobe-national-park> (Erişim Tarihi: 15.11.2021)
- Botswana Tourism Organisation (2021). Climate, <https://www.botswanatourism.co.bw/climate> (Erişim Tarihi: 20.06.2021)
- Botswana Tourism Organisation (2021). Welcome, <http://www.botswanatourism.co.bw/welcome> (Erişim Tarihi: 20.06.2021)
- Bourgault, Louise Manon. (1995) *Mass Media In Sub Saharan Africa*. Indiana University Press.
- Braudel, Fernand. (1995). *A History of Civilizations*, 2. Baskı, New York, Penguin Books
- Briggs, Philipp, (2017). *Ghana, The Bradt Travel Guide*, 7. Baskı, İngiltere, Bradt Travel Guide LTD.
- Briggs, Philip, (2009). *Northern Tanzania With Kilimanjaro and Zanzibar, The Bradt Safari Guide*, İngiltere, The Bradt Travel Guides LTD.
- Briggs, Phillip, (2006). *South Africa Highlights*, 1. Baskı, İngiltere, Bradt Travel Guides LTD.

- Briggs, Philip, Andrew Roberts (2007). Uganda The Bradt Travel Guide, 5. Baskı, İngiltere, Bradt Travel Guides
- Brooker, Edward (2012). In search of entrepreneurial innovation in the Australian outdoor hospitality parks sector. *European Journal of Tourism Research*, 5(1), s.68-71
- Bruner, Edward, (1996). *Tourism in Ghana: The Representation of Slavery and the Return of the Black Diaspora*. *American Anthropologist*, 98 (2), s. 290-304
- Bushell, R. (2001). The Place of Ecotourism with Particular Reference to Australia .hfUWS, H. pp. s.1–20
- Bwana, M. A. , W.H.A. Olima, D. Andika, Stephen H. Agong, P. Hayombe, (2015), *Agrotourism: Potential socio-economic Impacts In Kisumu County*, IOSR Journal Of Humanities And Social Science (IOSR-JHSS) 20 (3), s. 78-88
- Cairncross, Bruce, (2018). *Connoisseur's Choice: Hydrocerussite, Tsumeb Mine, Namibia* Rock & Minerals, 93(2), s. 150-170
- Campbell, Alec. Larry Robbins, Michale Taylor. (2010) Tsodilo Hills. Copper Bracelet of the Kalahari. Michigan State University Press and The Botswana Society, East Lansing and Gaborone
- CDC (Centers For Disease Control And Prevention), (2014). CDC Health Information For International Travel The Yellow Book 2014, California, Oxford University Press
- Central Statistics Office. (2008). Botswana Census-Based Poverty Map, Gaborone, Department of Printing and Publishing Services
- Central Statistics Office. (2011). Population and Housing Census 2011- Dissemination Seminar, Gaborone, Statistics Botswana
- Cheke, Anthony, Julian Hume, (2008). Lost Land of The Dodo, Londra, A&C Black Publisher LTD
- Chinayah, Basama, (2015). Understanding The Politics of Mauritius World Heritage Sites: The Aapravasi Ghat And Le Morne Cultural Landscape, Morityus Üniversitesi
- Costa, Alda, (1989). *Mozambique: Making Museums A Permanent Source of Teaching and Learning*. *Museum International*, 41 (1), s. 32-34
- Coulibaly, Noufou (1998). Déforestation et activités agricoles en Côte d'Ivoire: recherche d'un nouvel équilibre, Ottawa, National Library of Canada
- Çoruh, S. (1954). Herkes İçin Turizm Bilgisi. Ankara: Doğu Ltd. O. Matbaası.

- Dadieh, Cyril K., (2016). Historical Dictionary of Cote d'Ivoire, 3. Baskı, London, Rowman & Littlefield
- Darkoh, M. B. K. , Mbaiwa, J. E. (2014). *Okavango Delta – A Kalahari Oasis Under Environmental Threats* Journal of Biodiversity & Endangered Species, 2(2), s.4
- Datt, Gaurav, Kenneth Simler, Sanjukta Mukherjee, Gabriel Dava. (2000). Determinants of Poverty In Mozambique: 1996-97. (78), Washington, International Food Policy Research Institute
- Deng, Jinyang, Brian E. M. King, Thomas Bauer, (2002). Evaluation of Natural Attractions for Tourism. Annals of Tourism Research, 29(2), s. 422-438
- Diamond Jarod, (2010), Tüfek, Mikrop ve Çelik, İnsan Topluluklarının Yazgıları, 21. Baskı, Ankara, Tübitak Popüler Bilim Kitapları
- Diker, Oğuz, Adnan Çetinkaya, Ahmet Cinkara (2016). Hava sporları turizmi ve Safranbolu'nun hava sporları potansiyelinin belirlenmesi. Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 6(1), 84-100
- Divinagracia, Louie (2012). Digital media-induced tourism: The case of nature-based tourism (NBT) at East Java, Indonesia. Procedia-Social and Behavioral Sciences, 57, s. 85-94
- Doğanay, Hayati, (1998). Türkiye Ekonomik Coğrafyası, 7. Baskı, Pegem Akademi
- Doğanay, Hayati (2015). Coğrafyaya Giriş, Pegem Akademi- Ankara
- Duarte, Ricardo, Paula Meneses, *The Archaeology of Mozambique*, Aspects of African Archaeology, Maputo, Smithsonian Libraries African Art Index Project DSI
- Durbarray, Ramesh. (2001). *The Economic Contribution of Tourism In Mauritius*. Annals of Tourism Research, 29(3). s.862-865
- Dünya Bankası, Botswana
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=BW> (Erişim Tarihi: 15.11.2021)
- Dünya Bankası, Cote d'Ivoire,
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=CI> (Erişim Tarihi: 29.11.2022)
- Dünya Bankası, Gana,
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=GH> (Erişim Tarihi: 25.05.2022)

- Dünya Bankası, Kenya (2022).
<https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=KE> (Erişim Tarihi: 30.01.2022)
- Dünya Bankası, Mauritius, <https://data.worldbank.org/country/mauritius> (Erişim Tarihi: 22.05.2021)
- Dünya Bankası, Mozambique, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=MZ> (Erişim Tarihi: 13.03.202)
- Dünya Bankası, Namibya, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=NA> (Erişim Tarihi: 19.12.2021)
- Dünya Bankası, Sahraaltı Afrika Bölgesi, <https://data.worldbank.org/indicator/SP.POP.TOTL?locations=ZG> (Erişim Tarihi: 10.08.2022)
- Dünya Bankası, Tanzanya, <https://data.worldbank.org/country/TZ> (Erişim Tarihi, 04.06.2022)
- Dünya Bankası, Zambia, <https://data.worldbank.org/country/ZM>, (Erişim Tarihi: 15.11.2021)
- Eagles, Paul, Derek Wade, (2006). *Tourism In Tanzania: Serengeti National Park, Ecotourism and Protected Areas In Tanzania*. 290(4), s. 73-80
- Eagles, Paul, Margaret E. Bowman, Teresa Chang-Hung Tao, (2001). Guidelines For Tourism In Parks and Protected Areas In East Asia. Waterloo, IUCN
- Ejikeme, Anene, (2011). Cultures And Customs of Africa. Kaliforniya, Greenwood Publishing Group
- Ekundayo, Yusuf, (2014). Strategic Development and Sustainability of Tourism Industry In Nigeria, Laurea University of Applied Sciences. Kerava Unit
- Emekli, Gözde (2006). Coğrafya, Kültür ve Turizm: Kültürel Turizm. Aegean Geographical Journal, vol.15, s. 51-59
- Environmental Diplomatic Leader Education Program, University of Tsukuba, (2014). Final Report of The International Internship In Kenya, 2013, Japan
- Erdoğan, N. (2003). Çevre ve (Eko) turizm, ERK Yayınları, Ankara, s.137
- Escapades, (2014). Masai Mara 125 Years of National Geographic, 2014, 10,
- ESOK, (2005). National Inventory of Ecotourism Projects In Kenya, Nairobi

- Etosha Milli Parkı, (2022). <https://www.etoshanationalpark.org/birdlife> (Erişim Tarihi: 16.04.2022)
- Fage J. , Tordoff W. (2002), *A History of Africa*, 4. Baskı, New York, Routledge, Taylor & Francis Group
- Fennel, David (2020). *Ecotourism*. New York: Routledge
- Ferreira, Maria & Maria Carneiro, (2021). Maximizing The Potential of River Sports to Boost Sustainable Tourism Development: Identification of The Determinants of Tourist Consumption Associated With River Sports
- Fuchs, Michael, (2020), *Going Where White Man Has Never Gone Before: Monstrous Animals and The Distraption of Imperialist Fantasies*, AAA: Arbeiten aus Anglistik und Amerikanistik, 45. 2 (2020), s: 197-216
- Geerling, Chris ve Jan Bokdam, (1973), *Fauna of The Comoe National Park, Ivory Coast*, Biological Conservation, Yıl: 1973, Sayı:5-4, s. 251-257
- geographia.com, <http://www.geographia.com/ivory-coast/> (Erişim Tarihi: 20.06.2022)
- Goodwin, Harold, Rosa Santilli, (2009). *Community-Based Tourism: A Success?*. ICRT Occasional Paper 11, s. 1-3
- Gosling, William G., Jona de Kruif, Sietze J. Norder, Eric J. de Boer, Henry Hooghiemstra, Kenneth F. Rijsdijk, Crystal N. H. McMichael (2017). *Mauritius On Fire: Tracking Historical Human Impacts On Biodiversity Loss*, Biotropica, 49(6). : s. 78-783
- GOVERNMENT OF KENYA, (2017). *Wildlife Migratory Corridors And Dispersal Areas*, Kenya Rangelands and Coastal Terrestrial Ecosystems, Kenya Vision 2030, Nairobi: Government of Kenya
- Gowreesunkar, Vanessa, Marios Sotoriadis, (2015). *Entertainment of Leisure Tourists In Island Destinations Evidence From The Island of Mauritius*. African Journal of Hospitality, Tourism and Leisure, 4(Özel Baskı), www.ajhtl.com
- Graham, Dann & Seaton, (2001). *Slavery, contested Heritage and Thanatourism*. New York,, The Howard Hospitality Pres
- Greverus, Ina Maria (1982). Plädoyer für eine multikulturelle Gesellschaft. in VolkerNitschke (Hg.): *Multikulturelle Gesellschaft - multikulturelle Erziehung?* Stuttgart
- Guinness World Records, Largest Church, <https://www.guinnessworldrecords.com/world-records/69145-largest-church>, (Erişim Tarihi: 28.11.2021)

- Gupta A. Clare (2015). *Spatial Scaling of Protected Area Influence On Human Demography and Livelihoods In Botswana*. Environmental Conservation, 42(1), 51–60. <https://doi.org/10.1017/S0376892914000095>
- Gunn, Clare, (1993). *Tourism Planning: Basics, Concepts, Cases*. Taylor & Francis Publish, New Jersey
- Gutierrez, Maria Diez, Trude Torset, Eirik Skjetne, James Odeck (2017). *Tourist Traffic Simulation As A Protected Area Management Tool. The Case of Serengeti National Park In Tanzania*. Tourism Management Perspectives 22, (2017). s. 55-63
- Gürsoy, Yüksel, (2016). Giresun İlinin Spor Turizmi Açısından Değerlendirilmesi. Journal of International Social Research, 9(45). s.1080-1088
- Gyr, U. (2010). The History of Tourism: Structures on the Path to Modernity. European History Online, s.5
- Han, H., Hsu, L. T., & Sheu, C. (2010). Application of The Theory of Planned Behavior To Green Hotel Choice: Testing The Effect of Environmental Friendly Activities. Tourism Management, 31, s.325–334
- Hardy, Ann, Dallas Hanson, Ulrike Gretzel (2012). Online representations of RVing neo-tribes in the USA and Australia. Journal of Tourism and Cultural Change, 10(3), s. 219-232
- Haubert, Jean, (1981). *Mauritius: Independence and Dependence*, The Journal of Modern African Studies, 19(1). s. 75-105
- Hetzer ND, (1965). *Environment, Tourism and Culture*, Washington D.C. Island Press
- Honey Martha, (2008). *Ecotourism and sustainable Development: Second Edition, Who Owns Paradise? 2*. Baskı, Island Press
- Hope, Christopher, (2020). *Dependency and The State*, İsviçre, Carl Schlettwein Stiftung
- Hope, Kempe Ronald , (2012). *The Political Economy of Development in Kenya*, New York, Continuum International Publishing Group
- ICOMOS (2001). UNESCO Advisory Body Evaluation. Tsodilo (Botswana) No: 1021, s: 61-66
- IFAD, (2017). MOZAMBIQUE; A Climate Analysis. ifad.org, (Erişim Tarihi: 14.03.2022)

- ifc.org, (2022). Growing Mozambique's Tourism Industry, https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/news_ext_content/ifc_external_corporate_site/news+and+events/news/mozambique_tourism_library (Erişim Tarihi: 14.03.2022)
- Ikechukwu, Ezeudji. Mdiniso, Joyce. Antonia Thandi Nzama (2017). *Assessing Nature Conservation and Tourism Development Effectiveness Towards Local Economic Development In South Africa: Nuanced by the Perceptions of Local Communities?* Acta Universitatis Danubius, 13(6), s. 224-239
- Imarhiagbe, Odoligie, W. O. Egboduku, B. J. Nwangwo (2020). *A Review of the Biodiversity Conservation Status in Nigeria*. Journal of Wildlife and Biodiversity, 4(1). s. 73-83
- INSIGHT GUIDES, (2018). Namibia. İngiltere, Apa Publications
- Investment Climate Advisory, The World Bank Group, (2012). *Facilitating Large-Scale Tourism Resorts In Mozambique*, Washington
- Irandu, M., *The Role of Tourism In The Conservation of Cultural Heritage In Kenya*, Asia Pacific Journal of Tourism Research, Vol. 9, 2, 2004, s. 133-150
- Irandu, Evaristus, (2004). *The Role of Tourism In The Conservation Of The Cultural Heritage In Kenya*, Asia Pacific Journal Of Tourism Research, 9(2), s. 133-150
- issafrica.org, <https://issafrica.org/country-file-zimbabwe/geography> (Erişim Tarihi: 20.06.2022)
- IUCN, (1990). *Biodiversity In Subsaharan Africa and Its Lands*, IUCN, İsviçre
- IUCN, (2004), *War and Protected Areas*, Sayı: 14-1, İsviçre, Naturebureau
- IUCN, (2020). *2020 Conservation Outlook Assessment, Serengeti National Park*, s.1
- Jacobberger, Patricia. A. and Daniel. M. Hooper. (1991) *Geomorphology and Reflectance Patterns of Vegetation-covered Dunes at The Tsodilo Hills, Northwest Botswana*. International Journal of Remote Sensing, 12(11), s.2321–2342
- Johnson Nuala, (1996). *Where Geography and History Meet: Heritage Tourism and Big House In Ireland*, Annals of the Associations of American Geographers, 86(3), s: 551-566
- Johnson, S. (2009). *State of CBNRM Report 2009*, Gaborone: Botswana National CBNRM Forum
- KENYA WILDLIFE SERVICE, (2012). *Checklist of animals of Impala Sanctuary and Feeds Available For The Animals*

- Kısa Ovalı, P. (2007) Kitle Turizmi ve Ekolojik Turizmin Kavram, Mimari ve Çevresel Etkiler Bakımından Karşılaştırılması, s.66
- KNBS, (2021). Economic Survey 2021, Kenya
- Konan, Kouassi Joseph, Jose Maniel Maroto Bianco (2017). *La Massacre De Grand Bassam: Impacto Economica y Social Del Terrorismo Em Costa De Marfil*, Resivta Brasileira De Planejamento e Desenvolvimento, Yıl:6, Sayı:3, s. 445-468
- Kouadio, Kouakou Ignace, Ripudaman Singh (2021). *The Forestation and Threat to Biodiversity In Developing Countries: The Case of Ivory Coast*, Wesleyan Journal of Research, Yıl:14, Sayı: 07, s.32
- Kuter, N., Ünal, H.E. (2009) Sürdürülebilirlik Kapsamında Ekoturizmin Çevresel, Ekonomik ve Sosyo-Kültürel Etkileri, s.48-149
- Kuvan, Yalçın, (1991). *Avrupa Topluluğu Tarafından Yapılan Korunan alan Sınıflandırması ve Ülkemizdeki Korunan Alanların Bir Değerlendirmesi*, İstanbul Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi, B- 41(3-4). s.121-128
- Leakey, M. D. (1971), Olduvai Gorge, Volume 3, Excavations In Bed I and II, 1960-1963, 1. Baskı, New York, Cambridge University Press, s.1
- Leeney, Ruth, (2014). *Towards Sustainability of Marine Wildlife Watching Tourism In Namibia*, Journal NWG, 62(2014). s. 1-29
- Leggett, Ian (2001). Uganda The Background-The Issues-The People, 1. Baskı, Uganda, Oxfam Gb
- Lubbe, John, Theo du Plessis, Elbie Truter, Chris Wiegand (2011). South African Language Rights Monitor 2002, 1. Baskı, Bloemfontein, Sun Press
- Mabin, Alan (2016). *Tshwane and Spaces of Power in South Africa*, Cities and Power: Worldwide Perspectives, Göran Therborn, 1. Baskı, Routledge, Oxon, 2016, s: 29-33
- Magi Lindisizwe M., Thandi A. Nzama, *The Management of the Isimangaliso Wetland Park for Sustainable Ecotourism Development: Perceptions and Participation*, South Asian Journal of Tourism and Heritage, (2010), 3:1, s.1-14
- Marais Hein (2001). South Africa Limits to Change, 2. Baskı, New York, UCT Press
- Marks, Shula (1972), *Khoisan Resistance To The Dutch In The Seventeenth And Eighteenth Centuries*, The Journal of African History, Vol.13, Issue:1, s. 55-80

- Markwell, Kevin (2015). *Animals And Tourism: Understanding Diverse Relationships*, Channel View Publications, Clevedon
- Marshall, Tim, Coğrafya Mahkûmları, (2020), 5. Baskı, İstanbul, , Epsilon Yayınevi, s. 126-147
- Matusse, Ricardina Guivala, (2010). *Understanding The Impact of Tourism Revenue Distribution On Communities Living In Bazaruto Archipelago National Park, Mozambique*, Kwazulu-Natal, Kwazulu –Natal Üniversitesi
- Maude, Glyn & Richard P. Reading, (2010), *The Role of Ecotourism In Biodiversity and Grassland Conversation In Botswana*, Great Plains Research, Vol. 20, No.1, s.109-119
- Mauritius Island, www.mauritiusisland.co,
<https://www.mauritiusisland.co/mauritiuswildlife.html#:~:text=The%20native%20mammalian%20fauna%20of,deer%20and%20crab%20Deating%20macaques> (Erişim Tarihi: 23.05.2022)
- Mauritius Golf Exclusive Tours, <https://www.mauritiusgolftours.com/play-golf-in-mauritius/> (Erişim Tarihi: 25.05.2022)
- Mazel, Aron. D. (2009). *Images in Time: Advances in The Dating of Maloti-Drakensberg Rock Art Since The 1970s*. The Eland's People: New Perspectives in the Rock Art of the Maloti-Drakensberg Bushmen: s: 81–97. Johannesburg: Wits University Press
- Mbaiwa, Joseph Elizeri (2004). *The Success and Sustainability of Community-based Natural Resource Management In The Okavango Delta, Botswana*, South African Geographical Journal, 2004, 86(1), 44– 53
- Mbaiwa, Joseph Elizeri (2008), *The Realities of Ecotourism Impacts in Botswana*. In: A. Spangenberg (Ed.), *Responsible tourism: Critical Issues For Conservation and Development* (s 205 –224). London: Earthscan
- Mbaiwa, Joseph Elizeri (2012), *Botswana's Community Based Natural Resource Management Status Report for 2011/12*, Gaborone: Kalahari Conservation Society
- Mbaiwa, Joseph Elizeri, Tlamele E. Tshamekang (2012), *Developing A Viable Community-Based Tourism Project In Botswana: The Case of The Chobe Enclave Conversation Trust*, World Sustainable Development Outlook 2012, s. 519-536
- Mbaiwa, Joseph Elizeri (2013), *Community Based Natural Resource Management Status Report of 2012/13*, Gaborone: Kalahari Conservation Societ
- Mbatia, Teresa. (2015). *The Protection and Management of Nairobi National Park*. University of Nairobi. Nairobi

- Mclyntre, Chris, (2007). Namibia, 3. Baskı, İngiltere, Bradt Travel Guides Ltd.
- McIntyre, Chris, (2016). Zambia, The Travel Guide, 6. Baskı, Bradt Travel Guides LTD, İngiltere
- Meisenhelder, Thomas, (1997). *The Developmental State In Mauritius*. The Journal Of Modern African Studies. 35(2), s.279-297
- Mfinanga, John Samwel, (2011). Environmental Ethics And Ecotourism In Zanzibar. Vaasan Ammattikorkeakoulu
- Minja, Gileard, (2014). *Vulnerability of Tourism In Kilimanjaro National Park of The Livelihoods of Adjacent Communities To The Impacts of Climate Change And Variability*, European Scientific Journal, 10(29), s. 217-230
- Moreto, William, (2016). *It's in my blood now: the satisfaction of rangers working in Queen Elizabeth National Park, Uganda*, Fauna & Flora International, 50 (4), s. 655-663
- Moseley Jennifer, Lindsey Sturgis, Melissa Wheeler (2007). Improving Domestic Tourism In Namibia.
- Moswete, Naomi. Brijesh, Thapa ve William K. Darley (2020), *Local Communities' Attitudes and Support Towards The Kgalagadi Transfrontier Park In Southwest Botswana*, Environmental Sustainability And Applications, (2020), 12(4), 1524
- mozambique.co.za, https://www.mozambique.co.za/About_Mozambique-travel/mozambique-facts.html (Erişim Tarihi: 20.06.2022)
- Mudumba, Tutilo, Sophia Jingo, (2014). Murchison Falls National Park Lions: population structure, ranging and key threats to their survival. USAID, UWA
- Murchison National Parks, <https://www.murchisonfallsnationalpark.com/safari-murchison-trip-uganda.html> (Erişim Tarihi: 05.04.2022)
- Murray, Christopher. J.L, Alan D. Lopez (1996). The Global Burden of Disease, Boston: Harvard University Press
- Murray, Paul, (2016). Zimbabwe, İngiltere, Bradt Travel Guide LTD.
- Nathann Nunn. (2012) *Culture And The Historical Process*, Economic History of Developing Regions. Volume:27, s.108-12
- NCAA, (Ngorongoro Conservation Area Authority), <https://www.ncaa.go.tz/pages/the-wildlife> (Erişim Tarihi: 12.06.2022)

- Nelson, Fred, (2004). The Evolution and Impacts of Community-based Ecotourism In Northern Tanzania, Tanzania, IIED (International Institute For Environment and Development)
- Nelson, Velvet, (2021). An Introduction to The Geography of Tourism. 3. Baskı, Maryland, Rowman & Littlefield Publishing
- Neupane, Biseswar Prasad (2012). Kayaking Guide for Beginners, Central Ostrobothnia University of Applied Sciences s.5-6
- Newsome, David, (2005). Wildlife Tourism, Channel, View Publications
- Nigeria High Commission, <http://www.nigeriahc.org.uk/about-nigeria>, (Erişim Tarihi: 20.06.2022)
- Novelli, Marina, (2016). Contemporary Geographies of Leisure, Tourism and Mobility. Oxon, Routledge
- Nuala, Johnsonn, (1996). *Heritage and Geography*. The Palgrave Handbook of Contemporary Heritage Research. s.159-173
- Obondo-Okoyo, Tom and Itumeleng Sabone, (1986) Twenty Years of Progress: An Official Handbook. Gaborone: Department of Information and Broadcasting, Publicity Section & Government Printer
- ODMP (Okavango Delta Management Plan), (2007). Natural Resources and People: Limits of Exceptable Change, Department of Environmental Affairs, Gaborone Botswana Olaniyi, Rasheed, (2011).
- Olaniyi, Rasheed, (2001). *Global Sex Trade and Women Trafficking In Nigeria*. Journal of Global Initiatives: Policy, Pedagogy, Perspective, 6(1). s.110-131
- Olindo, Perez (1991). *The Old Man of Nature Tourism: Kenya Nature Tourism* Managing for the Environment, Island Press, Washington DC., s.23-38
- Olindo, Perez (1967). *The Role of Nairobi Animal Orphanage*, ORYX, Cambridge University Press, 9 (2), s. 101-104
- Omitola, Adetola, (2017). *Tourism and Sustainable Development In Nigeria: Attractions and Limitations of Carnivals and Festivals*. Journal of Sustainable Development In Africa, 19(2). s. 122-132
- Onchwati, Joseph, Hazel Sommerville, N. Brockway, (2010). *Sustainable Tourism Development In The Masai Mara National Reserve, Kenya East Africa*, WIT Transactions On Ecology And The Environment, 139, s. 319-330
- Orre, Aslak, Helge Ronning, (2017). Mozambique: A Political Economy Analysis, Norveç, Norwegian Institute of International Affair

- Othoce, Achieng B. (1999). The Economic Impact of International Tourism On The Kenyan Economy: A Case Study of Lake Victoria Region. MA Thesis, University of Nairobi
- Otieno, David Okelo (2013). A Protective Legislation, Policy and Practice of Archaeological Heritage Management in Kenya, Humanities and Social Sciences. Universite De Pau Et Des Pays De L'adour
- Owaga, Mary L. (1975). *The Feeding Ecology of Wildebeest and Zebra in The Athi-Kaputei Plains*. African Journal of Ecology, 13 (3-4), s. 375-383
- PANAFEST Foundation, (2021). Call For Participation Panafest / Emancipation Day 2021, Cape Coast
- Perkins Jem, Susan Ringrose (1996), Development Cooperatives Objectives and the Beef Protocol: The Case of Botswana, a Study of Livestock/Wildlife/Tourism/Degradation Linkages. Botswana Üniversitesi, Gaborone, Botswana
- Queen Elizabeth National Park, <https://www.queenelizabethnationalpark.com/> (Erişim Tarihi: 07.04.2022)
- Ricardo, Gilberto, (2004). Sustainable Tourism Development: A Case Study of Bazaruto Island In Inhambane, Mozambique, University of Western Cape
- Richards, Alexandra (2016). Mauritius, Rodrigues, Reunion. 9, İngiltere, Bradt Travel Guides LTD.
- Rodriquez Ann Graham Gaines, (2016). Nelson Mandela and The End of Apartheid. 1. Baskı, New York, Enslow Publishing
- Rogerson, Christian, Clinton David van der Merwe, (2016). *Heritage tourism in the global South: Development impacts of the Cradle of Humankind World Heritage Site, South Africa*. Local Economy. 2016, 31 (1-2) s. 234-248
- Sanassee, Raja Vinesh, B. Seetanah, R. Nunkoo (2016). An Analysis of Ecotourism and Its Potential In Mauritius, Morityus Üniversitesi, WTO Chairs Programme
- Sandbrook, Christopher Guy, (2006). Tourism, Conservation and Livelihoods: The Impacts of Gorilla Tracking Bwindi Impenetrable National Park, Londra, UMI Disseration Publishing
- Sarmiento, Joao, (2010). *Fort Jesus: Guiding the Past and Contesting the Present in Kenya*, Tourism Geographies, 12:2, s. 246-26
- Sato, Shintaro, Kim Hany, Richard J. Buning, Munehiko Harada (2018). Adventure tourism motivation and destination loyalty: A comparison of decision and non-decision makers. Journal of destination marketing & management, 8, s.74-81

- Schleyer, Michael, David Obura, M. J. Rodriguez (1999). A Preliminary Assessment of Coral Bleaching in Mozambique, Durban, South African Association for Marine Biological Research
- Serapiao, Luis Benjamin, (1993). *Mozambique Liberation Front (Frelimo) and Religion In Mozambique 1962-1988*, Africa: Rivista Trimestale Di Studi E Documentazione Dell'Istituto Italiano Per L'Africa E L'oriente, 48 (1), s.11-124
- Shearing, Clifford, Michael Kempa (2004). *A Museum of Hope: A Story of Robben Island*. The Annals of the American Academy of Political and Social Science, 2004, 592 (1) s. 61-78
- Shipwreck Lodge, <http://shipwrecklodge.com.na/about/history-of-the-skeleton-coast#:~:text=In%20days%20gone%20by%2C%20the,a%20third%20of%20Namibia's%20coastline> (Erişim Tarihi: 17.04.2022)
- Simpson, Andrew (2008). *Language and National Identity In Africa*, 1. Baskı, Birleşik Krallık, Oxford University Press
- Singer Ronald, O. E. Budtz-Olsen, P. Brian, J. Saugrain (1957) *Physical Features, Sickling And Serology of The Malagasy of Madagascar*. American Journal of Physical Anthropolgy 15(1):91-124 <https://doi.org/10.1002/ajpa.1330150113>
- Skibins, Jeffrey & Jeffrey Hallo (2016). *Lucky 13: conservation implications of broadening "Big 5" flagship species recognition in East Africa*. Journal of Sustainable Tourism, 24(7)
- Sowell, Thomas (1998) *Conquests and Cultures: An International History*, New York, Basic Books
- Stacey Ralph (1996). *Strategic Management and Organizational Dynamics*. 2. Baskı. Pitman, London
- Staiff, Russel, Robin Bushell, Peter Kennedy (2002). *Interpretation In National Parks: Some Critical Questions*, Journal of Sustainable Tourism, 10(2), s. 97-113
- Statistics South Africa (2012), *Census 2011 Census In Brief*, Pretoria, Statistics South Africa
- Steiner, Christopher (1992). *The Invisible Face: Masks, Ethnicity, and the State in Côte d'Ivoire, West Africa*, Perspectives On Africa: a reader in culture, history and representation, Yıl: 2010, 2. Baskı, Birleşik Krallık, Wiley-Blackwell, s. 516-518
- Sykes, Tom (2017). *Ivory Coast, The Brast Travel Guide*, 1. Baskı, Birleşik Krallık, Bradt Travel Guides LTD.

- Tabutin, Dominique, Bruno Schoumaker, (2020). The Demography of Subsaharan Africa in The 21st Century: Trannsformation Since 2000, Outlook to 2050. Population, 75, 2(3), s:163-286
- Tai National Park, (2021). Ecotourism, https://www.parc-national-detai.org/fr/touri_fr.htm (Erişim Tarihi: 08.12.2021)
- Tai National Park, (2021). Tai National Park, <https://www.parc-national-de-tai.org/> (Erişim Tarihi: 08.12.2021)
- Tanzania Tourist Board, <https://www.tanzaniatourism.go.tz/en/highlights/view/the-great-serengeti-migration> (Erişim Tarihi: 10.06.2022)
- Tanzania Tourist Board, <https://www.tanzaniatourism.go.tz/en/destination/zanzibar-island> (Erişim Tarihi: 10.06.2022)
- Tape, Jean Bidi (1999), *Cartographie des aménagements touristiques du cordon littoral de Grand-Bassam*, Les Cahiers Nantais, Yıl: 1999, Sayı: 51, s. 39-46
- Tapper, R. (2006). Wildlife watching and tourism: a study on the benefits and risks of a fast growing tourism activity and its impacts on species. UNEP/Earthprint
- Tengilimoğlu, Dilaver (2020). Sağlık Turizmi, Siyasal Kitapevi, Ankara, s.17-19
- Teye, Victor, Ercan Sırakaya-Türk, Sevil Sönmez (2011). *Heritage Tourism In Africa: Residents' Perceptions of African-American and White Tourists*. Tourism Analysis, 16, s.160-180
- The African Development Fund, (2016). Zambia Country Profile, https://www.afdb.org/fileadmin/uploads/afdb/Documents/Generic-Documents/Zambia_Country_Profile.pdf (Erişim Tarihi: 14.06.2022)
- The Global Cement Report (1980). Gaborone, Change, emcet.com
- Tinley, Lynne (1979). *Drawn From The Plains life In The Wilds of Southern Africa*, Londra, Collins
- Tlou, Thomas, Alec Campbell (1984). *History of Botswana*, Botswana: Macmillan Botswana Publishing Co.
- Tlou, Thomas (1987). *Botswana by Its Regions: History of Ngamiland: 1750–1906: The formation of an African state*, The Journal of African History, 1987, Vol.28, Issue 1, s. 162-163
- Tolvanen, Rami, (2004). *Nature Conversations In Kenya: Tsavo East And West National Parks*, Expedition Reports Of The Department Of Geography University Of Helsinki, 40, s.59-63
- Torrissen, Bjorn Christian, (2008). *One For The Road*, Norveç, Lulu

- Towner, J. (1995). What is tourism's history? *Tourism Management*, s.339-343
- TSAVO NATIONAL PARK, (2022). www.tsavonationalparkkenya.com (Erişim Tarihi: 21.02.2022)
- Tukamushaba, Eddy (2015). *Uganda Tourism*, Kampala, Researchgate
- Turizm Bakanlığı Güney Afrika Cumhuriyeti. (2012). *Kültürel Miras Turizm Stratejisi*, Turizm Bakanlığı
- Tutcu, A. (2021). *Ekoturizm ve Türkiye'nin Ekoturizm Potansiyelinin Değerlendirmesi*, s.3
- Uganda Bureau of Statistics, (2020). *2020 Statistical Abstract*, Kampala
- UNEP (2011), *Africa Regional Consultation and Capacity-Building Workshop On Reducing Emissions From Deforestation and Forest Degradation in Developing Countries (REDD+), Including On Relevant Biodiversity Safeguards*, Final Report, Cape Town, UNEP
- UNEP (United Nations Environment Programme), 2001, *Eastern Africa Atlas of Coastal Resources*, Nairobi
- UNESCO, Botswana, <https://whc.unesco.org/en/statesparties/bw> (Erişim Tarihi: 20.06.2021)
- UNESCO, Chobe Linyanti System, <https://whc.unesco.org/en/tentativelists/5556/>, (Erişim Tarihi: 15.11.2021)
- UNESCO, Comoe, <https://whc.unesco.org/en/list/227> (Erişim Tarihi: 29.11.2021)
- UNESCO, Grand-Bassam, <https://whc.unesco.org/en/list/1322> (Erişim Tarihi: 29.11.2021)
- UNESCO, Hisarlar, Kaleler, Volta, Büyük Accra, Orta ve Batı Bölgeleri, <https://whc.unesco.org/en/list/34> (Erişim Tarihi: 28.05.2022)
- UNESCO Information Service, (2009). 'Nature Tourism', *Environmental Conversation*, Cambridge, Cambridge University Press, s.182
- UNESCO, (1997). *Island of Mozambique: Conservation Issues Presented To The World Heritage Committee in 1997*. (Erişim Tarihi: 15.03.2022) <http://whc.unesco.org/en/soc/2137>
- UNESCO, (2022). Kenya, <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ke> (Erişim Tarihi: 15.02.2022)

- UNESCO, Kuzey Fildişi Sahili Sudan Tarzı Camileri, <https://whc.unesco.org/en/list/1648> (Erişim Tarihi: 29.11.2021)
- UNESCO, Mozambik Adası, <https://whc.unesco.org/en/list/599/> (Erişim Tarihi: 15.03.2022)
- UNESCO, (2022). Namibya, <https://whc.unesco.org/en/statesparties/na> (Erişim Tarihi: 15.04.2022)
- UNESCO, Ngorongoro Korunan Alanı, <https://whc.unesco.org/en/list/39> (Erişim Tarihi: 09.06.2022)
- UNESCO, (2022). Nigeria, <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ng> (Erişim Tarihi: 29.04.2022)
- UNESCO, Nimba, <https://whc.unesco.org/en/list/155> (Erişim Tarihi: 29.11.2021)
- UNESCO, Serengeti Milli Parkı, <https://whc.unesco.org/en/list/156>, (Erişim Tarihi: 09.06.2022)
- UNESCO, South Africa, <https://whc.unesco.org/en/statesparties/za> (Erişim Tarihi: 05.01.2022)
- UNESCO, Tai, <https://whc.unesco.org/en/list/195> (Erişim Tarihi: 29.11.2021)
- UNESCO, Tanzania, <https://whc.unesco.org/en/statesparties/tz> (Erişim Tarihi: 08.06.2022)
- UNESCO, (2022). Uganda, <https://whc.unesco.org/en/statesparties/ug> (Erişim Tarihi: 03.04.2022)
- UNESCO, UNESCO in brief, <https://www.unesco.org/en/brief> (Erişim Tarihi: 17.06.2022)
- UNESCO, Vredefort Dome <https://whc.unesco.org/en/list/1162/> (Erişim Tarihi: 28.01.2021)
- UNESCO, <https://whc.unesco.org/en/statesparties/mu> (Erişim Tarihi: 24.05.2022)
- UNWTO, (2020). International Tourism Highlights, s.17
- Valetine, Peter, (1992). Rewiev: Nature-Based Tourism, s.4
- Van Der Merwe, Clinton David, (2013). ‘The limits of urban heritage tourism in South Africa: The case of Constitutional Hill Johannesburg’. Urban Forum 24(4). s.573–588

- Van Der Merwe Petrus, Melville Saayman, (2008). *Travel Motivations of Tourists Visiting Kruger National Park*, Koedoe - African Protected Area Conservation and Science'. Koedoe, 50:1 s. 154-159
- Wallace, George, Susan Pierce, (1996). *An evaluation of ecotourism in Amazonas, Brazil*, Annals of Tourism Research 23(4), s. 843–873
- Washburn, S. (1960), *Tools And Human Evolution*. Scientific American, Vol. 203, No: 3, s. 62-75
- Washington Botswana Cumhuriyeti Büyükelçiliği, (2021). History of Botswana, <http://www.botswanaembassy.org/page/history-of-botswana> (Erişim Tarihi: 20.06.2021)
- WCS (Wildlife Conservation Society), (2011), Protected Area Spatial Planning For Unguja and Pemba Islands, Zanzibar, New York
- Weaver, David B. (1998). *Ecotourism in Less Developed World*, CAB International UK, 2002, 23, s. 25
- Williams, Lizzie, (2008). Nigeria The Bradt Travel Guide, 2. Baskı, İngiltere Bradt Travel Guide LTD.
- Williams, Suzanne, Rachel Masika (2002). *Editorial*. Gender and Development, 10(2). S. 2-9
- Wishitemi, Bob (2015). *The Link Between Poverty, Environment And Ecotourism Development In Areas Adjacent To Maasai Mara And Amboseli Protected Areas, Kenya*, Tourism Management Perspectives 16 (2015). s. 306-317
- Whelan, Hortenze. (2009). *Nature Tourism*, Environmental Conversation, Cambridge, Cambridge University Press, s. 182
- Whelan, Tensie. (1991). *Ecotourism and Its Role in Sustainable Development*. Nature Tourism, Managing For The Environment, Island Press, Washington DC.
- Worldbank Group, Data For Sub Saharan Africa <https://data.worldbank.org/?locations=ZG-OE> (Erişim Tarihi: 12.12.2020)
- World Bank Group, International Tourism Number of Arrivals, <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.ARVL?locations=ZG> (Erişim Tarihi: 12.12.2020)
- World Bank Group, International Tourism, Receipt, <https://data.worldbank.org/indicator/ST.INT.RCPT.CD?locations=ZG> (Erişim Tarihi: 12.12.2020)
- World Bank Group, (2020). Mozambique Conservation Areas for Biodiversity and Development Project. Washington, Global Wildlife Program

- World Bank Group, (2015). Tanzania's Tourism Futures, Washington, 96150-TZ
- World Bank Group, (2012). Uganda Tourism Sector Situational Assessment: Tourism Reawakening Report. Kampala, MTWA
- World Travel Awards, <https://www.worldtravelawards.com/winners/2011/world>, (Erişim Tarihi: 25.05.2022)
- World Travel & Tourism Council. (2014). Tourism Is Now The Top Foreign Exchange Earner In Uganda. <http://www.wttc.org/global-news/articles/2014/oct/month-casestudy-uganda> (Erişim Tarihi: 03.04.2022)
- WWF Rapor 2021 TR, (2020). Korumazsak Kaybederiz: Sürdürülebilir Bir Türkiye İçin Korunan Alanlar: Hedef 2030'a Kadar % 30, Print World Matbaa
- Yazıcı, Hakkı, Nusret Koca (2018). Genel Coğrafya. Ankara, Pegem Akademi
- Yaşar, Okan (2011) Saroz Körfezi Kıyılarında Su Altı Dalış Turizmi, Zeitschrift für die Welt der Tüken, Journal of Word of Turks, 3(1), s.33-55
- Yeats, Michael John Geeky, (2010). The Restoration of Gorongosa National Park: A Project To Conserve Wildlife Whilst Assisting Impoverished Communities Cape Down, Case Study Research Report MBA
- Yeo, Adam ve Fang Cao (2021). *A Creative Research Process for a Modern African Graphic Design Identity. The Case of Ivory Coast*. Art and Design Review, 9, s. 210-230
- Yılmaz, Yıldırım, Beykan Çizel, (2000). Türk Turizminde Günü Kurtarmak Değil, Marka Yaratmak. 1. Ulusal Türkiye Semp, (2-3 Kasım 2000), Türkiye Turizmini Araştırma Enstitüsü Yay., 455-464. İzmir
- zambiatourism.com, (2022). <https://www.zambiatourism.com/about-zambia/geography/> (Erişim Tarihi: 29.05.2022)
- zambiatourism.com, (2022). <https://www.zambiatourism.com/activities/> (Erişim Tarihi: 29.05.2022)
- zambiatourism.com, (2022). <https://www.zambiatourism.com/destinations/national-parks/> (Erişim Tarihi: 29.05.2022)
- zambiatourism.com, (2022). <https://www.zambiatourism.com/destinations/national-parks/south-luangwa-national-park/> (Erişim Tarihi: 29.05.2022)
- www.zambiatourism.com, (2022). <https://www.zambiatourism.com/destinations/national-parks/kafue-national-park/> (Erişim Tarihi: 29.05.2022)

- Zeppel, Heather D. (2006). Indigenous Tourism Sustainable Development and Management, Ecotourism Series 3, Cains, Avustralya
- Ziffer, K. A. (1989). Ecotourism: The Uneasy Alliance. Washington D.C. Conservation International
- Zimba, Godfrey Joe, (2006). The Management of South Luangwa National Park Towards Sustainable Tourism Development, Norveç, Norwegian University of Science And Technology

